

สภาพปัญหาการบริหารงานของพระสังฆาธิการ
ในอำเภอเมืองเพชรบุรี จังหวัดเพชรบุรี

THE STATEMENT OF THE PROBLEMS OF SANGHATHIKAN
ADMINISTRATION IN MUANG PHETCHABURI DISTRICT,
PHETCHABURI PROVINCE

พระมหาไพระพงษ์ อาทิจจวิโส

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พ.ศ. ๒๕๕๔

สภาพปัญหาการบริหารงานของพระสังฆาธิการ
ในอำเภอเมืองเพชรบุรี จังหวัดเพชรบุรี

พระมหาไพเราะพงษ์ อาทิจจวิโส

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พ.ศ. ๒๕๕๔

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

**THE STATEMENT PROBLEMS OF SANGATHIKAN'S
ADMINISTRATION IN MUANG PETCHBURI DISTRICT,
PHETCHABURI PROVINCE**

PhramahaPeerapong Artijjavngso

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of
The Requirement for The Degree of
Master of Arts
(Buddhist Management)

Graduate School
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Bangkok, Thailand
C.E. 2011

(Copyright by Mahachulalongkornrajavidylaya University)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติให้
วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

(พระสุธีธรรมานุนัต, ผศ.ดร.)
คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจสอบวิทยานิพนธ์

ประธานกรรมการ

(อาจารย์ พระครูปลัดสุรัฐ สิริปัญโญ, ดร.)

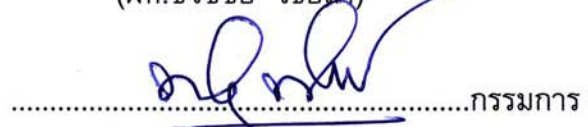
(ผศ.พิเศษ ว่าที่ พ.ต.ดร.สวัสดิ์ จิรัฏฐิติกาล)

(อาจารย์ พระมหาสม กลยาโณ, Ph.D.)

(ผศ.ชัชชัย ไชยสา)

(อาจารย์ ดร.พีเชฐ ทั้งโต)

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

อาจารย์ พระมหาสม กลยาโณ, Ph.D. ประธานกรรม

ผศ.ชัชชัย ไชยสา

กรรมการ

อาจารย์ ดร.พีเชฐ ทั้งโต

กรรมการ

- ชื่อวิทยานิพนธ์** : สภาพและปัญหาการบริหารงานของพระสังฆาธิการ
ในอำเภอเมืองเพชรบุรี จังหวัดเพชรบุรี
- ผู้วิจัย** : พระไพโรจน์ อภิชาตวิไล
- ปริญญา** : พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ)
- คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์**
- : อาจารย์ พระมหาสม กลยาโณ ป.ธ.๕, พธ.บ., M.S.W., Ph.D.
 - : ผศ.ชัชชัย ไชยสา, พ.ม., ป.ธ.๔, พธ.บ., M.A.
 - : อาจารย์ ดร.พิเชฐ ทังโต พ.ม.ช., พธ.บ., M.A.,
Ph.D. (Public. Admint.)
- วันสำเร็จการศึกษา** : ๒๙ มีนาคม ๒๕๕๕

บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ ๑) เพื่อศึกษาสภาพการบริหารงานของพระสังฆาธิการ ในอำเภอเมืองเพชรบุรี จังหวัดเพชรบุรี ๒) เพื่อเปรียบเทียบสภาพการบริหารงานของพระสังฆาธิการ โดยจำแนกตาม อายุ พรรษา ตำแหน่ง วุฒิการศึกษาสายสามัญ วุฒิการศึกษาทางธรรม วุฒิการศึกษาเปรียญธรรม และระยะเวลาในการดำรงตำแหน่ง และ ๓) เพื่อศึกษาปัญหาและข้อเสนอแนะแนวทางในการแก้ไขปัญหาในการบริหารงานของพระสังฆาธิการในอำเภอเมืองเพชรบุรี จังหวัดเพชรบุรี

กลุ่มตัวอย่าง คือ พระสังฆาธิการในอำเภอเมืองเพชรบุรี จังหวัดเพชรบุรีจำนวน ๒๖๔ รูป การเลือกกลุ่มตัวอย่าง ใช้ตามหลักความแปรผันร่วมกันระหว่างขนาดของกลุ่มตัวอย่างกับความคลาดเคลื่อนที่เกิดขึ้นเนื่องจากการสุ่มตัวอย่างตามสูตรของ (Taro Yamane) ในการวิจัยครั้งนี้สร้างแบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลประกอบด้วยข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ อายุ จำนวนพรรษา ตำแหน่ง วุฒิการศึกษาสายสามัญ วุฒิการศึกษาทางธรรม วุฒิการศึกษาเปรียญธรรม และระยะเวลาในการดำรงตำแหน่ง โดยสอบถามแบบปลายเปิด (Open-questions) เป็นการเปิดโอกาสให้ผู้ตอบแบบสอบถามได้แสดงความคิดเห็นอย่างอิสระ ได้แก่ ความคิดเห็นเกี่ยวกับพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์อำเภอเมืองเพชรบุรี จังหวัดเพชรบุรี ด้านการปกครอง ด้านการศาสนศึกษา ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ด้านการเผยแผ่ ด้านการสาธารณูปการ และด้านการสาธารณสงเคราะห์

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยได้แก่ แบบสอบถามแบบตรวจสอบรายการ (Check-list) และมาตราส่วนประมาณค่า (Rating scale) แล้ววิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ค่าสถิติความถี่ (Frequency) ร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Arithmetic mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard

Deviation) และเปรียบเทียบสภาพการบริหารงานของพระสังฆาธิการ โดยใช้สถิติ One – way ANOVA (F)

ผลการวิจัยพบว่า พระสังฆาธิการที่ตอบแบบสอบถาม ส่วนใหญ่มีอายุ ๓๑ – ๔๐ ปี จำนวน ๙๕ รูป คิดเป็นร้อยละ ๓๖.๐, มีตำแหน่งผู้ช่วยเจ้าอาวาส จำนวน ๑๕๐ รูป คิดเป็นร้อยละ ๕๖.๘, มีจำนวนพรรษา ๒๑ พรรษาขึ้นไป จำนวน ๘๕ รูป คิดเป็นร้อยละ ๓๒.๒, มีวุฒิการศึกษาสายสามัญ ต่ำกว่าปริญญาตรี จำนวน ๑๕๑ รูป คิดเป็นร้อยละ ๕๗.๒, มีวุฒิการศึกษาทางธรรม นักธรรมชั้นเอก จำนวน ๒๕๖ รูป คิดเป็นร้อยละ ๙๗.๐, มีวุฒิการศึกษาเปรียญธรรม ไม่มีวุฒิเปรียญธรรม จำนวน ๑๔๘ รูป คิดเป็นร้อยละ ๕๖.๑ และ มีระยะเวลาในการดำรงตำแหน่ง ต่ำกว่า ๕ ปี จำนวน ๑๐๖ รูป คิดเป็นร้อยละ ๔๐.๒

สภาพการบริหารงานของพระสังฆาธิการ อำเภอเมืองเพชรบุรี จังหวัดเพชรบุรี พบว่า พระสังฆาธิการมีความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพปัญหาการบริหารงานของพระสังฆาธิการ ในอำเภอเมืองเพชรบุรี จังหวัดเพชรบุรี ในภาพรวม อยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = ๓.๖๗$) และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า พระสังฆาธิการมีความคิดเห็นในระดับปานกลาง ๑ ด้าน คือ ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ส่วนด้านอื่นๆ พระสังฆาธิการมีความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพปัญหาการบริหารงานของพระสังฆาธิการ ในอำเภอเมืองเพชรบุรี จังหวัดเพชรบุรีในระดับมาก

การเปรียบเทียบสภาพการบริหารงานของพระสังฆาธิการ ในอำเภอเมืองเพชรบุรี จังหวัดเพชรบุรี พบว่า การวิเคราะห์ข้อมูลเปรียบเทียบความแตกต่างของความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพและปัญหาการบริหารงานของพระสังฆาธิการ ในอำเภอเมืองเพชรบุรี จังหวัดเพชรบุรี จำแนกตามสถานภาพด้านอายุ ด้านตำแหน่ง ด้านจำนวนพรรษา ด้านวุฒิการศึกษาสายสามัญ ด้านวุฒิการศึกษาทางธรรม ด้านวุฒิการศึกษาเปรียญธรรม และระยะเวลาในการดำรงตำแหน่ง พบว่า ความคิดเห็นโดยภาพรวม ด้านอายุ, ตำแหน่ง, และด้านระยะเวลาในการดำรงตำแหน่ง พระสังฆาธิการมีความคิดเห็นแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ส่วนด้านจำนวนพรรษา ด้านวุฒิการศึกษาสายสามัญ และวุฒิการศึกษาทางธรรม พระสังฆาธิการมีความคิดเห็นไม่แตกต่างกัน

ปัญหาและข้อเสนอแนะแนวทางในการแก้ไขปัญหาในการบริหารงานของพระสังฆาธิการพบว่า ในการบริหารงาน ยังขาดหลักธรรม ฉะนั้นในการบริหารงานจึงต้องประกอบด้วย พรหมวิหาร ๔ และเข้าตรวจเยี่ยมวัดภายใต้ปกครองของตนเองให้มากกว่าที่เป็นอยู่ เพราะความคุ้นเคยกันกับความใกล้ชิด ในระดับผู้ปกครองและผู้อยู่ใต้การปกครอง ช่วยทำให้การบริหารในส่วนด้านการปกครองมีความคล่องตัวมากขึ้น

Thesis Title : THE STATEMENT OF THE PROBLEMS SANGATHIKAN
ADMINISTRATION OF MUANG PETCHBURI DISTRICT,
PETCHBURI PROVINCE

Researcher : PhramahaPeerapong Artijjavngso

Degree : Master of Arts (Buddhist Management)

Thesis Supervisory Committee

: Phramaha Som Kalyano Pali V, B.A., M.S.W., Ph.D.(Social Work)

: Associate Professor Thawatchai Chaiyasa,B.A.,M.A.,(Pol.Sc.).

: Dr. Phichet Thangto B.A., M.A., Ph.D.(Public. Admint.)

Date of Graduation : March 26, 2012

ABSTRACT

The objectives of this research are 1) to study the atates of management of Phrasanghathikan 2) to compare the of management Phrasanghathikan were classified by age , ordination year , position, education degree and periods of position 3) to study the problems and suggestion to solve the problems of management of Phrasanghathikan.

Sampling Groups are 171 Phrasanghathikans in Muanfphetcnaburi District, to Choose the sampling groups uses the multi stage because each stage follow the table of Craggy and Morgan by sample random sampling through picking up. For this research uses the questionnaires to collect the data. The data consists of general data of the Phrasanghathikan such as age , position and ordination year , education degrees including General education degree , Dhamma Euestions degree and Pali education degrees and period of time to live at the temple . For the open-end questions , allowed Phrasanghathikan who answered the questions are free to answer the questions such as the opinions about Phrasanghathikan's management in Muanfphetcnaburi district, Phetchaburi province in Religious education, Education welfare, propagation, Social Domains and Social welfares

Research Methodology like Check-list and Reting scale, Frequency, percentage, arithmetic mean , standard deviation and to compare the of Phrasanghathikans' management through One-way Anova.

The Findings of This research

Phrasangkathikan who are the ages between 41-50 years old as 31.58 percent and have the Deputy abbot as 45.61 percent, have the ordination year more than 21 years as 32.16 percent, finished the secondary school as 53.22 percent, Dhamma Degree for Naktham-Ek or highest Dhamma Education level as 76.02 and have Pali level 1 to Pali level 3 as 39.18 percent and percent and of time in position for 5-9 years as 42.69 percent

The states of of Phrasanghathikans' management in Muangphetchabur district , Phetchaburi Province found that of Phrasanghathikans have the opinions about states and problems of Phrasanghathikans in Muactngphetchaburi Sub-district, Phetchaburi province are good in the general. But when considered by each side found that it is also a good level.

To compare the states of Phrasanghathikans' management in Muactngphetchaburi , Phetchaburi province found that for comparing the data in the different opinions of states and problems of Phrasanghathikans management were classified by age, ordination year, position, general education, Dhamma Education, Pali and period of time for the position. L found that position , Dhamma Education, Pali including period of time for the position, Phrasanghathikans have the different opinions as 0.05 of statistical data but for the ordination year and general education sides of Phrasanghathikan do not the opinions differently.

The problems and suggestions to solve the problem of Phrasanghathikans' management found that some Phrasanghathikans do not have enough morality of management, therefore they must have Phrommawiharadham 4 and should go for visiting the temple and monks under their controls because they can make the good relationship between administrators and subordinates for the better management.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ สำเร็จได้ด้วยความอนุเคราะห์จากคณาจารย์ และผู้ที่เกี่ยวข้องทุกท่าน ขออนุโมทนาขอขอบคุณ ผศ.ดร.สุรพล สุยะพรหม รองอธิการบดีฝ่ายกิจการทั่วไป ผู้อำนวยการหลักสูตร พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ ที่ได้ทำการเปิดสอนหลักสูตรนี้ขึ้นมา และที่ขาดไม่ได้ขอขอบพระคุณอาจารย์ พระมหาสม กลยาโณ ,Ph.D. ประธานควบคุมวิทยานิพนธ์ ขออนุโมทนาขอขอบคุณ ผศ.ชัชชัย ไชยสา กรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ และ อาจารย์ดร.พิเชฐ ทังโต กรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ ซึ่งได้ให้คำชี้แนะ และแนะนำในการทำวิทยานิพนธ์ให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

ขอขอบคุณ คณะกรรมการตรวจสอบวิทยานิพนธ์ประกอบด้วย อาจารย์พระครูปลัดสุรัสวดี สิริปัญโญ, ดร. ประธานกรรมการ ผศ.พิเศษ ว่าที่ พ.ต.ดร.สวัสดิ์ จิรัฏฐิติกาล กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ

ขอขอบพระคุณ คณาจารย์ในภาควิชาที่ได้ให้ความเมตตาชี้แนะแนวทางในการศึกษาตลอดถึงในการทำวิทยานิพนธ์ครั้งนี้ให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี และขอขอบขอบคุณเพื่อนนิสิตทุกรูปที่ให้ความเมตตาช่วยเหลือในด้านการเรียน พร้อมทั้งคำแนะนำเพิ่มเติมที่เป็นประโยชน์ตลอดถึงให้กำลังใจในการทำวิทยานิพนธ์ ในครั้งนี้

ขอขอบพระคุณต่อคณาจารย์ และเจ้าหน้าที่นอกภาควิชา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ที่ได้ให้ความรู้พร้อมคำแนะนำแก่ผู้วิจัย ขอขอบคุณเพื่อน ๆ การจัดการเชิงพุทธทุกรูปที่ให้คำปรึกษาแนะนำในการศึกษา ขอกราบขอบพระคุณ พระสังฆาธิการทุกท่านที่ให้ความเมตตาในการตอบแบบสอบถามและเก็บรวบรวมข้อมูลที่เป็นรายละเอียดในการทำวิทยานิพนธ์ในครั้งนี้

และขอกราบขอบพระคุณหลวงพ่อบุญครองคุณครูอนุคุณวชิรกิจ (อำนวยการ อิมทวณฺโณ) เจ้าอาวาสวัดพระรูป เจ้าคณะอำเภอเมืองเพชรบุรี ซึ่งได้ให้โอกาสแก่ข้าพเจ้าได้ศึกษาและช่วยสนับสนุนทุนการศึกษาในครั้งนี้ด้วย

อานิสงส์ใดที่จักพึงบังเกิดจากการทำวิจัยนี้ ผู้วิจัยขอน้อมบูชาคุณพระรัตนตรัย คุณบิดา คุณมารดา คุณครูอาจารย์ ผู้มีอุปการคุณทุกท่านที่มีส่วนช่วยเหลือในการทำวิทยานิพนธ์ในครั้งนี้

ขอขอบพระคุณท่านผู้ประสานงานข้อมูลการทำวิทยานิพนธ์ และผู้ใกล้ชิด ที่ให้กำลังใจและสนับสนุนในทุก ๆ เรื่องจนทำให้ผู้จัดทำวิทยานิพนธ์ได้รับประโยชน์

พระไพโรจน์ อภิชาตวโร

๒๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๕

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ค
กิตติกรรมประกาศ	จ
สารบัญ	ฉ
สารบัญตาราง	ณ
สารบัญแผนภูมิ	ฐ
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ	ท

บทที่ ๑ บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๓
๑.๓ ขอบเขตของการวิจัย	๓
๑.๔ ปัญหาที่ต้องการทราบ	๔
๑.๕ สมมติฐานในการวิจัย	๔
๑.๖ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย	๔
๑.๗ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย	๕

บทที่ ๒ เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๑ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวข้องกับการบริหาร	๗
๒.๑.๑ ความหมายของการบริหาร	๗
๒.๑.๒ ความหมายของการบริหารในทางพระพุทธศาสนา	๑๓
๒.๑.๓ องค์ประกอบของการบริหาร	๒๓
๒.๑.๔ ทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหาร	๒๘
๒.๒ การบริหารกิจการคณะสงฆ์	๓๓
๒.๓ การบริหารกิจการคณะสงฆ์ไทย	๓๙
๒.๓.๑ ด้านการปกครอง	๔๑
๒.๓.๒ ด้านการศาสนศึกษา	๕๐
๒.๓.๓ ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา	๕๗
๒.๓.๔ ด้านการศึกษาสงเคราะห์	๖๕

สารบัญ (ต่อ)

เรื่อง	หน้า
๒.๓.๕ ด้านสาธารณูปการ	๗๐
๒.๓.๖ ด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์	๗๔
๒.๔ การบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดเพชรบุรี	๗๘
๒.๕ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๘๔
๒.๕.๑ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหาร	๘๔
๒.๕.๒ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารกิจการคณะสงฆ์	๘๖
๒.๕.๓ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับจังหวัดเพชรบุรี	๘๙
๒.๖ กรอบแนวคิดในการวิจัย	๙๑
บทที่ ๓ วิธีดำเนินการวิจัย	
๓.๑ รูปแบบการวิจัย	๙๒
๓.๒ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	๙๒
๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	๙๓
๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล	๙๕
๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล	๙๖
บทที่ ๔ ผลการศึกษา	
๔.๑ สถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม	๙๘
๔.๒ การวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพปัญหาการบริหารงานของพระสังฆาธิการ ในอำเภอเมืองเพชรบุรี จังหวัดเพชรบุรี	๑๐๐
๔.๓ ผลการเปรียบเทียบสภาพปัญหาการบริหารงานของพระสังฆาธิการ ในอำเภอเมืองเพชรบุรี จังหวัดเพชรบุรี จำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล	๑๐๗
๔.๔ ข้อเสนอแนะในการแก้ไขสภาพปัญหาในการบริหารกิจการพระสงฆ์	๑๓๑
๔.๕ องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย	๑๓๔

สารบัญ (ต่อ)

เรื่อง	หน้า
บทที่ ๕ สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ	
๕.๑ สรุปผลการวิจัย	๑๓๗
๕.๒ อภิปรายผล	๑๓๘
๕.๓ ข้อเสนอแนะ	๑๔๕
บรรณานุกรม	๑๔๗
ภาคผนวก	๑๕๕
ก. หนังสือขอผู้เชี่ยวชาญ	๑๕๖
ข. ผลของการหาค่า AIPha	๑๖๒
ค. หนังสือขอแจกแบบสอบถาม	๑๖๙
ง. แบบสอบถาม	๑๗๑
ประวัติผู้วิจัย	๑๗๙

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
๔.๑	แสดงจำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม	๙๘
๔.๒	ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความคิดเห็นของพระสังฆาธิการเกี่ยวกับสภาพปัญหาการบริหารงานของพระสังฆาธิการ ในอำเภอเมืองเพชรบุรี จังหวัดเพชรบุรี ในภาพรวมภาพรวม	๑๐๐
๔.๓	ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความคิดเห็นของพระสังฆาธิการเกี่ยวกับสภาพปัญหาการบริหารงานของพระสังฆาธิการ ในอำเภอเมืองเพชรบุรี จังหวัดเพชรบุรี ด้านการปกครอง	๑๐๑
๔.๔	ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความคิดเห็นของพระสังฆาธิการเกี่ยวกับสภาพปัญหาการบริหารงานของพระสังฆาธิการ ในอำเภอเมืองเพชรบุรี จังหวัดเพชรบุรี ด้านการศาสนศึกษา	๑๐๒
๔.๕	ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความคิดเห็นของพระสังฆาธิการเกี่ยวกับสภาพปัญหาการบริหารงานของพระสังฆาธิการ ในอำเภอเมืองเพชรบุรี จังหวัดเพชรบุรี ด้านการศึกษาสงเคราะห์	๑๐๓
๔.๖	ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความคิดเห็นของพระสังฆาธิการเกี่ยวกับสภาพปัญหาการบริหารงานของพระสังฆาธิการ ในอำเภอเมืองเพชรบุรี จังหวัดเพชรบุรี ด้านการเผยแผ่	๑๐๔
๔.๗	ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความคิดเห็นของพระสังฆาธิการเกี่ยวกับสภาพปัญหาการบริหารงานของพระสังฆาธิการ ในอำเภอเมืองเพชรบุรีจังหวัดเพชรบุรี ด้านการสาธารณูปการ	๑๐๕
๔.๘	ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความคิดเห็นของพระสังฆาธิการเกี่ยวกับสภาพปัญหาการบริหารงานของพระสังฆาธิการ ในอำเภอเมืองเพชรบุรีจังหวัดเพชรบุรี ด้านการสาธารณสงเคราะห์	๑๐๖
๔.๙	การเปรียบเทียบความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพปัญหาการบริหารงานของพระสังฆาธิการ ในอำเภอเมืองเพชรบุรี จังหวัดเพชรบุรี จำแนกตามอายุ	๑๐๗
๔.๑๐	การเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (LSD) จำแนกโดยภาพรวม	๑๐๘

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่		หน้า
๔.๑๑	การเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญ น้อยที่สุด (LSD) จำแนกด้านการปกครอง	๑๐๙
๔.๑๒	การเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญ น้อยที่สุด (LSD) จำแนกด้านการศึกษา	๑๐๙
๔.๑๓	การเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญ น้อยที่สุด (LSD) จำแนกด้านการศึกษาสงเคราะห์	๑๑๐
๔.๑๔	การเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญ น้อยที่สุด (LSD) จำแนกด้านการเผยแพร่	๑๑๑
๔.๑๕	การเปรียบเทียบความความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพปัญหาการดำเนินงานของ พระสังฆาธิการ ในอำเภอเมืองเพชรบุรี จังหวัดเพชรบุรี จำแนกตามตำแหน่ง	๑๑๒
๔.๑๖	การเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญ น้อยที่สุด (LSD) จำแนกตามตำแหน่ง โดยภาพรวม	๑๑๓
๔.๑๗	การเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญ น้อยที่สุด (LSD) จำแนกตามตำแหน่ง ด้านการปกครอง	๑๑๔
๔.๑๘	การเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญ น้อยที่สุด (LSD) จำแนกตามตำแหน่ง ด้านการเผยแพร่	๑๑๕
๔.๑๙	การเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญ น้อยที่สุด (LSD) จำแนกตามตำแหน่ง ด้านสาธารณูปการ	๑๑๖
๔.๒๐	การเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญ น้อยที่สุด (LSD) จำแนกตามตำแหน่ง ด้านการสาธารณสงเคราะห์	๑๑๗
๔.๒๑	การเปรียบเทียบความความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพปัญหาการดำเนินงานของ พระสังฆาธิการ ในอำเภอเมืองเพชรบุรี จังหวัดเพชรบุรี จำแนกตามจำนวนพรรษา	๑๑๘
๔.๒๒	การเปรียบเทียบความความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพปัญหาการดำเนินงานของ พระสังฆาธิการ ในอำเภอเมืองเพชรบุรี จังหวัดเพชรบุรี จำแนกตามวุฒิการศึกษาสายสามัญ	๑๑๙
๔.๒๓	การเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญ น้อยที่สุด (LSD) จำแนกตามวุฒิการศึกษาทางสามัญ ด้านการปกครอง	๑๒๐

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่		หน้า
๔.๒๔	การเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (LSD) จำแนกตามวุฒิการศึกษาทางสามัญ ด้านการศาสนศึกษา	๑๒๐
๔.๒๕	การเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (LSD) จำแนกตามการศึกษาทางสามัญ ด้านการศึกษาสงเคราะห์	๑๒๑
๔.๒๖	การเปรียบเทียบความความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพปัญหาการบริหารงานของ พระสังฆาธิการ ในอำเภอเมืองเพชรบุรี จังหวัดเพชรบุรี จำแนกตามวุฒิการศึกษาทางธรรม	๑๒๑
๔.๒๗	การเปรียบเทียบความความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพปัญหาการบริหารงานของ พระสังฆาธิการ ในอำเภอเมืองเพชรบุรี จังหวัดเพชรบุรี จำแนกวุฒิการศึกษาเปรียญธรรม	๑๒๒
๔.๒๘	การเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (LSD) จำแนกตามวุฒิการศึกษาเปรียญธรรม โดยภาพรวม	๑๒๓
๔.๒๙	การเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (LSD) จำแนกตามวุฒิการศึกษาเปรียญธรรม ด้านการปกครอง	๑๒๔
๔.๓๐	การเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (LSD) จำแนกตามการศึกษาเปรียญธรรม ด้านการศาสนศึกษา	๑๒๔
๔.๓๑	การเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (LSD) จำแนกตามการศึกษาเปรียญธรรม ด้านการศึกษาสงเคราะห์	๑๒๕
๔.๓๒	การเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (LSD) จำแนกตามวุฒิการศึกษาเปรียญธรรม ด้านการเผยแผ่	๑๒๖
๔.๓๓	การเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (LSD) จำแนกตามการศึกษาเปรียญธรรม ด้านการสาธารณูปการ	๑๒๖
๔.๓๔	การเปรียบเทียบความความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพปัญหาการบริหารงานของ พระสังฆาธิการ ในอำเภอเมืองเพชรบุรี จังหวัดเพชรบุรี จำแนกตามสถานภาพพระระยะเวลาในการดำรงตำแหน่ง	๑๒๗
๔.๓๕	การเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (LSD) จำแนกตามระยะเวลาในการดำรงตำแหน่ง โดยภาพรวม	๑๒๘
๔.๓๖	การเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (LSD) จำแนกตามระยะเวลาในการดำรงตำแหน่ง ด้านการปกครอง	๑๒๘

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่		หน้า
๔.๓๗	การเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (LSD) จำแนกตามระยะเวลาในการดำรงตำแหน่ง ด้านการศาสนศึกษา	๑๒๙
๔.๓๘	การเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (LSD) จำแนกตามระยะเวลาในการดำรงตำแหน่ง ด้านการเผยแผ่	๑๒๙
๔.๓๙	การเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (LSD) จำแนกตามระยะเวลาในการดำรงตำแหน่ง ด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์	๑๓๐

สารบัญแผนภูมิ

แผนภูมิที่		หน้า
๒.๑	โครงสร้างการบริหารงานของเจ้าคณะอำเภอเมืองเพชรบุรี	๘๐
๒.๒	กรอบแนวคิดในการวิจัย	๙๑

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

๑. คำย่อชื่อคัมภีร์พระไตรปิฎก

อักษรย่อในวิทยานิพนธ์เล่มนี้ ใช้อ้างอิงจากพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๓๙ เป็นหลัก โดยใช้ระบบย่อคำ ดังต่อไปนี้

ที.ปา.	(ไทย) =	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	ปาฎีกวรรค	(ภาษาไทย)
อง.ทุก.	(ไทย) =	สุตตันตปิฎก	อังคตตรนิกาย	ทุกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.สตุตก.	(ไทย) =	สุตตันตปิฎก	อังคตตรนิกาย	สัตตกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.นวก.	(ไทย) =	สุตตันตปิฎก	อังคตตรนิกาย	นวกนิบาต	(ภาษาไทย)

๒. การระบุเลขหมายพระไตรปิฎก

ในงานวิจัยฉบับนี้ ได้ใช้พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ.๒๕๓๙ เป็นหลักในการอ้างอิง ซึ่งพระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย จะระบุ เล่ม/ข้อ/หน้า. เช่น ขุ.ธ. (ไทย) ๒๕/๓๗/๓๗. หมายความว่า ระบุถึง สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ธรรมบท ฉบับภาษาไทย พระไตรปิฎก เล่มที่ ๒๕ ข้อที่ ๓๗ หน้าที่ ๓๗ เป็นต้น

บทที่ ๒

เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษา เรื่อง “สภาพปัญหาการบริหารงานของพระสังฆาธิการ ในอำเภอเมือง เพชรบุรี จังหวัดเพชรบุรี” ผู้ศึกษาได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นแนวทางในการทำการศึกษาค้นคว้าได้ดังต่อไปนี้

๒.๑ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวข้องกับการบริหาร

๒.๑.๑ ความหมายของการบริหาร

๒.๑.๒ ความหมายของการบริหารในทางพระพุทธศาสนา

๒.๑.๓ องค์ประกอบของการบริหาร

๒.๑.๔ ทฤษฎีเกี่ยวข้องกับการบริหาร

๒.๒ การบริหารกิจการคณะสงฆ์

๒.๓ การบริหารกิจการคณะสงฆ์ไทย

๒.๓.๑ ด้านการปกครอง

๒.๓.๒ ด้านการศาสนศึกษา

๒.๓.๓ ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

๒.๓.๔ ด้านการศึกษาสงเคราะห์

๒.๓.๕ ด้านสาธารณูปการ

๒.๓.๖ ด้านการสาธารณสงเคราะห์

๒.๔ การบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดเพชรบุรี

๒.๕ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๕.๑ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหาร

๒.๕.๒ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารกิจการคณะสงฆ์

๒.๕.๓ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับจังหวัดเพชรบุรี

๒.๖ กรอบแนวคิดในการวิจัย

๒.๑ แนวคิด และทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหาร

การบริหาร เป็นเรื่องที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการดำเนินงานขององค์การ เพราะการบริหารเป็นเครื่องบ่งชี้ให้ทราบถึงความเจริญก้าวหน้าของสังคม ความก้าวหน้าของวิทยาการต่างๆ โดยที่การบริหารเป็นสิ่งที่นำไปสู่ความก้าวหน้า การบริหารเป็นลักษณะการทำงานร่วมกันของกลุ่มบุคคลในองค์การ นักบริหารจะต้องคำนึงถึงปัจจัยสิ่งแวดล้อมต่างๆ การวินิจฉัยสั่งการเป็นเครื่องแสดงให้ทราบถึงความสามารถของนักบริหาร ดังนั้นการบริหารจึงเป็นเรื่องที่น่าสนใจและสำคัญมีความจำเป็นต่อการที่จะดำรงชีวิตของมนุษย์ในสังคม และเป็นสิ่งจำเป็นที่ทุกๆ องค์การพึงต้องศึกษาเรียนรู้และนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์และเหมาะสมกับองค์กรของตน โดยเฉพาะอย่างยิ่งองค์กรคณะสงฆ์ไทย ซึ่งผู้วิจัยได้รวบรวมเอกสารที่เกี่ยวข้องกับแนวคิด และทฤษฎีการบริหาร ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

๒.๑.๑ ความหมายของการบริหาร

จากการศึกษาตรวจสอบเอกสารเกี่ยวกับเกี่ยวกับความหมายของการบริหาร ปรากฏว่ามีผู้ให้ความหมายเกี่ยวกับการบริหาร ไว้หลายท่าน ดังนี้

จันทราณี สงวนนาม ได้สรุปว่า การบริหารเป็นทั้งศาสตร์และศิลป์ เป็นสาขาวิชาที่มีการจัดระเบียบอย่างมีระบบ คือมีหลักการ กฎเกณฑ์ และทฤษฎี ที่ฟังเชื่อถือได้ อันเกิดจากการค้นคว้าเชิงวิทยาศาสตร์ เพื่อประโยชน์ในการบริหารงานโดยลักษณะเช่นนี้การบริหารจึงเป็นศาสตร์ (Science) ซึ่งเป็นศาสตร์ทางสังคม ที่อยู่กลุ่มเดียวกับวิชาจิตวิทยา สังคมวิทยา และรัฐศาสตร์ แต่ถ่าพิจารณาการบริหารในลักษณะของการปฏิบัติที่ต้องอาศัยความรู้ความสามารถ ประสบการณ์ และทักษะของผู้บริหารแต่ละคนที่จะทำงานให้บรรลุเป้าหมาย ซึ่งเป็นการประยุกต์เอาความรู้ หลักการและทฤษฎีไปปรับใช้ในการปฏิบัติงานเพื่อให้เหมาะสมกับสถานการณ์ และสิ่งแวดล้อมแล้ว การบริหารก็จะมีลักษณะเป็นศิลป์ (Arts)^๑

ชูป กาญจนประกร กล่าวถึงการบริหารว่า การบริหาร หมายถึง การดำเนินงาน เพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมาย หรือวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ โดยอาศัยองค์ประกอบหรือปัจจัยต่างๆ ที่จำเป็นต่อการบริหาร และวิธีการปฏิบัติ ตลอดจนจนหมายถึงการทำให้งานสำเร็จลุล่วงไปได้อาศัยบุคคลอื่นๆ^๒

^๑จันทราณี สงวนนาม, เอกสารประกอบการสอนบรรยายหลักสูตรผู้บริหารสถานศึกษาระดับสูง, (ม.ท.ป., ๒๕๓๖), หน้า ๔.

^๒ชูป กาญจนประกร, หลักรัฐประศาสนศาสตร์, คณะรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, พ.ศ. ๒๕๑๐, น. เอกสารประกอบคำบรรยาย ๒๕๐๖, หน้า ๑๐ – ๑๒, (เอกสารโรเนียว).

ธงชัย สันติวงษ์ ได้ให้ความหมายของการบริหารว่า การบริหาร หมายถึง ภาระหน้าที่ของผู้นำของกลุ่ม ซึ่งจะต้องจัดการทำให้ทรัพยากรทั้งที่เป็นตัวคน และวัสดุสามารถประสานเข้าด้วยกัน เพื่อร่วมกันทำงานเป็นองค์กรที่มีประสิทธิภาพได้ และขณะเดียวกันจะต้องจัดการนำองค์การให้สัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมภายนอกได้อย่างดีที่สุดใน^๓

ธนาจรัส พูนสิทธิ์ ได้อ้างถึงความหมายของการบริหารในความคิดเห็นของ George R. Terry ได้กล่าวว่า การบริหาร หมายถึง การดำเนินงานตามลำดับขั้นอันประกอบด้วย การวางแผน (Planning) การจัดองค์การ (Organizing) การอำนวยการ (Actuating) และการควบคุม (Controlling) เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์โดยอาศัยคนและทรัพยากรอื่น^๔

ธีระรัตน์ กิจจาร์ักษ์ ให้ความหมายของการบริหารว่า การบริหาร คือ การใช้ศาสตร์และศิลป์นำเอาทรัพยากรการศึกษา (Administration Resource) มาประกอบการตามกระบวนการบริหาร (Process of Administration) ให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพ^๕

บุญทัน ดอกไธสง ให้ความหมายว่า การบริหาร หมายถึง กระบวนการจัดการระบบและการแก้ไขปัญหาโดยใช้แนวทางบวก (Positive Approach) เพื่อให้สังคมได้รับผลประโยชน์ที่เป็นธรรม การจัดการระบบต้องอาศัยโครงสร้างทางการเมืองและทางการศึกษาเข้ามาเป็นตัวแปร^๖

บรรจบ เขียมมณี ให้ความหมายว่า การบริหารคือ กิจกรรมต่างๆที่บุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไปมาทำงานร่วมมือกันดำเนินการให้บรรลุเป้าหมายอย่างใดอย่างหนึ่งหรือ หลายๆอย่างร่วมกัน โดยประกอบไปด้วยส่วนต่างๆ ดังนี้

- ๑) บุคคลตั้งแต่ ๒ คนขึ้นไป
- ๒) ต้องมีการกระทำอย่างใดอย่างหนึ่งร่วมกัน
- ๓) ต้องมีเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ในการกระทำร่วมกันเด่นชัด

^๓ ธงชัย สันติวงษ์, องค์การและการบริหาร, พิมพ์ครั้งที่ ๙, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๓๗), หน้า ๒๖.

^๔ ธนาจรัส พูนสิทธิ์, การจัดการองค์การและการบริหาร, (กรุงเทพมหานคร : สหธรรมิก, ๒๕๔๑), หน้า ๒๐.

^๕ ธีระรัตน์ กิจจาร์ักษ์, เอกสารคำสอนวิชาการบริหารการศึกษา, (เพชรบูรณ์ : คณะครุศาสตร์ สถาบันราชภัฏ, ๒๕๔๒), หน้า ๑๑.

^๖ บุญทัน ดอกไธสง, การจัดการองค์การ, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๗), หน้า ๙๗.

๔) วัตถุประสงค์นั้นๆต้องตรงกันในหมู่บุคคลผู้ร่วมกระทำกร^๗

ประทาน คงฤทธิ์ศึกษากร ศึกษาการให้ความหมาย การบริหาร คือ การทำงานให้บรรลุ วัตถุประสงค์ขององค์การโดยมีหลักการดังนี้^๘

๑) ต้องมีองค์การ (Organization) และองค์การนั้นต้องมีการกำหนดวัตถุประสงค์ (Objective) อันแน่ชัด

๒) ต้องมีคนทำงานร่วมกัน คนเป็นส่วนสำคัญในการบริหารหรือการทำงาน

๓) ต้องมีทรัพยากรในการบริหาร ซึ่งนอกจากคน (Man) แล้วจะต้องมีทรัพยากรอื่นๆที่สำคัญ ได้แก่เงิน (Money) วัสดุ (Material) ในการทำงาน

๔) ต้องมีการ จัดการในการบริหารหรือการทำงานเพื่อให้การทำงานเป็นไปโดยราบรื่นและบรรลุวัตถุประสงค์

มัลลิกา ต้นสอน ได้ให้ความหมายของการบริหาร (Administration) ว่าหมายถึง การกำหนดแนวทาง หรือนโยบาย การสั่งการ การอำนวยการ การสนับสนุน และการตรวจสอบให้ผู้ปฏิบัติสามารถดำเนินงานให้ได้ตามเป้าหมายที่ต้องการ^๙

สมพงษ์ เกษมสิน มีความเห็นว่า “การบริหาร” คือ การใช้ศาสตร์และศิลปะการนำเอาทรัพยากรการบริหาร (Administrative Resource) มาประกอบกันตามกระบวนการบริหาร (Process of Administration) ให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพ และเห็นว่าการบริหารมีลักษณะเด่นเป็นสากลอยู่หลายประการคือ^{๑๐}

๑) การบริหารย่อมมีวัตถุประสงค์

๒) การบริหารอาศัยปัจจัยบุคคลเป็นองค์ประกอบที่สำคัญ

๓) การบริหารต้องใช้ทรัพยากรการบริหารเป็นองค์ประกอบพื้นฐาน

๔) การบริหารมีลักษณะการดำเนินการเป็นกระบวนการ

๕) การบริหารเป็นการดำเนินการร่วมกันของกลุ่มบุคคล

๖) การบริหารอาศัยความร่วมมือ ร่วมใจของบุคคล ฉะนั้น จึงต้องอาศัยความร่วมมือใจ (Collective Mind) เพื่อให้เกิดความร่วมมือของกลุ่ม (Group Cooperation) อันจะนำไปสู่พลังรวมกลุ่ม (Group Effort) ในอันที่จะทำให้ภารกิจบรรลุวัตถุประสงค์

^๗บรรจบ เนียมมณี, หลักการบริหาร, (กรุงเทพมหานคร : คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๒๓), หน้า ๒๖๑.

^๘ประทาน คงฤทธิ์ศึกษากร, สุขาภิบาลในฐานะปกครองตนเอง, (กรุงเทพมหานคร : คณะรัฐประศาสนศาสตร์ สถาบันบัณฑิตบริหารศาสตร, ๒๕๓๙), หน้า ๑๗๖.

^๙มัลลิกา ต้นสอน, การจัดการยุคใหม่, (กรุงเทพมหานคร : เอกซเปอร์เน็ท จำกัด, ๒๕๔๔), หน้า ๑๐.

^{๑๐}สมพงษ์ เกษมสิน, การบริหาร, พิมพ์ครั้งที่ ๘, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๖), หน้า ๔๑.

- ๗) การบริหารมีลักษณะการร่วมมือกันดำเนินการอย่างมีเหตุผล
- ๘) การบริหารมีลักษณะเป็นการตรวจสอบผลการปฏิบัติงานกับวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้
- ๙) การบริหารไม่มีตัวตน (Intangible) แต่มีอิทธิพลต่อความเป็นอยู่ของมนุษย์

สมยศ นาวิการ ให้ความหมายว่า การบริหาร เป็นกระบวนการของการวางแผนการจัดองค์การ และสั่งการควบคุมกำกับตลอดจนพยายามของสมาชิกขององค์การและใช้ทรัพยากรอื่น ๆ เพื่อความสำเร็จในเป้าหมายขององค์การที่กำหนดไว้^{๑๑}

ลักษณะที่สำคัญของการบริหาร การบริหารมีลักษณะสำคัญ ๘ ประการ ดังนี้

๑) การบริหารเป็นกิจกรรมอย่างหนึ่ง มิใช่บุคคลหนึ่งบุคคลใดหรือหลุมใดกลุ่มหนึ่ง ถ้าจะกล่าวถึงบุคคลผู้ทำหน้าที่บริหารนั้นก็เรียกว่าผู้บริหาร

๒) การบริหารเป็นงานที่จุดหมายทั้งนี้หมายความว่า ในการบริหารงานนั้น จำเป็นต้องมีการกำหนดวัตถุประสงค์หรือจุดมุ่งหมายไว้ก่อน ไม่ว่าจะกำหนดไว้อย่างชัดเจนหรือไม่ก็ตามส่วนการบริหารนั้นจะเป็นแนวทางในการดำเนินงานให้สำเร็จตามจุดมุ่งหมาย

๓) การบริหารเป็นแนวทางสำคัญที่มีอิทธิพลต่อสังคมภายใน และภายนอกองค์กร ดังเช่น ถ้าผู้บริหารต้องการจะปรับปรุงวิธีปฏิบัติงานให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ก็อาจได้โดยการจัดหาเครื่องจักรเครื่องมืออันทันสมัยมาใช้ จัดการฝึกอบรมคนงานให้มีความสามารถยิ่งขึ้น ซึ่งจะเป็นผลดีต่อองค์กรและผู้ปฏิบัติงานด้วย ตัวอย่างผลกระทบต่อสังคมภายนอกเป็นต้นว่า ถ้าองค์กรนั้น ๆ มีนโยบายที่จะทำประโยชน์ต่อสังคม เช่น ส่งเสริมการศึกษาในชุมชนโดยให้ทุนการศึกษาหรือ บริจาคเงินก่อสร้างโรงเรียนก็นับว่าองค์กรนั้นมีส่วนช่วยพัฒนาสังคม ภายนอกองค์กรหรือองค์กรบางแห่งอาจไม่นำพาต่อความเดือดร้อนรำคาญ ซึ่งองค์กรของตนก่อขึ้น เช่น สิ่งเหล่านี้ย่อมเป็นผลของการบริหารอันมีอิทธิพลต่อชีวิตมนุษย์และสิ่งแวดล้อม

๔) การบริหารเป็นเรื่องเกี่ยวกับความสามารถของกลุ่มคนธุรกิจก่อตั้งขึ้น เพื่อดำเนินการให้บรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์โดยกลุ่มคน มิใช่เป็นความสามารถของบุคคลใดบุคคลหนึ่ง เพียงบุคคลเดียวเท่านั้น ทั้งนี้ เพราะว่าคนเราย่อมมีขอบเขตความสามารถจำกัด ทั้งด้านกำลังกาย กำลังสมองและเวลา จึงจำต้องได้รับความร่วมมือร่วมใจจากบุคคลมาช่วยกัน

๕) การบริหารจะได้รับผลสำเร็จด้วยดีก็แต่โดยการร่วมแรงร่วมใจของบุคคลอื่น ๆ นอกเหนือไปจากเจ้าของธุรกิจ ทั้งนี้เนื่องจากบรรดาเจ้าของ เช่น ผู้ถือหุ้นอาจไม่มีเวลาหรือความสามารถในการบริหารจึงต้องจัดหาผู้อื่นที่มีความสามารถในการบริหารจึงต้องจัดหาผู้อื่นที่มีความสามารถในการบริหารให้มาบริหารในองค์กร

^{๑๑}สมยศ นาวิการ, การบริหารเชิงกลยุทธ์, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์บรรณกิจ, ๒๕๔๔), หน้า ๗๘.

๖) การบริหารจะดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพได้ก็แต่โดยการใช้ความรู้ความชำนาญและการฝึกฝนอบรมทางด้านบริหารมาโดยเฉพาะ จึงเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปว่าการบริหารเป็นวิชาชีพอย่างหนึ่ง ผู้บริหารโดยเฉพาะผู้บริหารสูงสุดไม่จำเป็นต้องมีความรู้ทางเทคนิคในการปฏิบัติโดยตรง แต่ผู้บริหารจะต้องมีความรู้ความชำนาญในการบริหารอันอันได้แก่ การวางแผน การจัดองค์การ ฯลฯ

๗) การบริหารเป็นสิ่งที่ไม่มีตัวตนไม่สามารถมองเห็นได้ แต่สิ่งที่จะแสดงให้เห็นว่าการบริหารดำเนินไปอย่างไร ได้ผลดีหรือไม่เพียงใดนั้น ก็คือผลงาน เพราะว่าผลงานจะเป็นเครื่องวัดความสามารถทางการบริหาร

๘) เจ้าของธุรกิจไม่จำเป็นต้องทำหน้าที่ผู้บริหารเสียเองโดยทั่วไปแล้ว (ยกเว้นองค์กรขนาดเล็ก) คณะผู้บริหารมักจะเป็นกลุ่มบุคคลอื่น ๆ ที่มีความสามารถทางการบริหารทำหน้าที่ในนามของเจ้าของธุรกิจ

สัมพันธ ์ ฎุไพบูลย์ ได้ให้ความหมายไว้ว่า การบริหาร หมายถึง ศิลปะในการใช้บุคคลอื่นร่วมกับปัจจัยในการจัดการ เพื่อให้กิจกรรมดำเนินไปได้ตามวัตถุประสงค์และสนองตอบความคาดหวัง และจัดโอกาสให้บุคคลเหล่านั้นมีความเจริญก้าวหน้าในหน้าที่การงาน^{๑๒}

สิรภพ เหล่าลาภะ ได้ให้ความหมายเกี่ยวกับการบริหารไว้ ๒ นัย คือ

๑) คำว่า บริหาร มาจากภาษาบาลีว่า ปรีหาร มาจากศัพท์ว่า ปรี แปลว่า รอบ และ หร ธาตุในความนำไป ดังนั้น คำว่า บริหาร จึงแปลว่า นำไปโดยรอบ อีกสำนวนหนึ่ง คำว่า บริหาร แปลว่า อ้อมหนี, หลีกหนี, หลบหนี ดังในประโยคภาษาบาลีว่า “ปญฺหํ ปรีหริตํ สมตฺโต” แปลว่า ผู้สามารถเพื่อการ อ้อมหนี หลีกหนี หลบซึ่งปัญหา หรือแปลว่า ผู้สามารถบริหารปัญหา และนำปัญหาไปโดยรอบ หรือกำจัดปัญหาให้หมดสิ้นไป ๒) คำว่า บริหาร แปลมาจากภาษาอังกฤษว่า Administer และ Administration แปลความหมายคือ การปกครอง ดำเนินการ อำนาจการ จัดการ จัดให้ วาง ส่งเสริม และบำรุง^{๑๓}

^{๑๒} สัมพันธ ์ ฎุไพบูลย์, องค์การและการจัดการ, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : พัทธกษ อักษร, ๒๕๔๒), หน้า ๑๖.

^{๑๓} สิรภพ เหล่าลาภะ, พุทธศาสตร์การเมือง, (กรุงเทพมหานคร : สหธรรมิก, ๒๕๔๕), หน้า ๑๔๐.

เสนาะ ดิเยาวิ ให้ความหมายของการบริหารไว้ว่า การบริหาร คือการทำงานให้สำเร็จโดยอาศัยคนอื่น ความหมายนี้เป็นการระบุว่าผู้บริหารไม่ได้ลงมือทำงานด้วยตัวเองแต่ทำงานโดยการสั่งให้คนอื่นทำ และการบริหารคือกิจกรรมในการใช้ทรัพยากรขององค์การให้บรรลุวัตถุประสงค์ขององค์การอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ตามความหมายนี้ การบริหารได้แก่ กิจกรรมในการวางแผน การจัดองค์การ การจูงใจ และการควบคุมทรัพยากรบุคคลและทรัพยากรวัตถุให้บรรลุเป้าหมายขององค์การด้วยดี^{๑๔}

เฮอริริแกรน (Hellriegel) กล่าวว่า “Management” หมายถึง ศิลปะในการทำงานให้บรรลุเป้าหมายร่วมกับผู้อื่น^{๑๕}

โยเดอร์ (Yoder) กล่าวว่า หมายถึง การนำไปสู่กระบวนการของการทำกิจการที่มีการวางแผน (Planning) การอำนวยความสะดวก (Directing) และความร่วมมือ (Coordinating) โดยเฉพาะกิจกรรมด้านเศรษฐกิจ^{๑๖}

แชปแมน (Chapman) กล่าวว่า หมายถึง การขับเคลื่อนงานภายในองค์กรให้เดินไปข้างหน้าโดยอาศัยผู้อื่นด้วยการเป็นผู้นำ (Leadership), การแนะแนว (Guiding), และการกระตุ้น (Motivative), ความเพียรของผู้อื่นเพื่อสู่เป้าหมายขององค์กร และยังรวมไปถึงการให้กำลังใจ (Inspiring), การสื่อสาร (Communicating), การวางแผน(Planning), และการจัดการ (Management)^{๑๗}

ไซมอน (Herbert A. Simon) อ้างถึงในเดมิตส์กี้ ทองอินทร์ กล่าวว่าการบริหาร หมายถึง ศิลปะในการทำให้สิ่งต่าง ๆ ได้รับการกระทำจนเป็นผลสำเร็จ โดยที่ผู้บริหารมักไม่ได้เป็นผู้ปฏิบัติ แต่ผู้บริหารเป็นผู้ใช้ศิลปะทำให้ผู้ปฏิบัติได้ทำงานจนสำเร็จ ตามจุดมุ่งหมายที่ผู้บริหารตัดสินใจเลือก^{๑๘}

^{๑๔}เสนาะ ดิเยาวิ ศ., หลักการบริหาร, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๖), หน้า ๑.

^{๑๕}Don Hellriegel, **Management** (third edition, Addison - Wesley Publishing Company .lmc., 1982), p.6.

^{๑๖}Dale Yoder, **Personnel Principles and Policies**, (fourth printing, Englewood Cliffs : New Jersey Prentice - Hall, Inc. 1956), p.7.

^{๑๗}E.N. Chapman, **Supervisor Survival Kit**, (second edition, California : Science Research Associates Inc.,1995), p.3.

^{๑๘}เดมิตส์กี้ ทองอินทร์ ผศ.ดร, **ความรู้เบื้องต้นทางการบริหารรัฐกิจ**, (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗), หน้า ๓.

สรุปได้ว่า จากความหมายของการบริหารดังกล่าวที่นักวิชาการทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศได้ให้ไว้แสดงให้เห็นว่าการบริหารมีลักษณะที่สำคัญ คือ การบริหารที่ดีมีประสิทธิภาพนั้นต้องใช้ทั้งศาสตร์และศิลป์ในการจัดการบริหารทรัพยากรที่มีในองค์กรให้เต็มศักยภาพและมีประสิทธิภาพ ตลอดจนต้องมีการที่จะร่วมมือการทำงานขององค์กรให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ โดยใช้กระบวนการที่มีลักษณะการดำเนินงานซึ่งสืบเนื่องและใช้ทรัพยากรที่เหมาะสม และมีประสิทธิภาพ ในการจัดการเพื่อให้เกิดความสำเร็จอย่างสูงสุดตามวัตถุประสงค์ เป้าหมายที่บุคคลและองค์กรตั้งไว้

๒.๑.๒ ความหมายของการบริหารในทางพระพุทธศาสนา

จากการศึกษาบทวนเอกสารของการบริหารในทางพระพุทธศาสนาพบว่า นักวิชาการทางพระพุทธศาสนาได้ให้ความหมายของการบริหารกิจการในทางพระพุทธศาสนาไว้หลายท่าน ดังนี้

พุทธทาสภิกขุ ได้พูดถึงการบริหารว่า เป็นการดำเนินไปได้แห่งกิจการที่กระทำด้วยปัญญา กระทำด้วยความหวังและต้องทำเพื่อสังคมหรือน้อยที่สุดทำเพื่อตัวเอง ต้องมีการป้องกันและแก้ไขปัญหาอุปสรรคด้วยสติปัญญา^{๑๙}

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) ได้กล่าวถึง “ความหมายการปกครองหรือการบริหารตามทัศนะของพระพุทธศาสนาว่า การปกครองตามความหมายในพระพุทธศาสนาเป็นการปกครองเพื่อการศึกษาการปกครองและความสงบเรียบร้อยที่เกิดจากการปกครองนั้นมิใช่จุดหมายในตัว แต่เป็นเพียงปัจจัยคือสภาพเอื้อ เพื่อช่วยให้แต่ละบุคคลบรรลุจุดหมายแห่งการศึกษา หรือเพื่อเป็นหลักประกันของการศึกษา จึงถือคติได้ว่าการปกครองที่มีขึ้นเป็นเรื่องของการศึกษาและเพื่อการศึกษาทั้งสิ้น ถ้าไม่ปกครองด้วยการศึกษาก็ต้องปกครองด้วยอำนาจ เมื่อปกครองด้วยอำนาจก็เกิดความรู้สึกในเชิงปฏิบัติที่เอียงไปในทางที่จะขัดแย้งกัน ด้วยเหตุนี้การปกครองแบบใช้อำนาจจึงก่อให้เกิดปัญหา เริ่มตั้งแต่เกิดความขัดแย้งในจิตใจเป็นต้นไป ทำให้ยังต้องเพิ่มการใช้อำนาจ ใช้อำนาจ และจะเน้นการลงโทษมากยิ่งขึ้นตามลำดับ ไม่ใช้การปกครองแบบพยายามสร้างคนดี แต่เป็นการปกครองแบบพยายามกำจัดคนเลว”^{๒๐}

^{๑๙}พุทธทาสภิกขุ, *การบริหารธุรกิจแบบพุทธ*, (กรุงเทพมหานคร : เคล็ดไทย, มปป.), หน้า ๙ - ๑๒.

^{๒๐}พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), *นิติศาสตร์แนวพุทธ*, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๓๙), หน้า ๕๕ - ๕๖.

และท่านยังได้กล่าวถึง คุณธรรมที่นักบริหารพึงมี คือ หลักการบริหารธรรม ๗^{๒๑} ของกษัตริย์วัชชี หรือ วัชชีอปริหานิยธรรม ๗ ธรรมอันไม่เป็นที่ตั้งแห่งความเสื่อม เป็นไปเพื่อความเจริญฝ่ายเดียว สำหรับหมู่ชนหรือผู้บริหารบ้านเมือง

๑) หมั่นประชุมกันเนื่องนิตย์

๒) พร้อมเพรียงกันประชุม พร้อมเพรียงกันเลิกประชุม พร้อมเพรียงกันทำกิจที่พึงทำ ข้อนี้แปลอีกอย่างหนึ่งว่า : พร้อมเพรียงกันลุกขึ้นป้องกันบ้านเมือง พร้อมเพรียงกันทำกิจทั้งหลาย

๓) ไม่บัญญัติสิ่งที่มีได้บัญญัติไว้ (อันขัดต่อหลักการเดิม) ไม่ล้มล้างสิ่งที่บัญญัติไว้ (ตามหลักการเดิม) ถือปฏิบัติมั่นตามวัชชีธรรม (หลักการ) ตามที่วางไว้เดิม

๔) ท่านเหล่าใดเป็นผู้ใหญ่ในชนชาววัชชี เคารพนับถือท่านเหล่านั้น เห็นถ้อยคำของท่านว่าเป็นสิ่งอันควรรับฟัง

๕) บรรดากุลสตรีกุลกุมารีทั้งหลาย ให้อยู่ดีโดยมิถูกข่มเหง หรือจูดคร่าชื่นใจ

๖) เคารพสักการะบูชาเจดีย์ (ปูชนียสถานและปูชนียวัตถุ ตลอดถึงอนุสาวรีย์ต่าง ๆ) ของวัชชี (ประจำชาติ) ทั้งหลาย ทั้งภายในและภายนอก ไม่ปล่อยให้ธรรมิกพลีที่เคยให้เคยทำแก่เจดีย์เหล่านั้นเสื่อมทรามไป

๗) จัดให้ความอารักขา ค้ำครอง ป้องกัน อันชอบธรรม แก่พระอรหันต์ทั้งหลาย (ในที่นี้กินความกว้าง หมายถึงบรรพชิตผู้ดำรงธรรมเป็นหลักใจของประชาชนทั่วไป) ตั้งใจว่าขอพระอรหันต์ทั้งหลายที่ยังมีได้มา พึงมาสู่แคว้นแคว้น ที่มาแล้วพึงอยู่ในแคว้นแคว้นโดยผาสุกอปริหานิยธรรม ๗ ประการนี้ พระพุทธเจ้าตรัสแสดงแก่เจ้าวัชชีทั้งหลายผู้ปกครองรัฐโดยระบอบสามัคคีธรรม ซึ่งรัฐคู่อริยอมรับว่า เมื่อชาววัชชียังปฏิบัติตามหลักธรรมนี้ จะเอาชนะด้วยการรบไม่ได้ นอกจากจะใช้การเกลี้ยกล่อมหรือยุแหยกให้แตกสามัคคี^{๒๒}

พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ได้กล่าวว่า การบริหาร หมายถึงการทำงานให้สำเร็จโดยอาศัยคนอื่น (Getting things done through other people) เมื่อว่าตามคำนิยามนี้ การบริหารพระพุทธศาสนาเริ่มมีอันเป็นรูปธรรมสองเดือนนับจากวันที่พระพุทธเจ้าตรัสรู้ นั่นคือในวันอาสาฬหบูชา เมื่อพระพุทธเจ้าทรงแสดงพระธรรมเทศนาเป็นครั้งแรกแก่พระปัญจวัคคีย์ ซึ่งทำให้เกิดพระสังฆรัตนะขึ้น เมื่อมีพระสังฆรัตนะเป็นสมาชิกใหม่เกิดขึ้นในพระพุทธศาสนาอย่างนี้พระพุทธเจ้าก็ต้องบริหารคณะสงฆ์ และวิธีการที่พระพุทธเจ้าทรงใช้ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ซึ่งดำรงสืบต่อมาจนถึงปัจจุบันเป็นเวลากว่า ๒,๕๐๐ ปี เป็นข้อมูล

^{๒๑} อิง.สตตก. (ไทย) ๒๓/๑๐/๑๘.

^{๒๒} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๒, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๒๑๑-๒๑๒.

ให้เราได้ศึกษาเรื่องพุทธวิธีบริหารงาน นอกจากนี้ยังมีพุทธพจน์ที่เกี่ยวข้องกับการบริหาร กระจายอยู่ในพระไตรปิฎก การศึกษาพุทธพจน์เหล่านั้นก็จะทำให้ทราบถึงพุทธวิธีบริหาร^{๒๓}

และท่านยังได้กล่าวถึง นักบริหารแบบธรรมาธิปไตยควรยึดหลักธรรมในการบริหารที่เรียกว่า พละ ๔ ประการ คือ^{๒๔}

- ๑) ปัญญาพละ กำลังความรู้หรือความฉลาด
- ๒) วิริยพละ กำลังแห่งความเพียร
- ๓) อนุวัชชพละ กำลังการงานที่ไม่มีโทษหรือความสุจริต
- ๔) สังคหพละ กำลังการสงเคราะห์ หรือมนุษยสัมพันธ์

พละหรือกำลังแห่งคุณธรรมทั้ง ๔ ประการนี้ ช่วยทำให้นักบริหารปฏิบัติหน้าที่อย่างมีประสิทธิภาพ กล่าวคือ นักบริหารจะสามารถวางแผน จัดองค์การ แต่งตั้งบุคลากร อำนาจการ และควบคุมได้ดีต้องมีความฉลาด ขยัน สุจริต และมนุษยสัมพันธ์ ยิ่งเขามีคุณธรรมทั้ง ๔ ข้อนี้เพิ่มมากขึ้นเท่าใดก็ยิ่งทำงานได้มีประสิทธิภาพมากขึ้นเท่านั้น ในทางตรงกันข้ามถ้าใครคนใดขาดคุณธรรมทั้ง ๔ ประการ แม้เพียงบางข้อ เขาก็เป็นนักบริหารที่ไม่ดี^{๒๕}

พระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ได้สรุปพุทธวิธีการบริหารไว้ว่า พุทธวิธีการบริหารยึดหลักธรรมาธิปไตยเป็นสำคัญด้วยเหตุผลที่ว่า ผู้บริหารเองต้องประพฤติธรรมและใช้หลักธรรมเป็นหลักในการบริหาร พุทธวิธีบริหารจึงไม่เป็นทั้งเป็นอัตตาทิปไตยและโลกาธิปไตย ผู้บริหารที่เป็นอัตตาทิปไตยก็มักจะคำนึงถึงผลประโยชน์ส่วนตนหรือความพอใจของตนเองเป็นที่ตั้งโดยยึดคิดว่าถูกต้องคือถูกใจข้าพเจ้า ผู้บริหารประเภทนี้มักลงท้ายด้วยการเป็นเผด็จการ

ส่วนผู้บริหารที่เป็นโลกาธิปไตยก็พยายามเอาใจทุกคนเพื่อให้ตนเองอยู่ในตำแหน่งต่อไปได้ เขาพยายามทำให้ถูกใจทุกคนซึ่งก็เป็นเรื่องที่เป็นไปไม่ได้ ผู้บริหารประเภทนี้ก็มีปัญหา เมื่อมีปัญหาขัดแย้งเกิดขึ้นภายในองค์กรก็พยายามลยตัวหนีปัญหาผู้บริหารที่ดีต้องเป็นธรรมาธิปไตย เขายึดถือคิดว่าถูกต้องไม่จำเป็นต้องถูกใจข้าพเจ้าหรือต้องถูกใจทุกคน เขากลับตัดสินใจลงมือทำในสิ่งที่ถูกต้องชอบธรรมโดยไม่พยายามลยตัวหนีปัญหา เขายึดถือว่าอำนาจหน้าที่มาพร้อมกับความรับผิดชอบ เขายอมเสียสละประโยชน์ส่วนตนประโยชน์สุขที่ยิ่งใหญ่กว่านั้นคือประโยชน์สุขส่วนรวม ดังพุทธพจน์ที่ว่า “ถ้าเห็นว่าจะได้ประโยชน์สุขที่ยิ่งใหญ่ เพราะสละประโยชน์สุขเล็กน้อย บุคคลควรสละประโยชน์สุขเล็กน้อย บุคคลควรสละประโยชน์สุขเล็กน้อยเพื่อเห็นแก่ประโยชน์สุขที่ยิ่งใหญ่”^{๒๖}

^{๒๓} พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), พุทธวิธีบริหาร, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙), หน้า ๔.

^{๒๔} อ. นวก. (ไทย) ๒๓/๕/๗๙๒.

^{๒๕} พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), พุทธวิธีบริหาร, หน้า ๔๔-๔๕.

^{๒๖} พระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), พุทธวิธีบริหาร, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์วินิตาต้าโปรดักส์, ๒๕๔๘), หน้า ๙.

พระราชญาณวิสิฐ (เสริมชัย ชยมงคลโล) กล่าวถึงหลักธรรมาภิบาลสรุปได้ว่าการปกครองการบริหารแบบบูรณาการของหัวหน้าฝ่ายบริหารขององค์กรต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นองค์กรของทางราชการ ในส่วนกลางองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นก็ดี องค์กรรัฐวิสาหกิจ และองค์กรธุรกิจเอกชนก็ดี องค์กรทางศาสนา และองค์กรสาธารณะอื่นๆก็ดี ที่จะให้บังเกิดผลสำเร็จด้วยดี มีประสิทธิภาพสูง ชื่อว่า การบริหารการปกครองที่ดี (Good Governance) นั้น ประมวลรวมย่อลงใน “หลักธรรมาภิบาลตามแนวความคิดปรัชญาเชิงพุทธ” ๔ ประการเหล่านี้ คือ

๑. หลักความถูกต้อง (Accuracy/valid) การบริหารการปกครองที่ดีต้องเป็นไป ด้วยความถูกต้องตามกฎหมายบ้านเมือง ๑ ถูกต้องตามหลัก

วิชาการ ๑ ถูกต้องตามความต้องการ และ/หรือได้รับความพึงพอใจของประชาชนที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย ๑ และถูกต้องตามหลักศีลธรรม ๑

๑.๑ ถูกต้องตามกฎหมายของบ้านเมือง รวมความถึงระเบียบ กฎข้อบังคับขององค์กรที่ออกตามกฎหมายของบ้านเมืองด้วย

๑.๒ ถูกต้องตามหลักวิชาการ หมายถึง หลักวิชาการที่ได้ศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลอันจำเป็นที่เชื่อถือได้ที่ถูกต้องที่ตรงประเด็น และสมบูรณ์พอ ประมวลวางเป็นหลักปฏิบัติหรือเป็นทฤษฎีขึ้นตามวิธีการทางวิทยาศาสตร์ไว้ดีแล้ว

๑.๓ ถูกต้องตามนโยบาย และสัมฤทธิ์ผลตามวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายขององค์กร

๑.๔ ถูกต้องตามความต้องการ หรือความพึงพอใจ ของผู้บังคับบัญชาของผู้ปฏิบัติงานทุกระดับ และถูกต้องตามความต้องการ หรือความพึงพอใจ ของประชาชนโดยส่วนรวม

๑.๕ ถูกต้องตามหลักศีลธรรม ในฐานะที่ประเทศไทย บ้านเมืองพุทธ ประชากรส่วนใหญ่ ๙๕ % เป็นพุทธศาสนิกชน และพระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า ย่อมบังเกิดผลดีแก่ผู้ปฏิบัติตามในกาลทุกเมื่อ การบริหารงานที่ดี คือ ที่ถูกต้องตามหลักศีลธรรม จึงช่วยให้การบริหารทุกองค์กรได้ผลดีมีประสิทธิภาพสูง

ศีล เป็นข้อห้าม ผู้บริหาร และผู้ปฏิบัติงานทุกระดับพึงมีศีลอย่างน้อยศีล ๕ เบญจศีล ได้แก่ ไม่เจตนาฆ่าสัตว์ ๑ ไม่เจตนาลักฉ้อ คดโกง หรือคอร์รัปชัน ๑ ไม่เจตนาประพฤติผิดในกาม ๑ ไม่เจตนาโกหกหลอกลวง ๑ และไม่เสพติดมีนเมาให้โทษ เป็นที่ตั้งแห่งความประมาท ๑ ธรรมเป็นข้อปฏิบัติ อย่างน้อยเบญจธรรม คือ คุณธรรมของคนดี ๕ ประการ ได้แก่ ความมีเมตตา กรุณา เห็นอกเห็นใจกัน ไม่คิดประหัดประหารกัน ๑ การให้ปัน การเสียสละกายสติปัญญา เวลา และกำลังทรัพย์ เพื่ออนุเคราะห์สงเคราะห์ผู้อื่น ๑ มีความสันโดษในคู่ครองของตน มีความสำรวมในโอวาท ๑ มีความซื่อสัตย์ ๑ ความจริงใจ ๑ และมีสติสัมปชัญญะ รู้ผิดชอบชั่ว ดี รู้บาปบุญ คุณ โทษ รู้ทางเจริญ ทางเสื่อมแห่งชีวิตที่เป็นจริง ๑ เป็นต้น

๑.๖ ถูกต้องตามหลักธรรม ที่เป็นอุปกระที่สำคัญ คือ การบริหารการปกครอง พระราชอาณาจักรของพระมหากษัตริยาธิราชเจ้า แต่ปางก่อน ที่ใช้ได้ผลดี มีประสิทธิภาพ ตลอดมาแต่โบราณกาล จนถึงปัจจุบันนี้ อันพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ผู้ทรงคุณประเสริฐของไทยเรา ก็ได้ทรงถือเป็นหลักปฏิบัติพระองค์ตลอดมา คือ หลัก ทศพิธราชธรรม ๑๐ ได้แก่

๑.๖.๑ ทาน ให้ปันช่วยประชา คือ บำเพ็ญตนเป็นผู้ให้ โดยมุ่งปกครอง หรือทำงานเพื่อให้เขาได้ มีใจเพื่อจะเอาจากเขา เอาใจใส่อำนวยความสะดวก จัดสรรความสงเคราะห์ อนุเคราะห์ ให้ประชากรราษฎรได้รับประโยชน์สุข ความสะดวกปลอดภัย ตลอดจนให้ความช่วยเหลือแก่ผู้เดือดร้อนประสบทุกข์และให้ความสนับสนุนแก่คนทำความดี

๑.๖.๒ ศีล รักษาความสุจริต คือ ประพฤติดีงาม สรรวมกายและวจีทวาร ประกอบแต่การสุจริต รักษาภิกษิตตคุณ ประพฤติให้ควรเป็นตัวอย่าง และเป็นทีเคารพนับถือของ ประชากรราษฎร มิให้มีข้อที่ผู้ใดจะดูแคลน

๑.๖.๓. ปริจจาคะ คือ บำเพ็ญกิจด้วยเสียสละ คือ สามารถเสียสละ ความสุขสำราญ เป็นต้น ตลอดจนชีวิตของตนได้ เพื่อประโยชน์สุขของประชาชนและความสงบเรียบร้อยของบ้านเมือง

๑.๖.๔. อาชชวะ ปฏิบัติการโดยซื่อตรง คือ ซื่อตรงทางสัตย์ใฝ่มารยา ปฏิบัติภารกิจโดยสุจริต มีความจริงใจ ไม่หลอกลวงประชาชน

๑.๖.๕. มัททวะ ทรงความอ่อนโยนเข้าถึงคน คือ มีอัธยาศัย ไม่เยอหยิ่ง หยาบคายกระด้างถือองค์ มีความงามสง่าเกิดแต่ท่วงทีริยาสุภาพนุ่มนวลละมุนละไม ควรได้รับความรักภักดี แต่มีชาติยาเกรง

๑.๖.๖. ตปะ พ้นมัวเมาด้วยเผากิเลส คือ แผลดเผากิเลสตัณหา มิให้เข้ามาครอบงำจิต ระงับยับยั้งข่มใจได้ ไม่หลงไหลหมกมุ่นในความสุขสำราญและการปรนเปรอ มีความเป็นอยู่สม่ำเสมอหรืออยู่อย่างง่าย ๆ สามัญ มุ่งมั่นแต่จะบำเพ็ญเพียรทำกิจในหน้าที่ให้ บริบูรณ์

๑.๖.๗. อักโกระ ถือเหตุผลไม่โกรธา คือ ไม่เกรี้ยวกราด ไม่วินิจฉัยความ กระทำการด้วยอำนาจความโกรธ มีเมตตาประจําใจไว้ระงับความเคืองชุ่น วินิจฉัยความและ กระทำการด้วยจิตอันสุขุมราบเรียบตามธรรม

๑.๖.๘. อวิหิงสา มือหิงสน่าร่มเย็น คือ ไม่หลงระเริงอำนาจ ไม่มีบีบบังคับกดขี่ มีความกรุณา ไม่หาเหตุเบียดเบียนลงโทษอาชญาแก่ประชากรราษฎรผู้ใดด้วยอาศัยความ อาฆาตเกลียดชัง

๑.๖.๙. ขันติ ชำระเชษฐด้วยขันติ คือ อดทนต่องานที่ตรากตรำ อดทนต่อความเหนื่อยยาก ถึงจะลำบากกายเหนื่อยหน่ายเพียงไร ก็ไม่ท้อถอยถึงจะถูกยั่วถูกหยันด้วยถ้อยคำเสียดสีถากถางอย่างไร ก็ไม่หมัดกำลังใจ ไม่ยอมละทิ้งกิจกรรมที่ทำเพื่องานโดยชอบธรรม

๑.๖.๑๐. อวิโรธนะ มีปฏิบัติคลาดจากธรรม คือ ประพฤติมิให้ผิดจากประศาสนธรรม อันถือประโยชน์สุขความดีงามของรัฐและราษฎรเป็นที่ตั้งอันใดประหารราษฎรปรารถนาโดยชอบธรรม ก็ไม่ขัดขืน การใดจะเป็นไปโดยชอบธรรม เพื่อประโยชน์ของประชาชนก็ไม่ขัดขวาง วางองค์เป็นหลักหนักแน่นในธรรม คงที่ ไม่มีความเอนเอียงหวั่นไหว เพราะถ้อยคำดีร้ายลาภสักการะหรืออิฏฐารมณ์อนิฏฐารมณ์ใดๆ สถิตมั่นในธรรม ทั้งส่วนยุติธรรมคือ ความเที่ยงธรรม ก็ดี นิติธรรม คือระเบียบแบบแผน หลักการปกครอง ตลอดจนขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงาม ก็ดี ไม่ประพฤติให้เคลื่อนคลาดวิบัติไป^{๒๗}

ตลอดจนหลักธรรมอื่นๆ ได้แก่ ราชสังคหัตถุ จักรวรรดิวัตร พละ และพรหมวิหารธรรม คือ เมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขาพรหมวิหาร เป็นต้น

๒. หลักความเหมาะสม (Appropriate/Proper)

หมายถึง ความรู้บริหารจัดการองค์กร หรือหน่วยงานและปกครองดูแล ผู้อยู่ใต้บังคับบัญชา ด้วยความเหมาะสมกับเหตุผล เหมาะสมกับบุคคล กับชุมชน กับกาลเวลา สถานที่ และให้เหมาะสมกับสถานการณ์แวดล้อม เมื่อยามจำเป็นที่ให้อภัยยืดหยุ่น (Flexible) หรือประนีประนอม (Compromise) โดยไม่เสียหลักการ ให้การปฏิบัติงานสำเร็จอย่างได้ผลดีที่สุด ให้มีส่วนเสียหายน้อยที่สุด หรือให้ไม่เสียหายเลย ความแข็งแกร่ง หรือแข็งแกร่งด้วยมานะ ทิฐิ ชนิต “ยอมหักไม่ยอมงอ” มีใช้อุบายที่ดี ที่จะให้ประสบผลสำเร็จได้ตลอดไป ทั้งนี้ ฟังอาศัยหลักปฐุริสธรรม ๗ ประการ ที่สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ตรัสไว้ดีแล้ว คือ

ธมมญญตา	รู้จักหลักวิชา หรือรู้จักเหตุ ๑
อตถญญตา	รู้จักความหมาย หรือรู้จักผล ๑
อตตญญตา	รู้จักตน ๑
มตตญญตา	รู้จักประมาณในการบริโภคใช้สอยทรัพย์ ๑
กาลญญตา	รู้จักกาลเวลาอันควรที่จะปฏิบัติหรือดำเนินการให้ได้ผลดี ๑
ปรีสนญญตา	รู้จักชุมชน ๑
บุคคลญญตา	รู้จักบุคคล ๑ เป็นต้น

เป็นหลักในการวางตัวในวงงาน ในวงสังคมทุกระดับ และในการปกครองบังคับบัญชา ผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาได้อย่างเหมาะสม

^{๒๗} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), ธรรมนุญชีวิต, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา กรมการศาสนา, ๒๕๕๑), หน้า ๒๗-๒๘.

๓. หลักความบริสุทธิ์โปร่งใส (Purity/Transparency)

หมายถึง การบริหารหารปกครอง การตัดสินใจหรือการวินิจฉัยสั่งการใดๆก็เป็นไป ได้ด้วยความบริสุทธิ์ใจ คือ ด้วยเจตนาบริสุทธิ์ มุ่งตรงต่อความสำเร็จอย่างได้ผลดี มีประสิทธิภาพสูงขององค์กร และมุ่งตรงต่อประโยชน์ และความสันติสุขโดยส่วนรวม ของประชาชนเป็นสำคัญ จึงเป็นการบริหารที่สุจริต มีความโปร่งใส (Transparent) ตรวจสอบได้

๔. หลักความยุติธรรม (Justice)

หมายถึง การบริหารหารจัดการกิจกรรม และ/หรือโครงการต่างๆขององค์กร อย่างมีประสิทธิภาพ (High Efficiency) กล่าวคือ ให้บรรลุผลสำเร็จด้วยดี มีประสิทธิผล (Effectiveness) และให้ได้รับความพึงพอใจ (Satisfaction) โดยธรรมจากชนผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย อย่างสูง ต่อค่าลงทุน (Investment Costs) ได้แก่ กำลังงบประมาณ กำลังบุคลากรและทรัพยากร และระยะเวลาที่ใช้ในการบริหารจัดการที่ต่ำ คือ อย่างประหยัด และคุ้มค่า และหมายถึงการ ปกครองบังคับบัญชา ดูแล ปฏิบัติต่อผู้อยู่ใต้บังคับบัญชา ด้วยความเป็นธรรม คือ

ไม่อคติ ด้วยความรัก (ฉันทาคติ) หรือ เห็นแก่ตัว เห็นแก่พวกพ้อง หมู่เหล่า ๑

ไม่อคติ ด้วยความโกรธ หรือเกลียดชัง (โทสาคติ) ๑

ไม่อคติ ด้วยความเกรงกลัว (ภยาคติ) ๑

ไม่อคติ ด้วยความหลง (โมหาคติ) เพราะหยาบ หรือไม่รู้ข้อมูล ที่ถูกต้อง เป็นจริง ที่เชื่อถือได้ ที่ตรงประเด็น และที่สมบูรณ์ดีพอ อีก ๑

หลักธรรมาภิบาล ๔ ประการ นี้ ย่อมเป็นหลักสำคัญ สำหรับผู้ปกครอง ผู้บริหารทุกระดับ สามารถใช้เป็นแนวทางในการปกครองบังคับบัญชาดูแล ผู้อยู่ใต้บังคับบัญชา และใช้ในการบริหารจัดการ โครงการต่างๆขององค์กรให้ประสบความสำเร็จ และให้บรรลุผลดี ที่ ประสิทธิภาพสูง ได้อย่างเหมาะสม^{๒๘}

พระราชญาณวิสิฐ (เสริมชัย ชยมงคล) ได้กล่าวไว้ว่า การบริหาร หมายถึง การ ปกครอง (Government) การดูแลรักษาบำรุงหมู่คณะและการดำเนินงานหรือการจัดการ (Management) กิจกรรมต่างๆของหมู่คณะ หรือองค์การต่างๆได้สำเร็จลุล่วงตามนโยบาย (Policy) และวัตถุประสงค์ (Purpose/Objective) ขององค์การนั้นๆด้วยดีมีประสิทธิภาพ (Efficiency) และการบริหารหมู่คณะ คือ การปกครองดูแล ตลอดจนทั้งแนะนำสั่งสอน อบรม พระภิกษุสามเณรและคฤหัสถ์ ที่มีอยู่หรือพำนักอาศัยอยู่ในวัดให้ประพฤติอยู่ในพระธรรม

^{๒๘}พระราชญาณวิสิฐ (เสริมชัย ชยมงคล), หลักธรรมาภิบาลและประมุขศิลป์, (กรุงเทพมหานคร : ชัยมงคลพรินติ้ง, ๒๕๔๘), หน้า ๑๑๔-๑๑๙.

วินัย ตามกฎหมายของบ้านเมือง กฎข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง และการประกาศของมหาเถรสมาคม^{๒๙}

พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ได้กล่าวสรุปไว้ว่า การบริหาร หมายถึง ศิลปะแห่งการทำงานให้สำเร็จโดยอาศัยผู้อื่น และนักบริหารมีหน้าที่วางแผน จัดองค์กร แต่งตั้งบุคคลอำนวยการ และควบคุมทรัพยากรต่าง ๆ เพื่อให้การดำเนินงานให้เป็นไปในทางเดียวกันเพื่อสู่เป้าหมายที่วางไว้ ส่วนความหมายของการบริหารในทางธรรม คือ วิธีการบริหารต่างๆที่ใช้กันทั่วไปพอสรุปได้ ๓ ลักษณะ แต่ที่ดีที่สุดคือ แบบถือธรรมหรือหลักการเป็นสำคัญโดยยึดเอาความสำเร็จเป็นพื้นฐานทำให้งานสำเร็จ ไม่เอาความขัดแย้งส่วนตัวมาเกี่ยวข้อง และยินดีรับคำแนะนำจากทุกฝ่าย เพื่อให้ทุกคนมีโอกาสแสดงความสามารถจะได้ทั้งน้ำใจคนและผลของงาน วิธีนี้เรียกว่า **“ธรรมาธิปไตย”** คือ ใช้ทั้งพระเดชและพระคุณ^{๓๐}

พระมหาประยงค์ อุปเสน ได้กล่าวไว้ว่า การบริหาร ได้มีนักวิชาการหลาย ๆ ท่าน ให้คำนิยามหรือความแตกต่างกันออกไป โดยมักใช้คำ ๒ คำ แทนคำว่า การบริหารได้แก่ Administration และ Management โดยแยกใช้ตามความนิยม คือ Administration ใช้กับการบริหารงานในองค์กรภาครัฐราชการ หรือ Management ใช้กับการบริหารหรือจัดการในองค์กรภาคธุรกิจ แต่อย่างไรก็ตาม ได้มีอีกคำหนึ่งซึ่งที่นิยมนำมาแทนสองคำข้างต้นด้วย คือ Implementation สำหรับนักบริหารทั้งในและนอกประเทศ ก็ได้เช่นกัน ในบทความวิชาการของกรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ ต่างก็ได้ให้นิยามและให้ความหมายของ^{๓๑}

พระมหาไพฑูรย์ ปนฺตนนฺโท (วรณบุตร) ได้สรุปการบริหารไว้ว่า ในด้านการวางแผนนี้พระพุทธเจ้าทรงกำหนดวัตถุประสงค์ส่วนบุคคล เพื่อให้สมาชิกใหม่ได้ปฏิบัติในทิศทางเดียวกัน พระองค์ทรงประสงค์ให้ผู้บวชในพระพุทธศาสนามีเป้าหมายแบบเดียวกัน ซึ่งจะเห็นได้จากกรณีที่ทรงประทานการอุปสมบทแก่ท่านอัญญาโกณฑัญญะ พระภิกษุรูปแรกในทางพระพุทธศาสนาด้วยพุทธดำรัสว่า “เธอจงเป็นพระภิกษุมาเกิดธรรมอันเรากล่าวดีแล้ว เธอจงประพฤติพรหมจรรย์เพื่อทำที่สุดแห่งทุกข์โดยชอบเถิด” จะเห็นได้ว่าพุทธดำรัสนี้มีการกล่าวถึงวัตถุประสงค์ของการอุปสมบทชัดเจนว่า “เธอจงประพฤติพรหมจรรย์เพื่อทำที่สุด

^{๒๙} พระราชญาณวิสิฐ (เสริมชัย ชยมงคล), การบริหารวัด, (นครปฐม : เพชรเกษมการพิมพ์, ๒๕๔๘), หน้า ๒๖ และหน้า ๑๓๐.

^{๓๐} พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), คุณธรรมสำหรับนักบริหาร, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๔๑), หน้า ๒ - ๓.

^{๓๑} พระมหาประยงค์ อุปเสน, “ในบทบาทพระสงฆ์ในการบริหารและการจัดการศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด: ในกรณีศึกษาศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในเขตจังหวัดหนองคาย”, ปริญญานิพนธ์ปริญญาโทศึกษาศาสตร์, (มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๙), หน้า ๒๐.

แห่งทุกข์โดยชอบเถิด” นั้นหมายถึงว่า ให้สมาชิกปฏิบัติให้หลุดพ้นจากทุกข์ส่วนตัวหรือแนะนำคนอื่นให้หลุดพ้นจากทุกข์ อันเป็นเป้าหมายแห่งการดำเนินชีวิต^{๓๒}

พระมหาเสริมชัย ชยมงฺคโล ให้ความหมายไว้ว่า เป็นกายบริหาร การบริหารวัด และการปกครอง กายบริหาร คือ การดูแลรักษาตนเอง การบริหารวัด คือ การปกครองดูแลรักษาพระสงฆ์ สามเณรและบุคคลอื่นๆ ที่อาศัยในวัด ส่วนด้านการปกครองคณะสงฆ์เริ่มจากระดับวัดถึงองค์กรระดับสูงขึ้นไปในสังคมสังคมชนทั่วยุทธประเทศ^{๓๓}

พระพยอม กल्याณ กล่าวว่า การบริหารต้องใช้หลักธรรม ผู้บริหารต้องถือศีลธรรมอยู่ในหัวใจ มีความรู้ มีความกล้าหาญ มีความขยัน รู้จักละที่ส่วนตัวบุคคล แล้วไปเพิ่มแก่ส่วนรวมและสังคมให้เกิดประโยชน์สุข^{๓๔}

นิตย สัมมาพันธ์ ได้การถึงคุณธรรมสำหรับผู้บริหารไว้ว่า นักบริหารทุกประเภท ตั้งแต่ระดับนานาชาติ ระดับชาติ ระดับท้องถิ่น ระดับองค์กร หน่วยงาน ครอบครัวยุทธ ตลอดจนจนถึงตนเอง ควรมีวินัยและควรก่อให้เกิดวินัยในหมู่คณะที่ตนรับผิดชอบในฐานะผู้นำด้วย ในทางพระพุทธศาสนาวินัยสำหรับฆราวาสก็คือ ศีล ๕ ซึ่งการที่จะรักษาศีลให้ได้ผลดี ควรจะต้องมีเบญจธรรมประกอบด้วย ผู้บริหารที่ดีควรจะต้องมีวินัยดังกล่าว เพื่อที่จะนำหมู่คณะไปสู่การพัฒนาในระยะยาว ในการปฏิบัตินักบริหารนอกจากจะต้องรักษาศีล ๕ ให้บริสุทธิ์แล้วจะต้องมีธรรมอื่น ๆ ประกอบอีก เช่น ความยุติธรรม ซึ่งหมายถึงความเที่ยงตรง ไม่ผิดหรือบิดเบือนไปจากความจริง นักบริหารจะต้องประพฤติปฏิบัติให้ตรงตามนิยมของสังคมอยู่เสมอ โดยไม่มีอคติเข้ามาประกอบการตัดสินใจเป็นอันขาด ซึ่งอคตินั้นได้แก่ความลำเอียงมี ๔ ประการ คือ^{๓๕}

- ๑) ฉันทาคติ ลำเอียงเพราะรัก
- ๒) โมหาคติ ลำเอียงเพราะชัง
- ๓) โทสาคติ ลำเอียงเพราะเขลา
- ๔) ภยาคติ ลำเอียงเพราะกลัว

และนอกจากนี้นักบริหารจะต้องมีธรรมประจำใจอีกประการหนึ่ง คือ ขันติ ความอดทน นักบริหารจะต้องมีความอดทนต่อสภาวะการณ์ต่าง ๆ ๓ ประการ คือ^{๓๖}

^{๓๒}พระมหาไพฑูริย์ ปนฺตนนฺโท (วรมณฺบุตร), การบริหารคณะสงฆ์ไทย, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยศรีปทุม, ๒๕๕๐), หน้า ๓๓.

^{๓๓}พระมหาเสริมชัย ชยมงฺคโล, การบริหารวัด, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท เอช เอ พี เพรสจำกัด, ๒๕๓๙), หน้า ๓.

^{๓๔}พระพยอม กल्याณ, การบริหารเชิงพุทธในการบริหารธุรกิจแบบพุทธ, หน้า ๒๖ – ๒๘.

^{๓๕}ที.ปา.(ไทย) ๑๑/๑๗๖/๑๖๗.

^{๓๖}นิตย สัมมาพันธ์, การบริหารเชิงพุทธ, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๒๙), หน้า ๔๔-๕๓.

- ๑) อุดทนต่อความลำบาก
- ๒) อุดทนต่อความตรากตรำ
- ๓) อุดทนต่อความเจ็บใจ

ธรรมข้อนี้ทำให้เกิดความงามทางจรยา ทำให้ไม่มีพฤติกรรมอันทุจริตทั้งหลาย ทั้งทางกาย ทางวาจา และทางใจ เพราะสามารถอดทนต่อ โลภะ โทสะ โมหะ ได้เป็นอย่างดี

จะเห็นได้ว่า ความเห็นของนักวิชาการทางพระพุทธศาสนาในเรื่องการบริหารนั้น เหมือนกับนักวิชาการทั่วไปให้ไว้ แต่ในทางพระพุทธศาสนาจะเน้นการนำธรรมมาใช้ร่วมและเสริมในการบริหารเพราะหลักธรรมในพระพุทธศาสนาจะเครื่องมือเครื่องกำกับสำคัญในการบริหารกิจการงานขององค์กรคณะสงฆ์

ปิยโสภณ ได้แสดงทรรศนะไว้ว่า การบริหารเป็นเรื่องที่สำคัญมาก ต้องใช้ปรัชญา การบริหารเป็นหลัก ต้องจัดคนให้เข้ากับงาน วางระบบงานให้แยกกันอย่างชัดเจน ต้องเน้น การศึกษานำการปกครอง^{๓๗}

มัทธนา อินทุสมิต ได้กล่าวถึง คุณธรรมสำหรับผู้บริหาร เป็นหลักสำคัญในการ ประพฤติ ปฏิบัติตนของผู้บริหาร นอกจากจะใช้กับผู้ใต้บังคับบัญชาแล้ว ยังต้องมีการติดต่อ ประสานงานกับบุคคลหลายฝ่าย เช่น ชุมชน สังคม หรือผู้บังคับบัญชาในองค์กรอื่น เป็นต้น จึงสามารถรวบรวมเกี่ยวกับคุณธรรมของผู้บริหารพืงนำมาประยุกต์ใช้ในการบริหารงานของ หน่วยงาน ดังนี้

๑) คุณธรรมในการดำรงตน เป็นคุณธรรมที่มีความสำคัญและจำเป็นสำหรับ ผู้บริหาร เพื่อให้ผู้บริหารมีคุณสมบัติเป็นสัปบุรุษ มีคุณธรรมเพื่อส่งเสริมความเป็นมนุษย์ หมดธรรมที่จำเป็น เช่น สุจริต ๓ พรหมวิหาร ๔ สัปบุรุษธรรม ๗ นาถกรณธรรม ๑๐ เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีคุณธรรมอื่นๆ ที่ช่วยส่งเสริมคุณความเป็นคนดี คุณธรรมเหล่านี้นับเป็นคุณธรรม ที่ควรค่าแห่งการดำรงตนของผู้บริหารเป็นอย่างยิ่ง ถ้าผู้บริหารมีคุณธรรมแห่งการดำรงตนแล้ว ย่อมจะส่งเสริมให้ตัวผู้บริหารเอง เป็นที่เคารพ ศรัทธา น่านับถือ ในความเป็นคนคนดีของ ผู้บริหารต่อเพื่อนร่วมงาน และคนทั่วไปเป็นอย่างยิ่ง

๒) คุณธรรมต่อเพื่อนร่วมงาน เป็นคุณธรรมเพื่อความดีงามแห่งสังคม และช่วย ส่งเสริมชีวิตที่ดีร่วมกันระหว่างผู้บริหารกับเพื่อนร่วมงาน ถือว่าเป็นการครองใจคน ผู้บริหารจึง ควรมีคุณธรรมเหล่านี้ คือ ธรรมคุ้มครองโลก ๒ ธรรมมีอุปการะมาก ๒ ฆราวาสธรรม ๔ สังคหวัตถุ ๔ พรหมวิหาร ๔ มิตรแท้ ๔ ทิศ ๖ คุณเหล่านี้นับเป็นคุณธรรมที่ผู้บริหารควรใช้ ในการปฏิบัติต่อเพื่อนร่วมงานให้เกิดความสามัคคี กลมเกลียว รักใคร่ ร่วมกันคิด ร่วมกันทำ และร่วมกันแก้ปัญหา พัฒนาการทำงานของหน่วยงานให้เจริญก้าวหน้า

^{๓๗} ปิยโสภณ, ก้าวใหม่แห่งคณะสงฆ์ การศึกษาเผยแผ่ผู้นำการปกครองก่อสร้าง, (กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนสามัญนิติบุคคล เจียฮั้ว, ๒๕๔๖), หน้า ๑ - ๑๐.

๓) คุณธรรมในการปฏิบัติงาน จะเป็นคุณธรรมที่มีประโยชน์ต่อการทำงาน การปกครองโดยช่วยจัดและคุ้มครองชีวิตที่ดีร่วมกัน ผู้บริหารควรมีคุณธรรมตามหมวดธรรมต่อไปนี้ คือ อธิปไตย ๓ สังคหวัตถุ ๔ อคติ ๔ พรหมวิหาร ๔ พละ ๔ อปริหายธรรม ๗ ราชธรรม ๑๐ คุณธรรมเหล่านี้ จะช่วยส่งเสริมการปฏิบัติงานของผู้บริหารสถานศึกษา ให้บรรลุผลสำเร็จได้อย่างดียิ่ง

คุณธรรมของผู้บริหารทั้ง ๓ ประการ คือ คุณธรรมในการครองตน คุณธรรมในการครองคน และคุณธรรมในการครองงาน มีส่วนสำคัญอย่างยิ่งต่อการบริหารงานในองค์การ เพราะองค์การจะดีเยี่ยมไม่ได้ ถ้าหากว่าผู้บริหารแย่ และองค์การจะแย่ไม่ได้ ถ้าผู้บริหารเยี่ยม นั่นเป็นการแสดงให้เห็นว่า ผู้บริหารที่มีคุณธรรม มีความรู้ความสามารถ หรือผู้บริหารที่ดีจะต้องบริหารองค์การได้ดีตามไปด้วย^{๓๘}

สุลักษณ์ ศิวรักษ์ (ส. ศิวรักษ์) แสดงทรรศนะการบริหารงานในเชิงพุทธศาสนาไว้ว่า การบริหารงานทั้งหมด คือ การบริหารตนเอง เป็นการปฏิบัติเพื่อพัฒนาตน และพัฒนางาน การพัฒนาตนต้องรู้เท่าทัน ความโลภ ความโกรธ และความหลง สำคัญต้องมีสติ^{๓๙}

สรุปว่าการบริหาร ต้องใช้ทั้งศาสตร์และศิลป์ในการที่จะร่วมมือกันทำกิจการขององค์กรให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ โดยใช้กระบวนการดำเนินงานซึ่งสืบเนื่องและใช้ทรัพยากรที่เหมาะสมและมีประสิทธิภาพในการจัดการเพื่อให้เกิดความสำเร็จ การบริหารแบบใหม่ไม่ได้ยกเลิกการใช้ทฤษฎีหรือหลักการในยุคการจัดการแบบวิทยาศาสตร์หรือยุคการบริหารแบบมนุษยสัมพันธ์แต่กลับนำเอาหลักการและทฤษฎีเหล่านั้นมาทำการทดลองและวิจัยเพิ่มเติมทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง เกิดความรู้และความคิดที่ชัดเจนขึ้น ส่วนนักวิชาการทางพระพุทธศาสนามีความเห็นในเรื่องการบริหารเหมือนกับนักวิชาการทั่วไป ต่างกันที่ว่าทางพระพุทธศาสนาจะเน้นกานำธรรมะมาใช้ร่วมและส่งเสริมในการบริหาร^{๔๐}

๒.๑.๓ องค์ประกอบของการบริหาร

จากการศึกษาตรวจสอบเอกสารเกี่ยวกับองค์ประกอบของการบริหาร ปรากฏว่ามีผู้ให้ความหมายเกี่ยวกับองค์ประกอบของการบริหาร ไว้หลายท่าน ดังนี้

^{๓๘} มัณฑนา อินทุสมิต, **คุณธรรมสำหรับผู้บริหาร : พุทธธรรมเพื่อการบริหารทรัพยากรมนุษย์ทางการศึกษา**, (เลข : สถาบันราชภัฏเลย, ม.ป.ป., ๒๕๔๙), หน้า ๒๖.(อัตสำเนา)

^{๓๙} สุลักษณ์ ศิวรักษ์, **การบริหารงานแบบพุทธ**, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท ส่องสยาม จำกัด, ๒๕๓๘), หน้า ๘, ๑๕.

^{๔๐} สัมฤทธิ์ ท่าเหล็กเจริญ, **“ปัญหาในการปฏิบัติงานของผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบล: ศึกษากรณีองค์การบริหารส่วนตำบลในเขตจังหวัดปทุมธานี”**, หน้า ๑๔๐.

พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ได้กล่าวถึง การบริหารเป็นวิธีการทำ ให้งานสำเร็จโดยอาศัยผู้อื่น (Getting things done through other people) และกล่าวว่าหน้าที่ ของผู้บริหารเป็นกรอบในการพิจารณาของผู้บริหารให้สำเร็จ มี ๕ ประการ ตามคำย่อ ภาษาอังกฤษว่า “POSDC” ดังนี้ คือ^{๔๑}

๑.P คือ Planning หมายถึง การวางแผน เป็นการกำหนดแนวทางการดำเนินงาน เพื่อความสำเร็จที่จะตามมาในอนาคต ผู้บริหารที่ดีต้องมีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกล เพื่อกำหนด ทิศทางขององค์กร

๒.O คือ Organizing หมายถึง คือ การจัดองค์กร เป็นการกำหนดโครงสร้าง ความสัมพันธ์ของสมาชิกและสายบังคับบัญชาภายในองค์กร มีการแบ่งงานกันทำและการ กระจายอำนาจ

๓.S คือ Staffing หมายถึง งานบุคลากร เป็นการสรรหาบุคลากรใหม่ การพัฒนา บุคลากรและการใช้คนให้เหมาะสมกับงาน

๔.D คือ Directing หมายถึง การอำนวยการ เป็นการสื่อสารเพื่อให้เกิดการ ดำเนินการตามแผน ผู้บริหารต้องมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีและต้องมีภาวะผู้นำ

๕.C คือ Controlling หมายถึง การกำกับดูแล เป็นการควบคุมคุณภาพของ การปฏิบัติงานภายในองค์กร รวมทั้งกระบวนการแก้ปัญหาภายในองค์กร

คณาจารย์ภาควิชาบริหารรัฐกิจ มหาวิทยาลัยรามคำแหง ได้กล่าวถึงแนวคิด ของ ฟาโย (Henry Fayol) นักวิชาการเหมืองแร่ชาวฝรั่งเศส ผู้เป็นต้นกำเนิดในการเสนอ องค์กรประกอบมูลฐานของการบริหารแบบกระบวนการ ๕ ประการ ที่เรียกว่า POCCC ไว้ดังนี้

๑. การวางแผน (Planning) หมายถึง การสร้างทางเลือกหรือแนวทางดำเนินการไว้ ล่วงหน้า เพื่อใช้ในการตัดสินใจในอนาคต

๒. การจัดองค์กร (Organizing) หมายถึง การกำหนดโครงสร้างหน่วยงานและ ระบุหน้าที่โดยการผสมผสานระหว่างวัตถุ คน และเงิน

๓. การบังคับบัญชา (Commanding) หมายถึง การทำให้เกิดการดำเนินงานตามที ได้มีการกำหนดไว้ ซึ่งการบังคับบัญชาที่ดีนั้นจะต้องมีการติดต่อสื่อสาร ๒ ทาง กล่าวคือ การยอมให้ผู้ใต้บังคับบัญชาสามารถแสดงความคิดเห็นได้

๔. การประสานงาน (Coordinating) หมายถึง การรวมความพยายามของผู้ปฏิบัติงาน และช่วยสนับสนุนให้เกิดการติดต่อสื่อสารระหว่างกัน เพื่อให้การทำงานสำเร็จ

^{๔๑}พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), พุทธวิธีในการบริหาร, พิมพ์ครั้งที่ ๔. (กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙), หน้า ๓ - ๕.

๕. การควบคุม (Controlling) การติดตามการดำเนินงานให้บรรลุตามวัตถุประสงค์^{๔๒}

ธีระรัตน์ กิจจารักษ์ เสนอแนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการบริหารไว้ ๕ ประการ คือ

๑. การวางแผน (Planning) หมายถึง การวางแผนหรือโครงการสำหรับการปฏิบัติงานในอนาคตให้ตรงเป้าหมายที่ต้องการ โดยกำหนดงานที่จะทำวิธีการ และวัตถุประสงค์ของงานนั้น ๆ ไว้ล่วงหน้า

๒. การแสวงหา และกำหนดตัวบุคคลและอุปกรณ์ (Allocation) หมายถึง การแสวงหากำหนดตัวบุคคล และวัสดุทุกชนิดที่จำเป็นในการปฏิบัติงานตามแผน เพื่อให้งานนั้นสำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

๓. การเสริมกำลังบำรุง (Stimulation) หมายถึง การบำรุงขวัญ กระตุ้น และส่งเสริมให้บุคลากรปฏิบัติงานอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อให้ผลงานดีทั้งปริมาณและคุณภาพ

๔. การประสานงาน (Co - ordination) หมายถึง การจัดให้ผู้แทนของหน่วยงานย่อยทุกหน่วยงานพบปะปรึกษาหารือกันเพื่อให้มีโอกาสแสดงความคิดเห็นหรือทราบเรื่องการปฏิบัติงานของผู้อื่น และเพื่อให้งานสัมพันธ์ไม่ขัดแย้งกัน โดยยึดเป้าหมายขององค์กรเป็นหลัก

๕. การประเมินผลงาน (Evaluation) หมายถึง การตรวจสอบการปฏิบัติงานทุกระยะให้ทราบผลการปฏิบัติงาน และปัญหาที่เกิดขึ้น เพื่อหาแนวทางแก้ไขทุกระยะและประเมินผลขั้นสุดท้ายเพื่อทราบผลการปฏิบัติงาน และปัญหาที่เกิดขึ้น เพื่อหาแนวทางแก้ไขทุกระยะและประเมินผลขั้นสุดท้าย เพื่อเปรียบเทียบผลงานกับผลงานที่ควรจะได้ตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ตั้งแต่ต้น เพื่อวางแผนใหม่สำหรับการปฏิบัติงานในอนาคต^{๔๓}

สมคิด บางโม ได้อธิบายองค์ประกอบของการบริหารที่สำคัญ และมีความจำเป็นต่อองค์กร ดังนี้

๑) วัตถุประสงค์ที่แน่นอน กล่าวคือ จะต้องรู้ว่า จะดำเนินการไปทำไม เพื่ออะไร และต้องการอะไรจากการดำเนินการ เช่น ต้องมีวัตถุประสงค์ในการให้บริการ หรือในการผลิต ต้องรู้ว่าผลิตเพื่อใคร ต้องการผลตอบแทนเช่นใด ถ้าหากไม่มีเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์แล้วก็ไม่มีความหมายที่จะบริหารการดำเนินงานต่าง ๆ จะไม่มีผลสำเร็จ เพราะไม่มีเป้าหมายกำหนดไว้แน่นอน

๒) ทรัพยากรในการบริหาร ได้แก่ วัตถุและเครื่องใช้เพื่อประกอบการดำเนินงาน รวมไปถึงความสามารถในการจัดการ ทรัพยากรในการบริหาร ได้แก่ ๔ Ms คือ มนุษย์ (Man)

^{๔๒} คณาจารย์ภาควิชาบริหารรัฐกิจ, สรุปเนื้อหาวิชาทฤษฎีองค์การ, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๙), หน้า ๙ .

^{๔๓} ธีระรัตน์ กิจจารักษ์, เอกสารคำสอนวิชาการบริหารการศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย : คณะครุศาสตร์ สถาบันราชภัฏเพชรบูรณ์, ๒๕๔๒), หน้า ๖๗.

เงิน (Money) วัสดุอุปกรณ์ (Material) และความสามารถในการจัดการ (Management) หรือ ๖ Ms ที่มีเครื่องจักร (Machine) และตลาด (Market) เพิ่มเข้ามาซึ่งในปัจจุบันมีความจำเป็นมากขึ้น

๓) มีการประสานงานระหว่างกัน หรือเรียกได้ว่ามีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน กล่าวคือ เป้าหมายและวัตถุประสงค์รวมทั้งทรัพยากรในการบริหารทั้ง ๔ Ms หรือ ๖ Ms ดังกล่าว จะต้องมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันและเกิดปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน หรือกล่าวได้ว่าจะต้องมีระบบของการทำงานร่วมกันและที่เกิดขึ้นจริง ๆ ด้วย การนำปัจจัยทั้งหลายเบื้องต้นมาไว้ร่วมกันแล้วไม่เกิดปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน ไม่เกิดความสัมพันธ์ ระหว่างกัน การบริหารก็จะไม่เกิดขึ้น

๔) ประสิทธิภาพ และประสิทธิผล ในการบริหารงานนั้นสิ่งทีวัดผลสำเร็จของงานว่า บรรลุเป้าหมายของวัตถุประสงค์ขององค์การก็คือ ประสิทธิภาพขององค์การ หมายถึง ความสามารถขององค์การ ในอันที่จะบริหารงานให้บรรลุวัตถุประสงค์ขององค์การในการใช้ทรัพยากรขององค์การที่มีอยู่ระยะสั้น โดยเปรียบเทียบกับปัจจัยนำเข้าและค่าใช้จ่ายกับปัจจัยนำออกและรายได้ขององค์การ^{๔๔}

กูลิก และเออร์วิค (Gulick and Urwick) ได้สรุปกระบวนการบริหารไว้ว่า กระบวนการบริหารประกอบด้วยขั้นตอนที่สำคัญ ๗ ประการ เรียกโดยย่อว่า “POSDCoRB Model” ซึ่งอธิบายความหมายได้ดังนี้

P = Planning หมายถึง การวางแผนงาน ซึ่งเป็นเรื่องเกี่ยวกับการใช้ความรู้ วิทยาการ และวิจรณ์ญาณ วิจัยเหตุการณ์ ในอนาคต แล้วกำหนดวิธีการถูกต้องอย่างมีเหตุผล

O = Organizing หมายถึง การจัดส่วนราชการหรือองค์กร

S = Staffing หมายถึง การจัดบุคคลมาปฏิบัติงานหรือการบริหารงานบุคคล

D = Directing หมายถึง การศึกษาวิธีการ อำนวยการ ควบคุม นิเทศงาน

Co = Coordinating หมายถึง ความร่วมมือ ประสานงาน

R = Reporting หมายถึงการรายงานผลการปฏิบัติงาน การประชาสัมพันธ์

B = Budgeting หมายถึง การเงิน งบประมาณ

ระบบการบริหารองค์กร คือ ระบบการทำงานของผู้บริหาร ในการบริหารระบบต่าง ๆ ขององค์กรให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด เพื่อให้เกิดผลสำเร็จมากที่สุดสำหรับองค์กร ระบบการบริหารนี้หากจะพิจารณาเริ่มจากระบบต่าง ๆ ขององค์กร โดยสัมพันธ์มาถึงการปฏิบัติหน้าที่การบริหารโดยนักบริหารแล้ว ระบบการบริหารจะสามารถสรุปได้ดังนี้

๑) จากระบบโอกาสขององค์กร ที่เปิดกว้างเผชิญกับสภาพล้อมนั้น ผู้บริหารจะต้องมีภาระต้องติดตามสภาพแวดล้อม และกำหนดให้องค์กรมีเป้าหมาย แผนงานที่ดีที่สุดตลอดเวลานี้

^{๔๔} สมคิด บางโม, การบริหาร, (กรุงเทพมหานคร : วิทยพัฒน์, ๒๕๕๐), หน้า ๖๒-๖๓.

คือ “การบริหารโอกาส” ซึ่งนับเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับการใช้ความคิดและมีความคิดเป็นเลิศ (Ideas) โดยนักบริหาร แผนงานที่ดีที่สุดสำหรับองค์กรจึงเกิดขึ้น งานบริหารด้านนี้หากมองเป็นภาระหน้าที่ และกิจกรรมทางการบริหารที่มีผู้บริหารต้องกระทำแล้วอาจเรียกได้ว่า เป็นการวางแผน (Planning) นั้นเอง ซึ่งในทางปฏิบัติจะหมายถึงการสนใจทำการวางแผนโดยตัวนักบริหารเอง รวมทั้งระบบการวางแผนที่พัฒนาขึ้นใช้ในทุกระดับ และการมีส่วนร่วมในการวางแผนของผู้บริหารระดับต่างๆและพนักงานปฏิบัติด้วย

๒) จากระบบงานที่มีทรัพยากรที่คุณค่าในตัวผู้บริหารจะต้องรู้จักแบ่งปันและจัดระเบียบการให้ตรงกับความต้องการและต้องการตลอดเวลา ภาระหน้าที่งานและกิจกรรมทางการบริหารที่ผู้บริหารทำอยู่นี้ ก็คือองค์กรหรือการบริหารงาน ซึ่งขอบเขตจะคลุมตั้งแต่การจัดโครงสร้างองค์กร การจัดระบบงานและกระแสการไหลของงาน รวมทั้งขั้นตอนวิธีทำงานต่างๆ ทั้งนี้หากมีการพร้อมทุกด้านตามที่กล่าว ก็อาจจะช่วยให้เกิดความมั่นใจว่าทรัพยากรเหนือสิ่งของทำสิ่ง (Things) ต่างถูกจัดเตรียมไว้ใช้ปฏิบัติงานอย่างอื่นที่ดีที่สุดแล้ว

๓) จัดระบบคนผู้ปฏิบัติงาน ที่เป็นกระบวนการทำงานอันเป็นผลจากการเกี่ยวระหว่างกันและเข้าใจกันของผู้ทำงานทุกฝ่าย ทั้งหัวหน้าหรือผู้นำ ผู้ร่วมงานและผู้ปฏิบัติงานในทุกจุดนั้น การจะเป็นไปในทางใดอย่างไหน ย่อมขึ้นอยู่กับ “คน” ผู้ปฏิบัติที่มีชีวิตจิตใจและความรู้สึก และต้องการชักจูงใจ โน้มน้าวและเสริมสร้างให้เกิดพลังร่วมและพลังทุ่มเทต่างๆ ซึ่งมีตั้งแต่การเรียนรู้จัดคัดเลือกคน การรู้จักศิลปะการสั่งการและรวมถึงการรู้จักวิเศษควบคุมคน ให้ปฏิบัติงานด้วยความทุ่มเทและตั้งใจที่จะให้ได้ผลการผลิตสูงและได้คุณภาพที่ดีพร้อมกันทั้งสองอย่าง

บทบาทของผู้บริหารที่สำคัญยิ่งก็ คือ การต้องเป็นผู้ทำหน้าที่ประสานการทำงาน (Integration) ของระบบต่าง ๆ ขององค์กรให้สามารถทำงานร่วมกันจนบรรลุเป้าหมายลงได้ดี ตลอดเวลาผู้บริหารจะต้อง “จัดการ” (Manage) ให้ “ระบบงาน” และ “ระบบคน” ทำงานร่วมกันเป็นกระบวนการวิธีทำงานที่มีประสิทธิภาพในการแปรสภาพปัจจัยต่าง ๆ ให้เป็นผลงานที่ดี โดยทั้งนี้ทุกอย่างที่ดำเนินไป จะต้องสอดคล้องเป็นไปตามสภาพเงื่อนไขของสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ โดยมีการเสียดน้อยที่สุดและช่องทางสำเร็จได้มากที่สุด ในทิศทางที่ปลอดภัยตามช่องโอกาสที่ได้วิเคราะห์ ติดตามโดยผู้บริหารตลอดเวลา ในส่วนนี้ก็คือ “การบริหารโอกาส” ซึ่งนับเป็นภาระหน้าที่โดยตรงที่จะต้องกระทำด้วยตนเอง เป็นลำดับแรก และกระทำอย่างต่อเนื่องด้วย

สำหรับภารกิจของผู้บริหาร คือ การสร้างประสิทธิภาพในการจัดระบบงานต่าง ๆ ให้เหมาะสมสะดวกและง่ายที่คนผู้ปฏิบัติจะทำได้ โดยมีประสิทธิภาพในผลงานสูง ซึ่งพิจารณา มองภาระหน้าที่ดังกล่าวเป็นภาพรวมก็คือ “การประสานงาน” (Coordination) หรือการประสานการทำงานของฝ่ายต่าง ๆ ให้เข้ากันได้ (Coordinated Work) นั้นเอง แต่ในทางปฏิบัติ ผู้บริหารจะวิธีการปฏิบัติที่เรียกได้ว่า “หน้าที่งานบริหาร” (Managerial Functions) ที่เป็นมาตรฐานที่ จะต้องกระทำโดยตัวผู้บริหารเอง ๕ ประการ คือ

๑) การวางแผน (Planning) หรือการกำหนดทิศทางองค์กรพร้อมกับเป้าหมายและแผนงานต่างๆ

๒) การจัดองค์กร (Organizing) หรือการจัดระเบียบทรัพยากรให้เป็นระบบงานที่มีประสิทธิภาพ เป็นระบบวิธีทำงานที่มีประสิทธิภาพสูงสุด ที่เรียกกันทั่วไปว่า “The One Best Way”

๓) การจัดคนเข้าทำงาน (Staffing) คือ การจัดหา พัฒนา และธำรงรักษาให้องค์กรมีทรัพยากรบุคคลที่ทรงคุณค่าสูงสุด เพื่อพร้อมที่จะปฏิบัติงานและสร้างสรรค์ความสำเร็จให้กับองค์กร จากหน้าที่ที่แต่ละคนรับผิดชอบ

๔) การสั่งการ (Directing) คือ การมีศิลปะการสร้างความเข้าใจ การรู้จักจูงใจและกำกับให้พนักงานทุกคนและทีมงานต่างๆทำงานโดยทุ่มเท และเสริมประสบการณ์ต่อกัน เพื่อผลสำเร็จของส่วนรวมร่วมกัน

๕) การควบคุม (Control) คือ การติดตามปฏิบัติที่กำลังดำเนินไปเพื่อให้ทราบถึงประสิทธิภาพของการทำงานต่างๆ ในระหว่างกระบวนการทำงาน ทั้งนี้หากผลงานใดผิดไปจากที่คิด ผู้บริหารก็จะแก้ไขและปรับให้ทำงานกับเข้าสู่ภาวะที่มีประสิทธิภาพอีกครั้งและโดยที่การควบคุมนี้จะอยู่ในขั้นตอนของการปฏิบัติโดยบุคคลฝ่ายต่างๆอยู่ ดังนั้น การติดตามผลการปฏิบัติและการปรับแก้ก็ต้องกระทำกับคน ผู้ทำงานที่กำลังปฏิบัติอยู่ในขณะนั้น และด้วยเหตุดังกล่าวนี้เองความหมายของการควบคุมที่แท้จริง จึงเป็น “การควบคุมคนผู้ทำงาน” นั่นเอง

จากการศึกษาทบทวนเอกสารข้างต้น ผู้วิจัยสรุปได้ว่า องค์ประกอบของการบริหารนั้นมีหลักการสำคัญอันเป็นแกนหลักของการบริหารก็คือ การตั้งเป้าวัตถุประสงค์ที่ชัดเจนและสามารถทำงานให้บรรลุเป้าหมายได้ การวางแผนที่ดีรัดกุม การจัดองค์กรจัดบุคลากรที่เหมาะสมมีประสิทธิภาพ การบังคับบัญชาที่ดี การประสานงานทั้งภายในและภายนอกองค์กรที่มีศักยภาพ การควบคุมและการประเมินผลติดตามแก้ไขปัญหาทุกระยะนั้น สิ่งเหล่านี้เป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างมาตรฐานการบริหารจัดการที่มีคุณภาพให้แก่ทุก ๆ องค์กร

๒.๑.๔ ทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหาร

จากการศึกษาตรวจสอบเอกสารเกี่ยวกับทฤษฎีการบริหาร ปรากฏว่ามีผู้ให้ความหมายทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหาร ไว้หลายท่าน ดังนี้

ในสมัยครั้งพุทธกาล พระพุทธเจ้าทรงเปลี่ยนแนวความคิดเกี่ยวกับมนุษย์และจุดมุ่งหมายของมนุษย์จากแนวเดิม ซึ่งเป็นความคิดตามหลักศาสนาพราหมณ์และลัทธิอื่น ๆ พระพุทธองค์ทรงสอนว่า การยึดมั่นในตัวตน (อัตตา) ทำให้เกิดความทุกข์ขึ้นในสังคัม ทำให้คนเราคิดถึงตัวเองมากกว่าสังคัม ส่วนการละตัวตน จะทำให้คนเรามีความสำนึกต่อสังคัมได้มากขึ้น การละตัวตนจะต้องอาศัยการจัดระบบสังคัมเสียใหม่ แต่การเสนอให้เปลี่ยนแปลงสังคัมย่อมติดขัดที่ผู้ปกครองซึ่งรักษาอำนาจของตนเนื่องจากตนมีฐานะที่ดีอยู่แล้ว ดังนั้นจึงได้

เสนอหลักการบริหารทางพระพุทธศาสนา ที่ถือว่าเป็นต้นแบบของการบริหารที่มาตั้งแต่สมัยพุทธกาล ดังนี้^{๔๕}

๑) ในการบัญญัติพระวินัย มีการบัญญัติพระวินัยเพื่อใช้ปกครองสงฆ์ หรือใช้เป็นหลักปฏิบัติของพระภิกษุ แต่พระวินัยนั้นเป็นพุทธบัญญัติทั้งหมด หาใช่สงฆ์หรือผู้แทนสงฆ์เป็นผู้บัญญัติ อย่างที่รัฐสภาเป็นผู้บัญญัติกฎหมายในระบอบประชาธิปไตยไม่ จุดประสงค์ในการบัญญัติพระวินัยก็เพื่อให้สงฆ์อยู่ร่วมกันด้วยดี พ้นจากมลทินและกิเลสต่าง ๆ ทำให้ประชาชนเกิดความเลื่อมใสและเป็นเครื่องส่งเสริมการปฏิบัติธรรม ดังข้อความว่า

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุนี้แล เราจักบัญญัติสิกขาบทแก่ภิกษุทั้งหลาย อาศัยอำนาจประโยชน์ ๑๐ ประการ คือ เพื่อความดีแห่งสงฆ์ ๑ เพื่อความสำราญแห่งสงฆ์ ๑ เพื่อข่มผู้เกี้ยวยาก ๑ เพื่ออยู่สำราญแห่งภิกษุผู้มีศีลเป็นที่รัก ๑ เพื่อป้องกันอาสวะอันจักบังเกิดในปัจจุบัน ๑ เพื่อกำจัดอาสวะอันจักบังเกิดในอนาคต ๑ เพื่อความเลื่อมใสของชุมชนที่ยังไม่เลื่อมใส ๑ เพื่อความเลื่อมใสยิ่งของชุมชนที่เลื่อมใสแล้ว ๑ เพื่อความตั้งมั่นแห่งพระสังฆธรรม ๑ เพื่อถือตาม พระวินัย ๑^{๔๖}

๒) ในด้านการบริหารพระวินัยในสมัย เมื่อยังมีพระสาวกไม่มากนักพระพุทธรองค์ทรงบริหารพระศาสนาด้วยพระองค์เอง โดยมีพระสาวกที่สำคัญ เช่น พระสารีบุตร และพระมหาโมคคัลลานะ ช่วยแบ่งเบาภาระบ้างตามความจำเป็น ต่อมาเมื่อมีพระสาวกเพิ่มขึ้น และมีผู้ขอเข้าอุปสมบทในพุทธศาสนามากขึ้น ก็ได้ทรงอนุญาตให้พระสาวกให้อุปสมบทแก่ผู้เข้ามาขอบวชได้ โดยให้ผู้ขอบวชเปล่งวาจาถึงพระรัตนตรัยเป็นสรณะ ครั้นต่อมาเมื่อภิกษุเพิ่มขึ้นอีกพระองค์ทรงมอบความเป็นใหญ่ให้แก่สงฆ์ในการทำกิจกรรมทั้งปวงของพุทธศาสนาเช่นการ ให้บรรพชาอุปสมบท การกรานกฐิน การกำหนดเขตสีมา การระงับอธิกรณ์ เป็นต้น ซึ่งเท่ากับมอบให้สงฆ์เป็นผู้บริหารงานพระศาสนาตามระเบียบที่ได้ทรงกำหนดไว้นั่นเอง ส่วนการบริหาร คณะสงฆ์ในรูปองค์กร เช่น มหาเถรสมาคมนั้นไม่บัญญัติในพระวินัย แต่ก็ไม่ได้ขัดพระวินัย เป็นต้น

๓) ด้านอธิกรณ์ของสงฆ์ สถาบันตุลาการทางพระพุทธศาสนามีลักษณะบางอย่างคล้ายกับสถาบันตุลาการทางอาณาจักร มีกฎหรือระเบียบที่สังคมาวางไว้เป็น บรรทัดฐานแห่งการกระทำของบุคคลในสังคมา ป้องกันไม่ให้มีการกระทำหรือความประพฤติที่เป็นปฏิปักษ์ต่อความสงบสุขของสังคมา ฝ่ายอาณาจักรมีกฎหมายเป็นหลักในการปกครอง ส่วนฝ่ายพุทธจักรมีวินัยเป็นหลัก ทั้งฝ่ายอาณาจักร และพุทธจักรมีกระบวนการพิจารณาคดีหรืออธิกรณ์ และมีวิธีลงโทษตามโทษานุโทษ แต่ลักษณะการลงโทษตามพระวินัยกับโทษของกฎหมายบ้านเมืองมีข้อ

^{๔๕} ปรีชา ช่างขวัญยืน, ความคิดทางการเมืองในพระไตรปิฎก, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๘), หน้า ๔๒-๔๓.

^{๔๖} อ.ท.ก.(ไทย) ๒๐/๔๓๖/๑๑๑.

แตกต่างกันมาก ความผิดที่ร้ายแรงบางอย่างของบรรพชิต เช่น ความผิดทางเพศ สำหรับฝ่ายอาณาจักรอาจไม่ถือว่าเป็นผิด เป็นต้น

ปกรณัม ศรีดอนไผ่ ได้สรุปทฤษฎีการบริหาร ของนักวิชาการหลายท่านไว้ดังนี้

๑) ทฤษฎีการบริหารระบบราชการ (Bureaucratic Management) ทฤษฎีนี้บางท่านก็เรียกว่า ทฤษฎีองค์การแบบราชการ เป็นทฤษฎีที่ Max Weber นักสังคมวิทยาและนักรัฐศาสตร์ ชาวเยอรมันผู้คิดค้นขึ้นตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ ๑๙ โดยที่เขามีความเชื่อว่าบุคคลทั้งหลายมีทั้งข้อที่เกียจและขยัน การที่ผู้บริหารจะให้กลุ่มบุคคลร่วมมือปฏิบัติงานให้บรรลุวัตถุประสงค์ ได้ดีนั้นจะต้องมีองค์การหรือหน่วยงานแบบ “ระบบราชการ” จะต้องมีการจัดองค์การมีการลดหลั่นในสายบังคับบัญชา มีกฎเกณฑ์ กำหนดการปฏิบัติงาน มีการกำหนดตำแหน่งหน้าที่ ตัวบุคคล ผู้ดำรงตำแหน่ง และมีการเลือกบุคคลเข้าปฏิบัติงาน โดยหลักคุณวุฒิ และยึดความสามารถเป็นสำคัญ แนวคิดของ Max Weber จึงก่อให้เกิดทฤษฎีองค์การแบบราชการ หรือการบริหารแบบระบบราชการขึ้น ทฤษฎีประกอบด้วยหลัก ๖ ประการ คือ

- (๑) หลักกฎหมายและเหตุผล
- (๒) หลักสายการบังคับบัญชา
- (๓) หลักระบบคุณธรรม
- (๔) หลักการกำหนดหน้าที่และความรับผิดชอบอย่างมีแบบแผน
- (๕) หลักการฝึกอบรมและพัฒนา
- (๖) หลักการไม่ยึดหลักตัวบุคคล

๒) ทฤษฎีการบริหารแบบวิทยาศาสตร์ (Scientific Management) การบริหารแบบวิทยาศาสตร์ เป็นการบริหารงานที่มีระบบ มีเหตุผล มีการกำหนดมาตรฐานการทำงานไว้อย่างแน่นอน เลือกวิธีที่ดีที่สุดในการทำงาน และกำหนดเครื่องมือควบคุมในการทำงานไว้อย่างเหมาะสม Taylor (๑๙๑๑) มีความเชื่อว่าคนแต่ละคนเปรียบเสมือนเครื่องมือที่ผู้บริหารสามารถปรับปรุง เพิ่มผลผลิตได้โดยผู้บริหารจะต้องจัดแบ่งงานกำหนดหน้าที่ของแต่ละคนและสังเกตการณ์ปฏิบัติการอย่างมีระบบเพื่อหาวิธีทำงานที่ดีที่สุดเพียงวิธีเดียว สำหรับใช้ในการเพิ่มผลผลิต โดยใช้จ่ายน้อยแต่ได้ผลมากที่สุด วิธีการบริหารแบบวิทยาศาสตร์ หลักการบริหารแบบวิทยาศาสตร์ ตามแนวคิดของ Taylor ฯลฯ^{๔๗}

ฟาร์โย (Fayol) ได้คิดทฤษฎีการบริหารจัดการขึ้น โดยเน้นถึงเกณฑ์การบริหารที่สากลอันจะไปใช้กับการบริหารทุกอย่างได้อย่างกว้างขวาง เริ่มแรกเขาได้ตีความหมายการ

^{๔๗} ปกรณัม ศรีดอนไผ่, “บทบาทวิชาการของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาตามทัศนะของผู้บริหารโรงเรียน ผู้ช่วยฝ่ายวิชาการหน้าสายวิชาและครูในเขตการศึกษา ๖”, วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, ๒๕๒๓), หน้า ๒๐๑.

บริหารว่ามีส่วนประกอบของปัจจัย ๕ ประการ คือ การวางแผน การจัดองค์กร การสั่งการ การประสานงาน และการควบคุมงาน หลังจากนั้นจึงได้เสนอหลักการเพื่อเป็นแนวทางในการบริหารไว้ ๑๔ ประการ คือ

- (๑) จัดแบ่งตามความชำนาญ อย่างมีสัดส่วน
- (๒) กำหนดอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบไว้ให้ชัดเจน
- (๓) ต้องมีวินัย เพื่อเป็นหลักในการทำงานให้ราบรื่น
- (๔) ต้องมีเอกภาพในการบังคับบัญชา เพื่อให้ผู้ใต้บังคับบัญชารู้ว่าใครเป็นผู้บังคับบัญชาและผู้สั่งการ
- (๕) ให้มีเอกภาพในการอำนวยการ เพื่องานดำเนินไปตามแผนและบรรลุวัตถุประสงค์
- (๖) ให้ผู้ปฏิบัติยึดผลประโยชน์ส่วนตัวรองจากประโยชน์ส่วนรวม
- (๗) ให้ผู้ปฏิบัติงานทุกคนได้รับค่าตอบแทน
- (๘) ให้มีการรวมอำนาจไว้ที่ส่วนกลาง
- (๙) จัดให้มีสายการบังคับบัญชา
- (๑๐) ให้มีระเบียบข้อบังคับอย่างเคร่งครัด เพื่อให้งานอยู่ในกรอบ
- (๑๑) ให้มีความเสมอภาคในการจัดหน่วยงาน
- (๑๒) ผู้บริหารต้องสร้างความมั่นใจให้กับผู้ใต้บังคับบัญชา
- (๑๓) ผู้บริหารต้องมีความคิดริเริ่มในการทำงาน
- (๑๔) ผู้บริหารต้องรู้จักสร้างทีมงาน

หลักการของทฤษฎี นี้คล้ายคลึงกับหลักการบริหารงานแบบวิทยาศาสตร์ คือนำเน้นถึงวิธีการทำงานที่ดีที่สุด และเอาใจใส่ในการทำงานของผู้ใต้บังคับบัญชา แต่ต่างกันตรงที่การบริหารแบบจัดการเน้นการทำงานของผู้บังคับบัญชา ถ้าผู้บริหารนำเอาทฤษฎีทั้งสองประเภทมาใช้ควบคู่กัน โดยเน้นการทำงานทั้งของผู้บังคับบัญชาและผู้ใต้บังคับบัญชา จะช่วยให้การบริหารงานบรรลุเป้าหมายได้อย่างราบรื่น และมีประสิทธิภาพ

๓) ทฤษฎีการบริหารงานตามหลักมนุษยสัมพันธ์ (Human Relations Management) การบริหารงานตามหลักมนุษยสัมพันธ์ หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า การบริหารงานตามหลักพฤติกรรมได้รับการสนใจอย่างจริงจัง เมื่อปลายคริสต์ศตวรรษ ที่ ๑๙ เป็นต้นมา บรรดานักจิตวิทยา นักมานุษยวิทยา และนักสังคมวิทยา ได้ให้ความสนใจในการทำงานของคนงานในด้านต่าง ๆ และเชื่อกันว่า คนเป็นองค์ประกอบสำคัญของการบริหารกว่าวิธีการจัดการ เพราะคนมีชีวิตจิตใจเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงได้ ต้องการขวัญและกำลังใจในการทำงาน การที่คนจะทำงานมีประสิทธิภาพหรือไม่ ขึ้นอยู่กับสิ่งเหล่านี้ นักทฤษฎีกลุ่มนี้จึงได้ศึกษาเรื่องคนมากกว่าการจัดการบริหารตามหลักมนุษยสัมพันธ์ที่ได้รับการยกย่องมากและเป็นต้นกำเนิดทฤษฎีนี้

๔) ทฤษฎีการบริหารงานแบบระบบ (System Approach) ทฤษฎีการบริหารงานแบบระบบเป็นระบบการบริหารที่ถือว่าเป็นปัจจัยต่าง ๆ ที่ประกอบด้วยกันเข้าเป็นองค์การนั้นต่างมีความสัมพันธ์ และมีอิทธิพลซึ่งกันและกัน สามารถส่งผลกระทบซึ่งกันและกันได้ (Kask and Rosenzweig) ได้ให้คำจำกัดความทฤษฎีระบบว่า ระบบเป็นการจัดการให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ระหว่างปัจจัยอิสระ หรือปัจจัยย่อยตั้งแต่สองปัจจัยขึ้นไป และปัจจัยอิสระหรือปัจจัยย่อยรวมทั้งตัวระบบดังกล่าวจะต้องมีขอบเขตที่กำหนดไว้ชัดเจนในอันที่จะแบ่งแยกออกจากสภาพแวดล้อมอื่น ๆ ดังนั้นเราอาจสรุปความหมายของระบบได้ว่า ระบบเป็นกระบวนการความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยอิสระตั้งแต่สองปัจจัยขึ้นไปจนเกิดเป็นกระบวนการของความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยอิสระตั้งแต่สองความสัมพันธ์ ซึ่งจะเป็นตัวแบ่งแยกระบบออกจากสภาพแวดล้อม

๕) ทฤษฎีการบริหารโดยสถานการณ์ (Contingency Management) การบริหารโดยสถานการณ์เป็นการผสมผสานหลักการและทฤษฎีการบริหารต่าง ๆ มาใช้ให้เหมาะสมกับเหตุการณ์หนึ่ง โดยไม่ยึดแนวการบริหารแบบใดแบบหนึ่งโดยเฉพาะแต่ให้เหตุการณ์เป็นตัวกำหนดจะใช้หลักการบริหารแบบไหน ทองศรี กำภู ณ อยุธยา ได้สรุปหลักการการบริหารโดยสถานการณ์ไว้ ๓ ประการ ดังนี้

(๑) การบริหารโดยสถานการณ์ยึดถือความเป็นไปได้สถานการณ์หนึ่ง ๆ เป็นหลัก

(๒) เนื่องจากเหตุการณ์ต่างๆ เปลี่ยนไป การบริหารโดยสถานการณ์จึงไม่ควร สถานการณ์อันใดอันหนึ่งตายตัว เพื่อให้เป็นแบบอย่างการบริหารเกินไป แต่ให้มีความยืดหยุ่นพร้อมที่จะพิจารณาสถานการณ์ใหม่ ๆ ต่อไป เพื่อแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นได้เรื่อย ๆ

(๓) การบริหารโดยสถานการณ์ จะคำนึงถึงงานวิชาการ หรือสิ่งแวดล้อมและความต้องการของบุคคลในหน่วยงานเป็นหลัก เพื่อให้เกิดผลงานมากกว่า ที่จะแสวงหาวิธีการ อันดีเลิศมาใช้ในการทำงาน และต้องคำนึงถึงความจำเป็นในระยะยาวที่มีความเหมาะสมกับสถานการณ์ โดยยึดหลักโครงสร้างวิชาการ ตลอดจนปัจจัยด้านจิตวิทยาเป็นหลักในการพิจารณาด้วย

กุลลิคค์ เอล. และ เออร์วิคส์ เจ. (Gulick L. and Urwick J.) ได้กล่าวว่า กระบวนการบริหารนั้นต้องประกอบด้วย ขั้นตอนที่สำคัญ หรือที่เรียกกันย่อ ๆ ว่า "POSDCORB Model" ซึ่งอธิบายตามความหมายได้ดังนี้

(๑) การวางแผน (P=Planning) หมายถึง การจัดวางโครงการและแผนปฏิบัติงานไว้ล่วงหน้าว่าจะต้องทำอะไรบ้างและทำอย่างไร

(๒) การจัดการองค์การ (O=Organizing) หมายถึง การจัดหน่วยงาน กำหนดโครงสร้างของหน่วยงาน การจัดสายงานตำแหน่งต่าง ๆ กำหนดอำนาจหน้าที่ให้ชัดเจน

(๓) การจัดหาบุคคล (S=Staffing) หมายถึง การจัดหาบุคคล เป็นการบริหารงานทางด้านบุคคล อันได้แก่ การจัดอัตรากำลัง การสรรหา การพัฒนาบุคลากร การสร้างบรรยากาศการทำงานที่ดี การประเมินผลการทำงาน และการให้พินิจจากงาน

(๔) การอำนวยการ (D=Directing) หมายถึง การตัดสินใจ การวินิจฉัยสั่งการหน่วยงานให้เกิดความร่วมมือเพื่อดำเนินไปสู่เป้าหมายเดียวกัน

(๕) การประสานงาน (Co=Coordinating) หมายถึง การประสานงานกิจการด้านต่างๆ ของหน่วยงานให้เกิดความร่วมมือเพื่อดำเนินไปสู่เป้าหมายเดียวกัน

(๖) การรายงาน (R=Reporting) หมายถึง การรายงานผลการปฏิบัติของหน่วยงานให้แก่ผู้บริหารและสมาชิกของหน่วยงานได้ทราบความเคลื่อนไหวของการดำเนินงานว่าก้าวหน้าเพียงใด

(๗) การงบประมาณ (B=Budgeting) หมายถึง การงบประมาณ การจัดทำงบประมาณบัญชีการใช้จ่ายเงิน การควบคุมและการตรวจสอบด้านการเงิน^{๔๘}

วิลเลียม โอซึกิ (William Ouchi) ได้กล่าวทฤษฎีของการบริหาร คือ ทฤษฎี Z โดยหลังจากการศึกษาการบริหารของธุรกิจญี่ปุ่น และสหรัฐอเมริกา และได้ทำการประสมประสานกัน โดยมีแนวคิดด้านการบริหารดังนี้^{๔๙}

- ๑) การจ้างงานระยะยาว
- ๒) การตัดสินใจเป็นเอกฉันท์
- ๓) ความรับผิดชอบเฉพาะบุคคล
- ๔) การประเมินผลและการเลื่อนตำแหน่งแบบค่อยเป็นค่อยไป
- ๕) การควบคุมในตัวเองไม่เป็นทางการโดยมีการวัดผลอย่างชัดเจนและเป็นทางการ

๖) เส้นทางอาชีพแบบเชี่ยวชาญเฉพาะด้านในระดับปานกลาง

๗) มีความเกี่ยวข้องในลักษณะครอบครัว

จากการศึกษาทบทวนเอกสาร ผู้วิจัยสรุปได้ว่า ทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหารนั้นประกอบด้วย นโยบายการวางแผน วิสัยทัศน์ วัตถุประสงค์ การจัดองค์การ การบริหารบุคคล การสั่งการ การประสานงาน การรายงานผล และการงบประมาณ ที่ผู้บริหารทุก ๆ องค์การจะต้องมีเพื่อบริหารจัดการเป็นระบบระเบียบ เพื่อให้การทำงานขององค์กรนั้นเกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผล และบรรลุเป้าหมายอันสูงสุดที่องค์กรนั้น ๆ ตั้งไว้

^{๔๘} Gulick L. and Urwick J., **Papers on the Science of Administration**, (New York : Institute of Public Administration, 1973), pp.18-19.

^{๔๙} William Ouchi, **Organization and Management** , (Eaglewood Cliffs : Prentice Hill, 1971), p.283.

๒.๒ การบริหารกิจการคณะสงฆ์

จากการศึกษาบททวนเอกสารพบว่ามีนักวิชาการทางพระพุทธศาสนาได้ให้ความหมายของการบริหารกิจการคณะสงฆ์ไว้ดังนี้

พระพรหมโมลี (สมศักดิ์ อุปสโม) ได้กล่าวไว้ว่า การบริหารกิจการคณะสงฆ์นั้น พระสังฆาธิการ เป็นบุคลากรอันสำคัญยิ่งของพระพุทธศาสนาในฐานะที่ได้รับมอบหมายจากพุทธบริษัทให้เป็นผู้ดำเนินกิจการด้านต่าง ๆ ของพระพุทธศาสนา ความเจริญหรือความเสื่อมของพระพุทธศาสนาจึงสัมพันธ์อย่างยิ่งกับคุณภาพของพระสังฆาธิการระดับต่าง ๆ ภารกิจของพระสังฆาธิการนั้น นอกจากหน้าที่ตามปกติของพระสงฆ์คือ การสอนธรรมนำปฏิบัติแก่พุทธบริษัทแล้ว ยังมีภารกิจด้านการบริหารจัดการกิจการพระพุทธศาสนาอีก ๖ ด้าน กล่าวคือ งานการปกครอง งานการศึกษา งานการศึกษาสงเคราะห์ งานการเผยแผ่ งานการสาธารณูปการ และงานสาธารณสงเคราะห์ การบริหารจัดการภาระงานด้านต่าง ๆ ดังกล่าวนั้น ล้วนต้องอาศัยบุคลากรที่มีความรู้ในด้านนั้น ๆ อย่างเพียงพอจึงจะสำเร็จลุล่วงดังหมายได้^{๕๐}

พระราชวรมนูณี (ประยุทธ์ ปยุตโต) ได้กล่าวว่า บทบาทของพระสังฆาธิการหรือพระสงฆ์ที่แท้จริงถูกกำหนดโดยพระธรรมวินัยเป็นหลัก นอกเหนือจากการประพฤติปฏิบัติตามพระวินัยแล้ว ก็จัดว่าเป็นบทบาทเสริมเช่นเดียวกับแนวคิด ที่ได้กล่าวไว้ว่า “เมื่อบุคคลอยู่ในองค์กร ความคาดหวังขององค์กรถือเป็นบทบาทคาดหวังที่มีความสำคัญและเป็นมาตรฐานสำหรับการประเมินพฤติกรรมอย่างเป็นทางการ” โดยนัยนี้ก็หมายความว่า บทบาทของพระสังฆาธิการ ย่อมขึ้นอยู่กับข้อกำหนดตามพระธรรมวินัยเป็นสำคัญ ส่วนบทบาทตามความคาดหวังของสังคมก็ถือเป็นบทบาทเสริมอีกด้วย^{๕๑}

พระราชรัตนมนูณี (ชัยวัฒน์ ปญญาสิริ) ได้กล่าวเกี่ยวกับการบริหารกิจการคณะสงฆ์และพระศาสนาในด้านสาธารณูปการของวัดแบ่งได้ ๓ เรื่อง คือ ๑) การบูรณะและพัฒนาวัด ๒) การก่อสร้างและบูรณปฏิสังขรณ์เสนาสนะ และ ๓) การดูแลรักษาและจัดการศาสนสมบัติของวัด^{๕๒}

พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปญโญ) กล่าวถึง การบริหารงานเป็นกิจการคณะสงฆ์ที่จะต้องทำหรือที่จะต้องถือเป็นฐานะหน้าที่ และเป็นภารกิจของพระสังฆาธิการจะต้องปฏิบัติ

^{๕๐} พระพรหมโมลี (สมศักดิ์ อุปสโม), พิธีมอบประกาศนียบัตรหลักสูตรประกาศนียบัตรการบริหารกิจการคณะสงฆ์, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙), หน้า ข.

^{๕๑} พระราชวรมนูณี (ประยุทธ์ ปยุตโต), สถาบันสงฆ์ในสังคมไทย, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๒๗), หน้า ๒๗๔.

^{๕๒} พระราชรัตนมนูณี (ชัยวัฒน์ ปญญาสิริ), การจัดสาธารณูปการและสาธารณสงเคราะห์ของวัด, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๓๘), หน้า ๙.

อันเป็นภารกิจของคณะสงฆ์และการศาสนามี ๖ ประการดังนี้ ๑. การควบคุมและส่งเสริมรักษาความเรียบร้อยดีงาม (การปกครองคณะสงฆ์) ๒. การศาสนศึกษา ๓. การศึกษาสงเคราะห์ ๔. การเผยแผ่พระพุทธศาสนา ๕. การสาธารณูปการ ๖. การสาธารณสงเคราะห์ วิธีดำเนินการทั้ง ๖ ประการดังกล่าว บางประการมีกำหนดไว้ในระเบียบกฎหมายเถรสมาคม แต่บางประการคงเป็นไปตามจารีตที่ถือปฏิบัติตามจารีต^{๕๓}

พระครูมงคลคีลวงศ์ (อนันต์) และคณะ กล่าวว่าบทบาทพระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาสทุกรูปต้องพัฒนาตนเองให้อยู่ในระเบียบวินัยก่อนเป็นประการแรกประการที่สองจะต้องมีรูปแบบการปกครองในวัดวาอารามให้เรียบร้อยและประการสุดท้ายจะต้องจัดรูปแบบในการศึกษาเล่าเรียน แผนกพระปริยัติธรรมชั้น เช่น แผนกนักธรรม แผนกบาลี ชั้นในวัดของตน นอกจากนี้จะต้องอบรมวิปัสสนากรรมฐานให้กับพระภิกษุสามเณร เรียกว่า จริยธรรม การให้การศึกษาด้านจริยธรรมก็คือ การเปิดโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ขึ้น การเปิดโรงเรียนเด็กเล็ก ที่เรียกว่าก่อนเข้าเกณฑ์ ซึ่งเป็นโครงการของมหาเถรสมาคม ก็เพื่อเป็นการชักจูงเด็กเล็กให้เข้ามาฟังพระสงฆ์ พระสงฆ์มีบทบาทช่วยเหลือเด็กเล็กด้วยเมตตาธรรม เด็กเล็กเหล่านี้ก็คือ ลูกหลานชาวบ้านที่ต้องออกไปประกอบอาชีพ เมื่อวัดรับดูแลลูกหลานได้ดี ความเลื่อมใสศรัทธาต่อวัด ต่อพระพุทธศาสนาก็บังเกิดขึ้นกับประชาชน^{๕๔}

พระมหาสมทรง สิริหุโธโร ได้กล่าวไว้ว่า เมื่อพระสงฆ์ผู้มีบทบาทต่อวัดมีความบริสุทธิ์มีความสันโดษ มีความเป็นผู้นำทางปัญญา มีจริยธรรมและวิถีชีวิตที่ประเสริฐกว่า ย่อมให้คำแนะนำตักเตือนหรือตอรองกับทางบ้านเมืองได้ แต่ในปัจจุบันนี้ พระสงฆ์ระดับบริหารหาผู้ความกล้าทางจริยธรรมทำได้ยาก ในเมื่อเห็นว่าบ้านเมืองกระทำอะไรไม่ถูกต้อง เป็นการย้ายยัดต่อ ศาสนธรรม ก็หาผู้มีใจกล้าคัดค้านคำว่าบาตรไม่ ส่วนหนึ่งเกิดจากพระสงฆ์ระดับบริหารไม่สามารถจะเข้าใจปัญหาสังคมที่ซับซ้อน ซึ่งรวมทั้งปัญหาศีลธรรมที่ซับซ้อนด้วย และอาจเกิดจากการตกอยู่ในอคติ เกรงจะกระทบฐานะตำแหน่งของตนมากกว่าจะเห็นแก่พระธรรมวินัย บทบาทของวัดในสังคมเมือง ยังคงทำหน้าที่ให้บริการบางอย่างเป็นตัวเคลื่อนย้ายสังคม จากคนที่มีฐานะต่ำสุดในทางเศรษฐกิจและการเมืองให้ขึ้นไปสู่ที่สูงได้ เพราะเหตุนี้พระสงฆ์รุ่นใหม่จะต้องมองปัญหาของวัดและพระสงฆ์ในปัจจุบันว่ามีอะไรที่อยู่ในสภาพที่ไม่พึงปรารถนา และอะไรเป็นส่วนที่พึงปรารถนา จากนั้นก็ต้องพยายามศึกษาปัญหาต่างๆ พร้อมหาแนว

^{๕๓} พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปณฺโญ), เอกสารประกอบการบรรยาย เรื่องการคณะสงฆ์และการศาสนา, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐), หน้า ๘๗.

^{๕๔} พระครูมงคลคีลวงศ์ (อนันต์) และคณะ, พระสงฆ์กับการพัฒนาชนบทการแสวงหาหาเส้นทางพัฒนาชนบทของพระสงฆ์ไทย, หน้า ๕๓-๖๗.

ทางแก้ไข โดยเริ่มจากตัวพระสงฆ์เอง เริ่มจากวัดก่อนแล้วค่อยๆ ขยายออกไปในเขตที่ตนรับผิดชอบอยู่^{๕๕}

พระไพศาล วิสาโล กล่าวว่า การการบริหารกิจการคณะสงฆ์เป็นงานที่พระสงฆ์จะต้องมีบทบาทต่อสังคมนั้น คุณภาพของพระสงฆ์ เป็นสิ่งที่สำคัญมาก ปัจจุบัน พระสงฆ์มีคุณภาพลดน้อยถอยลงในด้านข้อวัตรปฏิบัติและความสามารถในการสอน และการเผยแผ่พระธรรม จึงทำให้พระสงฆ์สูญเสียความเป็นผู้นำในทางคุณธรรมและสติปัญญา และสูญเสียศรัทธาจากญาติโยม ดังนั้นการบริหารการปกครองและการดูแลพระสงฆ์เป็นหนทางหนึ่งที่จะช่วยให้คุณภาพพระสงฆ์ดีขึ้น คุณภาพของพระสงฆ์จะดีขึ้นได้ต้องอาศัยปัจจัยอย่างอื่นอีก ทั้งนี้หากระบบการบริหารและปกครองสงฆ์เป็นระบบกำกับดูแลพระสงฆ์ให้มีความประพฤติที่ถูกต้องดีงาม สิ่งที่จะต้องมาเสริมควบคู่กันก็คือ ระบบกลั่นกรอง และกล่อมเกลาระบบกลั่นกรองมีไว้สำหรับคัดเลือกผู้ที่จะมาบวช ส่วนระบบกล่อมเกล่าสำหรับผู้ผ่านการบวชมาแล้ว อันที่จริงการกล่อมเกล่าผู้บวชนั้นมีอยู่แล้วตามพระธรรมวินัย โดยอุปัชฌาย์เป็นผู้ได้รับมอบหมายให้ทำหน้าที่นี้ และเป็นผู้รับรองต่อคณะสงฆ์ อุปัชฌาย์จะต้องมีหน้าที่กลั่นกรองและกล่อมเกล่าการกลั่นกรองเป็นขั้นแรกสำหรับผู้ที่จะมาเป็นสมาชิกคณะสงฆ์ ขั้นตอนที่สำคัญกว่านั้นคือการกล่อมเกล่าทั้งในด้านความประพฤติ ความรู้ ความเข้าใจในทางธรรมให้เจริญงอกงาม^{๕๖}

กฎหมายเถรสมาคม ฉบับที่ ๑๕ ข้อที่ ๕ ว่าด้วยเรื่อง การบริหารกิจการคณะสงฆ์ได้แก่ กิจการที่คณะสงฆ์จะต้องถือเป็นธุระหน้าที่ เพราะเป็นการคณะสงฆ์และการพระศาสนา หรือเพราะเกี่ยวกับการคณะสงฆ์และการพระศาสนา มี ๖ ฝ่าย คือ^{๕๗}

- ๑) การเพื่อความเรียบร้อยดีงาม
- ๒) การศาสนศึกษา
- ๓) การศึกษาสงเคราะห์
- ๔) การเผยแผ่พระพุทธศาสนา
- ๕) การสาธารณูปการ
- ๖) การสาธารณสงเคราะห์

วิธีดำเนินงานการทั้ง ๖ ให้เป็นไปตามที่กำหนดในระเบียบมหาเถรสมาคม แต่บางการคงเป็นไปตามจารีต คือ ปฏิบัติตามจารีตก็มีอยู่

^{๕๕} พระมหาสมทรง สิรินุโร, บทบาทของพระสงฆ์ไทยในอนาคต, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทเคล็ดไทยจำกัด, ๒๕๒๕), หน้า ๓๒.

^{๕๖} พระไพศาล วิสาโล, พุทธศาสนาไทยในอนาคตแนวโน้มและทางออกวิกฤต, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิสตศวี สฤณีวงศ์, ๒๕๔๖), หน้า ๒๗๖-๒๗๗.

^{๕๗} สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, กฎมหาเถรสมาคม, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๔๕), หน้า ๑๕.

กองแผนงาน กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ กล่าวถึง การบริหารกิจการคณะสงฆ์มีความสำคัญต่อการสร้างความเข้มแข็งและการดำรงอยู่อย่างมั่นคงของพระพุทธศาสนา คณะสงฆ์ถือเป็นตัวแทนหรือเป็นสาวกขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระบรมศาสดาของพุทธศาสนิกชน ซึ่งทำหน้าที่ในการปฏิบัติภารกิจเผยแผ่สืบสาน และถ่ายทอดพระธรรมคำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่ได้บัญญัติไว้ เพื่อให้ผู้ที่นับถือพระพุทธศาสนาได้นำพระธรรมคำสอนไปปฏิบัติในชีวิตประจำวันให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและสังคม การเผยแผ่สืบสานและถ่ายทอดพระธรรมคำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ถือเป็นภารกิจสำคัญที่คณะสงฆ์จะต้องปฏิบัติ นอกจากนั้นแล้วการปฏิบัติและการดำรงชีวิตของพระภิกษุสงฆ์ตามพระธรรมวินัย จะเป็นการสร้างศรัทธาความเลื่อมใสให้เกิดขึ้นแก่พุทธศาสนิกชนและเป็นแรงจูงใจให้พุทธศาสนิกชนสามารถอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างมีความสุข^{๕๔}

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ได้ระบุถึงภารกิจที่สำคัญของการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในแต่ละด้าน ดังนี้

๑) ด้านศาสนศึกษา หมายถึง การจัดการศึกษาปริยัติธรรมและการศึกษาอื่น ๆ อันควรแก่สมณะ ซึ่งได้แก่การศึกษาพระปริยัติธรรม หรือการศึกษาธรรมบาลี ซึ่งปัจจุบันได้จำแนกเป็นสองส่วน คือ การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรม บาลี และการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกสามัญ

๒) ด้านศึกษาสงเคราะห์ เป็นการจัดการศึกษาสงเคราะห์แก่ประชาชนทั่วไป ปัจจุบันมีการดำเนินการดังนี้ ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด โรงเรียนราษฎร์สงเคราะห์ที่วัดสนับสมุน

๓) ด้านการเผยแผ่ศาสนธรรม เป็นการเผยแผ่ศาสนธรรม ดำเนินการใน ๒ ลักษณะ คือ เป็นโครงการปฏิบัติสืบเนื่องและเป็นโครงการเฉพาะกิจปฏิบัติตามนโยบายของรัฐบาล

๔) ด้านสาธารณสงเคราะห์ เป็นงานเกี่ยวกับการสงเคราะห์ชุมชนและสังคมโดยมีวัดและพระภิกษุเป็นแกนนำ ได้แก่ โครงการอุปสมบทและบรรพชาพระภิกษุสามเณรภาคฤดูร้อน โครงการสงเคราะห์พระภิกษุสามเณรและวัดที่ประสบภัยและขาดแคลนวัดและเจ้าอาวาสพระภิกษุเป็นผู้นำในการพัฒนาชุมชนและสังคม เช่น ให้สถานที่เป็นที่จัดประชุมอบรมเยาวชน

^{๕๔} กองแผนงาน กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, **คู่มือพระสังฆาธิการว่าด้วยพระราชบัญญัติกฎ ระเบียบและคำสั่งของคณะสงฆ์**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๐), คำนำ.

และประชาชนด้านอาชีพต่าง ๆ การสร้างถนนเข้าหมู่บ้าน การออมทรัพย์ ให้สถานที่ที่เป็นแหล่ง
ประปาหมู่บ้าน การสนับสนุนทุนการศึกษาเด็กนักเรียน การช่วยเหลือผู้ป่วยผู้ยากไร้ เป็นต้น

๕) ด้านสาธารณูปการ เป็นงานที่เกี่ยวกับการพัฒนาวัด ด้านอาคารสถานที่และ
สิ่งแวดล้อม เพื่อให้วัดเอื้อประโยชน์ตามภารกิจของวัดในด้านอื่น ๆ การพัฒนาเหล่านี้ ได้แก่
การดูแล บำรุงรักษาสาธารณสมบัติของวัด การดูแลรักษาและก่อสร้างอาคารสถานที่
เช่น พระอุโบสถ เมรุ อาคารเรียน หอธรรม กุฏิ ศาลาการเปรียญ เป็นต้น งานสาธารณูปการ
แต่ละวัดจะไม่เท่าเทียมกันมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับขนาดเศรษฐกิจ ความต้องการของชุมชนและ
บารมีของเจ้าอาวาสหรือพระสงฆ์ในวัดเป็นสำคัญ ทั้งนี้ทางวัดจะได้รับงบประมาณสนับสนุนจาก
กรมการศาสนาเป็นบางส่วนเรียกว่า เงินอุดหนุนบูรณะวัด

๖) ด้านการปกครอง งานปกครองของสงฆ์ อาศัยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์
พ.ศ. ๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ โดยลำดับชั้นการปกครองคณะสงฆ์
ไว้ดังนี้ มาตรา ๒๐ คณะสงฆ์ต้องอยู่ภายใต้การปกครองของมหาเถรสมาคม การจัด
ระเบียบ การปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎหมายมหาเถรสมาคม และกฎหมายมหาเถรสมาคม
ฉบับที่ ๑๕ พ.ศ. ๒๕๒๓ ว่าด้วยระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ หมวด ๒ ระเบียบการปกครอง
คณะสงฆ์ส่วนกลางและหมวด ๓ ระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ส่วนภูมิภาค^{๕๙}

ภัทรพร สิริกาญจน กล่าวถึง บทบาทการบริหารของพระสงฆ์ว่า เนื่องจาก
พระสงฆ์ไทยส่วนใหญ่มีได้แยกตัวออกไปอยู่อย่างโดดเดี่ยวห่างจากชุมชน พระสงฆ์จึงต้องรับรู้
สิ่งที่เกิดขึ้นในชุมชนที่ตนเองอาศัยอยู่และมีบทบาทบริหารที่เกี่ยวข้องกับชุมชนในด้านต่าง ๆ
ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันบทบาทดังกล่าว มิได้จำกัดอยู่เฉพาะในเรื่องการสั่งสอนศาสนธรรม
และการปฏิบัติธรรมเท่านั้น แต่ยังรวมถึงการช่วยเหลือประชาชนทั้งทางด้านวัตถุและการ
แก้ปัญหาพัฒนาชีวิตอีกด้วยและการเป็นผู้นำชุมชน พระสงฆ์ยังคงทำหน้าที่พัฒนาศีลธรรมของ
ประชาชนอย่างต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน พระสงฆ์หลายรูปได้รับการยอมรับนับถือและยกย่องจาก
คนทั่วไปว่ามีคุณูปการกลมกล่อมแก่ผู้คนที่รู้จักบาปบุญคุณโทษและเป็นคนดีของสังคม^{๖๐}

จากการศึกษาบททวนเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานคณะสงฆ์ ผู้วิจัยสรุปได้
ว่า การบริหารกิจการงานคณะสงฆ์นั้น พระสังฆาธิการระดับต่างๆมีความสำคัญมาก มีหน้าที่ใน
การปกครองและสร้างความเข้มแข็งและการดำรงอยู่อย่างมั่นคงของพระพุทธศาสนา และจะต้อง
บริหารกิจการคณะสงฆ์ให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อยดีงามตามพระธรรมวินัยและวิถีชาวพุทธ
ตามประเพณีวัฒนธรรมแบบไทย จะบังเกิดความสำเร็จในการส่งเสริมกิจการพระพุทธศาสนา

^{๕๙} สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, *สาระสำคัญของภารกิจแต่ละด้าน*, หน้า ๑๗๗. (อัด
สำเนา).

^{๖๐} ภัทรพร สิริกาญจน, *หน้าที่พระสงฆ์ตามพุทธบัญญัติ : แนวคิดและบทบาทพระคัมภีร์เขียน
สุวรรณโณ ในการพัฒนาชุมชน*, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๐), หน้า ๒.

ให้ยั่งยืนถาวรสืบไป ดังคำกล่าวที่ว่า พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติไทยจะรุ่งเรืองสืบไป ก็ด้วยการอาศัยพระสังฆาธิการเป็นกำลังสำคัญในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ต่อไป

๒.๓ การบริหารงานกิจการคณะสงฆ์ไทย

การบริหารกิจการคณะสงฆ์^{๖๑} เป็นองค์กรตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ ซึ่งตราขึ้นในภาวะที่บ้านเมืองอยู่ในระยะปฏิบัติและอยู่ในระยะกาลที่ได้มีพระราชบัญญัติคณะสงฆ์มาแล้ว ๒ ฉบับ ครั้นเมื่อตราพระราชบัญญัติฉบับนี้ คงได้ทบทวนพระราชบัญญัติ ๒ ฉบับ เทียบเคียงแล้วยึดเอาโครงสร้างของฉบับที่ ๑ เป็นหลัก เอาส่วนประกอบขององค์กรของฉบับที่ ๒ บางส่วนมาผสม โดยปรับปรุงให้มีความเหมาะสมยิ่งขึ้น จึงได้รูปแบบองค์กรดังนี้

๑. ผู้บัญชาการ ได้แก่ สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก เป็นองค์ประมุขสงฆ์และเป็นผู้บัญชาการคณะสงฆ์สูงสุด ทรงบัญชาการคณะสงฆ์ทางมหาเถรสมาคม ตามอำนาจแห่งกฎหมายและพระธรรมวินัย ทั้งนี้ เพื่อความเจริญรุ่งเรืองแห่งพระพุทธศาสนา

๒. องค์กรปกครองคณะสงฆ์ส่วนกลาง แยกเป็น ๒ คือ

๑) มหาเถรสมาคม ได้แก่ องค์กรปกครองคณะสงฆ์สูงสุด ซึ่งเป็นองค์กรหลักประกอบด้วย

- (๑) สมเด็จพระสังฆราช ทรงดำรงตำแหน่งประธานกรรมการโดยตำแหน่ง
- (๒) สมเด็จพระราชาคณะ เป็นกรรมการโดยตำแหน่ง
- (๓) พระราชาคณะที่ทรงแต่งตั้ง (ไม่เกิน ๑๒ รูป) เป็นกรรมการลักษณะ

ดำเนินกิจการ

- (๑) ประธานกรรมการ เป็นผู้บังคับบัญชารับผิดชอบ
- (๒) อธิบดีกรมการศาสนา เป็นเลขาธิการมหาเถรสมาคมโดยตำแหน่ง
- (๓) กรมการศาสนาทำหน้าที่สำนักเลขาธิการ
- (๔) องค์กรย่อย เป็นหน่วยบริหารและจัดกิจการแทน

๒) องค์กรย่อยในส่วนกลาง

- (๑) เขตปกครองคณะสงฆ์ ได้แก่ เขตปกครองสงฆ์ในนิคมนั้น ๆ ดังนี้
 - ก. หน (ม) เจ้าคณะใหญ่เป็นผู้บังคับบัญชา
 - ข. คณะ (ธ) เจ้าคณะใหญ่เป็นผู้บังคับบัญชามีเลขานุการสนองงานการเลขานุการเจ้าคณะใหญ่ จัดเป็น “พระสังฆาธิการ”
- (๒) คณะกรรมการฝ่ายต่าง ๆ ของมหาเถรสมาคม
 - ก. คณะกรรมการฝ่ายปกครอง

^{๖๑}พระธรรมปริยัติโสภณ (วรวิทย์ คงคปญโญ), การพัฒนาพระสังฆาธิการ ภาค ๒ ภาคปฏิบัติ การ, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐), หน้า ๘-๑๐.

- ข. คณะกรรมการฝ่ายศาสนศึกษา
- ค. คณะกรรมการฝ่ายศึกษาสงเคราะห์
- ง. คณะกรรมการฝ่ายเผยแผ่พระพุทธศาสนา
- จ. คณะกรรมการฝ่ายสาธารณูปการ
- ฉ. คณะกรรมการฝ่ายสาธารณสงเคราะห์

(๓) คณะกรรมการและคณะอนุกรรมการอื่น ๆ (มีจำนวนมากคณะ)

(๔) กองงาน

- ก. กองบาลีสนามหลวง
- ข. กองธรรมสนามหลวง
- ค. กองงานพระธรรมทูต

๓. องค์การปกครองคณะสงฆ์ส่วนภูมิภาค มี ๔ ชั้น คือ

- ๑) ภาค เจ้าคณะภาคเป็นผู้บังคับบัญชา รองเจ้าคณะภาคเป็นผู้ช่วย
- ๒) จังหวัด เจ้าคณะจังหวัดเป็นผู้บังคับบัญชา รองเจ้าคณะจังหวัดเป็นผู้ช่วย
- ๓) อำเภอ เจ้าคณะอำเภอเป็นผู้บังคับบัญชา รองเจ้าคณะอำเภอเป็นผู้ช่วย
- ๔) ตำบล เจ้าคณะตำบลเป็นผู้บังคับบัญชา รองเจ้าคณะตำบลเป็นผู้ช่วย

๔. วัด เป็นองค์กรต่ำสุดและเป็นองค์กรหลัก เป็นฐานรองรับกิจการคณะสงฆ์และพระศาสนา เป็นหน่วยบริหารและจัดกิจการโดยตรง มีเจ้าอาวาสเป็นผู้บังคับบัญชา รองเจ้าอาวาสและผู้ช่วยเจ้าอาวาสเป็นผู้ช่วยในกิจการทั่วไป ไวยาวัจกรเป็นผู้ช่วยงานการศาสนสมบัติ อนึ่ง เจ้าคณะ รองเจ้าคณะ เจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส และผู้ช่วยเจ้าอาวาสเป็น “พระสังฆาธิการ”

การคณะสงฆ์ คำว่า “การ” เป็นคำนาม ในพจนานุกรมราชบัณฑิตยสถาน ให้ความหมายว่า “งาน” สิ่งหรือเรื่องที่ต้องทำ” ถ้าอยู่หน้านาม หมายถึง “เรื่อง” “ธุระ” “หน้าที่” ดังนั้น เมื่อรวม “การ” กับ “คณะสงฆ์” เป็นการคณะสงฆ์” จึงหมายถึง “ธุระของคณะสงฆ์” “สิ่งหรือเรื่องที่คณะสงฆ์ต้องทำ” “สิ่งหรือเรื่องที่คณะสงฆ์ควรทำ” “ธุระของคณะสงฆ์” “หน้าที่ของคณะสงฆ์” โดยตรงได้แก่กิจการที่คณะสงฆ์ต้องกระทำหรือที่คณะสงฆ์ควรกระทำ กิจการที่เป็นงานของคณะสงฆ์กิจการที่คณะสงฆ์ต้องถือหรือควรถือเป็นธุระหน้าที่ เพราะเป็นกิจการขององค์กรปกครองคณะสงฆ์ทุกส่วนและทุกชั้นเพราะคณะสงฆ์ต้องดำเนินกิจการคณะสงฆ์โดยแท้

ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน มาตรา ๑๕ ตรี (๑) และ (๓) และข้อ ๕ แห่งกฎมหาเถรสมาคม ฉบับที่ ๒๓ (พ.ศ. ๒๕๔๑) ว่าด้วยระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ กล่าวถึง “การ” ไว้โดยชัดเจนเป็น ๖ คือ

- ๑) การรักษาความเรียบร้อยดีงาม
- ๒) การศาสนศึกษา
- ๓) การศึกษาสงเคราะห์

- ๔) การเผยแพร่พระพุทธศาสนา
- ๕) การสาธารณูปการ
- ๖) การสาธารณสงเคราะห์

กิจการคณะสงฆ์และกิจการพระศาสนา จะมีมากน้อยเพียงใดก็ตาม ย่อมรวมลงใน “การ” ทั้ง ๖ นี้ และการทั้ง ๖ นี้ เป็นงานในหน้าที่ขององค์กรปกครองคณะสงฆ์โดยแท้ แต่วิธีดำเนินการนั้น ให้เป็นไปตามที่กำหนดในระเบียบมหาเถรสมาคม อนึ่ง การนิคมกรรม ตามมาตรา ๒๔-๒๕ ซึ่งแต่ใช้พระราชบัญญัติคณะสงฆ์พุทธศักราช ๒๔๘๔ เรียกว่า “การวินิจฉัยอธิการณ์” ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดในกฎมหาเถรสมาคม

กล่าวโดยสรุปแล้ว “การ” ที่กล่าวมานี้ ย่อมอยู่ในอำนาจหน้าที่ของเจ้าอาวาส เจ้าคณะระดับต่าง ๆ และมหาเถรสมาคม ตลอดจนพระภิกษุ คณะบุคคล ที่มหาเถรสมาคมมอบ ให้เป็นผู้ใช้อำนาจหน้าที่ทั้งสิ้น^{๖๒} โดยผู้วิจัยได้รวบรวมเอกสารอันเกี่ยวข้องกับการบริหารกิจการ คณะสงฆ์ ตามรายละเอียดดังต่อไปนี้

๒.๓.๑ ด้านการปกครอง

จากการศึกษาตรวจสอบเอกสารเกี่ยวกับด้านการปกครอง ปรากฏว่ามีผู้ให้ความหมายเกี่ยวกับการการปกครอง ไว้หลายท่าน ดังนี้

การจัดโครงสร้างการบริหารและการปกครองคณะสงฆ์ในปัจจุบัน เป็นไปตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ การตราพระราชบัญญัติฉบับนี้เกิดจากความต้องการของรัฐบาลซึ่งในสมัยนั้นมีจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นนายกรัฐมนตรีที่มุ่งปรับเปลี่ยนรูปแบบการปกครองคณะสงฆ์ให้สอดคล้องกับนโยบายการปกครองประเทศ ที่นิยมการรวบอำนาจการตัดสินใจเด็ดขาดจึงฝากไว้กับผู้นำซึ่งมีความกล้าหาญและความขาดประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน

ดังนั้น จึงเห็นว่าการแยกอำนาจบัญชาการคณะสงฆ์ออกเป็น ๓ ทาง คือ สังฆสภา คณะสังฆมนตรีและคณะวินัยธร ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๔๘๔ ด้วยเหตุผลดังกล่าว คณะรัฐมนตรีจึงได้ลงมติแต่งตั้งคณะกรรมการร่างพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ฉบับใหม่ขึ้นใน พ.ศ. ๒๕๐๓ เมื่อคณะกรรมการทำงานสำเร็จ รัฐบาลจึงได้ตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ โดยคำแนะนำและยินยอมของสภาร่างรัฐธรรมนูญในฐานะรัฐสภา เหตุผลในการประกาศใช้พระราชบัญญัติ ฉบับนี้ คือ

โดยที่การจัดดำเนินกิจการคณะสงฆ์ มิใช่เป็นกิจการอันแบ่งแยกอำนาจดำเนินการ ด้วยวัตถุประสงค์เพื่อการถ่วงดุลอำนาจเช่นที่เป็นอยู่ตามกฎหมายในปัจจุบัน และโดยระบบเช่นว่านั้นเป็นผลบั่นทอนประสิทธิภาพแห่งการดำเนินกิจการ จึงสมควรแก้ไขปรับปรุงเสียใหม่

^{๖๒} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๖-๑๗.

ให้สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ทรงบัญชาการคณะสงฆ์มหาเถรสมาคมตามอำนาจกฎหมายและพระธรรมวินัยทั้งนี้เพื่อความเจริญรุ่งเรืองแห่งพระพุทธศาสนา

โดยการปกครองคณะสงฆ์ในยุคนี้อำนาจหน้าที่ของมหาเถรสมาคมมีความหมายกว้างขวางมาก เพราะถ้าพิจารณาเทียบเคียงกับอำนาจหน้าที่ของสังฆสภา คณะสังฆมนตรี และคณะวินัยธรตามที่บัญญัติแยกอำนาจกันไว้ในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๔๘๔ แล้วจะพบว่าอำนาจหน้าที่ต่าง ๆ ทั้งสามส่วนนั้นได้รวมกันเป็นอำนาจหน้าที่ของมหาเถรสมาคม กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ อำนาจหน้าที่ของสังฆสภา คณะสังฆมนตรี และคณะวินัยธรในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๔๘๔ ได้รวมกันเป็นอำนาจหน้าที่ของมหาเถรสมาคมในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕

พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ มีจุดเด่นในการสถาปนาสมเด็จพระสังฆราช คือ สมเด็จพระสังฆราชมีองค์เดียว และพระมหากษัตริย์ทรงสถาปนาสมเด็จพระราชาคณะผู้มีอาวุโสสูงสุดโดยสมณศักดิ์ และกรรมการมหาเถรสมาคมมี ๒๑ รูป เหมือนเดิมแต่ที่อำนาจหน้าที่ของมหาเถรสมาคม พระราชบัญญัติฉบับนี้กำหนดไว้อย่างชัดเจนกว่าฉบับ ๒๕๐๕ คือ

- ๑) ปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปโดยเรียบร้อยดีงาม
- ๒) ปกครองและกำหนดการบรรพชาสามเณร
- ๓) ควบคุมและส่งเสริมการศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่ การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์

๔) รักษาหลักพระธรรมวินัยของพระพุทธศาสนา

๕) ปฏิบัติหน้าที่อื่น ๆ ตามที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัตินี้หรือกฎหมายอื่น

เพื่อการนี้ ให้มหาเถรสมาคมมีอำนาจตรากฎหมาย มหาเถรสมาคม ออกข้อบังคับวางระเบียบออกคำสั่ง มีมติหรือออกประกาศ โดยไม่ขัดหรือแย้งกับกฎหมายและพระธรรมวินัยใช้บังคับได้ และจะมอบให้พระภิกษุรูปใดหรือคณะกรรมการหรือคณะอนุกรรมการตามมาตรา ๑๙ เป็นผู้ใช้อำนาจหน้าที่ตามวรรคหนึ่งก็ได้

ภาพรวมการปกครองคณะสงฆ์ไทย อยู่ภายใต้การปกครองโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ฉบับ พ.ศ. ๒๕๐๕ โดยกำหนดอำนาจหน้าที่มหาเถรสมาคมในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ เกี่ยวข้องกับการควบคุมและส่งเสริมกิจการคณะสงฆ์ที่เคยถูกจัดเป็นอำนาจหน้าที่ของสังฆมนตรีแห่งองค์การ ๔ ในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๔๘๔ ปัจจุบันมหาเถรสมาคมมีอำนาจที่เกี่ยวกับงานคณะสงฆ์ ๖ ประเภท คือ

๑. การปกครอง
๒. การศึกษา
๓. การศึกษาสงเคราะห์
๔. การเผยแผ่

๕. การสาธารณูปการ

๖. การสาธารณสงเคราะห์

การบริหารงานของมหาเถรสมาคม เป็นไปในลักษณะที่ว่ากรรมการทั้งหมดร่วมกันรับผิดชอบงานทั้ง ๖ ประเภท โดยไม่มีการแต่งตั้งเป็น “กระทรวง” ให้ชัดเจน แล้วมอบหมายให้กรรมการรูปใดรูปหนึ่งทำหน้าที่เป็น “รัฐมนตรี” เพื่อกำกับดูแลเป็นการเฉพาะ และการบริหารงานกิจการคณะสงฆ์ มีอำนาจคือ

ก. อำนาจนิติบัญญัติของมหาเถรสมาคม ในฐานะที่ปฏิบัติหน้าที่ของสังฆสภา มหาเถรสมาคมจึงมีอำนาจฝ่ายนิติบัญญัติ ดังนี้

- ๑) ตามกฎหมายมหาเถรสมาคม
- ๒) ออกข้อบังคับมหาเถรสมาคม
- ๓) วางระเบียบมหาเถรสมาคม
- ๔) ออกคำสั่งมหาเถรสมาคม
- ๕) มีมติมหาเถรสมาคม
- ๖) ออกประกาศมหาเถรสมาคม

ข. อำนาจบริหารของมหาเถรสมาคม โดยที่อำนาจการปกครองและบริหารกิจการ คณะสงฆ์ของคณะสังฆมนตรีเดิมได้ตกเป็นอำนาจหน้าที่ของมหาเถรสมาคม ดังนั้น มหาเถรสมาคมจึงมีอำนาจหน้าที่ด้านการบริหาร ดังต่อไปนี้

- ๑) จัดระเบียบการปกครองคณะสงฆ์
- ๒) จัดแบ่งเขตการปกครองคณะสงฆ์ส่วนภูมิภาค
- ๓) จัดตำแหน่งผู้ปกครองคณะสงฆ์ส่วนภูมิภาค
- ๔) แต่งตั้งและถอดถอนผู้ปกครองคณะสงฆ์

และในนามคณะกรรมการมหาเถรสมาคมนั้น จะมีคณะอนุกรรมการที่มหาเถรสมาคม แต่งตั้งอีกหลายคณะ คือ

- ๑) คณะกรรมการการศึกษาของสงฆ์
- ๒) คณะกรรมการอำนวยการพระธรรมทูต
- ๓) คณะกรรมการร่างกฎนิคหกรรม
- ๔) คณะกรรมการจัดตั้งทุนสาธารณสงเคราะห์และศึกษาสงเคราะห์
- ๕) คณะกรรมการควบคุมพระภิกษุสามเณรไปยังต่างประเทศ (ศ.ต.ภ.)

การปกครองคณะสงฆ์ไทยปัจจุบันนี้ มีการแบ่งเขตปกครองตามลำดับชั้นคือ ตั้งแต่เจ้าคณะใหญ่ เจ้าคณะภาค เจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล และเจ้าอาวาส โดยแบ่งสายการปกครอง ดังนี้

๑) เจ้าคณะใหญ่หนกลาง ปฏิบัติหน้าที่ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ มหานิกาย ภาค ๑, ๒, ๓, ๑๓, ๑๔, และ ๑๕

๒) เจ้าคณะใหญ่หนเหนือ ปฏิบัติหน้าที่ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ มหานิกาย ภาค ๔, ๕, ๖ และ ๗

๓) เจ้าคณะใหญ่หนตะวันออก ปฏิบัติหน้าที่ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ มหานิกาย ภาค ๘, ๙, ๑๐, ๑๑, และ ๑๒

๔) เจ้าคณะใหญ่หนใต้ ปฏิบัติหน้าที่ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ มหานิกาย ภาค ๑๖, ๑๗, และ ๑๘

๕) เจ้าคณะใหญ่คณะธรรมยุต ปฏิบัติหน้าที่ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ธรรมยุติกนิกายทุกภาค

และเขตการปกครองคณะสงฆ์แบ่งตามภาค ๑๘ ภาค ประกอบด้วยจังหวัดต่าง ๆ ได้แก่ ภาค ๑- ภาค ๑๘ เป็นต้น

ส่วนการจัดระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ส่วนภูมิภาคเป็นไปตามความในมาตรา ๒๒ ของพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ ที่กำหนดขึ้น ตำแหน่งพระสังฆาธิการ หรือผู้ปกครองคณะตามลำดับชั้นต่อไปนี้

- ๑) เจ้าคณะภาค
- ๒) เจ้าคณะจังหวัด
- ๓) เจ้าคณะอำเภอ
- ๔) เจ้าคณะตำบล
- ๕) เจ้าอาวาส

ค. อำนาจตุลาการของมหาเถรสมาคม การพิจารณาวินิจฉัยอธิกรณ์หรือคดีความในคณะสงฆ์ มหาเถรสมาคมอาศัยอำนาจตามความในมาตรา ๒๕ แห่งพระราชบัญญัติฉบับนี้ได้ ตรากฎหมายมหาเถรสมาคม ฉบับที่ ๑๑ พ.ศ. ๒๕๒๑ ว่าด้วยการลงนิคหกรรม กฎมหาเถรสมาคมนี้แบ่งอำนาจการพิจารณาวินิจฉัยอธิกรณ์ ออกเป็น ๓ ชั้น คือ

๑) การพิจารณาชั้นต้น เป็นอำนาจของเจ้าอาวาสที่ภิกษุถูกฟ้องสังกัดอยู่ ถ้าผู้ถูกฟ้อง เป็นเจ้าอาวาสหรือเจ้าคณะก็ให้เป็นอำนาจของเจ้าคณะผู้ปกครองคณะสงฆ์เหนือขึ้นไปอีกชั้นหนึ่ง

๒) การพิจารณาชั้นอุทธรณ์ เป็นอำนาจของคณะผู้พิจารณาชั้นอุทธรณ์ ซึ่งจะประกอบด้วยเจ้าคณะหรือผู้ปกครองเหนือขึ้นไปกว่าเจ้าอาวาสหรือเจ้าคณะผู้พิจารณาในชั้นต้น

๓) การพิจารณาชั้นฎีกา เป็นอำนาจของมหาเถรสมาคม คำสั่ง หรือคำวินิจฉัยของมหาเถรสมาคมในการลงนิคหกรรมไม่ว่าในกรณีใดให้เป็นอันถึงที่สุด

จะเห็นได้ว่า การที่ฝ่ายรัฐบาลได้ตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ ออกมาบังคับใช้ได้เป็นประจักษ์พยานอย่างดีที่สุดแสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างอาณาจักรกับศาสนจักร เพราะการออกพระราชบัญญัติฉบับนี้ รัฐบาลได้เชื่อว่าให้การอุปถัมภ์แก่คณะสงฆ์ ทั้งนี้

เพราะ คณะสงฆ์ไม่มีอำนาจลงโทษพระภิกษุผู้ประพฤติล่วงละเมิดพระธรรมวินัยชั้นร้ายแรง และไม่ยอมสละสมณเพศทั้งไม่มีอำนาจลงโทษผู้ใส่ความคณะสงฆ์ หากคณะสงฆ์ปล่อยไว้ ย่อมจะนำความเสื่อมเสียมาสู่วงการคณะสงฆ์ ในกรณีคณะสงฆ์จำจะต้องพึ่งอำนาจรัฐเพื่อสร้างความศักดิ์สิทธิ์ให้กับพระธรรมวินัยและความบริสุทธิ์ แห่งพระศาสนา แม้ว่ามหาเถรสมาคมมีอำนาจปกครอง คณะสงฆ์อย่างเต็มที่ ข้อนี้ไม่ได้หมายความว่าคณะสงฆ์มีอิสระจากการควบคุมของกลไกของรัฐ

หน้าที่และอำนาจเจ้าอาวาสและผู้รักษาการแทน

โดยที่วัดเป็นสถาบันหลักในการปกครองและการดำเนินกิจการคณะสงฆ์และพระศาสนาที่สำคัญที่สุด กฎหมายคณะสงฆ์บัญญัติให้วัดมีฐานะเป็นนิติบุคคล และให้เจ้าอาวาสเป็นผู้แทนวัดในกิจการทั่วไป ให้เจ้าอาวาสเป็นผู้ปกครองวัด เจ้าอาวาสนั้นมีฐานะเป็นผู้ปกครองวัดและและมีฐานะเป็นผู้แทนวัด ทั้งมีฐานะเป็นเจ้าพนักงานตามมาตรา ๔๕ แห่งราชบัญญัติคณะสงฆ์ เจ้าอาวาส จึงเป็นผู้มีความสำคัญต่อความเสื่อมความเจริญของคณะสงฆ์และพระศาสนา แม้ผู้รักษาการแทนเจ้าอาวาส ก็มีฐานะอย่างเดียวกับเจ้าอาวาส เพราะความสำคัญดังกล่าว จึงบัญญัติหน้าที่และอำนาจเจ้าอาวาสไว้โดยชัดเจนในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ ได้กำหนดอำนาจและหน้าที่ของเจ้าอาวาสไว้ใน หมวด ๕ ว่าด้วยเรื่องของวัด ไว้ในมาตราที่ ๓๗-๓๘ มีข้อความดังต่อไปนี้

มาตรา ๓๗ เจ้าอาวาสมีหน้าที่ดังนี้

- ๑) บำรุงรักษาวัด จัดกิจการและศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปด้วยดี
- ๒) ปกครองและสอดส่องให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ที่มีที่อยู่หรือพำนัก อาศัยอยู่ในวัดนั้นปฏิบัติตามพระธรรมวินัย กฎหมายเถรสมาคม ข้อ บังคับ ระเบียบหรือคำสั่งของมหาเถรสมาคม
- ๓) เป็นธุระในการศึกษาอบรมและสั่งสอน พระธรรมวินัยแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์
- ๔) ให้ความสะดวกตามสมควรในการบำเพ็ญกุศล

มาตรา ๓๘ เจ้าอาวาสมีอำนาจ ดังนี้

- ๑) ห้ามบรรพชิตและคฤหัสถ์ ซึ่งมีได้รับอนุญาตของเจ้าอาวาสเข้าไปอยู่อาศัยในวัด
- ๒) สั่งให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ ซึ่งไม่อยู่ในโอวาทของเจ้าอาวาสออกไปเสียจากวัด
- ๓) สั่งให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ที่มีที่อยู่หรือพำนักอาศัยในวัด ทำงานภายในวัด หรือให้ทำทัณฑ์บนหรือให้ขอมาโทษในเมื่อบรรพชิตหรือคฤหัสถ์ในวัดนั้นประพฤติผิดคำสั่งเจ้าอาวาสซึ่งได้สั่งโดยชอบด้วยพระธรรมวินัย กฎหมายมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบหรือคำสั่งของ มหาเถรสมาคม

อนึ่ง เพราะวัดจะต้องมีเจ้าอาวาสหรือผู้รักษาการแทนเจ้าอาวาส ซึ่งอาจปฏิบัติหน้าที่ได้ไม่ว่างวันเลย จึงมีบทบัญญัติโดยชัดเจนในมาตรา ๓๗ ดังนี้

“มาตรา ๓๗ ในกรณีที่ไม่มีเจ้าอาวาสหรือเจ้าอาวาสไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ได้ ให้แต่งตั้งผู้รักษาการแทนเจ้าอาวาส ให้ผู้รักษาการแทนเจ้าอาวาส มีอำนาจและหน้าที่เช่นเดียวกับเจ้าอาวาส

การแต่งตั้งผู้รักษาการแทนเจ้าอาวาส ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดในกฎมหาเถรสมาคม”

หน้าที่และอำนาจตามมาตรา ๓๗ และ ๓๘ เป็นหน้าที่และอำนาจโดยภาพรวม ส่วนอำนาจและหน้าที่โดยส่วนย่อย ยังมีในบทบัญญัติอื่น ๆ อีกส่วนรองเจ้าอาวาสและผู้ช่วยเจ้าอาวาส เป็นผู้ช่วยเจ้าอาวาส มีอำนาจหน้าที่ตามที่เจ้าอาวาสมอบหมาย

การปกครองคณะสงฆ์ในยุคปัจจุบันนี้ได้มีการพัฒนาเป็นลำดับจากการได้มีการตราพระราชบัญญัติการปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. ๑๒๑ ในรัชกาลที่ ๕ และในรัชกาลที่ ๘ มีตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ฉบับ พ.ศ. ๒๔๘๔ กำหนดรูปแบบการปกครองเป็นระบอบประชาธิปไตย จนมาถึงสมัยรัชกาลที่ ๙ ปัจจุบันมีการตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์อีกสองฉบับ คือ ฉบับ พ.ศ. ๒๕๐๕ และฉบับแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ มีการจัดรูปแบบการปกครองคณะสงฆ์ที่ชัดเจนและเป็นสัดส่วนในการบริหารงานคณะสงฆ์มากยิ่งขึ้น และมีการพัฒนาการด้านเทคโนโลยี บูรณาการด้วยหลักพุทธธรรมนำการปกครองไปพร้อมกับความเจริญและมีกฎหมาย พระราชบัญญัติ ข้อบังคับ ระเบียบต่าง ๆ มาเกื้อกูลพระธรรมวินัย โดยเฉพาะการปกครองคณะสงฆ์มีรูปแบบที่แตกต่างไปจากสมัยก่อนมาก เช่น ด้านการปกครอง ด้านการเผยแผ่ ด้านการศึกษา ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์ ด้านสาธารณูปการ มีรูปแบบที่ปฏิบัติชัดเจนมากยิ่งขึ้น ดังนั้น รูปแบบแนวคิดและวิธีการในการปกครองคณะสงฆ์ ถือว่ามีการส่วนสำคัญยิ่งในการบริหารจัดการให้องค์กรคณะสงฆ์ให้มีประสิทธิภาพประสิทธิผล ฉะนั้น ผู้ที่จะเป็นผู้นำในการปกครองคณะสงฆ์ในยุคปัจจุบันนี้ต้องเป็นผู้ที่มีวิสัยทัศน์ มีความรู้ ความสามารถ และเป็นผู้เพียบพร้อมด้วยจริยวัตรข้อปฏิบัติเป็นที่ยอมรับของคณะสงฆ์และสังคมโดยรวม

พระธรรมวรนายก (โสภาส นිරุตติเมธี) เจ้าคณะจังหวัดนครราชสีมา ได้อธิบายเกี่ยวกับนโยบายคณะสงฆ์ ในหัวข้อบรรยายเรื่อง “นโยบายการคณะสงฆ์จังหวัดนครราชสีมา”, ว่าพระพุทธรูปศาสนาถือว่าสูงสุด ซึ่งอยู่ในสถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์และนโยบายคณะสงฆ์และขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงามของบ้านเมือง เพื่อการดำรงสมณธรรมปฏิบัติสมณกิจ ให้เกิดการพัฒนาการมั่นคงถาวรและเรียบร้อยดีงามแห่งพระพุทธรูปศาสนา ทั้งเพื่ออำนวยประโยชน์สุขแก่ประชาชนและสังคมสืบต่อไป จนไม่มีเวลาว่างเหลือไว้ให้ทำความเสื่อมเสีย ตลอดจนถึงสถาบันสงฆ์และประเทศชาติโดยให้พระอุปัชฌาย์และเจ้าคณะพระสังฆาธิ

การปกครองคณะสงฆ์ทุกชั้นมีจิตสำนึกรับผิดชอบควบคุมสอดส่องดูแล และส่งเสริม โดยถือหลักเป้าหมาย ๕ ข้อ คือ

- (๑) เพื่อเสริมสร้างสัมพันธภาพ
- (๒) เพื่อรับทราบปัญหาข้อขัดแย้ง
- (๓) เพื่อขอร้องให้ช่วยกันทำงานตามอำนาจหน้าที่
- (๔) เพื่อติดตามมาชี้แจงเพิ่มเติมและดูงานตามที่สั่ง
- (๕) เพื่อรับฟังข้อเสนอแนะนำไปแก้ไขปรับปรุงกิจการคณะสงฆ์ให้ดีขึ้น

โดยยึดหลักว่า พระภิกษุเป็นฐานรองรับวัด วัดเป็นฐานรองรับคณะสงฆ์ พระสงฆ์เป็นฐานรองรับพระพุทธศาสนา^{๖๓}

พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ได้กล่าวถึงการปรับระบบบริหารองค์การชาวพุทธไว้ในหนังสือเรื่องพระพุทธศาสนา ในยุคโลกาภิวัตน์ว่า การบริหารองค์การชาวพุทธควรกระจายอำนาจให้มากขึ้นแม้แต่การปกครองคณะสงฆ์ก็ไม่จำเป็นต้องเลียนแบบระบบราชการที่ชักช้าไม่ทันการและคณะสงฆ์อาจจะคิดระบบการปกครองให้มุ่งพัฒนาให้วัดแต่ละวัด ให้เข้มแข็งเป็นที่พึ่งของชุมชนอย่างแท้จริง จากนั้นวัดทั้งหลายก็ต้องสร้างเครือข่ายโยงใยร่วมกันทำงานทั่วประเทศ ทั้งพยายามลดขั้นตอนสายบังคับบัญชาที่ซ้ำซ้อนไม่ทันการ โดยปรับปรุงระบบพระสังฆาธิการหรือทำเอเนจเนียร์ริงให้กับการบริหารกิจการคณะสงฆ์ การปกครองคณะสงฆ์ไทยในปัจจุบัน ถือว่าเป็นการปกครองในระบอบประชาธิปไตย โดยมีสมเด็จพระสังฆราชเป็นประธาน มีการบังคับบัญชากันลงไปตามลำดับชั้น นับตั้งแต่ระดับมหาเถรสมาคมลงไปจนถึงเจ้าอาวาสอันเป็นการปกครองบังคับบัญชาตามเจตนารมณ์ ของพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕^{๖๔}

พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ได้ให้ความหมายไว้ว่า การปกครองหมายถึง ภารกิจที่วัดโดยภิกษุผู้เป็นเจ้าของหรือคณะเจ้าปกครองดำเนินการสอดส่องดูแลรักษาความเรียบร้อยดีงาม เพื่อให้พระภิกษุสามเณรและคฤหัสถ์ ที่อยู่ในวัดหรือในการปกครองปฏิบัติตามพระธรรมวินัย กฎหมาย กฎ ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่งประกาศของมหาเถรสมาคมหรือพระบัญชาของสมเด็จพระสังฆราช ภารกิจด้านนี้ครอบคลุมไปถึงการที่พระภิกษุได้ทำหน้าที่ปกครองทุกระดับ นับตั้งแต่ผู้ช่วยเจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส เจ้าอาวาส เจ้าคณะตำบล เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะภาค เจ้าคณะใหญ่(หน) นอกจากนี้ยังรวมถึงการที่ภิกษุทำ

^{๖๓} พระธรรมวรานายก (โอภาส นิสฺสิตฺตเมธี), **ธรรมปริทัศน์ ๔๖**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๕๙.

^{๖๔} พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), **การปกครองคณะสงฆ์ไทย**, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๓๙), หน้า ๗๖.

หน้าที่พระกรรมวาจาจารย์เป็นพระอุปัชฌาย์ในการอุปสมบทกุลบุตร หรือการจัดระบบการ เป็นอยู่ในสังคมสงฆ์เน้นการบำบัดทุกข์บำรุงสุขเป็นหลักภายใต้วิธีการ ๓ วิธี คือ^{๖๕}

๑. นิคคหวิธี คือ การช่มคนที่ควรช่มหรือตำหนิคนที่ควรตำหนิ
๒. ปัตถหวิธี คือ การยกย่องคนที่ควรยกย่อง
๓. ปวารณาวิธี คือ เปิดโอกาสให้ผู้อื่นว่ากล่าวตักเตือนสั่งสอนตนได้คือให้ ตักเตือนซึ่งกันและกัน ทั้งนี้โดยอาศัยเครื่องมือ ๓ ประการ

๓.๑ พระธรรมวินัยที่พระพุทธองค์ทรงแสดงไว้และบัญญัติไว้แล้ว

๓.๒ กฎหมายบ้านเมือง ที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณา โปรดให้ใช้อำนาจทางรัฐสภาให้ตราขึ้นไว้ตามกระบวนการนิติบัญญัติเพื่อจัดระเบียบและบังคับ การปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปตามพระธรรมวินัย

๓.๓ ขนบธรรมเนียมจารีตประเพณีอันดีงามที่บรรพบุรุษบูรพาจารย์ ยอมรับและนำไปปฏิบัติสืบ ๆ กันมา

คณาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้กล่าวไว้ว่า การปกครอง คือ การบริหาร วางระเบียบกฎเกณฑ์ให้สมาชิกของสังคมได้อยู่ร่วมกันทำหน้าที่ อย่างปกติสุข รวมทั้งหน่วยงานของรัฐที่มีหน้าที่ในการให้บริการแก่ประชาชน ให้เกิดการอยู่ ร่วมกันและปฏิบัติตามแนวนโยบายของรัฐอย่างถูกต้อง ตลอดถึงการพยายามสร้างรูปแบบ การปกครองที่จะกำจัดคนเลวให้น้อยที่สุด โดยพยายามให้เกิดจิตสำนึกในการอยู่ร่วมกันใน สังคม โดย ไม่มีการใช้อำนาจหรือการลงโทษมาบังคับให้ทำหรือปฏิบัติตาม^{๖๖}

กรมการศาสนา ได้ให้ความหมาย ไว้ว่า การปกครอง หมายถึง การสอดส่องดูแล เพื่อให้การปกครองคณะสงฆ์เป็นไปตามพระธรรมวินัย กฎหมาย กฎ ข้อบังคับ คำสั่ง ประกาศ ของมหาเถรสมาคมหรือพระบัญชาของสมเด็จพระสังฆราช^{๖๗}

ในสมัยพุทธกาล การปกครองสงฆ์ไม่ได้มีระเบียบแบบแผนอะไรมากนักและ คณะสงฆ์ยังไม่ได้ดำรงสถานะการเป็นศูนย์รวมทางจิตใจของประชาชนเช่นปัจจุบัน เพราะพุทธ ศาสนาเพิ่งเริ่มตั้งและท้าทายต่อความเชื่อในจารีตเดิมของศาสนาพราหมณ์ เจตจำนงในการออก บวชเกิดจากความเบื่อหน่ายและมุ่งหาจุดหลุดพ้นทางโลก แต่โดยเนื้อแท้การปกครองสงฆ์ใน สมัยพุทธกาลมีลักษณะความเป็นประชาธิปไตยและเป็นสังคมที่เสมอภาค พระสงฆ์ทุกรูปมี หน้าที่ปฏิบัติตามพระธรรมวินัย พระเถระผู้เป็นอุปัชฌาย์อาจารย์มีหน้าที่ปกครองสานุศิษย์ของ

^{๖๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗๖.

^{๖๖} คณาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, การปกครองคณะสงฆ์ไทย, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙), หน้า ๖.

^{๖๗} กรมการศาสนา, วินัยบัญญัตินักธรรมชั้นตรี, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๓๕), หน้า ๔.

ตน แต่ในสังฆกรรมทั้งปวง สงฆ์ย่อมเป็นใหญ่ไม่เลือกกว่าจะเป็นอาจารย์หรือสาธุศิษย์ เมื่อมีกิจสงฆ์เกิดขึ้นจะต้องมีการประชุมสงฆ์และถือมติเอกฉันท์เป็นหลัก เนื่องจากพระสงฆ์สาวกยังไม่มากนักความเสื่อมอันเกิดจากข้อวัตรปฏิบัติของพระสงฆ์จึงมีน้อย ดังปรากฏหลักฐานในพระไตรปิฎกพระสงฆ์ที่ล่วงละเมิดสิกขาบทอยู่เนื่อง ๆ มีเพียงกลุ่มพระสงฆ์ฉัพพัคคีย์ หลักที่ใช้ในการปกครองมีเพียงพระธรรมวินัย ไม่จำเป็นต้องอาศัยพระราชอำนาจจากพระเจ้าแผ่นดินหรือผู้ปกครองรัฐให้ออกกฎหมายบังคับสั่งขมณฑล ฝ่ายอาณาจักรมีหน้าที่ถวายศาสนูปถัมภ์แต่ด้านเดียว^{๖๔}

เพื่อให้การบริหารปกครองวัดเป็นไปได้อย่างดี มีความเป็นระเบียบเรียบร้อย พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ได้กำหนดให้แต่ละวัดมีพระภิกษุดำรงตำแหน่งบริหารปกครองคณะสงฆ์ภายในวัด ซึ่งได้แก่ เจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาสและผู้ช่วยเจ้าอาวาส โดยในมาตรา ๓๖-๓๗ ได้กำหนดอำนาจหน้าที่ของเจ้าอาวาสไว้ดังนี้ ดำเนินการปกครองภิกษุสงฆ์ สามเณรที่อยู่ในวัด ให้ปฏิบัติตามกฎ ระเบียบ ข้อบังคับ หรือคำสั่งของมหาเถรสมาคม การดำเนินการสอดส่องดูแลรักษาความดีงามภายในวัด การปกครองและสอดส่องให้ภุคฺคิณฺโณที่มำพำนักอยู่ในวัดนั้นปฏิบัติตามระเบียบต่าง ๆ ของวัดด้วยดี^{๖๕}

แสวง อุดมศรี ได้ให้ความหมายของการปกครองไว้ว่า การปกครอง คือ การจัดทำกฎหมาย การบังคับใช้กฎหมาย และการตัดสินกรณีขัดแย้งเกี่ยวกับการตีความหมายและการใช้กฎหมาย ซึ่งทุกคนในสังคมจะต้องยอมรับและปฏิบัติตาม หากมีใครขัดขืนไม่ยอมรับหรือทำการบางอย่างในลักษณะที่จะนำความเดือดร้อนมาสู่คนอื่น ย่อมจะได้รับ โทษทัณฑ์บางประการตามควรแก่กรณี ทั้งนี้เพื่อการปกป้องมิให้มีใครมาทำความเดือดร้อนวุ่นวายให้เกิดขึ้นแก่สังคมและเพื่อให้เป็นการคุ้มครองคนที่ยอมรับปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ทางสังคมหรือกฎหมายให้ดำรงอยู่ได้อย่างสงบสุข^{๖๖}

สรุปได้ว่า การปกครองของคณะสงฆ์นั้นเป็นหลักสำคัญมากในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ โดยคณะสงฆ์นั้นใช้หลักการปกครองตามหลักพระธรรมวินัยเป็นแกนหลัก และพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ กฎ ระเบียบ คำสั่ง มติของมหาเถรสมาคมเป็นเครื่องสนับสนุนรองรับการปกครองอีกระดับหนึ่ง และการบริหารปกครองคณะสงฆ์จะต้องคำนึงถึงหลัก

^{๖๔} คณิงนิตย และสุบรรณ จันทบุตร, **ความสำเร็จในการปฏิบัติภารกิจของวัด : ศึกษาเฉพาะกรณีวัดหนองป่าพง จังหวัดอุบลราชธานี**, (กรุงเทพมหานคร : พริกหวานกราฟฟิค, ๒๕๕๕), หน้า ๑๗.

^{๖๕} ทวี เขจรกุล, “บทบาทเจ้าอาวาสในการบริหารจัดการวัดในเขตปกครองคณะสงฆ์อำเภอเมืองจังหวัดหนองคาย”, **วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม, ๒๕๕๗), หน้า ๔๐-๔๑.

^{๖๖} แสวง อุดมศรี, **การปกครองคณะสงฆ์ไทย**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๙), หน้า ๒.

กฎหมายของฝ่ายบ้านเมือง ตลอดจนจารีตประเพณีวัฒนธรรมอีกด้วยประกอบกับการปกครอง คณะสงฆ์จึงสมบูรณ์ ไร้ข้อกังขาสงสัยจากสาธารณชน จนเกิดเป็นระเบียบ แบบแผน แบบอย่าง ให้คนในสังคมได้ถือปฏิบัติเจริญรอยตามต่อไป

๒.๓.๒ ด้านการศาสนศึกษา

จากการศึกษาตรวจสอบเอกสารด้านการศาสนศึกษา ปรากฏว่ามีผู้ให้ความหมาย เกี่ยวกับงานด้านศาสนศึกษาของพระสงฆ์ ไว้หลายท่านดังนี้

การศาสนศึกษา หมายถึง การศึกษาเล่าเรียนพระธรรมวินัยของบรรพชิตและ คฤหัสถ์หรือการศึกษาเล่าเรียนพระปริยัติธรรมซึ่งเป็นหนึ่งในสัทธิธรรม ๒ ประการของบรรพชิต และคฤหัสถ์ ในปัจจุบันจัดการศึกษาของสงฆ์ เป็น ๒ ส่วน คือ การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนก ธรรม-บาลี และการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกสามัญ

การศาสนศึกษา หมายถึง ปรัชญา ปฏิบัติ ปฏิเวธ และมุ่งให้ศึกษาตามหลักไตรสิกขา คือ สीलสิกขา การอบรมกาย วาจา จิตสิกขา การอบรมใจ ปัญญาสิกขา การอบรมกาย วาจา ใจ ด้วยปัญญา^{๗๑}

การศึกษาตามหลักพุทธศาสนา หมายถึง กระบวนการเรียนรู้ เพื่อสร้างความรู้ ระดับต่าง ๆ ให้เกิดขึ้นรู้สัจธรรม เมื่อรู้แล้วจะได้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดี และสร้างสรรค์ในตัวเองในคนอื่นและสังคม การศึกษาในทางพระพุทธศาสนานั้น เป็นการศึกษา พระปริยัติธรรมและการศึกษาอื่น ๆ อันสมควรแก่สมณะ การบวชเรียนคือ การศึกษาโดยการ บรรพชาเป็นสามเณรอุปสมบทเป็นพระภิกษุ เพื่อศึกษาและปฏิบัติตามพระธรรมวินัยของ พระพุทธเจ้า เนื้อหาของการศึกษาของพระภิกษุสามเณร ก็คือ พระพุทธศาสนานั้นเอง

สภาพการศึกษาของคณะสงฆ์ไทยในสมัยปัจจุบัน การศึกษาปริยัติธรรมและ การศึกษาอื่น ๆ อันควรแก่สมณะเป็นกิจการสำคัญอย่างหนึ่งที่คณะสงฆ์จัดให้มีการดำเนินการ ดังที่กำหนดไว้ในอำนาจหน้าที่ของมหาเถรสมาคมตอนหนึ่งว่า “ควบคุมและส่งเสริมการศาสน ศึกษาของคณะสงฆ์” และในระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ส่วนกลางก็ได้กำหนดวิธีดำเนินการ ควบคุมและส่งเสริมศาสนศึกษาว่า “ให้เป็นไปตามที่กำหนดในระเบียบมหาเถรสมาคม” และใน ส่วนของการปกครองคณะสงฆ์ส่วนภูมิภาคได้กำหนดอำนาจหน้าที่เจ้าคณะทุกส่วนทุกชั้นว่า

^{๗๑} พระครูปลัดอาทิตย์ อุดมเวที (ของดี), “การศึกษาแนวคิดและวิธีการปกครองคณะสงฆ์ของ พระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) : ศึกษาเฉพาะกรณีพระสังฆาธิการในเขตปกครองภาค ๒”, วิทยานิพนธ์ พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๗๗.

“ควบคุมและส่งเสริมศาสนศึกษาให้ดำเนินไปด้วยดี” การจัดการศึกษาของคณะสงฆ์ในปัจจุบัน ได้จัดการศึกษาออกเป็น ๒ ส่วน คือ^{๗๒}

๑) การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรมและแผนกบาลี การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรมตามหลักสูตร แบ่งเป็น ๓ ชั้น คือ นักธรรมชั้นตรี นักธรรมชั้นโท นักธรรมชั้นเอก ถ้าเป็นฆราวาสมี อุบาสก อุบาสิกา หรือแม่ชี ที่ศึกษาเล่าเรียนเรียกว่า ธรรมศึกษา แบ่งออกเป็น ธรรมศึกษาชั้นตรี ธรรมศึกษาชั้นโท และธรรมศึกษาชั้นเอก การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีตามหลักสูตร แบ่งออกเป็น ๘ ชั้น คือ ประโยค ๑-๒ และเปรียญธรรม ๓-๘

๒) การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา การจัดการเรียนตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการ โดยกระทรวงประกาศให้เป็นระเบียบว่าด้วยโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา เมื่อวันที่ ๒๐ กรกฎาคม ๒๕๑๔ และฉบับปรับปรุงใหม่เมื่อวันที่ ๒๙ กันยายน ๒๕๓๕ มีทั้งระดับมัธยมศึกษาตอนต้น และมัธยมศึกษาตอนปลาย เพื่อให้การศึกษาแก่พระภิกษุสามเณร ทั้งวิชาสามัญและการศึกษาพระปริยัติธรรมควบคู่กันไป เพื่อให้พระภิกษุสามเณร มีความรู้หลักธรรม และหากพระภิกษุสามเณรเหล่านี้มีความประสงค์จะลาสิกขา ก็สามารถนำวุฒิการศึกษาที่ได้รับไปใช้เพื่อการศึกษาต่อในสถานศึกษาหรือใช้สมัครงานเพื่อประกอบอาชีพได้

การศึกษาเล่าเรียนพระปริยัติธรรม ทั้งแผนกธรรมและบาลี นอกจากจะเป็นการศึกษาหลักธรรมคำสั่งสอนแล้ว ยังได้ชื่อว่าเป็นการสืบต่ออายุพระพุทธศาสนาไว้อีกด้วย โดยเฉพาะการศึกษาภาษาบาลี เพราะถ้าไม่รู้ภาษาบาลีแล้ว ก็จะไม่มีความรู้และเข้าใจพระพุทธวจนะในพระไตรปิฎก ถ้าขาดความรู้เรื่องพระไตรปิฎกแล้ว พระพุทธศาสนาก็จะต้องเสื่อมสูญไปด้วยเหตุนี้ กษัตริย์ผู้เป็นศาสนูปถัมภกตั้งแต่โบราณมาจึงทรงทำนุบำรุงสนับสนุนฐานันดรพระราชทานราชูปการต่าง ๆ มีนิตยภัต เป็นต้น จึงจัดให้มีวิธีการสอบพระปริยัติธรรม เพื่อให้ปรากฏต่อชาวโลกทั่วไปว่า พระภิกษุสามเณรรูปใดมีความรู้มากน้อยแค่ไหนเพียงใด เมื่อปรากฏว่าพระภิกษุสามเณรรูปใดมีความรู้ถึงขั้นที่กำหนดไว้ พระมหากษัตริย์ก็ทรงยกย่องพระภิกษุสามเณรรูปนั้นให้เป็นมหาปาเรียน (ปัจจุบันเรียกว่า มหาเปรียญธรรม) ครั้นอายุพรรษา ถึงชั้นเถรภูมิ ก็ทรงตั้งให้มีสมณศักดิ์ในสังฆมณฑล ตามควรแก่คุณธรรมและความรู้เป็นครูอาจารย์สั่งสอนพระปริยัติธรรมสืบ ๆ กันมาจนบัดนี้

^{๗๒} พระยุดรนา รณนิธมโม (แก้วกันหา), “การศึกษาเชิงวิเคราะห์การจตุรงค์คณะสงฆ์ในสมัยพุทธกาล”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗), หน้า ๑๐๑.

ส่วนการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา ระดับมัธยมและระดับอุดมศึกษา (มหาวิทยาลัยสงฆ์) ศึกษาเพื่อให้สอดคล้องกลมกลืนกับวิถีชีวิตจริง ทั้งทางโลกและทางธรรม ผสมผสานกันไปและเพื่ออนุวัตน์ไปตามการเปลี่ยนแปลงของโลก แต่วิชาการพระพุทธศาสนา ยังเป็นแกนหลักในการศึกษา ถือเป็นการศึกษาสมัยใหม่ที่ผสมผสานทั้งทางด้านศาสนาและวิชาสามัญศึกษาเข้าด้วยกัน การศึกษาพระพุทธศาสนาทั้งในส่วนคันถธุระ และวิปัสสนาธุระ จึงถือว่าเป็นหน้าที่โดยตรงหรือหน้าที่หลักของพระสงฆ์ เป็นการศึกษาเล่าเรียน เพื่อปฏิบัติตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าเพื่อพัฒนาชีวิตโดยดำเนินตามองค์ประกอบของการศึกษาพระพุทธศาสนาที่สำคัญ ๓ ประการ คือ

๑) ปริยัติ ได้แก่ การศึกษาเล่าเรียนพระธรรมวินัยนับเป็นองค์ประกอบสำคัญ โดยความเป็นพื้นฐานของการปฏิบัติและการศึกษาเล่าเรียนปริยัติธรรมนั้นเป็นการศึกษาภาคทฤษฎี คือการศึกษารวมวินัย ให้มีความรู้พื้นฐานอย่างแจ่มแจ้ง เพื่อให้เกิดความกระจ่างแจ้งว่าคำสั่งสอนของพระพุทธองค์ ที่จัดเป็นธรรมบทนั้นบทนี้ว่าด้วยเรื่องอะไร ถ้าผู้เรียนจะน้อมนำเอาธรรมคำสั่งสอนมาปฏิบัติเพื่อเป็นแนวทางหรือแสงประทีปแห่งชีวิต จำทำอย่างไรและเมื่อปฏิบัติตามแล้วจะได้ผลอย่างไร เรียกว่า ปริยัติ

๒) ปฏิบัติ ได้แก่ การน้อมนำเอาหลักธรรมคำสั่งสอนที่ได้เรียนรู้ในทางภาคทฤษฎีนั้นมาสู่ภาคปฏิบัติ คือนำมาประพฤติปฏิบัติจริง ๆ เพื่อเป็นการอบรมกาย วาจา และใจ กล่าวอีกในหนึ่งก็คือนำเอาหลักธรรมที่เรียนรู้แล้วนั้นเป็นแนวทางหรือปทัฏฐานแห่งชีวิตให้เหมาะสมกับฐานของตนเรียกว่า ปฏิบัติ

๓) ปฏิเวธ ได้แก่ ผลของการปฏิบัติธรรมนั้น เช่น พระพุทธเจ้า พระปัจเจกพุทธเจ้า พระอรหันตสาวก พระอรหันตสาวิกา และพระอริยบุคคล เป็นต้น ผู้ได้รับผลแห่งการปฏิบัติ ซึ่งทำให้ยกฐานะจากปุถุชนธรรมดาขึ้นมาเป็นพระอริยบุคคล การบรรลุธรรมขั้นนั้น ๆ ตามภูมิธรรม ที่ตนปฏิบัติ นั้น ไม่มีใครมายกย่องหรือแต่งตั้งให้ แต่การยกฐานะดังกล่าว เป็นโดยอัตโนมัติ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ ฐานะหรือตำแหน่งแห่งพระอริยเจ้านั้นไม่มีการแต่งตั้งให้ จะรู้ได้ด้วยตนเองคือ เป็นปัจเจกตั้ง เวทิตัพโพ วิญญูหิ เรียกว่า ปฏิเวธ^{๗๓}

นอกจากนี้ พระภิกษุ สามเณร ต้องศึกษาพระปริยัติธรรมตามหลัก ไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา เพื่อพัฒนากาย วาจา ใจ ให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น พระพุทธศาสนาเรา ถือกันว่าเป็นศาสนาแห่งปัญญา ปัญญาเป็นตัวตัดสินที่ทำให้บรรลุจุดหมายหมายของพระพุทธศาสนาและจุดหมายหมายของพระพุทธศาสนาเองก็เป็นปัญญา พระพุทธศาสนา มองว่าชีวิตแห่งมนุษย์ เป็นชีวิตแห่งการศึกษา เพื่อนำไปสู่สิ่งที่เรียกว่า ปัญญา เมื่อมีการศึกษาเรียนรู้ ผักผ่อน

^{๗๓} พระมหาศกดิ์พิชิต ฐานสิทฺโธ (ชัยดี), “ศึกษาบทบาทการเผยแผ่พุทธธรรมของพระวิสุทธาธิปติ (วีระ กุททจารี)”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสนศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙), หน้า ๓๙-๔๑.

พัฒนา ชีวิตถึงองกามตีขึ้น ประณีตขึ้น ทั้งด้านพฤติกรรม จิตใจ และปัญญา การศึกษา (สิกขา) ในทางพระพุทธศาสนาสามารถแยกออกไปเป็น ๓ ด้าน โดยสอดคล้องกับองค์ประกอบแห่งการ ดำเนินชีวิตของมนุษย์ที่มี ๓ ด้านคือพฤติกรรม จิตใจและปัญญาเรียกว่า ไตรสิกขาซึ่งมี สาระสำคัญดังนี้

๑) ศีล การฝึกฝนพัฒนาด้านพฤติกรรม หมายถึง การพัฒนาพฤติกรรมทางกาย และทางวาจา ให้มีความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม ๒ ประการ คือ ๑) สิ่งแวดล้อมทางสังคม ได้แก่ เพื่อนมนุษย์รวมทั้งสัตว์ทั้งหลายทั้งปวง ๒) สิ่งแวดล้อมทางวัตถุ ได้แก่ ปัจจัย ๔ เครื่องใช้วัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ รวมทั้งเทคโนโลยีและสิ่งทั้งหลายที่มีในธรรมชาติอย่างถูกต้องและมี ผลดี

๒) สมာธิ หมายถึง การฝึกฝนพัฒนาในด้านจิตใจ ซึ่งมีความสำคัญอย่างยิ่งเพราะ จิตใจเป็นฐานของพฤติกรรมและพฤติกรรมทุกอย่างเกิดขึ้นจากความตั้งใจหรือเจตนาและเป็นไป ตามเจตจำนงหรือแรงจูงใจที่อยู่เบื้องหลัง ถ้าจิตใจได้รับการพัฒนาดีแล้ว ก็จะควบคุมดูแลและ นำพฤติกรรมไปในทางที่ติงามด้วย ซึ่งการพัฒนาจิตใจนี้มีสมาธิเป็นแกนหรือเป็นศูนย์กลาง เรียกกง่าย ๆ ว่า สมาธิ

๓) ปัญญา หมายถึง การพัฒนาปัญญา ซึ่งมีความหมายสำคัญสูงสุด เพราะปัญญาเป็นตัวแกนนำทางและควบคุมพฤติกรรมทั้งหมด คนเราจะมีพฤติกรรมอะไร อย่างไร และแคไหนก็อยู่ที่ว่า มีปัญญาชี้แนะหรือบอกทางให้

อย่างไรก็ตามการศึกษาฝ่ายพุทธจักรนั้นจะเน้นถึงองค์ประกอบของหลักของธรรม ๓ ประการ คือ ปรียัติ ปฏิบัติ ปฏิเวธ และมุ่งศึกษาตามหลักธรรม ๓ ประการ คือ ๑) การฝึกหัด อบรมกาย วาจาให้เรียบร้อย เรียกว่า สीलสิกขา ๒) การฝึกหัดอบรมจิตให้สงบแน่วแน่เป็นสมาธิ เรียกว่า จิตตสิกขา ๓) การหัดอบรมปัญญา ให้รู้แจ้งแทงตลอดสภาวะความเป็นจริงถึงขั้น บริสุทธิ์หลุดพ้นจากกิเลสทั้งปวง เรียกว่า ปัญญาสิกขา สิกขาทั้ง ๓ ประการนี้เรียกว่า ไตรสิกขา ได้แก่ ศีล สมาธิ และปัญญา นี้ คือการศึกษาของกุลบุตร ผู้บวชเป็นพระภิกษุสามเณร เพื่อให้ เข้าถึงจุดมุ่งหมายปลายทางของการบวชคือพระนิพพาน อันเป็นธรรมชั้นสูงสุดใน พระพุทธศาสนา^{๗๔}

พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ได้ให้ความหมายไว้ว่า การศาสนศึกษา หมายถึง การศึกษาพระปริยัติธรรมและการศึกษาอื่น ๆ อันสมควรแก่สมณะ การศึกษาของสงฆ์แต่เดิมนั้นเริ่มต้นมาแต่สมัยพุทธกาลและบุคคลที่เข้ามาสู่สังฆมณฑลในครั้ง พุทธกาลตามประวัติความเป็นมาส่วนมาก มักจะได้รับการศึกษาทั้งคฤหัสถ์และคฤหัสถ์

^{๗๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๓.

มาเป็นอย่างดี ตามลัทธิศาสนาในสมัยนั้น เป็นต้นว่าเรียนจบไตรเพทมาก่อนการศึกษาของสงฆ์ ในสมัยพุทธองค์ยังทรงพระชนม์อยู่มี ๒ ประการ คือ^{๗๕}

๑. คันทะฐระ คือ ฐระฝ่ายคัมภีร์ กิจด้านการเรียน

๒. วิปัสสนาฐระ คือ ฐระฝ่ายเจริญวิปัสสนา กิจด้านการบำเพ็ญภาวนาหรือเจริญพระกรรมฐาน ซึ่งรวมทั้งสมณะด้วยเรียกรวมเข้าในวิปัสสนาโดยฐานเป็นส่วนคลุมนยอด ในปัจจุบันการศึกษาของภิกษุสงฆ์แบ่งออกเป็น ๔ ประเภท คือ^{๗๖}

๑) การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรม (ระดับประถมศึกษา) สนามหลวง แผนกธรรม มีหลักสูตร คือ นักธรรมจัดสำหรับพระสงฆ์ สามเณรและธรรมศึกษาจัดสำหรับคฤหัสถ์ สำหรับหลักสูตรนักธรรมแบ่งเป็น นักธรรมชั้นตรี นักธรรมชั้นโทและนักธรรมชั้นเอก ส่วนหลักสูตรธรรมศึกษา แบ่งเป็น ธรรมศึกษาชั้นตรี ธรรมศึกษาชั้นโทและธรรมศึกษาชั้นเอก

๒) การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี เรียนบาลีไวยากรณ์แล้วเรียนแปลภาษาบาลีเป็นภาษาไทยและแปลภาษาไทยเป็นภาษาบาลี เพราะว่าภาษาบาลี เป็นภาษาที่รักษาหลักพระธรรมวินัยของพระพุทธศาสนา เหตุที่พระปริยัติธรรมคือ พระไตรปิฎก อรรถกถาฎีกาและอื่นๆบรรจุอยู่ในคัมภีร์ซึ่งเป็นภาษาบาลีทั้งสิ้น แม้จะแปลเป็นภาษาไทยแล้วก็แปลแบบไทยบาลี ประสงค์จะรู้อย่างถูกต้องชัดเจนทั้งภาษาบาลีไม่ได้ ชั้นเรียนแผนกบาลีใช้นักธรรมเป็นองค์จำกัดสิทธิ โดยแบ่งเป็น ๙ ชั้น คือ บาลีไวยากรณ์ ชั้นประโยค ๑-๒ ชั้นประโยค ป.ธ.๒,๓,๔,๕,๖,๗,๘ และ ๙ ผู้สอบได้ประโยค ป.ธ. ๓ ได้รับการแต่งตั้งคือเปรียญคือ ทรงตั้งเป็น “พระมหา” “สามเณรเปรียญ” ชั้นประโยค ๑-๒ ได้รับวุฒิบัตร ชั้นประโยค ป.ธ. ๓-๘ ได้รับประกาศนียบัตรและพัดยศ ชั้นประโยค ป.ธ. ๙ ได้รับปริญญาบัตรและพัดยศ เป็นปริญญาตรีทางศาสนาและถ้าสามารถสอบชั้นประโยค ๙ ได้ในขณะที่เป็นสามเณรทรงพระกรุณาโปรดให้การอุปสมบทเถรรูปนั้น อยู่ในพระบรมราชูปถัมภ์ เรียกว่า “บวชนาคหลวง” ผู้สอบได้เปรียญธรรม ๙ ประโยคถ้าอยู่ในสมณเพศได้รับนิตยภัตเท่ากับพระราชอาคันตุกะชั้นสามัญ

๓) การศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา (ระดับมัธยมศึกษา) โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เป็นโรงเรียนที่วัดจัดตั้งขึ้นในวัดหรือธรณีสงฆ์หรือที่ดินของมูลนิธิทางพระพุทธศาสนา โดยกรมการศาสนาให้การอุปถัมภ์ จัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการ เพื่อให้การศึกษาแก่พระสงฆ์ สามเณร ทั้งวิชาสามัญและการศึกษาพระปริยัติธรรมควบคู่กันไป เพื่อที่ว่าหากพระสงฆ์ สามเณรเหล่านี้มีความประสงค์จะลาสิกขาก็สามารถนำวุฒิการศึกษาที่ได้รับไปใช้เพื่อการศึกษาต่อในสถานศึกษาของรัฐหรือใช้สมัครงานประกอบอาชีพได้

^{๗๕} พระเมธีธรรมมาภรณ์ (ประยูร ธรรมจิตโต), การปกครองคณะสงฆ์ไทย, หน้า ๗๗.

^{๗๖} กรมการศาสนา, ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของเจ้าอาวาสในการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางชุมชน, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๐), หน้า ๑๓-๑๔.

๔) การศึกษาในมหาวิทยาลัยสงฆ์ การศึกษาในระดับอุดมศึกษาของคณะสงฆ์ไทย ดำเนินการในสองสถาบัน คือมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยและมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

พระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ได้กล่าวสรุปถึงจุดหมายแห่งการจัดการศึกษาไว้ว่า การจัดการศึกษามีหน้าที่พัฒนาคนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ นั่นคือการศึกษาต้องสร้างสังคมฐานความรู้ (Knowledge-based Society) หรือสังคมแห่งการเรียนรู้ (Learning Society) ขึ้นมาให้จงได้ มนุษย์ที่พัฒนาแล้วจะเป็นฐานสำหรับการพัฒนาทุกส่วนของประเทศ ซึ่งรวมทั้งเศรษฐกิจฐานความรู้ และเศรษฐกิจแบบพหิมิติ มนุษย์ที่พัฒนาแล้วหมายถึงคนที่มีภาวะ ๔ ได้แก่ กายภาวนา สีลภาวนา จิตภาวนา และปัญญาภาวนา เทียบได้กับจุดสุดยอดของยูเนสโก การจัดการศึกษาที่จะพัฒนาคนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ต้องยึดหลักอริยฐานธรรม ๔ ประการ คือ ปัญญา สัจจะ จาคะ และสันติ^{๗๗}

พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตฺโต) ได้แสดงทัศนะไว้ว่า การศึกษาพระปริยัติธรรมในปัจจุบัน ยังไม่เพียงพอที่จะเตรียมบุคคลในพระศาสนาให้มีความพร้อมที่จะรักษาพระศาสนาไว้ได้ หลักสูตรที่มีอยู่ก็มีขอบเขตคับแคบและจำกัดอย่างเดียว เพราะฉะนั้น จะต้องมีการปรับปรุงคุณภาพปรับปรุงเนื้อหา ปรับปรุงหลักสูตรให้ทันต่อสภาวการณ์ เพื่อให้พระสงฆ์มีความรู้เท่าทันต่อสภาพปัจจุบัน และสามารถที่จะนำความรู้ทางพระศาสนามาประยุกต์ใช้ในการเผยแผ่ให้คนในสมัยปัจจุบันนี้เข้าใจมองเห็นคุณค่า และใช้ให้เป็นประโยชน์ได้ และในแง่ขอบเขตของการศึกษา นอกจากปรับปรุงเนื้อหาของวิชาแล้ว จะต้องขยายขอบเขตวิชาให้กว้างออกไปอีก เพราะการศึกษาศาสนานั้น จะศึกษาเฉพาะตัวศาสนาเพียงอย่างเดียวไม่ได้ จำเป็นต้องอาศัยหลักวิชาการอื่นๆ เช่น อักษรศาสตร์ วิทยาศาสตร์ และประวัติศาสตร์ เป็นต้น ซึ่งจะเป็นบูรณาการของผู้ที่จะศึกษาระดับสูงต่อไป^{๗๘}

พระราชวรมุนี (ประยุทธ์ ปยุตฺโต) ได้ให้ความหมายและความสัมพันธ์ของคำว่า “พุทธศึกษา” และ “จริยศึกษา” ไว้ดังนี้ตามความหมายของพระพุทธศาสนาที่แท้จริงแล้ว พุทธศึกษาจะไม่แยกจากจริยศึกษา เมื่อเจ้าชายสิทธัตถะตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าแล้ว พระองค์มีจริยะมาพร้อมเสร็จ ทรงสมบูรณ์ด้วยพุทธคุณทั้งสองคือ ปัญญาที่แท้มากับคุณธรรม มีกรุณาเป็นต้น และเป็นพื้นฐานของการแสดงออกที่ ถูกต้องอย่างแท้จริงซึ่งเป็นจริยะธรรมในตัวของมันเองเพราะฉะนั้นในแง่ของพุทธศาสนาจึงถือว่าตัวหลักเป็นตัวของการศึกษา” การศึกษานั้นเป็นทั้งตัวการพัฒนาและเป็นเครื่องมือสำหรับพัฒนา คือ เป็นการพัฒนาตัวบุคคลขึ้น โดยพัฒนาตัว

^{๗๗} พระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), *ทิศทางการศึกษาไทย*, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖) หน้า ๔๕.

^{๗๘} พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตฺโต), *ทิศทางการศึกษาของคณะสงฆ์*, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๑), หน้า ๒๗ -๓๒.

คนทั้งคนหรือชีวิตทั้งชีวิต ตัวคนพัฒนานั้น คือ การศึกษา เมื่อผู้เรียนมีการศึกษาอย่างนี้แล้ว ก็เอาคุณสมบัติที่ตัวมีซึ่งเกิดจากการศึกษานี้ไปเป็นเครื่องมือในการดำเนินชีวิตและสร้างสรรค์สิ่งต่างๆ การศึกษาก็เลยเป็นเครื่องมือของการพัฒนา

การพัฒนามนุษย์หรือการพัฒนาชีวิตจะเป็นไปได้ด้วยดี ต้องอิงอาศัยความเชื่อ ความมั่นใจ และความรู้ความเข้าใจที่เป็นพื้นฐานสำคัญ ๒ ประการ คือ

๑. ความเชื่อ ความมั่นใจในธรรมชาติของมนุษย์ว่าเป็นสัตว์ที่ฝึกฝนพัฒนาได้ และมีวิสัยแห่งการพัฒนาได้อย่างสูงสุด การพัฒนาคนนั้นมีลักษณะเด่นอันหนึ่ง คือ การดึงศักยภาพที่มีอยู่ในตัวมนุษย์แต่ละคน ออกมาพัฒนาให้งอกงามอย่างเต็มที่ และใช้ให้ได้ผลดีที่สุด

๒. การทำให้บุคคลแต่ละคนรู้จักตัวเอง และความพร้อมความสามารถในการที่จะตอบรับสิ่งภายนอก^{๗๙}

พระครูวินัยธรประจักษ์ จุกกรมโม ได้ให้ทัศนะไว้ว่า พระพุทธศาสนา เป็นกระบวนการศึกษาลดชีวิต (Lifelong education) ของมนุษย์และเป็นกระบวนการศึกษาในรูปแบบของการจัดกระบวนการให้มีผลต่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต (Lifelong learning) อันประกอบด้วย การดำเนินการตลอดชีวิตของมนุษย์ การจัดที่มีการวางแผนทำให้ได้รับความรู้ ทักษะ และเจตคติ อันจำเป็นต่อการเปลี่ยนแปลงในชีวิตซึ่งเกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลา จนในที่สุดทำให้บุคคลได้พัฒนาตนเองอย่างเต็มศักยภาพ เป็นการเรียนรู้ที่เกิดจากแรงจูงใจของผู้เรียนที่จะเรียนรู้ด้วยตนเอง ใช้แหล่งการเรียนรู้ทุกประเภท ทั้งแบบในระบบ (Formal) นอกบบ (non formal) และ ไม่เป็นทางการ หรือตามอัธยาศัย (informal) อย่างแท้จริง และสมบูรณ์ของการศึกษา^{๘๐}

กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ ได้ชี้ให้เห็นถึงปัญหาการศึกษาของคณะสงฆ์ไว้ว่า ในการจัดการศึกษาของคณะสงฆ์นั้น ได้เกิดความคิดเห็นขัดแย้งกัน ระหว่างพระเถระ ผู้รับผิดชอบการบริหารงานคณะสงฆ์กับพระนักศึกษารุ่นใหม่ โดยพระเถระผู้บริหารคณะสงฆ์ ซึ่งถือว่าเป็นผู้มีทัศนะกับของเก่า เห็นว่าการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรม เป็นระบบการศึกษาอย่างเดียวที่ถูกต้องชอบธรรมสำหรับพระภิกษุสามเณร และควรรักษาไว้ให้คงที่อยู่อย่างเดิมโดยไม่มีการเปลี่ยนแปลง ไม่ว่าจะป็นโครงสร้างระบบหรือหลักสูตรและแบบเรียน การเปลี่ยนแปลงอย่างใดอย่างหนึ่งถือว่าเป็นความเสื่อม และเห็นว่าภิกษุสามเณรไม่ควรเล่าเรียนวิชาการสมัยใหม่ เพราะจะทำให้ลาลึกซึ้งกันมาก แต่ฝ่ายพระนักศึกษารุ่นใหม่เห็นว่า

^{๗๙} พระราชวรมณี (ประยูร ปรยุตโต), การศึกษาเครื่องมือพัฒนาที่ยังต้องพัฒนา, (กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ป จำกัด, ๒๕๓๐), หน้า ๕๑ - ๕๒.

^{๘๐} พระครูวินัยธรประจักษ์ จุกกรมโม (จำปาทอง), กระบวนการเรียนรู้แบบ“อริยสัจ๔” ของพระพุทธศาสนาเป็นต้นแบบที่มุ่งผู้เรียนเป็นศูนย์กลางโดยแท้จริง, (สุรินทร์ : โรงพิมพ์ศิริรัตนออฟเซต, ๒๕๔๕), หน้า ๗๕ - ๗๖.

การศึกษาพระปริยัติธรรมควรรักษาไว้เพียงเนื้อหาสาระคือพระธรรมวินัย แต่ควรมีการเปลี่ยนแปลงปรับปรุงในด้านระบบ หลักสูตร แบบเรียน และวิธีการเรียนการสอนให้เหมาะสมตามกาลสมัย และควรมีการศึกษาวิชาการสมัยใหม่บางอย่างด้วย เพื่อช่วยเสริมสร้างความสามารถในการปฏิบัติศาสนกิจให้ได้ผลยิ่งขึ้น ส่วนการลาสิกขานั้นเป็นปรากฏการณ์ตามปกติของประเพณีการบวช^{๕๑}

ประเวศ วะสี ได้ให้ความหมายของการศึกษาไว้ว่า การศึกษา คือ การหล่อหลอมจิตลักษณะของมนุษย์ ถึงแม้มีรูปร่างเป็นของคนเหมือนกัน แต่จิตลักษณะของมนุษย์แตกต่างกันมากยิ่งขึ้นกว่าความแตกต่างของความรูปร่างวัตถุที่มีอยู่ในโลกเสียอีกจิตลักษณะกำเนิดการรับรู้ การแปลผลสิ่งรับรู้ความรู้สึก ความคิดและความประพฤติกกรรม การศึกษาจึงกำหนดชีวิตทัศน์โลกทัศน์ ความรู้สึก สุข ทุกข์ และความรู้สึกของเราต่อผู้อื่นและสิ่งแวดล้อม หรือสรุปอีกอย่างว่า มนุษย์เป็นอยู่อย่างไรเพราะการศึกษา^{๕๒}

สรุปได้ว่า การศาสนศึกษาของคณะสงฆ์ หมายถึง การจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมของคณะสงฆ์ ทั้งแผนกธรรมบาลี แผนกสามัญศึกษา รวมทั้งการส่งเสริมสนับสนุนพัฒนาพระภิกษุสงฆ์และส่งเสริมพระพุทธศาสนา และสามเณรศึกษาพระปริยัติธรรมทุก ๆ วิธีที่ไม่ขัดแย้งต่อพระธรรมวินัย และการจัดการศึกษาของคณะสงฆ์ถือว่าเป็นหัวใจในการรักษาพระพุทธศาสนาและเป็นพื้นฐานสำคัญในที่จะเผยแผ่หลักพระพุทธศาสนา เพราะคณะสงฆ์จะสามารถเผยแผ่หลักธรรมอันดีงามแห่งพระพุทธศาสนาได้ ก็ต้องศึกษาเรียนรู้และนำไปปฏิบัติให้เกิดผล และเผยแผ่ไปสู่ผู้อื่นได้ต่อไป

๒.๓.๓ ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

จากการศึกษาตรวจสอบเอกสารด้านการเผยแผ่หลักพระพุทธศาสนา ปรากฏว่ามีผู้ให้ความหมายเกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ไว้หลายท่าน ดังนี้

การเผยแผ่พระพุทธศาสนา คือ การทำให้หลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแพร่หลายออกไป ทำให้มีผู้เคารพเลื่อมใสในพระรัตนตรัย น้อมนำเอาหลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าไปปฏิบัติ เพื่อก่อให้เกิดการศึกษาและการพัฒนาตนเองไปในทางที่ถูกต้องและเหมาะสม เป็นหน้าที่ของพุทธบริษัททุกฝ่ายที่จะต้องดำเนินการร่วมกันให้งานสำเร็จลุล่วงไป

^{๕๑}กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, **วิชาการพระพุทธศาสนา**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๓๔), หน้า ๖ - ๗.

^{๕๒}ประเวศ วะสี,ศ.นพ., **พระสงฆ์กับการรู้เท่าทันสังคม**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์พิมพ์ดี, ๒๕๓๖), หน้า ๑๗.

ด้วยดี โดยเฉพาะพระภิกษุสงฆ์ที่มีหน้าที่ในการศึกษาและปฏิบัติตามหลักธรรมคำสั่งสอนจะต้องตระหนักในภาระหน้าที่เหล่านี้้อย่างแท้จริง^{๔๓}

การเผยแผ่ศาสนาธรรม หมายถึง การดำเนินการประกาศพระพุทธศาสนาให้แก่ศาสนทายาทและประชาชนทั่วไปได้รับทราบในทุก ๆ วิธีการที่ไม่ขัดต่อพระธรรมวินัยโดยมุ่งเน้นให้ประชาชนได้มีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมแล้วน้อมนำเอาหลักธรรมคำสั่งสอนไปใช้ในวิถีชีวิตประจำวัน การเผยแผ่หลักพระพุทธธรรมคำสั่งสอน ถือว่าเป็นหน้าที่โดยตรงของพระสงฆ์เพื่อปลูกฝังอบรมให้พุทธศาสนิกชนเป็นคนดี มีศีลธรรมและประพฤติปฏิบัติชอบนั้น อบรมสั่งสอนประชาชนให้เกิดศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา และตั้งอยู่ในสัมมาปฏิบัติเป็นพลเมืองดีของประเทศชาติ สั่งสอนให้ผู้เรียนบังเกิดความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมก่อให้เกิดความเลื่อมใสศรัทธา และตั้งตนให้อยู่ในสัมมาปฏิบัติ เพราะว่าพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่ยังประโยชน์สุขให้เกิดขึ้นกับมวลมนุษยชาติ การพัฒนาศักยภาพของคณะสงฆ์เพื่อให้องค์กรคณะสงฆ์เข้มแข็งมีประสิทธิภาพในการเผยแผ่พระพุทธศาสนานั้น พระสงฆ์ควรตระหนักในการเผยแผ่คำสั่งสอนของพระพุทธศาสนา โดยยึดหลักวัตถุประสงค์ ๓ ประการ คือ

- ๑) ทิฏฐธรรมิกกัตถประโยชน์ คือ ประโยชน์ในชาตินี้
- ๒) สัมปรายิกกัตถประโยชน์ คือ ประโยชน์ในชาติหน้า
- ๓) ปรมัตถประโยชน์ คือ ประโยชน์อย่างยิ่งคือ พระนิพพาน

ในส่วนงานการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ฉบับ พ.ศ. ๒๔๘๔ ที่กำหนดหน้าที่ของเจ้าคณะพระสังฆาธิการและพระสงฆ์เกี่ยวกับการเผยแผ่วีคือ

- ๑) อบรมภิกษุสามเณรให้มีสมณสัญญาและอบรมในเรื่องจรรยา มารยาท ตลอดจนถึงการปฏิบัติอันเกี่ยวกับพิธีหรือแบบอย่างต่าง ๆ
- ๒) อบรมการทำวัตรสวดมนต์ให้เป็นไปโดยมีระเบียบเรียบร้อย
- ๓) หาอุบายวิธีให้ได้ยินได้ฟังโอวาท คำสั่งสอน หรือคำแนะนำที่เป็นประโยชน์
- ๔) แนะนำสั่งสอนอบรมประชาชนให้เข้าใจในศาสนพิธีและการปฏิบัติ
- ๕) เทศนาสั่งสอนประชาชนให้ตั้งอยู่ในศีลธรรมและให้ได้ยินได้ฟังเรื่องเกี่ยวกับพระศาสนาโดยถูกต้อง
- ๖) หาอุบายวิธีสกัดกั้นสัทธรรมปฏิรูปมิให้เกิดขึ้นหรือบำบัดที่เกิดขึ้นให้หมดไปโดยชอบ
- ๗) ขวนขวายเพื่อให้ศิษย์วัดมีความรู้ในเรื่องพระศาสนาและอบรมในทางศีลธรรม มีการไหว้พระสวดมนต์ เป็นต้น

^{๔๓} พระยุกุทธนา รมณีธมฺโม (แก้วก้นหา), “การศึกษาเชิงวิเคราะห์การจัดองค์กรคณะสงฆ์ในสมัยพุทธกาล”, หน้า ๑๑๕.

๘) ขวนขวายจัดตั้งห้องสมุด เพื่อประโยชน์แก่การศึกษาธรรมบาลี หรือเพื่อประโยชน์แก่ประชาชน หรือขวนขวายจัดหาหนังสือเกี่ยวกับความรู้ทั่วไปบ้าง เกี่ยวกับการไหว้พระสวดมนต์บ้าง เกี่ยวกับศีลธรรมบ้าง ที่เกี่ยวกับประวัติพระบ้าง เพื่อให้ผู้รักาศิลปวัฒนธรรมตามวัด ต่าง ๆ ได้ท่องได้อ่านตามสมควรแก่สถานที่และโอกาส

บทบาทที่สำคัญของสถาบันสงฆ์ การเผยแผ่พระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า เป็นการช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นจากความทุกข์ ด้วยอาศัยความเมตตาและกรุณาของภิกษุสงฆ์ งานเผยแผ่ที่ภิกษุสงฆ์ทำกันอยู่ทั่วไปในปัจจุบันมีดังนี้

๑. งานพระธรรมทูต ดำเนินการโดยใช้มติมหาเถรสมาคมว่าด้วยการแต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินงานพระธรรมทูตภายในประเทศ พ.ศ. ๒๕๐๘ โดยจัดพระสงฆ์ผู้สมัครบำเพ็ญประโยชน์แก่พระศาสนา ออกไปจาริกเผยแผ่หลักธรรมแก่ประชาชนทั่วประเทศเป็นงานที่นำพุทธบริษัทและประชาชนทั่วไปให้เกิดความคิดถึงคุณค่าของธรรมและ ความจำเป็นที่จะต้องปฏิบัติธรรมะ สามารถนำธรรมะไปใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างถูกวิธีและถูกต้องรวมทั้งสามารถใช้ธรรมะแก้ปัญหาต่าง ๆ ในด้านเศรษฐกิจ สังคม การปกครองและสิ่งแวดล้อม งานพระธรรมทูต เป็นงานพัฒนาทรัพยากรบุคคลและเป็นงานที่เป็นรากฐานแห่งความมั่นคงของประเทศชาติ แนวการปฏิบัติงานของพระธรรมทูต ได้แก่ การเทศน์ การบรรยาย การสนทนา ธรรมกถา นำฝีกสมาธิ นำเป็นพุทธมาமாகะ เยี่ยมเยียน นำพัฒนาท้องถิ่น สาธิตและนำจัดกิจกรรม วัตถุประสงค์ ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา มี ๔ ประการ คือ

๑) เพื่อเสริมสร้างความมั่นคงและความอยู่รอดปลอดภัยของประเทศชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์

๒) เพื่อส่งเสริมและปลูกฝังศีลธรรม วัฒนธรรม และให้คำแนะนำทางจิตใจแก่ประชาชน

๓) เพื่อส่งเสริมความเข้าใจอันดีและความร่วมมือซึ่งกันและกันระหว่างข้าราชการประชาชนพระสงฆ์และผู้นำทางศาสนา ในการพัฒนาประเทศและความเป็นอยู่ของประชาชน

๔) เพื่อให้พระสงฆ์ในพระพุทธศาสนาได้มีโอกาสบำเพ็ญสาธารณประโยชน์แก่ประเทศชาติและพระศาสนาตามสมควรแก่สมณวิสัย

๒. หน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล (อ.บ.ต.) เป็นกิจกรรมของคณะสงฆ์ไทย ตามระเบียบมหาเถรสมาคม ว่าด้วยการตั้งหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล พ.ศ. ๒๕๑๘ มีความมุ่งหมาย ที่จะพัฒนาท้องถิ่นระดับตำบลลงสู่หมู่บ้าน โดยให้ภิกษุสงฆ์ในชนบท ได้มีบทบาทและเป็นแกนนำในการส่งเสริมวัด ให้เป็นศูนย์กลางการพัฒนาท้องถิ่น ให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชน

๓. งานอบรมจริยธรรมนักเรียนข้าราชการ และประชาชนเพื่อให้ผู้เข้ารับการอบรม มีทัศนคติที่ดีต่อสถาบันพระพุทธศาสนาสามารถปฏิบัติตามหน้าที่ของชาวพุทธ ได้อย่าง

ถูกต้องเหมาะสมและน้อมนำหลักพุทธธรรมไปปฏิบัติในการดำเนินชีวิตประจำวัน เพื่อพัฒนาตนเอง และสังคม

๔. การบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน เป็นการจัดบรรพชาเยาวชนชายอายุตั้งแต่ ๑๐ ปี เพื่อใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ในการศึกษาธรรมในช่วงปิดภาคฤดูร้อนประมาณเดือนเมษายน

๕. การส่งเสริมหน่วยสงเคราะห์พุทธมามกะผู้เยาว์ เป็นหน่วยสงเคราะห์ที่วัดและประชาชนจัดให้มีขึ้นในวัด ในหมู่บ้านเพื่อจัดฝึกอบรมด้านความรู้ ความประพฤติและจิตใจ โดยมีพระสงฆ์ทำหน้าที่ฝึกอบรมสั่งสอนและบริหารงานทั่วไป ของหน่วยสงเคราะห์พุทธมามกะผู้เยาว์ เรียกว่า พุทธมามกาจารย์ แบ่งเป็น ๓ คณะ คือ คณะประถมพุทธมามกะ ได้แก่ เด็กอายุ ๗-๑๐ ขวบ คณะมัธยมพุทธมามกะ ได้แก่ เด็กอายุ ๑๑-๑๕ ขวบ คณะอุดมพุทธมามกะ ได้แก่ เด็กอายุ ๑๖-๑๘ ปี

๖. การเผยแพร่ทางสื่อสารมวลชน เป็นการดำเนินการโดยเผยแพร่ทางวิทยุ โทรทัศน์ วารสาร นิตยสารเผยแพร่ธรรมและการเผยแพร่ในต่างประเทศอาจมีการตั้งวัดในต่างประเทศ

๗. การเผยแพร่ตามศักยภาพของวัดเป็นโครงการที่จัดขึ้นมาเพื่อพัฒนา คุณภาพชุมชนตามศักยภาพของวัด ได้แก่ โครงการอุทยานการศึกษา การจัดสวนสมุนไพรในวัด โครงการลานวัดลานใจลานกีฬา เป็นต้น^{๔๔}

๘. สื่อสารมวลชนกับคณะสงฆ์ เพื่อให้เจ้าคณะพระสังฆาธิการทุกรูปมีความรู้ความเข้าใจในการใช้สื่อสารมวลชน เช่น สิ่งพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ เป็นต้น และตระหนักว่าสื่อสารมวลชนมีบทบาทสำคัญในสังคมปัจจุบัน คือ

- ๑) ความสำคัญของสื่อสารมวลชน
- ๒) หลักการ และจรรยาบรรณของสื่อสารมวลชน
- ๓) พ.ร.บ. คลื่นความถี่กับการพระศาสนา
- ๔) ชนิดและรูปแบบของสื่อสารมวลชน
- ๕) บทบาทพระสงฆ์กับสื่อสารมวลชน

๙. งานประชาสัมพันธ์คณะสงฆ์เพื่อให้เจ้าคณะพระสังฆาธิการทุกรูปมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักและวิธีการประชาสัมพันธ์ และสามารถนำหลักการและวิธีการไปประยุกต์ใช้กับงานคณะสงฆ์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ คือ

- ๑) หลักและวิธีการประชาสัมพันธ์
- ๒) องค์ประกอบของการประชาสัมพันธ์

^{๔๔}บุญศรี พานะจิตต์, โครงการพัฒนาการจัดการศึกษาของสถาบันศาสนา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทพริกหวานกราฟฟิก จำกัด, ๒๕๔๕), หน้า ๒๑.

- ๓) ความสำคัญของการวางแผนประชาสัมพันธ์
- ๔) การสื่อสารเพื่อประชาสัมพันธ์
- ๕) แนวทางการประชาสัมพันธ์^{๔๔}

ในการเผยแพร่พุทธธรรมนั้นมีหลายวิธี ดังต่อไปนี้

๑) การเทศนาธรรม คือ การแสดงธรรมะ สั่งสอนตามหลักพระพุทธศาสนา เพื่อให้ ผู้ฟังสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันซึ่งวิธีนี้ ภิคุษสงฆ์ใช้ในการเผยแพร่หลักธรรม เป็นประจำ

๒) ปาฐกถาธรรม คือ การบรรยายธรรมะให้ผู้อื่นฟัง โดยทั่วไปจะยืนและผู้พูดจะต้องมีลีลาในการพูดเพื่อโน้มน้าวจิตใจผู้ฟังพิเศษเป็นวิธีการที่น่าสนใจ

๓) อภิปรายธรรม คือ การชี้แจงหรือแสดงความคิดเห็นในหลักธรรมข้อใดข้อหนึ่งให้ผู้อื่นเข้าใจ

๔) สนทนาธรรม คือ การพูดจาหรือในหลักธรรมเพื่อนำไปใช้ในการแก้ปัญหาชีวิตโดยยึดหลักทางสายกลาง

๕) การสอนสมถกรรมฐานหรือวิปัสสนากรรมฐาน คือ การสั่งสอนให้ นั่งภาวนา เพื่อให้ใจเป็นสมาธิและเข้าใจสภาวะตามความเป็นจริงของสังขาร ตามหลักไตรลักษณ์

๖) การใช้สื่อและอุปกรณ์ประกอบการสอนธรรมะ เช่น การใช้หนังสือธรรมะ การใช้วีดิทัศน์ คอมพิวเตอร์ อินเทอร์เน็ต ม้วนเทป เป็นอุปกรณ์ในการเผยแพร่ศาสนาธรรม โดยอาจจำหน่ายแจกไปในกลุ่มที่มีเวลาศึกษาธรรมะด้วยตนเอง

พระพิพิธธรรมสุนทร (สุนทร ญาณสุนทรโร) ให้ความหมายของการเผยแพร่เป็นการสื่อสารเพื่อการพัฒนาบุคคลทางด้านจิตใจให้มีความเคารพเลื่อมใส ยำเกรง ในพระรัตนตรัย น้อมนำเอาหลักธรรมในพระพุทธศาสนาไปประพฤติปฏิบัติ เพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ผู้ปฏิบัติตามสมควรแห่งการปฏิบัตินั้น เพราะพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่มุ่งเพื่อประโยชน์สุขแก่ชาวโลก เป็นศาสนาแห่งสันติภาพของโลกและสันติภาพแห่งโลกสากล สมดังพระดำริที่จะส่งพระอรหันต์สาวก ๖๐ รูป ออกไปเผยแพร่พุทธธรรมให้ชาวโลกได้รับรู้ จึงได้ตรัสกับภิกษุทั้งหลายว่า “จรถ ภิกษเว จาริกัม พุชชนหิตาย พุชชนสุขาย โลกานุกมปาย อตถาย หิตาย สุขาย เทวมนุสสาน” แปลว่า ภิกษุทั้งหลายพวกเธอจงเที่ยวไป เพื่อประโยชน์ และความสุข แก่ชนหมู่มาก เพื่ออนุเคราะห์โลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูล และความสุขแก่เหล่าทวยเทพและมนุษย์ และให้เกิดประโยชน์สูงสุดตามที่พระองค์ทรงประสงค์ว่า ๓ ประการ คือ^{๔๖}

^{๔๔} พระครูปลัดอาทิตย์ อุตถเวที (ทองดี), “การศึกษาแนวคิดและวิธีการปกครองคณะสงฆ์ของพระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) : ศึกษาเฉพาะกรณีพระสังฆาธิการในเขตปกครองภาค ๒”, หน้า ๘๖.

^{๔๖} พระพิพิธธรรมสุนทร (สุนทร ญาณสุนทรโร), **คม ชัด ลึก เล่ม ๒**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์เลี้ยงชีพ, ๒๕๔๗), หน้า ๔๑.

๑. ทิฏฐธรรมมิกัตถะ คือ ประโยชน์ปัจจุบัน, ประโยชน์โลกนี้, ประโยชน์ขั้นต้น
๒. สัมปรายิกัตถะ คือ ประโยชน์เบื้องต้นหรือในภพหน้า, ประโยชน์สูงขึ้น
๓. ปรมัตถะ คือ ประโยชน์สูงสุด, จุดหมายสูงสุด คือ พระนิพพาน

กรมการศาสนา ได้ให้ความหมายไว้ว่า การเผยแผ่พระพุทธศาสนา หมายถึง การดำเนินการประกาศพระพุทธศาสนาให้ศาสนทายาทและประชาชนได้รับทราบในทุกๆวิธีที่ไม่ขัดต่อพระธรรมวินัย โดยมุ่งเน้นให้ประชาชนได้มีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมแล้วนำมาไปปฏิบัติในชีวิตประจำวัน ได้แก่ การเทศนา การปฐมกถาในโอกาสและสถานที่ต่างๆทั้งในวัดและนอกวัด การบรรยายธรรมทางวิทยุและโทรทัศน์ การเผยแผ่ธรรมด้วยสื่อต่างๆ เช่น หนังสือ หนังสือพิมพ์หรือวีดิทัศน์ ภารกิจด้านนี้ ครอบคลุมถึงการที่วัดหรือพระสงฆ์จัดกิจกรรมต่างๆ ขึ้นในวัดโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการเผยแผ่ธรรมหรือต้องการให้ประชาชนได้เข้าวัดปฏิบัติธรรม หรือมุ่งเน้นสืบสานวัฒนธรรมไทยที่ได้รับอิทธิพลมาจากหลักพระพุทธศาสนา การดำเนินการใดๆของพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนาที่เป็นไปเพื่อการเผยแผ่ธรรมทางพระพุทธศาสนาทั้งในวัดและนอกวัด ชื่อว่าภารกิจด้านการเผยแผ่ทั้งสิ้น^{๔๗}

บุญศรี พานะจิตต์ กล่าวว่า การประกาศธรรมเป็นบทบาทที่สำคัญของสถาบันสงฆ์ การเผยแผ่พระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า เป็นการช่วยเหลือผู้อื่นให้ได้พ้นจากความทุกข์ด้วยอาศัยความเมตตาและกรุณาของพระสงฆ์ งานเผยแผ่ที่พระสงฆ์ทำกันอยู่ทั่วไปในปัจจุบันมีดังนี้^{๔๘}

๑) งานพระธรรมทูต ดำเนินงานโดยใช้มติมหาเถรสมาคม ว่าด้วยการแต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินงานพระธรรมทูตภายในประเทศ พ.ศ. ๒๕๐๘ โดยจัดพระสงฆ์ผู้สมัครบำเพ็ญประโยชน์แก่พระศาสนา ออกไปจาริกเผยแผ่หลักธรรมแก่ประชาชนทั่วประเทศ เป็นงานที่นำพุทธบริษัทและประชาชนทั่วไปให้เกิดความคิดถึงคุณค่าของธรรมะและความจำเป็นที่จะต้องปฏิบัติธรรมะ สามารถนำธรรมะไปใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างถูกวิธีและถูกต้อง รวมทั้งสามารถใช้ธรรมะแก้ปัญหาต่างๆในด้านเศรษฐกิจ สังคม การปกครองและสิ่งแวดล้อม งานพระธรรมทูต เป็นงานพัฒนาทรัพยากรบุคคลและเป็นงานที่เป็นวางรากฐานแห่งความมั่นคงของประเทศชาติ แนวการปฏิบัติงานของพระธรรมทูต ได้แก่ การเทศน์ การบรรยาย การสนทนาธรรมิกถา นำฝึกสมาธิ นำเป็นพุทธมามกะ เยี่ยมเยียน นำพัฒนาท้องถิ่น สาธิตและนำจัดกิจกรรม

^{๔๗} กรมการศาสนา, ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของเจ้าอาวาสในการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางชุมชน, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๐), หน้า ๙.

^{๔๘} บุญศรี พานะจิตต์, ความสำเร็จในการปฏิบัติภารกิจของวัด : ศึกษาเฉพาะกรณีวัดสวนแก้ว อำเภอบางใหญ่ จังหวัดนนทบุรี, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕), หน้า ๒๑.

๒) หน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล (อ.ป.ต.) เป็นกิจกรรมของคณะสงฆ์ไทย ตามระเบียบมหาเถรสมาคม ว่าด้วยการตั้งหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล พ.ศ. ๒๕๑๘ มีความมุ่งหมายที่จะพัฒนาท้องถิ่นระดับตำบลลงสู่หมู่บ้าน โดยให้พระสงฆ์ในชนบทมีบทบาทและเป็นแกนนำในการส่งเสริมวัดให้เป็นศูนย์กลางการพัฒนาท้องถิ่นให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชนนั้น

๓) งานอบรมจริยธรรมนักเรียน ข้าราชการและประชาชน เพื่อให้ผู้เข้ารับการอบรม มีทัศนคติที่ดีต่อสถาบันพระพุทธศาสนา สามารถปฏิบัติตนตามหน้าที่ของชาวพุทธได้อย่างถูกต้องเหมาะสม และน้อมนำพระพุทธศาสนาไปประพฤติปฏิบัติในการดำเนินชีวิตประจำ เพื่อพัฒนาตนเองและสังคม

๔) งานบรรพชาสามเณรฤดูร้อน เป็นการจัดบรรพชาเยาวชนชายอายุตั้งแต่ ๑๐ ปี เพื่อใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ในการศึกษาธรรมในช่วงปิดฤดูร้อนประมาณเดือนเมษายน

๕) การส่งเสริมหน่วยสงเคราะห์พุทธมามกะผู้เยาว์ เป็นหน่วยสงเคราะห์ที่วัดและประชาชนจัดให้มีขึ้นในวัด ในหมู่บ้านเพื่อฝึกอบรบด้านความรู้ ความประพฤติและจิตใจ โดยมีพระสงฆ์ทำหน้าที่ฝึกอบรบสั่งสอนและบริหารงานทั่วไปของหน่วยสงเคราะห์พุทธมามกะผู้เยาว์ เรียก พุทธมามกาจารย์ แบ่งเป็น ๓ คณะ คือ คณะประถมพุทธมามกะ ได้แก่ เด็กอายุ ๗-๑๐ ขวบ คณะมัธยมพุทธมามกะ ได้แก่ เด็กอายุ ๑๑-๑๕ ขวบ คณะอุดมพุทธมามกะ ได้แก่ เด็กอายุ ๑๖-๑๘ ปี

๖) การเผยแพร่ทางสื่อมวลชน เป็นการดำเนินการโดยเผยแพร่ทางวิทยุ โทรทัศน์ วารสาร นิตยสารเผยแพร่ธรรมและการเผยแพร่ในต่างประเทศ อาจมีการตั้งวัดในต่างประเทศ

๗) การเผยแพร่ตามศักยภาพของวัด เป็นโครงการที่จัดขึ้นเพื่อพัฒนาคุณภาพชุมชนตามศักยภาพของวัด ได้แก่ โครงการอุทยานการศึกษา การจัดสวนสมุนไพรในวัด โครงการลานวัดลานใจการกีฬา เป็นต้น

ปิ่น มุกกันต์ การเผยแพร่พุทธธรรมในสมัยพุทธกาล พระพุทธเจ้ามีวิธีดำเนินการในการประสานมนุษย์สัมพันธ์โดยตระหนักในเหตุ ๓ ประการ ๗๐ อยู่เสมอ และในทุก ๆ กรณีที่พระพุทธองค์ทรงดำเนินการ คือ ๑) ทรงค้นหาพื้นเพเดิมของเขา ๒) ทรงวิจัยถึงความต้องการของเขา ๓) ทรงรู้วิธีเข้าถึงจิตใจของเขา จึงกล่าวได้ว่าการเผยแพร่ของพระพุทธเจ้าทำกันหลายรูปแบบ เช่น การแสดงธรรม การสนทนาธรรม การแนะนำสั่งสอน กายปฏิบัติตนให้เป็นที่น่าเลื่อมใส และการตอบปัญหาข้อข้องใจสงสัย เป็นต้น โดยที่พระพุทธเจ้าได้ทรงประทานแม่แบบ (หลัก) ในการปฏิบัติ(การแสดงธรรม)ให้มีเหตุผลต่อเนื่องกันไปโดยลำดับ ชี้แจงให้เข้าใจชัดเจนในแต่ละประเด็น แสดงธรรมด้วยจิตเมตตา มุ่งให้ประโยชน์แก่ผู้ฟัง ไม่แสดงธรรมเพราะเห็นแก่ลาภสักการะ แสดงธรรมไม่ยกตนข่มท่าน และไม่เสียดสีข่มขู่ผู้อื่น ให้เกิดความกระตือรือร้น ทั้งนี้เพราะพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่สอนมุ่งประโยชน์ต่อมหาชน สอนด้วยเหตุผลเป็นศาสนาที่มีในโลก ที่องค์ผู้ประดิษฐานและผู้เผยแพร่ ไม่ได้สอนให้เชื่ออย่างงมงาย พระพุทธเจ้าได้ตรัสอยู่เสมอว่า ให้คิดตรึกตรองเสียให้ดีก่อน แล้วจึงเชื่อ ให้เชื่อภายหลังที่เข้าใจ

เหตุผลดี ไม่ใช่ให้เชื่อเสียก่อน แล้วจึงเข้าใจภายหลังหลักใหญ่ของพระพุทธศาสนานั้นอยู่ที่ เหตุผล ผลทุกประการย่อมมาจากเหตุ ถ้าไม่มีเหตุก็ไม่มีผลด้วยเหตุตั้งนี้บทบาทการเผยแผ่มี เหตุผลที่ดี จึงประกาศให้ทราบ มีลักษณะอะลุ้มอะล่วย แสดงถึงการมีใจกว้าง ไม่ผูกมัดผู้อื่นด้วยความคิดของตน อีกทั้งการเผยแผ่พุทธธรรม นับว่าเป็นหัวใจของการสืบทอดอายุพระพุทธศาสนาให้วัฒนาสถาพร งานเผยแผ่ที่พระสงฆ์ทำกันอยู่ทั่วไปในปัจจุบันมี ดังนี้

๑. งานพระธรรมทูต เป็นงานที่นำพุทธบริษัทและประชาชนทั่วไปให้เกิดความคิดถึงคุณค่าของธรรมะ และความจำเป็นที่จะต้องปฏิบัติธรรม สามารถนำธรรมะมาใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างวิธีและถูกต้องรวมทั้งสามารถแก้ปัญหาต่างๆในด้านเศรษฐกิจสังคมการปกครองและสิ่งแวดล้อมประเทศชาติ แนวการปฏิบัติงานของพระธรรมทูต ได้แก่ การเทศน์ การบรรยายการสนทนา ธรรมีกถา นำฝึกปฏิบัติ นำเป็นพุทธมามกะ เยี่ยมเยียน นำพัฒนาท้องถิ่น สาริตและนำจัดกิจกรรม

๒. หน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล (อ.ป.ต.) เป็นกิจกรรมของคณะสงฆ์ไทย ตามระเบียบมหาเถรสมาคม ว่าด้วยการตั้งหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล พ.ศ. ๒๕๑๘ มีความมุ่งหมายที่จะพัฒนาท้องถิ่นระดับตำบลลงสู่หมู่บ้าน โดยให้พระภิกษุในชนบทได้มีบทบาทเป็นแกนนำในการส่งเสริมวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชนพัฒนาท้องถิ่นให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชนนั้น ๆ

๓. งานอบรมจริยธรรมนักเรียนตามโรงเรียนต่าง ๆ เพื่อมุ่งให้นักเรียนมีทัศนคติที่ดีต่อสถาบันพระพุทธศาสนา สามารถปฏิบัติตนตามหน้าที่ชาวพุทธได้อย่างถูกต้องเหมาะสมและน้อมนำหลักพุทธธรรมไปปฏิบัติในการดำเนินชีวิตประจำวัน เพื่อพัฒนาตนเองและสังคม

๔. การเผยแผ่ทางวิทยุและโทรทัศน์

๕. วารสาร นิตยสารเผยแผ่ธรรม

๖. งานเผยแผ่ต่างประเทศ

งานพระธรรมทูตเป็นงานพัฒนาทรัพยากรบุคคล และเป็นงานที่เป็นรากฐานแห่งความมั่นคง^{๔๙}

สรุปได้ว่า วิธีที่ภิกษุสงฆ์ ใช้ในการเผยแผ่ธรรมะในปัจจุบันมีหลายวิธี ได้แก่ การเทศนาธรรม ปาฐกถาธรรม อภิปรายธรรม สนทนาธรรม การสอนวิปัสสนากรรมฐานและการใช้สื่อประกอบการสอนธรรมะจะเลือกใช้วิธีใด ขึ้นอยู่กับลักษณะของผู้รับ การเทศนาสั่งสอนประชาชน เป็นการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ที่พระสงฆ์และคณะสงฆ์ ถือเป็นกิจการที่สำคัญที่สุด จุดหมายของการศึกษาเล่าเรียนพระปริยัติธรรมประการหนึ่ง คือ ความรู้ความสามารถในการที่จะนำพระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าไปสู่ประชาชนหรือ การเผยแผ่นี้เองคณะสงฆ์ไทยเคย

^{๔๙} ปิ่น มุกข์นิตย์, มุมสว่าง, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์คลังวิทยา, ๒๕๑๓), หน้า ๒๐๕-๒๐๖.

จัดให้มีโรงเรียนพระธรรมกถา ภิกษุสงฆ์ที่เทศน์ดี จะได้รับการยกย่องมาก ปัจจุบันมีบางวัดสอน วาทศิลป์ในหลักสูตรการศึกษาภิกษุสงฆ์สามเณร ก็เป็นการส่งเสริมภิกษุสามเณรให้มีความสามารถในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา อันเป็นหัวใจหลักในการประกาศพระพุทธศาสนา ให้มีความมั่นคงถาวรนั้น นับว่าได้ตามพุทธประสงค์ที่ทรงส่งสาวกประกาศพระพุทธศาสนาใน เบื้องต้นแห่งพุทธกาล และเอื้อเพื่อต่อภฏ ระเบียบ พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ไทยเป็นอย่างยิ่ง และการเผยแผ่พระพุทธศาสนาถือว่าเป็นหน้าที่อันสำคัญของพระสงฆ์ เพราะว่าพระสงฆ์ที่ทำ หน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนานั้นจะต้องมีความรู้ความสามารถและเทคนิควิธีการนอกเหนือจาก ความรู้ด้านหลักพุทธธรรม จึงจะสามารถทำการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้ได้ผลดีและมี ประสิทธิภาพ

๒.๓.๔ ด้านการศึกษาสงเคราะห์

จากการศึกษาตรวจสอบเอกสารด้านการศึกษาสงเคราะห์ ปรากฏว่ามีผู้ให้ ความหมายเกี่ยวกับการการศึกษาสงเคราะห์ ไว้หลายท่าน ดังนี้

การศึกษาสงเคราะห์ หมายถึง การจัดการศึกษาเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลหรืออุดหนุน จุนเจือการศึกษาอื่นนอกจากศาสนศึกษาหรือสถาบันการศึกษา หรือบุคคลผู้กำลังศึกษาเล่า เรียน^{๙๐}

การศึกษาสงเคราะห์ หมายถึง การจัดการศึกษาที่มุ่งเน้นการปลูกฝังคุณธรรมและ จริยธรรมแก่เด็กและเยาวชนให้มีความรู้ ความเข้าใจหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา และการจัด การศึกษาในการเตรียมความพร้อม แก่เด็กปฐมวัย ได้แก่ศูนย์พระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ศูนย์ อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ ในวัด โรงเรียนเอกชนการกุศลของวัด การมอบทุนการศึกษาแก่นักเรียน นักศึกษา^{๙๑}

คณะสงฆ์กำหนดการศึกษาสงเคราะห์เป็นกิจของคณะสงฆ์ แบ่งเป็น ๒ ประการ คือ

๑) การศึกษาอื่นนอกจากการศาสนศึกษาที่พระสงฆ์ดำเนินการเพื่อสงเคราะห์ ประชาชนหรือพระภิกษุสามเณร และในปัจจุบันนี้การศึกษาสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ จัดได้ถึง ๔ ประเภท คือ

(๑) โรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา วัดหรือมูลนิธิในวัดจัดตั้งขึ้น เพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลเด็กและเยาวชนที่ยากจนบางแห่งมีนักเรียนเฉพาะชาย-หญิง เรียนร่วมกัน กับภิกษุ สามเณร ปัจจุบันโรงเรียนประเภทนี้ สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน

^{๙๐} พระครูปลัดอาทิตย์ อดุลเวที (ชองดี), “การศึกษาแนวคิดและวิธีการปกครองคณะสงฆ์ของ พระเทพโสภณ (ประยูร ฐมมจิตฺโต) : ศึกษาเฉพาะกรณีพระสังฆาธิการในเขตปกครองภาค ๒”, หน้า ๘๐.

^{๙๑} กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, **คู่มือครูจริยศึกษา**, (กรุงเทพมหานคร : กรมการ ศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๒๒), หน้า ๕-๖.

(๒) โรงเรียนสงเคราะห์เด็กยากจนตามพระราชประสงค์ ตั้งตามพระราชประสงค์และอยู่ในพระบรมราชานุเคราะห์และอยู่ในสังกัดของคณะกรรมการศึกษาเอกชน ปัจจุบันมีจำนวน ๓ แห่ง คือ โรงเรียนวัดศรีจันทร์ จังหวัดสมุทรปราการ โรงเรียนวัดบึงเหล็ก จังหวัดนครพนมและโรงเรียนนันทบุรีวิทยา จังหวัดน่าน

(๓) ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ เป็นศูนย์ที่จัดตั้งขึ้นเพื่อเป็นแหล่งให้การศึกษาอบรมปลูกฝังศีลธรรม วัฒนธรรมและประเพณีอันดีงามแก่เด็กและเยาวชนสอน เฉพาะ วันอาทิตย์ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์จัดตั้งขึ้นตามความคิดและการนำของ มหาวิทยาลัยทั้งสองแห่งเพื่อให้นักเรียนนักศึกษา ได้มาเรียนพระพุทธศาสนาในวันที่ สถานศึกษาของฝ่ายราชอาณาจักร หยุดเรียนตามแบบสากล นอกจากจะสอนธรรมแก่เด็ก ศูนย์แห่งนี้ยังได้ทบทวน วิชาสามัญที่เรียนตามหลักสูตรการศึกษาปกติของตนที่โรงเรียน เช่น วิชาคณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ภาษาอังกฤษ อันเป็นการชักจูงให้นักเรียนได้มาเรียนพระพุทธศาสนา

(๔) ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัดเป็นศูนย์ที่จัดตั้งขึ้นเพื่อฝึกอบรมปลูกฝัง คุณธรรม จริยธรรม วัฒนธรรมและประเพณีอันดีงามแก่เด็ก ตลอดจนเตรียมความพร้อมด้าน ร่างกาย อารมณ์สังคมและสติปัญญาส่งเสริมให้ภิกษุได้บำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคมเพิ่มขึ้นและ เป็นศูนย์ประสานความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับชาวบ้านศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัดดำเนินการ มาตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๑๗ เป็นต้นมาจนถึงปัจจุบันก็ยังดำเนินการ เพื่อรับเด็กซึ่งเป็นบุตรหลาน ชาวบ้านที่อายุยังไม่ครบเกณฑ์การเข้าเรียนในโรงเรียนประถมศึกษาตามกฎหมายมาช่วยเลี้ยง ฝึกหัดมารยาทให้คุ้นเคยกับวัดและพระตั้งแต่เด็กสอนหนังสือง่ายๆ เบื้องต้นที่ไม่เกินกำลัง ของสมองที่เด็กจะเรียนได้และให้รู้จักสวดมนต์ ไหว้พระ เป็นต้น

๒) การสงเคราะห์แก่กุลแก่การศึกษา สถาบันการศึกษาหรือบุคคลผู้กำลังศึกษา ส่วนการจัดการศึกษาสงเคราะห์โดยวิธีอื่น จากการศาสนศึกษาหรือการสงเคราะห์ สถาบันการศึกษาหรือการสงเคราะห์บุคคลผู้กำลังศึกษา พระสังฆาธิการระดับเจ้าคณะอำเภอ รองเจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล รองเจ้าคณะตำบล เจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส และผู้ช่วยเจ้า อาวาส จะดำเนินการทั้งเป็นการส่วนตัว หรือเป็นการคณะสงฆ์ได้ ซึ่งถือว่าการศึกษาเป็นผลดี แก่ประเทศชาติ และผลสะท้อนถึงพระภิกษุสงฆ์โดยตรง การสงเคราะห์การศึกษาสามารถ ดำเนินการได้ ดังนี้

- (๑) ตั้งทุนสงเคราะห์การศึกษาชั้นประถมศึกษา มัธยมศึกษา และอุดมศึกษา
- (๒) ช่วยพัฒนาสถานการศึกษา
- (๓) ช่วยเหลือด้านอุปกรณ์การศึกษา
- (๔) ช่วยเฉพาะบุคคลผู้กำลังศึกษา

การศึกษาสงเคราะห์ นอกจากจะจัดแก่เด็กและเยาวชนให้มีสถานที่เรียนหนังสือ แล้ว ภิกษุสงฆ์ยังให้ความสงเคราะห์การศึกษาแก่เด็กและเยาวชนผู้กำลังศึกษาในสถานที่ศึกษา ทั่วประเทศ อาทิ ตั้งทุนสนับสนุนการศึกษาแก่นักเรียนและนักศึกษา ที่ขาดแคลนทุนทรัพย์

ทุกระดับชั้น ได้แก่ ชั้นประถมศึกษา มัธยมศึกษาและอุดมศึกษาช่วยพัฒนาสถานศึกษา ช่วยเหลืออุปกรณ์การศึกษา และช่วยเหลือเฉพาะบุคคลผู้กำลังศึกษา

วัดและพระสงฆ์จึงเป็นสถาบันที่มีส่วนในการช่วยเหลือเด็กและเยาวชนของชาติใน ด้านการศึกษา เป็นสถานอบรมบ่มนิสัยเด็กและเยาวชนมาทุกยุคทุกสมัย โดยเฉพาะเด็ก ที่ยากจนขาดคนดูแล และกำพร้าบิดาก็ได้อาศัยสถาบันสงฆ์เป็นผู้อุปการะ เป็นเหตุให้เด็กและ เยาวชนได้ใกล้ชิด พระศาสนาและเป็นโอกาสให้ภิกษุสงฆ์ได้พัฒนาทรัพยากรของชาติตั้งแต่วัย เด็กเพื่อจะได้เป็นผู้ใหญ่ที่พึงปรารถนาของสังคมต่อไป

การศึกษาสงเคราะห์ถือว่าเป็นบทบาทและภารกิจของภิกษุสงฆ์ที่สำคัญประการ หนึ่ง กล่าว คือ เป็นการสงเคราะห์ประชาชนด้านการศึกษาให้มีความรู้ความสามารถที่จะดำรง ตนและดำเนินชีวิตในสังคมได้อย่างมีความสุข การจัดการศึกษาเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลและการ ช่วยเหลือเกื้อกูลการศึกษา หรือสถาบันการศึกษาอื่น นอกจากการศาสนศึกษา หรือบุคคลผู้ กำลังศึกษา โดยแบ่งออกเป็น ๕ ประเภทคือ ๑. โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ๒. โรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา ๓. โรงเรียนสงเคราะห์เด็กยากจนตามพระราช ประสงค์ ๔. โรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ๕. โรงเรียนอบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด^{๙๒}

พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปญฺโณ) ได้กล่าวถึง การศึกษาที่ภิกษุสงฆ์ได้ ดำเนินการในปัจจุบัน ๔ ลักษณะ คือ^{๙๓}

๑) โรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา วัดหรือมูลนิธิในวัดจัดตั้งขึ้นเพื่อ ช่วยเหลือเกื้อกูลเด็กและเยาวชนที่ยากจนบางแห่งมีนักเรียนเฉพาะชาย-หญิง เรียนร่วมกับ พระสงฆ์ สามเณร ปัจจุบันโรงเรียนประเภทนี้ สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน

๒) โรงเรียนสงเคราะห์เด็กยากจนตามพระราชประสงค์ ตั้งตามพระราชประสงค์ และอยู่ในพระบรมราชานุเคราะห์ และอยู่ในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน ปัจจุบันมีจำนวน ๓ แห่ง คือ โรงเรียนวัดศรีจันทร์ จังหวัดสมุทรปราการ โรงเรียนวัดบึงเหล็ก จังหวัดนครพนมและโรงเรียนนันทบุรีวิทยา จังหวัดน่าน

๓) ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ เป็นศูนย์ที่จัดตั้งขึ้นเพื่อเป็นแหล่งให้ การศึกษาอบรมปลูกฝังศีลธรรม วัฒนธรรมและประเพณีอันดีงามแก่เด็กและเยาวชนสอนเฉพาะ วันอาทิตย์ ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์จัดตั้งขึ้นตามความคิดและการนำของ มหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้งสองแห่งนี้ เพื่อให้นักเรียนนักศึกษาได้ศึกษาเรียนรู้พระพุทธศาสนาในวันที่

^{๙๒}บุญศรี พานะจิตต์, *ความสำเร็จในการปฏิบัติภารกิจของวัด*, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท พริก หวานกราฟฟิค จำกัด, ๒๕๔๕), หน้า ๒๐.

^{๙๓}พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปญฺโณ), *การคณะสงฆ์และการพระศาสนา*, (กรุงเทพฯ มหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐), หน้า ๔๘-๔๙.

สถานศึกษาของทางฝ่ายราชอาณาจักรหยุดเรียนตามแบบสากล นอกจากจะสอนธรรมะแก่เด็ก ศูนย์แห่งนี้ยังได้ทบทวนวิชาสามัญที่เรียนตามหลักสูตรการศึกษาปกติของตนที่โรงเรียน เช่น วิชาคณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ภาษาอังกฤษ เป็นการชักจูงให้นักเรียนได้มาเรียนพุทธศาสนา

๔) ศูนย์อบรมเด็กก่อนวัยเรียน เป็นศูนย์ที่จัดตั้งขึ้นเพื่อฝึกอบรมปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม วัฒนธรรมและประเพณีอันดีงามแก่เด็ก ตลอดจนเตรียมความพร้อมด้านร่างกาย อารมณ์ สังคมและสติปัญญา ส่งเสริมให้พระสงฆ์ได้บำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคมเพิ่มขึ้นและเป็น ศูนย์ประสานความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับชาวบ้าน ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด ดำเนินการ มาตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๑๗ เป็นต้นมาจนถึงปัจจุบันก็ยังดำเนินการ เพื่อรับเด็กซึ่งเป็นบุตรหลาน ชาวบ้านที่อายุยังไม่ครบเกณฑ์การเข้าเรียนในโรงเรียนประถมศึกษาตามกฎหมาย มาช่วยเลี้ยง ฝึกหัดมารยาทให้คุ้นเคยกับวัดและพระตั้งแต่เด็ก ๆ สอนหนังสือง่ายๆเบื้องต้น ที่ไม่เกินกำลัง ของสมองที่เด็กจะเรียนได้และให้รู้จักสวดมนต์ ไหว้พระ เป็นต้น

การศึกษาสงเคราะห์นอกจากจะจัดแก่เด็กและเยาวชนให้มีสถานที่เรียนหนังสือแล้ว ภารกิจสงฆ์ยังให้ความสงเคราะห์การศึกษาแก่เด็กและเยาวชนผู้กำลังศึกษาในสถานที่ศึกษาทั่วประเทศ อาทิ ตั้งทุนสนับสนุนการศึกษาแก่นักเรียนและนักศึกษาที่ขาดแคลนทุนทรัพย์ทุกระดับชั้น ได้แก่ ชั้นประถมศึกษา ชั้นมัธยมศึกษาและอุดมศึกษา ช่วยพัฒนาสถานศึกษา ช่วยเหลืออุปกรณ์การศึกษาและช่วยเหลือบุคคลที่กำลังศึกษา วัดและพระสงฆ์จึงเป็นสถาบันที่มีส่วนในการช่วยเหลือเด็กและเยาวชนของชาติในด้านการศึกษา เป็นสถานอบรมปมนิสัยเด็ก และเยาวชนมาทุกยุคทุกสมัย โดยเฉพาะเด็กที่ยากจนขาดคนดูแลและกำพร้าบิดา ก็ได้อาศัย สถาบันสงฆ์เป็นผู้อุปการะเป็นเหตุให้เด็กและเยาวชนได้ใกล้ชิดพระศาสนาและเป็นโอกาสให้ พระสงฆ์ได้พัฒนาทรัพยากรของชาติตั้งแต่วัยเด็ก เพื่อจะได้เป็นผู้ใหญ่ที่พึงปรารถนาของสังคมต่อไป^{๔๔}

พระราชสีมาภรณ์ (นวล เขมสจฺจวาที) กล่าวว่าการศึกษาสงเคราะห์ หมายถึง การจัดการศึกษาเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูล การช่วยเหลือเกื้อกูลการศึกษา หรือสถาบันการศึกษาอื่น นอกจากการศาสนาศึกษา หรือบุคคลผู้กำลังศึกษาหรือกระบวนการศึกษาสงเคราะห์ปวงชน ทั้งก่อนวัยเรียน ในวัยเรียนให้ได้รับการศึกษาเล่าเรียนอย่างต่อเนื่องในเรื่องต่าง ๆ ตามสมควร^{๔๕}

กรมการศาสนา ได้ให้ความหมายไว้ว่า การศึกษาสงเคราะห์ หมายถึง การจัดการศึกษาที่มุ่งเน้นการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมแก่เด็กและเยาวชนให้มีความรู้ความเข้าใจ หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาและการจัดการศึกษาในการเตรียมความพร้อมแก่เด็กปฐมวัย ได้แก่ ศูนย์พระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด โรงเรียนเอกชนการกุศล

^{๔๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๐-๕๑.

^{๔๕} พระราชสีมาภรณ์ (นวล เขมสจฺจวาที), พระสงฆ์กับงานพัฒนาพระศาสนาและสังคม, (กรุงเทพมหานคร : กรมการศาสนา, ๒๕๓๙), หน้า ๑๓๐.

ของวัด การมอบทุนการศึกษาแก่นักเรียนนักศึกษา เป็นต้น^{๙๖}

ไพบูลย์ เสี่ยงก้อง การศึกษาสงเคราะห์นั้นเป็นการจัดการศึกษาให้แก่ประชาชนทั่วไป ปัจจุบันดำเนินการ ดังนี้

๑. ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ เป็นศูนย์ที่จัดตั้งขึ้นเพื่อเป็นแหล่งเผยแผ่พระพุทธศาสนา ผู้เรียนส่วนใหญ่เป็นนักเรียนในโรงเรียนสามัญ แบ่งเป็นระดับชั้น คือ

ชั้นเตรียม รับนักเรียนประถมศึกษาปีที่ ๑-๓

ชั้นต้น รับนักเรียนประถมศึกษาปีที่ ๔-๖

ชั้นกลาง รับนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ ๑-๓

ชั้นสูง รับนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ ๔-๖

หลักสูตรการสอน จะมี ๒ ประเภท คือ วิชาบังคับ ได้แก่ ประวัติพระพุทธศาสนา วิชาธรรมและศาสนพิธี ประเภทที่ ๒ คือ วิชาเลือกแต่ละโรงเรียนจะเลือกวิชาตามความเหมาะสมกับสภาพท้องถิ่นความพร้อมของโรงเรียนความต้องการของท้องถิ่นและความเหมาะสมของเวลางบประมาณดำเนินการโดยกรมศาสนาและเงินอุดหนุนจากโรงเรียนที่ตั้งศูนย์

๒. ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ภายในวัด เป็นศูนย์ที่จัดตั้งขึ้นเพื่อฝึกอบรมปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม วัฒนธรรมและประเพณีอันดีงามให้แก่เด็กตลอดจนเตรียมความพร้อมด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา ส่งเสริมให้พระภิกษุได้บำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคมเพิ่มขึ้น และเป็นศูนย์ประสานความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับชาวบ้าน โดยรับเด็กวัย ๓-๔ ขวบ งบประมาณดำเนินการโดยกรมศาสนาและเงินอุดหนุนจากโรงเรียนที่ตั้งศูนย์

๓. โรงเรียนราษฎร์สงเคราะห์ที่วัดสนับสนุน เป็นโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน โดยวัดจัดตั้งขึ้นและให้การสนับสนุน^{๙๗}

ดังนั้นผู้วิจัยจึงสรุปได้ว่า การศึกษาสงเคราะห์เป็นการจัดการศึกษาสงเคราะห์แก่ประชาชนทั่วไปเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลแก่เด็กและเยาวชนของชาติทั้งด้านการศึกษาการอบรมสั่งสอนการให้ที่อยู่อาศัยอาหาร รวมทั้งการทำให้เด็กมีความอบอุ่น และมีความสุขทั้งร่างกายและจิตใจ การศึกษาเป็นกระบวนการพัฒนาประชากรของประเทศให้เป็นกำลังคนที่มีคุณภาพประสิทธิภาพในการรักษาความมั่นคงของชาติอย่างยิ่ง และสร้างความเจริญให้แก่ประเทศชาติอย่างยิ่ง ซึ่งบทบาทพระสงฆ์ไทย ได้ทำหน้าที่จัดการศึกษาและให้การศึกษาก่อนคนไทยตั้งแต่อติตมาแล้ว เมื่อบ้านเมืองเจริญขึ้นสภาพการณ์ต่าง ๆ เปลี่ยนไปทำให้บทบาทและหน้าที่ของ

^{๙๖} กรมการศาสนา, คู่มือการจัดการศึกษาสงฆ์, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๓๙), หน้า ๕-๖.

^{๙๗} ไพบูลย์ เสี่ยงก้อง, "หลักการบริหารงานในวัด", ในอบรมบาลีก่อนสอบภาค ๔ ปีที่ ๓, รวบรวมและจัดพิมพ์โดยคณะกรรมการฝ่ายเลขานุการ โครงการอบรมบาลีก่อนสอบ, (ปทุมธานี: บริษัทสื่อตะวันจำกัด, ๒๕๔๗), หน้า ๑๙๓.

พระสงฆ์ลดลง ก็คงเหลือแต่การศึกษาสงเคราะห์เท่านั้น ดังนั้น การศึกษาสงเคราะห์คือการให้การสงเคราะห์แก่รัฐในการจัดการศึกษาให้แก่ประชาชน หนึ่งมหาเถรสมาคมยังได้ให้ความสำคัญของการศึกษาสงเคราะห์โดยประกาศ เรื่องการตั้งทุนสงเคราะห์แก่นักเรียนนักศึกษา โดยกำหนดข้อบัญญัติในเรื่องการตั้งทุนว่า การตั้งทุนสงเคราะห์นักเรียนชั้นประถมศึกษาให้เป็นไปตามกุศลเจตนาของวัดทั้งหลายที่มีกำลังและสามารถจะจัดทำได้ มิให้มีการบังคับด้วยประการใด ๆ ห้ามมิให้นำเงินการกุศลหรือเงินผลประโยชน์ หรือเงินอื่นใดของวัดมาจัดตั้งทุนเพื่อการนี้ ห้ามมิให้วัดกั้มเงินมาจัดตั้งเป็นทุนไม่ว่าจะเป็นการตั้งทุนชั่วคราวหรือการตั้งทุนถาวร การสงเคราะห์ให้คนหรือประชาชนได้รับการศึกษา ยังไม่มีครูฝ่ายฆราวาสเพียงก็ได้อาศัยศาลาหรือเสนาสนะใด ๆ ของวัดเป็นโรงเรียน พระสงฆ์เห็นความจำเป็นที่บุตรหลานของประชาชนในท้องที่ของวัดนั้นจะต้องมีโรงเรียนให้เรียน ก็ช่วยกันชักชวนนำประชาชนช่วยสร้างโรงเรียนขึ้นในวัดเพื่อให้บุตรหลานของชาวบ้านได้เล่าเรียน รัฐบาล ก็ให้สงฆ์ให้ช่วยรับภาระจัดโรงเรียนและเป็นครูสอน นับเป็นการศึกษาสงเคราะห์ของวัดและพระสงฆ์ ตั้งแต่แรก ที่รัฐเริ่มจัดการศึกษา เป็นต้น

๒.๓.๕ ด้านการสาธารณูปการ

จากการศึกษาตรวจสอบเอกสารด้านการสาธารณูปการ ปรากฏว่ามีผู้ให้ความหมายเกี่ยวกับการบริหาร ไว้หลายท่าน ดังนี้

สาธารณูปการ หมายถึง การก่อสร้างและการบูรณปฏิสังขรณ์ เป็นระเบียบบริหารการคณะสงฆ์ส่วนกลาง พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ฉบับ พ.ศ. ๒๔๘๘ ใช้คำว่า “องค์การสาธารณูปการ” แต่ในปัจจุบันบทบัญญัติว่าด้วยอำนาจหน้าที่มหาเถรสมาคม และระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ส่วนกลาง เรียกว่า “การสาธารณูปการ” ทั้งองค์การสาธารณูปการและการสาธารณูปการ มีความหมายในการรวมกิจการคณะสงฆ์อย่างเดียวกัน กล่าวคือ

๑) การก่อสร้างและการบูรณปฏิสังขรณ์ศาสนวัตถุและศาสนสถาน
 ๒) กิจการอันเกี่ยวกับการวัด คือ การสร้าง การตั้ง การรวม การย้าย การยุบเลิก การขอรับพระราชทานวิสุงคามสีมา การยกวัดร้างเป็นวัดมีพระภิกษุอยู่จำพรรษา และการยกวัดราษฎร์ขึ้นเป็นพระอารามหลวง

๓) กิจการของวัดอื่น ๆ เช่น การจัดงานวัด การเรียไร

๔) การศาสนสมบัติของวัด

แนวทางในการจัดการด้านสาธารณูปการ วัดจะต้องมีแผนผังกำหนดการปลูกสร้างภายในวัด บริเวณวัดมีการปลูกไม้ดอก ไม้ประดับ ไม้เกี่ยวกับพุทธประวัติ ทำให้วัดเป็นแหล่งศึกษา สถานทีรรมย์ ลานวัดสะอาด ปราศจากมูลฝอย สิ่งปฏิกูล มีถังรองรับขยะ มีถนนทางเดินเท้า วัดควรมีประตูปิดเปิดตามวันเวลา เพื่อความปลอดภัยในทรัพย์สิน มีป้ายแสดงสิ่งสำคัญ ๆ เพื่อดึงดูดความศรัทธาของประชาชนตามสมควร การทำสีเสนาสนะก็ดี แผ่นป้ายก็ดี

ให้ใช้สีทาเรียบ ๆ ไม่ฉูดฉาดการปลูกสร้างเสนาสนะภายในวัด ให้รักษาไว้ซึ่งศิลปกรรมของไทย มีการจัดระบบน้ำดื่มน้ำใช้ ไฟฟ้าที่อยู่อาศัย มีระบบกำจัดสิ่งปฏิกูล ห้องน้ำ ห้องส้วม จัดสวัสดิการภิกษุสามเณร ได้รับความผาสุก ในการบำเพ็ญสมณธรรม วัดควรจัดบริเวณและอาคารสถานที่ให้ร่มรื่นสวยงาม สะอาด สงบและมีสภาพเป็นอุทยานหรือสวนป่าที่มีความร่มรื่น และเป็นธรรมชาติมากที่สุด จัดวางแผนผังที่เป็นสัดส่วนโดยแบ่งเขตพุทธาวาส สังฆาวาสและเขต ฌาปนสงเคราะห์ให้เป็นระเบียบ จัดให้มีหอกระจายข่าว เพื่อสอดแทรกความรู้และบริการ ข่าวสารต่าง ๆ ให้แก่ชุมชน อีกทั้งจัดธรรมสถานหรือ สวนธรรม เพื่อเป็นสถานที่ฝึกอบรมศีลธรรม จริยธรรม แก่ประชาชนหรือคนในท้องถิ่น

ความมุ่งหมายของสาธารณูปการก็เพื่อบำรุงรักษาวัดและส่งเสริมสร้างวัดให้เป็นที่อำนวยความสะดวกแก่ประชาชนหรือสังคมผู้เป็นเจ้าของวัดนั้นให้วัฒนาสถาพรสืบไป การบริหารกิจการคณะสงฆ์และพระศาสนา ในด้านสาธารณูปการของวัดในปัจจุบัน แบ่งได้ ๓ เรื่อง คือ ๑. การบูรณะและพัฒนาวัด ๒. การก่อสร้างและบูรณปฏิสังขรณ์เสนาสนะ ๓. การดูแลรักษาและจัดการ ศาสนสมบัติของวัด และการบริหารงานสาธารณูปการของเจ้าอาวาสหรือวัดตาม พระธรรมวินัยควรให้เกิดความสุข (สัปปายะ) ๔ อย่าง คือ

๑) อาวาสสัปปายะ ที่อยู่เป็นที่สบาย คือ ทำให้วัดเป็นอารามเป็นที่ร่มรื่นรื่นรมย์ เป็นรมณีสถานเจริญตาสบายในแก่ผู้พบเห็นเป็นศูนย์กลางของชุมชนทั้งทางด้านวัตถุและจิตใจ

๒) อาหารสัปปายะ อาหารเป็นที่สบายตามปกติเมื่อมีที่อยู่แล้วต้องคำนึงถึงการกินอาหาร การจัดสวัสดิการเรื่องอาหาร

๓) บุคคลสัปปายะ บุคคลเป็นที่สบายบางแห่งไม่คำนึงถึงเรื่องบุคคลภายในวัดหรือบุคคลที่เกี่ยวข้องกับวัด คนวัดแบ่งออกเป็น ๔ ประเภท คือ ภิกษุสงฆ์ สามเณร อุบาสก อุบาสิกา และเด็กวัด วัดใดดี หรือไม่ดี ดูได้จากบุคคล ๔ ประเภทนี้ สาธารณูปการจึงควรคำนึงถึงบุคคล ๔ ประเภทนี้ โดยการจัดที่อยู่อาศัยของบุคคลแต่ละประเภทให้เหมาะสมตามสภาพของแต่ละบุคคลไม่ให้ปนกัน

๔) ธรรมสัปปายะ ธรรมเป็นที่สบายจุดมุ่งหมาย คือ เป็นสถานที่ปฏิบัติธรรม

พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปญฺโญ) ได้ให้ความหมายงานการสาธารณูปการ หมายถึง การช่วยเหลือ อุดหนุน หรือเกื้อกูล คนส่วนมากหรือคนทั่วไปหรือกิจการเกี่ยวกับการดูแลรักษาและจัดการวัดให้อยู่ในความเรียบร้อย เป็นงานเกี่ยวกับการพัฒนาอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อมของวัด ได้แก่ การก่อสร้าง และบูรณะปฏิสังขรณ์ศาสนวัตถุ และศาสนสถานให้วัดเรียบร้อยดีงาม ซึ่งได้แก่ การพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์รวมจิตใจของประชาชน โดยมีพระภิกษุสงฆ์เป็นผู้นำในการพัฒนาทั้งด้านวัตถุและด้านจิตใจ^{๕๔}

^{๕๔} พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปญฺโญ), การคณะสงฆ์และพระศาสนา, หน้า ๕๔.

พระราชสีมาภรณ์ (นวล เขมสจจวาทิ) ได้ให้ความหมายคำว่า การสาธารณูปการ คือ กระบวนการบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ เน้นกิจกรรมการพัฒนาภายในวัดเป็นงานหลัก ถึงงานอื่นเป็นงานรองภายใต้หลักการ ๒ ประการ คือ^{๙๙}

๑. ดูแลรักษาของเก่าไว้ให้ได้
๒. สร้างสรรค์พัฒนาของใหม่ให้่งอกเงย โดยเลือกใช้วิธีการ ๓ วิธี
 - ๒.๑ แนวแน่แก้ไขในสิ่งผิด
 - ๒.๒ เต็มใจสนับสนุนในสิ่งถูกให้ดียิ่งขึ้น
 - ๒.๓ ตั้งใจสร้างพัฒนาในสิ่งที่ยังไม่มีให้มีขึ้น

พระราชรัตนมุนี (ชัยวัฒน์ ปญญาสิริ) ได้กล่าวเกี่ยวกับกิจการคณะสงฆ์และพระศาสนาในด้านสาธารณูปการของวัดแบ่งได้ ๓ เรื่อง คือ^{๑๐๐}

- ๑) การบูรณะและพัฒนาวัด
- ๒) การก่อสร้างและบูรณปฏิสังขรณ์เสนาสนะ
- ๓) การดูแลรักษาและจัดการศาสนสมบัติของวัด

นอกจากนี้ยังได้กล่าวอีกว่า การบริหารงานสาธารณูปการของเจ้าอาวาส หรือวัดตามพระธรรมวินัยควรให้เกิดความสงบสุข (สัปปายะ) ๔ อย่าง คือ^{๑๐๑}

๑) อาวาสสัปปายะ ที่อยู่เป็นสุขสบาย คือ ทำให้วัดเป็นอาราม เป็นที่ร่มรื่นรื่นรมย์ เป็นรมณีสถานเจริญตา สบายในแก่ผู้พบเห็น เป็นศูนย์กลางของชุมชนทั้งด้านวัตถุและจิตใจ

๒) อาหารสัปปายะ อาหารเป็นที่สบายตาตามปกติเมื่อมีที่อยู่แล้วต้องคำนึงถึงการกินอาหาร การจัดสวัสดิการเรื่องอาหาร

๓) บุคคลสัปปายะ บุคคลเป็นที่สบายแห่งไม่คำนึงถึงเรื่องของบุคคลภายในวัดหรือบุคคลที่เกี่ยวข้องกับวัด คนวัดแบ่งออกเป็น ๔ ประเภท คือ ภิกษุสงฆ์ สามเณร อุบาสก อุบาสิกาและเด็กวัด

๔) ธรรมสัปปายะ ธรรมที่เป็นสบาย จุดมุ่งหมายหลักของวัดคือ เป็นสถานที่ปฏิบัติธรรม

พระสุธีวรญาณ (ณรงค์ จิตตโสภโณ) ได้กล่าวถึงบทบาทสาธารณูปการ ไว้ว่า การพัฒนาสาธารณูปการน่าจะแบ่งออกเป็น ๓ ระดับ คือ ๑) พัฒนาวัด ๒) พัฒนาคนในวัด

^{๙๙}พระราชสีมาภรณ์ (นวล เขมสจจวาทิ), พระสงฆ์กับงานพัฒนาพระพุทธศาสนาและสังคม, หน้า ๑๒๘-๑๒๙.

^{๑๐๐}พระราชรัตนมุนี (ชัยวัฒน์ ปญญาสิริ), การจัดการสาธารณูปการและสาธารณะสงเคราะห์ของวัด, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๓๘), หน้า ๙.

^{๑๐๑}เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๑-๑๒

๓) พัฒนาชุมชน และเมื่อกล่าวโดยสรุปความมุ่งหมายของสาธารณูปการก็เพื่อบำรุงรักษาและส่งเสริมวัดให้เป็นที่อำนวยความสะดวกแก่ประชาชนหรือแก่สังคมผู้เป็นเจ้าของวัดให้วัฒนาสถาพรสืบไป ในปัจจุบันการกิจการคณะสงฆ์และการพัฒนาพระศาสนาด้านสาธารณูปการของวัดแบ่งได้เป็น ๓ เรื่องดังนี้^{๑๐๒}

๑. การบูรณะและพัฒนาวัด
 ๒. การก่อสร้างและบูรณะปฏิสังขรณ์เสนาสนะ
 ๓. การดูแลรักษาและจัดการศาสนสมบัติของวัด
- อนึ่ง งานด้านสาธารณูปการทั้ง ๓ ประเภท เมื่อแยกเป็นข้อย่อยแล้ว จะได้ดังนี้
- ๑) ขออนุญาตรื้อถอนและก่อสร้างศาสนวัตถุใหม่
 - ๒) ขอสถาปนาวัด ตั้งวัด วัดพัฒนาตัวอย่าง
 - ๓) ขอยกวัดร้างเป็นวัดที่มีภิกษุจำพรรษา
 - ๔) ขอยกวัดเป็นพระอารามหลวง
 - ๕) ขอยกวัดรวมวัด
 - ๖) วัดประสงฆ์อัคริภิกษุ วินาศภัย
 - ๗) การประชุมตรวจการคณะสงฆ์
 - ๘) การขอใช้ที่ดินทางราชการเพื่อสร้างวัด
 - ๙) ระเบียบ กฎหมาย ที่เกี่ยวกับสาธารณูปการ
 - ๑๐) ขอพระราชทานวิสุงคามสีมา
 - ๑๑) งานของงบประมาณอุดหนุนการบูรณะวัด

माणพ พลไพรินทร์ กล่าวว่างานสาธารณูปการนั้นสืบเนื่องมาจากหน่วยย่อยที่สำคัญที่สุดของสถาบันพระพุทธศาสนาในสังคมไทย คือ วัด คนไทยไปตั้งถิ่นฐานอยู่ ณ ที่ใดเมื่อรวมกันขึ้นเป็นชุมชนก็เกิดความต้องการมีวัด มีพระสงฆ์ไว้สำหรับเป็นที่ทำบุญบำเพ็ญกุศลตามประเพณี และเป็นที่บวชเรียนศึกษาของกุลบุตร จึงได้ช่วยกันสร้างวัดของตนหรือของชุมชนนั้นขึ้น เมื่อสร้างเสร็จแล้วก็อาราธนาพระสงฆ์มาอยู่ประจำเป็นผู้นำทางศาสนาของชุมชน เป็นผู้ดูแลรักษาและจัดการวัดของประชาชน เกิดเป็นกิจการของวัดและของคณะสงฆ์ขึ้น การที่พระสงฆ์รับหน้าที่เป็นผู้ดูแลรักษาและจัดการวัดนี้ถือเป็นการช่วยเหลือประชาชน และกิจการอื่นๆ ของวัดล้วนเป็นกิจการที่เป็นการช่วยเหลือ อุดหนุนหรือเกื้อกูลประชาชนผู้เป็นเจ้าของวัด

^{๑๐๒} พระสุริยวงษาณ (ณรงค์ จิตตโสภโณ), พุทธศาสตร์ปริทรรศน์ รวมในผลงานทางวิชาการเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา, ๒๕๔๘, หน้า ๒๗๔.

นั้นหรือประชาชนทั่วไป จึงได้เรียกกิจการเกี่ยวกับการดูแลรักษาและจัดการวัดว่า การสาธารณูปการ^{๑๐๓}

ดังนั้นผู้วิจัยสามารถสรุปได้ว่า การสาธารณูปการจะเน้นในส่วนบำรุงรักษาวัดและศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปด้วยดี เป็นหน้าที่ของผู้บริหารวัดและคณะสงฆ์โดยตรง ในส่วนของรัฐและพุทธบริษัทจะต้องอุปถัมภ์ด้วยไม่ว่าจะก่อสร้างหรือบูรณะรักษาเสนาสนะของสงฆ์ พระสังฆาธิการทุกรูปต้องมองเห็นความสำคัญการจัดทำแผนแม่บทการก่อสร้าง และรู้จักวิธีการบริหารงานสาธารณูปการ เป็นอย่างดี มีเทคนิคและวิธีการขอคำปรึกษากับหน่วยงานราชการที่รับผิดชอบ ขั้นตอนการดำเนินการก่อสร้าง การบริหารจัดการงานสาธารณูปการที่ดี และต้องรู้จักวิธีการบูรณปฏิสังขรณ์ ศาสนวัตถุและพัฒนาวัดให้สงบบรมรื่น เป็นศูนย์กลางพัฒนาของชุมชน โดยกำหนดยึดหลักการบริหารบูรณปฏิสังขรณ์ การรักษาดูแลทูลบำรุง ศาสนวัตถุ และการจัดทำวัดให้เป็นวัดพัฒนาตัวอย่าง ถึงกระนั้นก็ตามพระสงฆ์จะมีเพียงหน้าที่ในการทูลบำรุงรักษาเพียงอย่างเดียวไม่ได้ต้องมีการดูแลอนุรักษ์ศาสนสถาน คือ ดูแลรักษาศาสนสถานให้มั่นคงถาวรและเป็นการอนุรักษ์สถานแก่นุชนรุ่นหลังได้ แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาวัดเป็นการปรับปรุงสภาพวัดและการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ของวัด โดยเน้นการปรับปรุงและแก้ไขข้อบกพร่องเดิมภายในวัดรวมทั้งส่งเสริมกระบวนการดำเนินงานกิจกรรมพระศาสนาในวัดให้มีคุณภาพและประสิทธิภาพสมบูรณ์ เพื่อสร้างวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชนและเป็นแหล่งอารยธรรมอันเจริญรุ่งเรือง มีศาสนวัตถุ ศาสนสถานอันเป็นเครื่องหมายแห่งศิลปวัฒนธรรมอันดีงาม บุคลากรทางศาสนามีความประพฤติดี เป็นแบบอย่างแก่ประชาชนในสังคม สามารถแนะนำให้ประชาชนในสังคม พ้นจากความลุ่มหลงฟุ้งเฟ้อและดำรงอยู่ได้อย่างเป็นสุข มีการส่งเสริมกิจกรรมที่เป็นประโยชน์อย่างหลากหลาย ทั้งในด้านศาสนพิธี การให้การศึกษาการเผยแผ่ ศาสนธรรมและการสาธารณสงเคราะห์เพื่อสนับสนุนส่งเสริมให้วัดมีความเจริญรุ่งเรืองเป็นศูนย์รวมจิตใจของประชาชนและที่สำคัญเพื่อให้พระศาสนาสร้างความสงบสุขได้อย่างแท้จริง

๒.๓.๖ ด้านการสาธารณสงเคราะห์

จากการศึกษาตรวจสอบเอกสารด้านการสาธารณสงเคราะห์ ปรากฏว่ามีผู้ให้ความหมายเกี่ยวกับการสาธารณสงเคราะห์ ไว้หลายท่าน ดังนี้

สาธารณสงเคราะห์ หมายถึง การดำเนินกิจการเพื่อให้เป็นสาธารณประโยชน์ของหน่วยงาน บุคคลหรือคณะบุคคล เว้นแต่การนั้นอยู่ในขอบข่ายแห่งการสงเคราะห์หรือ การช่วยเหลือเกื้อกูลอุดหนุนจุนเจือกิจการของรัฐหรือของเอกชนที่ดำเนินการเพื่อสาธารณประโยชน์หรือ การช่วยเหลือเกื้อกูลสถานที่ซึ่งจะเป็นสาธารณสมบัติหรือประชาชนทั่วไปและการเกื้อกูลทำ

^{๑๐๓} มาณพ พลไพรินทร์, คู่มือบริหารกิจการคณะสงฆ์, (กรุงเทพมหานคร : กรมการศาสนา, ๒๕๕๑), หน้า ๒๙๔.

ประโยชน์ร่วมกันทั้งให้คำแนะนำคำสอนความคิดและวัตถุประสงค์ของ ตามแนวคิดทางพระพุทธศาสนา ถือว่าการให้ธรรมเป็นทานย่อมชนะการให้ทานทั้งปวง ฉะนั้นการสอนหนังสือก็ถือการแนะนำที่เกี่ยวกับความรู้ก็จัดเป็นสาธารณประโยชน์ทั้งนั้น^{๑๑๔} การสาธารณสงเคราะห์ แยกโดยลักษณะ คือ

๑) การดำเนินกิจการเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูล เช่น หน่วยอบรม อบต. ห้องสมุดเพื่อประชาชน มูลนิธิเพื่อคนยากจน

๒) การช่วยเหลือเกื้อกูลกิจการของผู้อื่นซึ่งเป็นไปเพื่อการสาธารณประโยชน์ เช่น การพัฒนาหมู่บ้าน การพัฒนาวัด เป็นต้น

๓) การช่วยเหลือเกื้อกูลสถานที่อันเป็นสาธารณสมบัติ เช่น การสร้างถนนหนทาง การขุดคลอง การพัฒนาก่อสร้างวัดพัฒนาโรงเรียน เป็นต้น

๔) การช่วยเหลือเกื้อกูลประชาชนทั่วไป เช่น การช่วยเหลือผู้คนที่ตกทุกข์ได้ยากเพราะภัยทางธรรมชาติ เช่น วาทภัย อุทกภัย อัคคีภัย เหล่านี้ถือว่าเป็นการสงเคราะห์ช่วยเหลือคนอื่นทั้งนั้นรวมเป็นถึงการสงเคราะห์คนวัยชรา สถานเด็กกำพร้า เป็นต้น

การสาธารณสงเคราะห์เป็นการแสดงบทบาทของภิกษุสงฆ์ ในด้านสังคมสงเคราะห์ ทั้งการสงเคราะห์บุคคลและการสาธารณสงเคราะห์ โดยมีภิกษุสงฆ์เป็นผู้นำชุมชนในการบริจาคช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติต่าง ๆ เพราะภิกษุสงฆ์เป็นศูนย์กลางเชื่อมประสานระหว่างคนจนกับคนรวย บัณฑิตที่ได้รับบริจาคมานี้ ภิกษุสงฆ์ ก็ใช้ทำประโยชน์เป็นสาธารณกุศลและช่วยเหลือบุคคล ผู้ขาดแคลนและด้อยโอกาสดังกล่าวแล้ว การสาธารณสงเคราะห์ เป็นการจัดให้การสงเคราะห์ ในด้านต่าง ๆ แก่ประชาชนผู้อุปถัมภ์บำรุงวัด ทายกทายิกาของวัด หรือประชาชนทั่วไปวัดเป็นส่วนหนึ่งของสังคมวัดอยู่ได้ก็ต้องพึ่งบ้าน และบ้านอยู่ได้ ก็ต้องพึ่งวัด วัดเป็นศูนย์กลางของสังคม พระสงฆ์เป็นที่พึ่งทางใจของประชาชน เมื่อประชาชนเดือดร้อน ในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ก็เป็นหน้าที่ทางวัด จะต้องจัดการสงเคราะห์ช่วยเหลือ การสาธารณสงเคราะห์จึงเป็นหน้าที่ของวัดและเจ้าอาวาส จะต้องดำเนินการบริหารงานทุกด้าน ๆ ที่เกี่ยวกับการสงเคราะห์ประชาชนในขอบเขตที่วัดจะสามารถจัดได้ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติที่ว่าวัดเป็นของประชาชนเป็นที่ทำบุญบำเพ็ญกุศล ตามประเพณีของชาวบ้านของวัดภิกษุสงฆ์ สามเณร ในวัดอันมีเจ้าอาวาสเป็นหัวหน้าปกครอง ดูแล รักษาวัด มีหน้าที่ให้ความสะดวกแก่ประชาชน ในการทำบุญบำเพ็ญกุศลทั้งที่บ้านและวัด หรือที่อื่นใดในหมู่บ้าน ตำบลที่ตั้งวัดนั้นและหน้าที่จัดการสาธารณสงเคราะห์อื่น ๆ แก่ประชาชน ในส่วนที่อยู่ในสมณวิสัยที่น่าจะจัดได้

^{๑๑๔} พระครูปลัดอาทิตย อดุลเวที (ของดี), “การศึกษาแนวคิดและวิธีการปกครองคณะสงฆ์ของพระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) : ศึกษาเฉพาะกรณีพระสังฆาธิการในเขตปกครองภาค ๒”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, หน้า ๘๘.

พระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) ได้กล่าวไว้ว่า การสาธารณสงเคราะห์ เป็นงานในส่วนไม่ว่าจะเป็นการก่อสร้างถนนทำสะพาน ศาลาพักร้อนงานนี้จะมี อ.บ.ต. เข้ามาหน้าที่ ส่วนที่คณะสงฆ์จะช่วยสังคมได้ เช่นการช่วยเหลือผู้ยากไร้เพราะถูกไฟไหม้บ้าน การจัดหน่วยบรรเทาสาธารณภัยหรือการจัดการให้ฟรีในพิธีงานศพ ไม่เก็บค่าน้ำค่าไฟไม่เก็บค่าเจ้าพนักงาน หากเขามีศรัทธาก็ทำบุญ ส่วนนี้ก็จะช่วยบรรเทาทุกข์ให้กับชาวบ้านที่เป็นพุทธศาสนิกชนได้ ตลอดทั้งให้การช่วยเหลือสังคมทั้งภายในวัดและนอกวัด ภายในวัด เช่น อำนวยความสะดวกแก่ผู้มาฟังมาทำบุญที่วัดให้เหมาะสมและวัดต้องสะอาด สะดวก สบาย ภายนอกวัด เช่น สงเคราะห์ช่วยเหลือชาวบ้านที่มีทุกข์เท่าที่จะทำได้ย៉ำนึ่งดูดย ^{๑๐๕}

พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปญฺโญ) การสาธารณสงเคราะห์ หมายถึง การช่วยเหลือสังคมในด้านต่าง ๆ การจัดกิจการอันเป็นประโยชน์ เป็นกิจกรรมที่วัดหรือพระภิกษุสงฆ์ดำเนินกิจการเพื่อให้เป็นสาธารณประโยชน์ในด้านสังคมสงเคราะห์ ทั้งการสงเคราะห์บุคคล และสาธารณสงเคราะห์ แยกโดยลักษณะมี ๔ ประการคือ

๑) การดำเนินกิจการเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูล ได้แก่ การที่วัดหรือคณะสงฆ์ดำเนินการเองซึ่งกิจอย่างใดอย่างหนึ่งมีวัตถุประสงค์ให้เป็นสาธารณประโยชน์ เช่น กิจการหน่วยอบรมประจำตำบลกิจการห้องสมุดเพื่อประชาชน จัดอบรมวิชาชีพให้แก่ประชาชนในท้องถิ่น เป็นต้น

๒) การช่วยเหลือเกื้อกูลกิจการของผู้อื่นเพื่อสาธารณประโยชน์ ได้แก่ การช่วยเหลือสนับสนุนส่งเสริมกิจการของรัฐหรือของเอกชนหรือผู้ใดผู้หนึ่งดำเนินการ และการนั้นเป็นไปเพื่อการสาธารณประโยชน์ เช่น การพัฒนาหมู่บ้าน การพัฒนาตำบล ขุดสระน้ำขนาดใหญ่เพื่อเป็นแหล่งอุปโภคและเป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ อนุรักษ์วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม การจัดหาทุนเพื่อการสงเคราะห์และอื่น ๆ

๓) การเกื้อกูลสาธารณสมบัติสถานที่อันเป็นสาธารณสมบัติ ได้แก่ การสร้างถนน ขุดลอกคูคลอง สร้างโรงพยาบาลและจัดซื้อเครื่องมือแพทย์ สร้างการประปา สร้างเครื่องกำเนิดไฟฟ้าปลุกต้นไม้ และอื่น ๆ

๔) การเกื้อกูลประชาชนหรือสรรพสัตว์ ได้แก่ การช่วยเหลือประชาชนในการคอยช่วยเหลือ เช่น จัดตั้งหน่วยอาสาสมัครบรรเทาสาธารณภัย ช่วยเหลือประชาชนทั้งด้านไฟไหม้และน้ำท่วมพร้อมมอบเครื่องอุปโภคบริโภคแก่ผู้ประสบภัย หรือในยามปกติก็ตั้งกองทุนทำอาหารเลี้ยงเด็กกำพร้าและเด็กด้อยโอกาส หรือกระบวนกรสงเคราะห์ปวงชนผู้ประสบภัยพิบัติจากวิทยาศาสตร์ อุบัติเหตุ และสาธารณภัยซึ่งได้แก่ภัย คือ ความยากจน ความเจ็บไข้ ^{๑๐๖}

^{๑๐๕} พระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม), สารภาค ๑๕, (กาญจนบุรี : สำนักพิมพ์ธรรมเมธี, ๒๕๔๘), หน้า ๒๕.

^{๑๐๖} พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปญฺโญ), การคณะสงฆ์และพระศาสนา, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙), หน้า ๖๑-๖๒.

พระราชรัตนมุนี (ชัยวัฒน์ ปญญาสิริ) กล่าวถึงความสำคัญของการกิจด้านนี้ว่า การสาธารณสงเคราะห์เป็นการจัดให้การสงเคราะห์ในด้านต่างๆแก่ประชาชนผู้อุ้มภักดิ์บำรุง วัด ทายกทายิกาของวัดหรือประชาชนทั่วไป วัดเป็นส่วนหนึ่งของสังคม วัดอยู่ได้ก็ต้องพึ่งบ้าน และบ้านอยู่ได้ก็ต้องพึ่งวัด วัดเป็นศูนย์กลางของสังคม พระสงฆ์เป็นที่พึ่งทางใจของประชาชน เมื่อประชาชนเดือดร้อนในเรื่องใดเรื่องหนึ่งก็เป็นหน้าที่ของวัดจะต้องจัดการสงเคราะห์ช่วยเหลือ การสาธารณสงเคราะห์จึงเป็นหน้าที่ของวัดและเจ้าอาวาสจะต้องดำเนินการบริหารงานทุกด้าน เกี่ยวกับการสงเคราะห์ประชาชนในขอบเขตที่วัดจะจัดได้^{๑๐๗}

บุญศรี พานะจิตต์ และคณะ กล่าวถึงความสำคัญของการกิจด้านนี้ว่า การสาธารณสงเคราะห์เป็นการแสดงบทบาทของพระสงฆ์ ในด้านสังคมสงเคราะห์ทั้งการ สงเคราะห์บุคคลและสาธารณสงเคราะห์ โดยมีพระสงฆ์เป็นผู้นำชุมชนในการบริจาคช่วยเหลือ ผู้ประสบภัยพิบัติต่างๆเพราะพระสงฆ์เป็นศูนย์กลางเชื่อมประสานระหว่างคนจนกับคนรวย ปัจจัยที่ได้รับบริจาคมาพระสงฆ์ก็ใช้ทำประโยชน์เป็นสาธารณกุศลและช่วยเหลือบุคคลผู้ขาด แคลนและด้อยโอกาส^{๑๐๘}

ไพบุลย์ เสียงก้อง อธิบดีกรมการศาสนา ได้กล่าวว่า งานสาธารณสงเคราะห์เป็น งานเกี่ยวกับการสงเคราะห์ชุมชนและสังคม โดยมีวัดและพระภิกษุสามเณรเป็นแกนนำ ได้แก่ โครงการอุปสมบท และบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน โครงการสงเคราะห์พระภิกษุ สามเณร และ วัดที่ประสบภัยขาดแคลน วัดเจ้าอาวาส พระภิกษุ เป็นผู้นำในการพัฒนาชุมชน และสังคม เช่น ให้สถานที่เป็นที่จัดประชุม อบรมเยาวชน และประชาชนด้านอาชีพต่างๆ การ สร้างถนนเข้าหมู่บ้าน การออมทรัพย์ให้สถานที่เป็นแหล่งประปาหมู่บ้าน การสนับสนุน ทุนการศึกษาแก่เด็กนักเรียนการช่วยเหลือผู้ป่วยยากไร้^{๑๐๙}

กล่าวการศึกษาทบทวนเอกสาร ผู้วิจัยสามารถสรุปได้ว่า การสาธารณสงเคราะห์ หมายถึง การดำเนินการช่วยเหลือสังคมทางวัตถุในรูปแบบต่าง ๆ ที่ไม่ขัดต่อพระธรรมวินัย ได้แก่ การสงเคราะห์ภิกษุสงฆ์ สามเณร การสร้างถนนเข้าหมู่บ้าน การให้สถานที่เป็นแหล่ง ประปาหมู่บ้าน การสนับสนุนทุนการศึกษาแก่เด็กนักเรียน การช่วยเหลือผู้ป่วยผู้ยากไร้ การสร้างห้องสมุดโรงเรียน เป็นต้น การสาธารณสงเคราะห์ นอกจากจะเป็นการช่วยเหลือ

^{๑๐๗}พระราชรัตนมุนี (ชัยวัฒน์ ปญญาสิริ), การจัดสาธารณูปการและสาธารณสงเคราะห์ ของวัด, หน้า ๑๔.

^{๑๐๘}บุญศรี พานะจิตต์, ความสำเร็จในการปฏิบัติภารกิจของวัด : ศึกษาเฉพาะกรณี วัดสวนแก้ว อำเภอบางใหญ่ จังหวัดนนทบุรี, หน้า ๒๕.

^{๑๐๙}ไพบุลย์ เสียงก้อง “หลักการบริหารวัด”, วัดพัฒนา ๔๔, (กรุงเทพมหานคร : กรมการศาสนา, ๒๕๔๔), หน้า ๒๖.

ชาวบ้าน ในสิ่งที่พวกเขาต้องการและมีความจำเป็นแล้ว ยังเป็นการสร้างความผูกพันระหว่าง วัดกับบ้านอีกทางหนึ่งด้วย

๒.๔.การบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดเพชรบุรี

การบริหารกิจการงานคณะสงฆ์จังหวัดเพชรบุรีนั้นเป็นไปตามพระธรรมวินัยซึ่งถือปฏิบัติกันมาอย่างยาวนาน และจากการศึกษาตรวจสอบเอกสารและงานการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดเพชรบุรี ปรากฏว่ามีผู้ให้ความหมายการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดเพชรบุรี ไว้หลายท่าน ดังนี้

ในอดีตการบริหารและการปกครองเป็นไปตามสมัยสุโขทัย อยุธยา กรุงธนบุรี รัตนโกสินทร์ จนมาถึงในปัจจุบัน มีการจัดโครงสร้างการบริหารและการปกครองคณะสงฆ์ เป็นไปตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕ การตราพระราชบัญญัติฉบับนี้เกิดจากความต้องการของรัฐบาลในสมัยนั้นซึ่งมี จอมพลสฤษดิ์ เป็นนายกรัฐมนตรีที่มุ่งปรับเปลี่ยนรูปแบบการปกครองคณะสงฆ์ให้สอดคล้องกับนโยบายการปกครองประเทศของที่นิยมการรวมอำนาจการตัดสินใจเด็ดขาดไว้กับผู้นำที่เข้มแข็ง จอมพลสฤษดิ์ เห็นว่าการปกครองระบอบประชาธิปไตยที่กำหนดให้มีการถ่วงดุลอำนาจกันนั้นนำมาซึ่งความล่าช้าและขาดประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน ดังนั้น จึงเห็นว่า การแยกอำนาจบัญชาการคณะสงฆ์ออกเป็น ๓ ทาง คือ สังฆสภา คณะสังฆมนตรี และคณะวินัยธร ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๔๔ เป็นระบบที่มีผล บั่นทอนประสิทธิภาพในการดำเนินงานกิจการคณะสงฆ์ให้ต้องประสบอุปสรรคและล่าช้า

ด้วยเหตุผลดังกล่าวคณะรัฐมนตรีจึงได้ลงมติแต่งตั้งคณะกรรมการยกร่างพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ฉบับใหม่ขึ้นใน พ.ศ.๒๕๐๓ เมื่อคณะกรรมการทำงานสำเร็จ รัฐบาลจึงได้ตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕ โดยคำแนะนำและยินยอมของสภาร่างรัฐธรรมนูญ ในฐานะรัฐสภา เหตุผลในการประกาศใช้พระราชบัญญัติฉบับนี้คือ “โดยที่การจัดดำเนินการกิจการคณะสงฆ์ มิใช่เป็นกิจการอันแบ่งแยกอำนาจดำเนินการด้วยวัตถุประสงค์เพื่อการถ่วงดุลอำนาจ เช่นที่เป็นอยู่ตามกฎหมายในปัจจุบันและโดยระบบเช่นว่านั้นเป็นผลบั่นทอนประสิทธิภาพแห่งการดำเนินการจึงสมควรแก้ไขปรับปรุงเสียใหม่ ให้สมเด็จพระสังฆราชสกลมหาสังฆปริณายกทรงบัญชาการคณะสงฆ์ทางมหาเถรสมาคมตามอำนาจกฎหมายและพระธรรมวินัยทั้งนี้เพื่อความเจริญรุ่งเรืองแห่งพระพุทธศาสนา” จากการที่กล่าวข้างต้น การปกครองคณะสงฆ์จังหวัดเพชรบุรีในปัจจุบัน (มหานิกาย) จึงเป็นไปตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕ และพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ.๒๕๓๕ แก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติ โดยการบริหารและการปกครองของคณะสงฆ์จังหวัดเพชรบุรีเป็นไปในรูปแบบการระบียบการปกครองคณะสงฆ์ส่วนภูมิภาคเป็นไปตามความในมาตรา ๒๒ ของพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕

ที่กำหนด ตำแหน่งพระสังฆาธิการ หรือผู้ปกครองคณะสงฆ์ตามลำดับชั้น คือ ๑) เจ้าคณะภาค ๒) เจ้าคณะจังหวัด ๓) เจ้าคณะอำเภอ ๔) เจ้าคณะตำบล และ ๕) เจ้าอาวาส^{๑๑๑}

ดังนั้น การบริหารและปกครองคณะสงฆ์จังหวัดเพชรบุรีในปัจจุบัน (มหานิกาย) สามารถแสดงรายละเอียดตามลำดับชั้นการบริหารการปกครองคณะสงฆ์ได้ดังนี้

๑. สมเด็จพระสังฆราช เป็นประมุข

๒. กรรมการมหาเถรสมาคม

๓. เจ้าคณะใหญ่หนกลาง พระพรหมโมลี วัดพิชยญาติการาม

๔. เจ้าคณะภาค ๑๕ พระธรรมปริยัติเวที วัดพระปฐมเจดีย์ฯ

๕. เจ้าคณะจังหวัดเพชรบุรี พระราชสุวรรมณู วัดมหาธาตุวรวิหาร มีเขตการบริหารการปกครองระดับอำเภอ ๘ อำเภอ ระดับตำบล ๔๔ ตำบล ระดับวัด ๒๔๑ วัด ดังนี้

คณะสงฆ์อำเภอเมืองเพชรบุรี ประกอบด้วย

๑. พระครูอนุกุลวชิรกิจ (วัดพระรูป) เป็นเจ้าคณะอำเภอเมืองเพชรบุรี

๒. พระครูวัชรสุวรรณาทร (วัดใหญ่สุวรรณารามฯ) เป็นรองเจ้าคณะอำเภอเมือง

เพชรบุรี

๓. พระครูพิศาลวชิรกิจ (วัดนาพรหม) เป็นรองเจ้าคณะอำเภอเมืองเพชรบุรี

มีเขตปกครองทั้งหมด ๑๔ ตำบล โดยมีเจ้าคณะตำบลปกครอง ดังนี้

๑) พระครูญาณเพชรรัตน์ เจ้าคณะตำบลคลองกระแซงเขต ๑

๒) พระครูปิยวัชรภรณ์ เจ้าคณะตำบลคลองกระแซงเขต ๒

๓) พระครูประโชติวชิรการ เจ้าคณะตำบลคลองกระแซงเขต ๓

๔) พระมหาคำรณ รตนาโถ เจ้าคณะตำบลท่าราบเขต ๑

๕) พระครูวินัยธรชุ่ม พุทธญาโณ เจ้าคณะตำบลท่าราบเขต ๒

๖) พระมหาศุภชัย ชยธมฺโม เจ้าคณะตำบลท่าราบ-ช่องสะแก

๗) พระครูโสภณพัฒนกิจ เจ้าคณะตำบลไร่ส้ม

๘) พระครูสิริพัชรานุโยค เจ้าคณะตำบลบ้านกุ่ม-ธงชัย

๙) พระครูโสภิตวัชรการ เจ้าคณะตำบลหัวสะพาน

๑๐) พระครูสถิตพจนสุนทร เจ้าคณะตำบลโพไร่หวาน

๑๑) พระครูกิตติวัชรภรณ์ เจ้าคณะตำบลบางจาน-หนองโสน

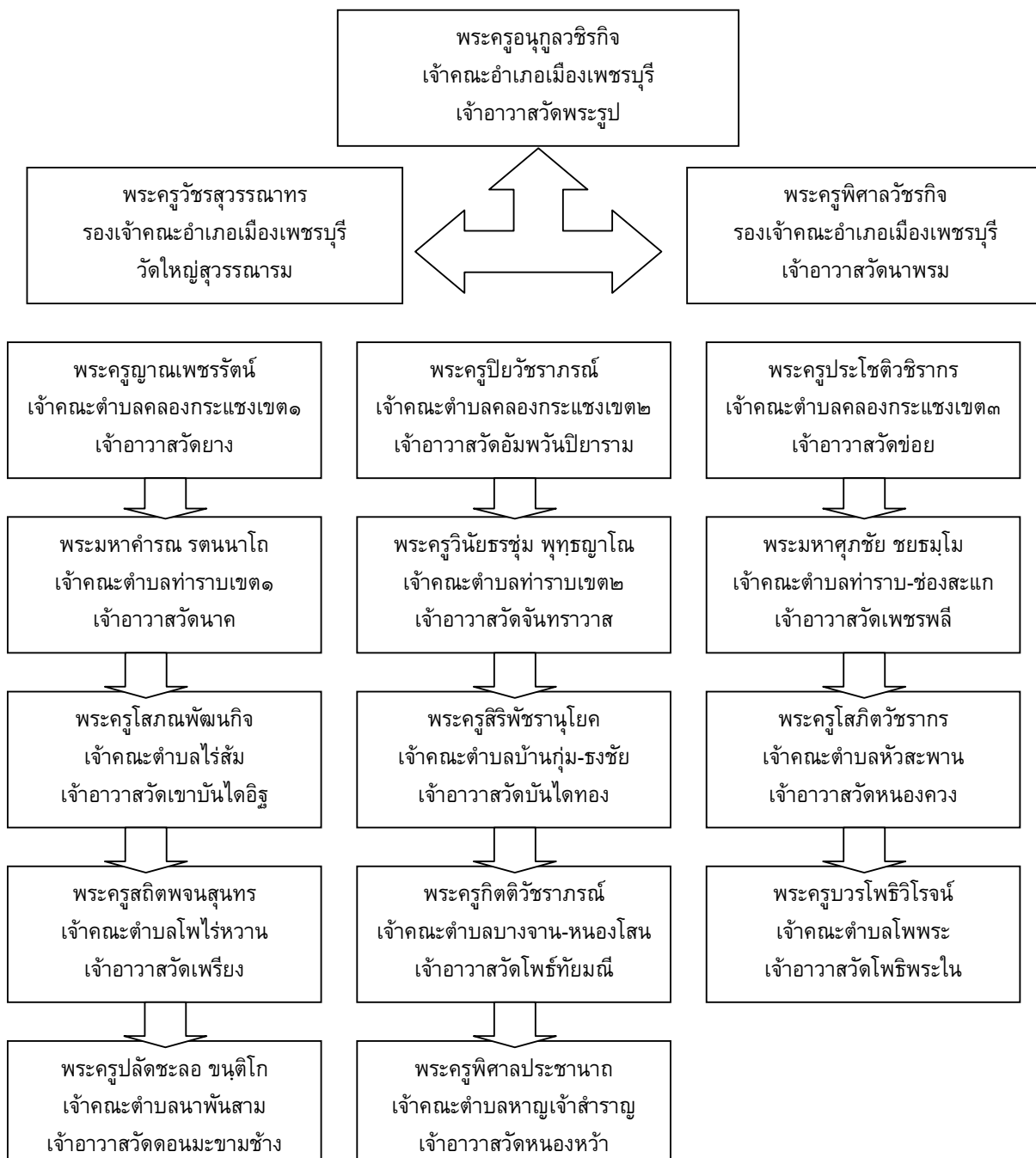
๑๒) พระครูบวรโพธิวิโรจน์ เจ้าคณะตำบลโพพระ

๑๓) พระครูปลัดชะลอ ขนฺติโก เจ้าคณะตำบลนาพันสาม

๑๔) พระครูพิศาลประชานาถ เจ้าคณะตำบลหาญเจ้าสำราญ

^{๑๑๑} พระวิสุทธภิภักธาตา (ประสิทธิ์ พุทฺธมฺรฺสี), พระราชบัญญัติคณะสงฆ์และกฎหมายมหาเถรสมาคม, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗), หน้า ๖๗.

แผนภาพการแสดงการบริหารงานของเจ้าคณะอำเภอเมืองเพชรบุรี

แผนภูมิที่ ๒.๑ โครงสร้างการบริหารงานของเจ้าคณะอำเภอเมืองเพชรบุรี

ตาราง ชื่อเจ้าอาวาสและวัดในอำเภอเมืองเพชรบุรี

ตำบลคลองกระแชงเขต ๑	
๑.พระราชสุวรรณมูณี	วัดมหาธาตุวรวิหาร
๒.พระวิสุทธีวรภิกข	วัดคงคารามวรวิหาร
๓.พระครูญาณเพชรรัตน์	วัดยาง
๔.พระครูชินวัชรวิสุทธี	วัดแก่นเหล็ก
๕.พระมหาสำราญ สัวโร	วัดปลับปลาชัย
ตำบลคลองกระแชงเขต ๒	
๑.พระครูปิยะชราภรณ์	วัดอัมพวันปิยาราม
๒.พระครูวชิรปัญญาญโยค	วัดกุฎีดาว
๓.พระใบฎีกาบุญยิ่ง ทมมปาโล	วัดโคก
๔.พระครูสังฆรักษ์พรพรม อภิญาโน	วัดช้าง
๕.พระปลัดชาญนรงค์ ชวโณ	วัดไชยสุนิทร์
ตำบลคลองกระแชงเขต ๓	
๑.พระครูประโชติวชิรากร	วัดข่อย
๒.พระครูอโศกธรรมสาร	วัดชีสระอินทร์
๓.ดร.พระมหาสมศักดิ์ ปุณณโชโต	วัดพระพุทธไสยาสน์
๔.ดร.พระมหาทศพร อธิวโร	วัดสระบัว
๕.พระอธิการห้วน จีรวสุโธ	วัดรัตนตรัย
ตำบลท่าราบเขต ๑	
๑.พระมงคลวรญาณ	วัดใหญ่สุวรรณาราม
๒.พระครูปลัดกิตติมงคลวัฒน์	วัดไตรโลก
๓.พระครูวชิรวิหารธรรม	วัดพรหมวิหาร
๔.พระอธิการศราวุธ สุทนต์โล	วัดกำแพงแลง
๕.พระอธิการสมยศ ปริสุทฺโธ	วัดพระทรง
ตำบลท่าราบเขต ๒	
๑.พระครูวินัยธรรมชุ่ม พุทฺธญาโณ	วัดจันทราวาส
๒.พระครูเพชรโรปมคุณ	วัดเกาะ
๓.พระมหาสังเวียน วชิรญาโณ	วัดลาด
๔.พระครูวชิรประชาทร	วัดท้อเจริญธรรม
๕.พระครูใบฎีกาสมนบุญ สจจวโร	วัดชีว์ประเสริฐ

ตำบลท่าราบ-ช่องสะแก	
๑. พระครูอนุกุลวชิรภิกขุ	วัดพระรูป
๒. พระครูสาทรพัชรโรดม	วัดแรก
๓. พระมหาศุภชัย ชยธมโม	วัดเพชรพลี
๔. พระมหาคำรณ รตนาโถ	วัดนาค
๕. พระใบฎีกาปัญญา เขมปญโญ	วัดป้อม
ตำบลไร่ส้ม	
๑. พระครูโสภณพัฒนกิจ	วัดเขابันไดอิฐ
๒. พระครูญาณวิวัฒน์	วัดไร่ตอน
๓. พระครูมงคลวัชรภิกขุ	วัดเขมาภิรติการาม
๔. พระครูสังฆรักษ์ทองคำ	วัดโรงเข้
๕. พระครูวัชรธรรมการ	วัดเวียงคอย
ตำบลบ้านกุ่ม-ธงชัย	
๑. พระครูสิริพัชรานุโยค	วัดบันไดทอง
๒. พระครูประไพฤทธิตติคุณ	วัดบุญทวี
๓. พระครูอินทรวชิราภรณ์	วัดอินทาราม
๔. พระปลัดไชยา อินฺทโชโต	วัดวิหารโบสถ์
๕. พระอธิการบุญสนอง ปุณฺณสีโล	วัดธงชัย
ตำบลบางจาน-หนองโสน	
๑. พระครูกิตติวชิราภรณ์	วัดโพธิ์ทัยมณี
๒. พระครูประโชติวัชรธรรม	วัดใหม่เจริญธรรม
๓. พระครูพัชรบุญญากร	วัดปากน้ำ
๔. พระสมุห์ลำพอง สุภโร	วัดสิงห์
๕. พระอธิการสมศักดิ์ จารูโว	วัดชมพูพน
ตำบลโพพระ	
๑. พระครูบวรโพธิวิโรจน์	วัดโพพระใน
๒. พระครูวัชรสารโสภณ	วัดลาดโพธิ์
๓. พระครูสังฆรักษ์สุดใจ อภิปัญญา	วัดโพพระนอก
๔. พระมหาวิชัย เตชธมโม	วัดไสกระदान
๕. พระครูใบฎีกาพงษ์เทพ สิริปญโญ	วัดสามะโรง

ตำบลหาดเจ้าสำราญ	
๑. พระครูพิศาลประชานาถ	วัดหนองหว่า
๒. พระครูวัชรโพธิคุณ	วัดลุ่มโพธิทอง
๓. พระครูวิจิตรวัชรการ	วัดบางทะเล
๔. พระครูโสภิตวัชรธรรม	วัดหนองไม้เหลือง
๕. พระครูสังฆรักษ์ศรีณภิมรณ กิตติธโร	วัดหาดเจ้าสำราญ
ตำบลนาพันสาม	
๑. พระครูพิศาลวัชรกิจ	วัดนาพรหม
๒. พระครูปลัดชลอ ขนดีโก	วัดดอนมะขามช้าง
๓. พระวินัยธรรทวิ เทวธมโม	วัดธรรมรังษี
๔. พระครูใบฎีกาแย้ม อาภาธโร	วัดดอนบ้านใหม่
๕. พระครูหนันทวัชรกิจ	วัดถีนปุรา
ตำบลหัวสะพาน	
๑. พระครูโสภิตวัชรการ	วัดหนองควง
๒. พระครูโกศลวัชรธรรม	วัดทองนพคุณ
๓. พระครูปลัดเจิม กิตติวณโณ	วัดเจริญศรีมณีผล
๔. พระครูสมุห์สมโภช จารุธมโม	วัดเสาวคนธ์
๕. พระอธิการน้อย สุภโร	วัดบ่อหลวง
ตำบลโพไร่หวาน	
๑. พระครูสถิตพจนสุนทร	วัดเพ็รียง
๒. พระครูใบฎีกาสนิท จานวฑูโฒ	วัดท่าศิริ
๓. พระครูสมุห์อำนาจ ปภากรโ	วัดถ้ำแก้ว
๔. พระครูมงคลวัชรกิจ	วัดประดิษฐ์วันาราม
๕. พระอธิการศุภชัย ทิวากโร	วัดเสาชงเรียง

๒.๕ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๕.๑ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหาร

จากการศึกษาทบทวนเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหาร ปรากฏว่ามีผู้ได้ทำการศึกษาวิจัยในเรื่องเกี่ยวข้องกับการบริหาร ไว้หลายท่าน ดังนี้

พระณัฐพล จิตธิมฺโม (ปราบพินาศ) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การบริหารงานวัดโดยการประยุกต์ใช้พรหมวิหาร ๔ ตามความคิดเห็นของพระสงฆ์ในเขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร” ผลการวิจัยพบว่า การบริหารงานวัดโดยการประยุกต์ใช้พรหมวิหาร ๔ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อจำแนกเป็นรายด้าน อยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยเรียงลำดับจากมากไปหาน้อยตามค่าเฉลี่ย คือ ด้านการศาสนศึกษา ด้านสาธารณสงเคราะห์ ด้านสาธารณูปการ ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ด้านการศึกษาสงเคราะห์และด้านการปกครอง ผลการเปรียบเทียบระดับการบริหารงานวัดโดยการประยุกต์ใช้พรหมวิหาร ๔ ตามความคิดเห็นของพระสงฆ์ในเขตธนบุรี กรุงเทพมหานครจำแนกตามคุณลักษณะส่วนบุคคล พบว่า พระสงฆ์มีความคิดเห็นแตกต่างกันตามพรรษาและวุฒิการศึกษาบาลี อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ ส่วนพระสงฆ์ในวัดเขตธนบุรีที่มีอายุ วุฒิการศึกษา วุฒิการศึกษานักธรรมต่างกัน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารงานวัดตามหลักพรหมวิหาร ๔ ของพระสงฆ์ในวัดเขตธนบุรีไม่แตกต่างกัน^{๑๑๑}

พระมหาเริงศักดิ์ พิมพ์สกุล ได้ศึกษาการเรื่อง “บริหารวัดในทศวรรษหน้า”, จากการศึกษพบว่า ๑. วัตถุประสงค์เพื่อการบริหาร ให้พระภิกษุปฏิบัติตามธรรมวินัย พัฒนาวัดให้สะอาดร่มรื่น ให้เป็นแหล่งการเรียนรู้คุณธรรม จัดระเบียบการบริหาร การเงินและกิจการภายในวัดรวมทั้งพัฒนาให้เจ้าอาวาสมีวิสัยทัศน์ ๒. โครงสร้างการบริหาร เน้นการบริหารแบบมีส่วนร่วมในรูปแบบของคณะกรรมการและการกระจายอำนาจ การตรวจสอบรวมถึงมีไวยาวัจกรช่วยในกิจการของสงฆ์ ๓. ภารกิจ ๖ ด้าน คือ ปกครองสงฆ์ด้วยหลักธรรมวินัย บริหารแบบมีส่วนร่วมและทำงานเป็นทีม มีคณะกรรมการพิจารณาพระสงฆ์ที่ทำผิดวินัย มีการปรับเปลี่ยนตำแหน่งเพื่อความเหมาะสม ปรับปรุงหลักสูตรและกระจายการศึกษา รวมทั้งจัดการศึกษาโดยภิกษุสามเณรต้องศึกษาทุกรูปจัดการศึกษาสงเคราะห์แก่เยาวชนและชุมชนมีการปรับปรุงหลักสูตรพัฒนาภิกษุที่ทำหน้าที่ครูสอนโดยรัฐจัดงบประมาณอุดหนุน พระสงฆ์ควรพัฒนาภิกษุโดยรัฐให้การสนับสนุนการก่อสร้างอาคารต่างๆ ควรอนุรักษ์ศิลปะแบบไทย เป็นสัดส่วนมีแบบ

^{๑๑๑} พระณัฐพล จิตธิมฺโม (ปราบพินาศ), “การบริหารงานวัดโดยการประยุกต์ใช้พรหมวิหาร ๔ ตามความคิดเห็นของพระสงฆ์ในเขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒), หน้า ก.

แปลน โดยมีคณะกรรมการสงฆ์คอยดูแล ส่งเสริมการสาธารณสงเคราะห์ให้รูปแบบต่าง ๆ และการมีส่วนร่วมในการขจัดอบายมุข^{๑๑๒}

อารยา กอบความดี ได้ศึกษาเรื่อง “การบริหารวัดตามหลักธรรมาภิบาล : กรณีศึกษาวัดสามพราน จังหวัดนครปฐม”, ผลการวิจัยพบว่า องค์ประกอบและกลไกการบริหารวัดแต่ละแห่ง สามารถประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลเพื่อการบริหารวัดได้อย่างเหมาะสมโดยใช้หลักธรรมวินัยนำหน้า ใช้หลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าเป็นต้นแบบ หากมีปัญหาการจัดการทางสังคม เศรษฐกิจ ก็ประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาล เพื่อการป้องกัน และแก้ไขปัญหาได้อย่างกลมกลืน ผลการวิจัยการบริหารวัดสามพรานตามหลักธรรมาภิบาล พบว่า ทุกมิติของการบริหารกิจการของวัดสามพรานสามารถกำหนดเทคนิค สาระสำคัญของการใช้หลักธรรมาภิบาลแต่ละหัวข้อได้อย่างชัดเจน ส่วนแนวทางวิธีการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลกับการบริหารวัดโดยทั่วไปนั้น การวิจัยพบว่า ควรมีขั้นตอนดำเนิน ๔ ขั้นตอน คือ ๑.การศึกษาวิเคราะห์ปัจจัยแวดล้อมพื้นฐานของวัดด้านชุมชนด้านสังคม ด้านบุคคล ด้านวัฒนธรรม และการจัดการของวัด ๒. การวิเคราะห์รูปแบบการบริหารวัดตามหลักธรรมาภิบาล ๓. ออกแบบการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาล และ ๔. การดำเนินการตามที่กำหนดไว้ให้ครบทุกด้าน และดำเนินการทุกขั้นตอน คือ การอบรมความรู้ด้านธรรมาภิบาล การจัดทำระบบการบริหารด้วยการจัดทำคู่มือธรรมาภิบาล มีการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ สร้างการรับรู้และการยอมรับรูปแบบการบริหาร และมีการติดตามประเมินผลอย่างต่อเนื่อง และเป็นระบบ ก็จะทำให้วัดมีรูปแบบบริหารวัดด้วยหลักธรรมาภิบาลที่ชัดเจนเป็นระบบและเป็นรูปธรรมชัดเจน^{๑๑๓}

ทัศนกร ภูววก ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “สภาพและการบริหารวัดในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๓”, จากการศึกษาค้นคว้า พบว่า ๑. สภาพการบริหารวัดในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๓ โดยรวมทั้ง ๖ ด้าน อยู่ในระดับมาก รายด้านด้านการปกครองและด้านการสาธารณูปการอยู่ในระดับมากด้านที่เหลืออยู่ในระดับน้อย ๒. ปัญหาการบริหารวัดในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๓ โดยรวมทั้ง ๖ ด้าน อยู่ในระดับน้อย รายด้าน ด้านการศาสนศึกษา อยู่ในระดับปานกลาง ด้านที่เหลือ อยู่ในระดับน้อย ๓. เปรียบเทียบสภาพการบริหารวัดในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๓ จำแนกตามประสบการณ์ ประเภทของวัด และระดับการพัฒนาของวัด พบว่า โดยรวมแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ๔. เปรียบเทียบปัญหาการบริหารวัดในเขตปกครองคณะสงฆ์

^{๑๑๒} พระมหาเริงศักดิ์ พิมพ์สกุล, “รูปแบบการบริหารวัดในทศวรรษหน้า”, การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๔๗), หน้า ๑.

^{๑๑๓} อารยา กอบความดี, “การบริหารวัดตามหลักธรรมาภิบาล : กรณีศึกษาวัดสามพราน จังหวัดนครปฐม, กรุงเทพมหานคร”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑), หน้า ก.

ภาค ๑๓ จำแนกตามประเภทประเพณี ประเภทของวัดและระดับการพัฒนาของวัด พบว่า โดยรวมแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ^{๑๑๔}

บุญช่วย จันทร์เฮ้า ได้ทำการวิจัยเรื่อง “พฤติกรรมกรรมการบริหารของเจ้าอาวาสที่ส่งผลต่อการปฏิบัติงานวัดในเขตการปกครองคณะสงฆ์คณะจังหวัดกรุงเทพมหานคร” ผลการวิจัยพบว่า ระดับพฤติกรรมกรรมการบริหารของเจ้าอาวาสและระดับการปฏิบัติงานวัดโดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง พฤติกรรมกรรมการบริหารงานวัดของเจ้าอาวาสที่ส่งผลต่อการปฏิบัติงานวัดโดยภาพรวมมี ๒ ด้านคือ ด้านกระบวนการวินิจฉัยสั่งการและด้านการควบคุมการปฏิบัติงาน^{๑๑๕}

จากการศึกษาเอกสารงานวิจัยเกี่ยวกับเรื่องการบริหาร ผู้วิจัยสรุปได้ว่า หลักการบริหารนั้นเป็นสิ่งจำเป็นและสำคัญอย่างยิ่งของทุก ๆ องค์กร โดยเฉพาะองค์กรคณะสงฆ์ไทย ควรศึกษาเรียนรู้และนำไปปรับประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมขององค์กรของตน และหลักการบริหารองค์กรคณะสงฆ์จะต้องมีหลักธรรมของพระพุทธศาสนากำกับควบคู่กันไป โดยเฉพาะหลักธรรมาภิบาลและหลักพรหมวิหารธรรม เป็นต้น อันจะเป็นการบริหารที่สมบูรณ์

๒.๕.๒ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารกิจการคณะสงฆ์

จากการศึกษาตรวจสอบเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารกิจการคณะสงฆ์ปรากฏว่ามีผู้ให้ทำการศึกษาวิจัยในเรื่องเกี่ยวข้องกับการบริหารกิจการคณะสงฆ์ไว้หลายท่าน ดังนี้

พระครูสังฆรักษ์พศวีร์ ธีรปัญญาโณ ได้ศึกษาเรื่อง “บทบาทพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ : กรณีศึกษา พระสังฆาธิการในจังหวัดนนทบุรี”, จากผลการวิจัยพบว่าการจัดประชุมพระภิกษุสามเณรเพื่ออบรมด้านวัตรปฏิบัติตามหลักพระธรรมวินัย ถึงจะมีการปฏิบัติมากก็จริง แต่บางวัดโดยเฉพาะเจ้าอาวาสยังไม่ค่อยเคร่งครัดเท่าที่ควร ทั้งนี้ควรที่จะกำหนดเป็นตารางการทำวัตรไว้อย่างชัดเจน และถ้าพระรูปใดไม่ได้ลงมาทำวัตรก็ควรจะมีบทกำหนดลงโทษไว้อย่างชัดเจน นอกจากพระรูปนั้นติดภารกิจจำเป็น เช่น สอนหนังสือในโรงเรียน^{๑๑๖}

^{๑๑๔} ทัศน ภูพวง, “สภาพและปัญหาการบริหารวัดในเขตปกครองคณะสงฆ์ ภาค๑๓”, การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๔๗), หน้า ๑.

^{๑๑๕} บุญช่วย จันทร์เฮ้า, “พฤติกรรมกรรมการบริหารของเจ้าอาวาสที่ส่งผลต่อการปฏิบัติงานวัดในเขตการปกครองคณะสงฆ์คณะจังหวัดกรุงเทพมหานคร”, วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๔๔), หน้า ๑.

^{๑๑๖} พระครูสังฆรักษ์พศวีร์ ธีรปัญญาโณ, “บทบาทพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ : ศึกษากรณี พระสังฆาธิการในจังหวัดนนทบุรี”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑), หน้า ก.

พระปลัดเกียรติศักดิ์ สันทวีวรกุล ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดกระบี่”, จากผลวิจัยพบว่า องค์ประกอบในการจัดการศาสนศึกษาจะดีหรือไม่ประการใด ขึ้นอยู่กับเจ้าสำนักเรียนหรือเจ้าสำนักศาสนศึกษาและครูอาจารย์ผู้บริหาร ศาสนศึกษาที่ได้ช่วยแบกภารกิจการศาสนศึกษาอย่างเต็มกำลังอันเป็นการแสดงความกตัญญูต่อพระศาสนาและคณะสงฆ์ การจัดการศาสนศึกษานั้นแผนกที่ประสบปัญหาหนักคือ การจัดการศึกษาแผนกบาลี เพราะขาดแคลนทั้งครู นักเรียนและอุปสรรคอื่นๆ ซึ่งคณะสงฆ์จะต้องช่วยจัดการศึกษาแผนกบาลี อันเป็นการศึกษาพระพุทธศาสนาโดยตรง เพื่อให้คณะสงฆ์เจริญด้วยวิชาความรู้^{๑๑๗}

พระมหาชวลิต ชาตเมธี (คงแก้ว) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ : ศึกษาเฉพาะกรณี พระสังฆาธิการในจังหวัดภูเก็ต” ผลการวิจัยพบว่า พระสังฆาธิการมีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ทั้ง ๖ ด้านโดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง การเปรียบเทียบความคิดเห็นเกี่ยวกับบทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล พบว่า พระภิกษุสามเณรในจังหวัดภูเก็ตมีความคิดเห็นแตกต่างกันตามสถานภาพ อายุ จำนวนพรรษา วุฒิการศึกษาสามัญ วุฒิการศึกษาทางธรรม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ ส่วนพระภิกษุสามเณรที่มีวุฒิการศึกษาทางเปรียญธรรมต่างกัน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับบทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในจังหวัดภูเก็ต ไม่แตกต่างกัน^{๑๑๘}

พระมหามณเฑียร วรธมฺโม (ชัยเกลี้ยง) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดพังงา” ผลการวิจัยพบว่า บทบาทการปฏิบัติงานในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดพังงา ในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านแล้วพบว่า บทบาทการปฏิบัติงานในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดพังงาอยู่ในระดับปานกลางได้แก่ ด้านการศาสนศึกษาและด้านการศึกษาสงเคราะห์อยู่ในระดับปานกลาง สำหรับด้านอื่นๆอยู่ในระดับมากทุกด้าน ผลการเปรียบเทียบระดับบทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดพังงา พบว่า พระสังฆาธิการที่มีอายุและจำนวนพรรษาต่างกัน มีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ ส่วนพระสังฆาธิการที่มีตำแหน่ง วุฒิทางการศึกษาสามัญ วุฒิทางการศึกษา

^{๑๑๗} พระปลัดเกียรติศักดิ์ สันทวีวรกุล, “บทบาทพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดกระบี่”, *วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๘), หน้า ๑.

^{๑๑๘} พระมหาชวลิต ชาตเมธี (คงแก้ว), “บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ : ศึกษาเฉพาะกรณี พระสังฆาธิการในจังหวัดภูเก็ต”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒), หน้า ก.

ทางธรรม และวุฒิทางการศึกษาทางเปรียญธรรมต่างกัน มีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ไม่แตกต่างกัน^{๑๙}

พระธนดล นาคสุวณฺโณ (นาคพิพัฒน์) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดบุรีรัมย์” ผลการวิจัยพบว่า พระสังฆาธิการในจังหวัดบุรีรัมย์ มีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่ามีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในด้านการปกครองอยู่ในระดับมาก ส่วนด้านศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์อยู่ในระดับปานกลาง ส่วนผลการเปรียบเทียบบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดบุรีรัมย์ พบว่า พระสังฆาธิการที่มีอายุ ตำแหน่งพระสังฆาธิการ จำนวนพรรษา วุฒิการศึกษาทางสามัญ การศึกษาทางธรรม วุฒิการศึกษาทางเปรียญธรรม และประสบการณ์ในการปฏิบัติหน้าที่ของพระสังฆาธิการที่แตกต่างกัน มีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ไม่แตกต่าง^{๒๐}

พิพัฒน์ภาสัน บุญเทียน ได้ศึกษาการศึกษาเรื่อง “พฤติกรรมการบริหารวัดตามหลักปฏิรูปเทศ ของเจ้าอาวาสในจังหวัดนครราชสีมา”, จากการศึกษาพบว่า ๑.เจ้าอาวาสในจังหวัดนครราชสีมา มีพฤติกรรมการบริหารวัดตามหลักปฏิรูปเทศโดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก ๒.เจ้าอาวาสในจังหวัดนครราชสีมาที่มีสมณศักดิ์ต่างกัน มีพฤติกรรมการบริหารวัดตามหลักปฏิรูปเทศโดยรวมและรายด้านแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ โดยเจ้าอาวาสที่เป็นสัญญาบัตรมีค่าเฉลี่ยระดับพฤติกรรมการบริหารวัดตามหลักปฏิรูปเทศสูงกว่าเจ้าอาวาสที่ไม่เป็นสัญญาบัตร ๓. เจ้าอาวาสในจังหวัดนครราชสีมาที่มีพรรษาต่างกัน มีพฤติกรรมการบริหารวัดตามหลักปฏิรูปเทศ โดยรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า เจ้าอาวาสที่มีพรรษามาก ปานกลาง และน้อย มีค่าเฉลี่ยระดับพฤติกรรม การบริหารวัดตามหลักปฏิรูปเทศแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ ในทุกด้าน ๔. เจ้าอาวาสในจังหวัดนครราชสีมาที่อยู่วัดประเภทต่างกัน มีพฤติกรรมการบริหารวัดตามหลักปฏิรูปเทศ โดยรวมและรายด้านแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ โดยเจ้าอาวาสที่อยู่วัดประเภทพัทธสีมา มีค่าเฉลี่ยระดับพฤติกรรมการบริหารวัดตาม หลักปฏิรูปเทศสูงกว่าเจ้าอาวาสที่อยู่วัดประเภทสำนักสงฆ์ ๕. เจ้าอาวาสในจังหวัดนครราชสีมาที่อยู่วัดขนาดต่างกัน มีพฤติกรรมการบริหารวัดตามหลักปฏิรูปเทศ โดยรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า เจ้าอาวาสที่อยู่วัดขนาดเล็ก ขนาด

^{๑๙} พระมหามณเฑียร วรธมโม (ชายเกลี้ยง), “บทบาทพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดพังงา”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒), หน้า ก.

^{๒๐} พระธนดล นาคสุวณฺโณ(นาคพิพัฒน์), “การบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดบุรีรัมย์”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑), หน้า ก.

กลาง และขนาดใหญ่มีค่าเฉลี่ยระดับ พุทธกรรมการบริหารวัดตามหลักปฏิรูปประเทศแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ ทุกด้าน^{๑๒๑}

พระครูวิรุฬห์พัฒนกิจ (วัลลภ) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ความเห็นของพระสงฆ์ต่อการบริหารและอบรมความรู้พระสงฆ์ในเขตอำเภอตำบเนินสะตวก จังหวัดราชบุรี”, ผลการศึกษาพบว่า พระสังฆาธิการส่วนใหญ่มีความรู้ความสามารถในการปฏิบัติงานคณะสงฆ์อยู่ในระดับเกณฑ์ดีและสามารถสนองงานคณะสงฆ์ได้เป็นอย่างดี โดยเฉพาะในด้านการอบรมความรู้ด้านศีลธรรมโดยวิธีการต่างๆ ส่วนพระสงฆ์ในเขตอำเภอตำบเนินสะตวกนั้น ส่วนใหญ่มีระดับพรรษายังไม่มากและมีความรู้ด้านการศึกษาระดับสามัญศึกษาอยู่ในระดับปานกลาง มีความรู้ด้านพระปริยัติธรรมอยู่ในเกณฑ์ระดับดี และมีความรับรู้และพัฒนาการในเชิงการปฏิบัติด้านการเข้ารับอบรมความรู้ในด้านศีลธรรมด้านต่างๆ อยู่ในเกณฑ์ระดับดี ดังนั้นเพื่อเป็นการพัฒนาบุคลากรในอนาคตเพื่อรองรับกับกิจการ งานคณะสงฆ์ คณะสงฆ์ระดับผู้บริหารควรจัดการฝึกอบรมหลักสูตรต่างๆ ที่เหมาะสม เพื่อพัฒนาศักยภาพบุคลากรสงฆ์เพิ่มขึ้นเป็นกำลังในการพัฒนา คณะสงฆ์และพระพุทธศาสนาต่อไป^{๑๒๒}

จากการศึกษางานวิจัยเกี่ยวกับการบริหารกิจการคณะสงฆ์ สรุปได้ว่าการบริหารกิจการคณะสงฆ์นั้น ผู้บริหารที่สำคัญคือพระสังฆาธิการในระดับต่างๆ เป็นลำดับชั้น ในงานบริหารและปฏิบัติงานนั้นพระสังฆาธิการในทุกระดับ ต้องช่วยกันขับเคลื่อนกิจการงานคณะสงฆ์ และประสานสัมพันธ์กันอย่างมีระบบระเบียบ มีความเคารพให้เกียรติกัน มีความสมัครสมานสามัคคีแก่กัน มีการจงใจและให้ขวัญกำลังใจ ต้องเสียสละเพื่อส่วนรวม ภายใต้พระธรรมวินัย กฎระเบียบข้อปฏิบัติและประเพณีพัฒนาอันถูกต้องดีงาม กิจการงานคณะสงฆ์ย่อมบังเกิดความเจริญรุ่งเรืองสร้างความมั่นคงยั่งยืนให้เกิดแก่คณะสงฆ์และพระพุทธศาสนาสืบต่อไป

๒.๕.๓ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับจังหวัดเพชรบุรี

จากการศึกษาตรวจสอบเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับจังหวัดเพชรบุรี ปรากฏว่ามีผู้ให้ได้ทำการศึกษาวิจัยในเรื่องเกี่ยวข้องกับการบริหารกิจการคณะสงฆ์ไว้หลายท่าน ดังนี้

สุทธิศักดิ์ ชาวตะวันตก ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การทดลองยุทธศาสตร์การสร้างแผนชุมชนแบบมีส่วนร่วมของสมาชิกชุมชนบ้านหนองจอก หมู่ ๒ ตำบลหนองปรัง อำเภอเขาย้อย จังหวัดเพชรบุรี” โดยการวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างและทดลองใช้ยุทธศาสตร์การสร้าง

^{๑๒๑}พิพัฒนภาสัน บัญเทียน, “การศึกษาพุทธกรรมการบริหารวัดตามหลักปฏิรูปประเทศของเจ้าอาวาสในจังหวัดนครราชสีมา”, *ครุศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา, ๒๕๕๗), หน้า ๑.

^{๑๒๒}พระครูวิรุฬห์พัฒนกิจ (วัลลภ), “ความเห็นของพระสงฆ์ต่อการบริหารและอบรมความรู้พระสงฆ์ในเขตอำเภอตำบเนินสะตวก จังหวัดราชบุรี”, *หลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยอีสเทิร์นเอเซีย, ๒๕๕๐), หน้า ๑.

แผนชุมชนแบบมีส่วนร่วมของสมาชิกชุมชนบ้านหนองจิก หมู่ ๒ ตำบลหนองปรุง อำเภอเขาย้อย จังหวัดเพชรบุรี เพื่อเปรียบเทียบระดับความรู้และระดับการมีส่วนร่วม และเพื่อศึกษาระดับความพึงพอใจของสมาชิกชุมชนบ้านหนองจิกในการจัดทำแผนชุมชน กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยได้แก่ สมาชิกชุมชนบ้านหนองจิก ที่สมัครใจเข้าร่วมการทดลองจำนวน ๕๕ คน ผลการวิจัยพบว่า ยุทธศาสตร์การสร้างแผนชุมชนแบบมีส่วนร่วมของสมาชิกชุมชนบ้านหนองจิกมี หน่วยระบบทำงาน ๓ หน่วยระบบ ได้แก่ หน่วยระบบทำงานที่ ๑ การสร้างแผนชุมชนแบบมีส่วนร่วม หน่วยระบบทำงานที่ ๒ การนำโครงการจากแผนชุมชนไปทดลองใช้ ๑ โครงการ และหน่วยระบบทำงานที่ ๓ การประเมินผลยุทธศาสตร์การสร้างแผนชุมชนบ้านหนองจิก แผนชุมชนบ้านหนองจิกที่สร้างขึ้นประกอบด้วยโครงการจากแผน ๑๓ โครงการ โดยสมาชิกชุมชนได้ร่วมกันคัดเลือกโครงการไปทดลองใช้เพื่อแก้ไขปัญหาของชุมชน ๑ โครงการ ได้แก่ โครงการประดิษฐ์ดอกไม้จากดินไทย ภายหลังจากทดลองพบว่า สมาชิกชุมชนบ้านหนองจิกมีระดับความรู้ในการจัดทำแผนชุมชนโดยรวมอยู่ในระดับมาก สำหรับระดับการมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนชุมชนสมาชิก มีระการมีส่วนร่วมโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อนำมาเปรียบเทียบกับโดยใช้สถิติค่าที พบว่า ก่อนการทดลองมีความแตกต่างจากหลังการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ระดับ ๐.๕ และมีระดับความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก ส่วนด้านการนำโครงการไปทดลองใช้ พบว่า เป็นโครงการที่สมาชิกร่วมกันคัดเลือก มีการดำเนินการร่วมกันรับผิดชอบ โครงการประสบความสำเร็จ สมาชิกชุมชนสามารถประดิษฐ์ดอกไม้จากดินไทยได้อย่างสวยงามนำไปเป็นอาชีพเสริมได้^{๑๒๓}

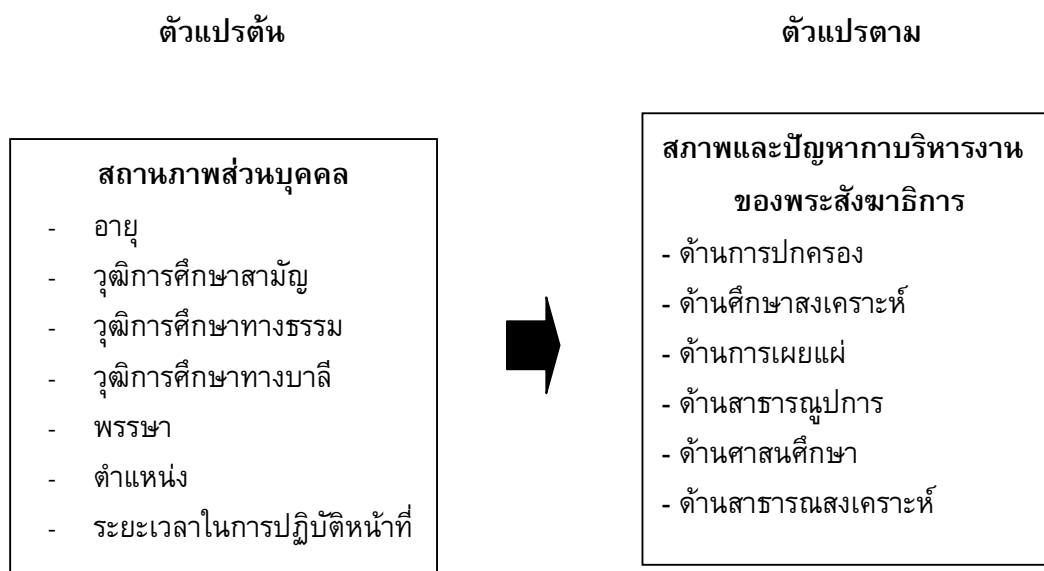
^{๑๒๓} สุทธิศักดิ์ ชาวตะวันตก, “การทดลองยุทธศาสตร์การสร้างแผนชุมชนแบบมีส่วนร่วมของสมาชิกชุมชนบ้านหนองจิก หมู่ ๒ ตำบลหนองปรุง อำเภอเขาย้อย จังหวัดเพชรบุรี”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี, ๒๕๕๐), หน้า ๑.

๒.๖ กรอบแนวคิดในการวิจัย

การศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาสภาพปัญหาการบริหารงานของพระสังฆาธิการ ในเขตอำเภอเมืองเพชรบุรี จังหวัดเพชรบุรี จากการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยนำมากำหนดเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัย ซึ่งประกอบด้วย

ตัวแปรต้น ได้แก่ สถานภาพ อายุ พรรษา ตำแหน่ง วุฒิการศึกษาสามัญ วุฒิการศึกษาทางธรรม วุฒิการศึกษาทางบาลี ระยะเวลาในการปฏิบัติหน้าที่

ตัวแปรตาม ได้แก่ สภาพและปัญหาการบริหารงานของพระสังฆาธิการ ด้านการปกครอง ด้านศาสนศึกษา ด้านการเผยแผ่ ด้านสาธารณูปการ ด้านศึกษาสงเคราะห์ ด้านสาธารณสงเคราะห์ ดังแผนภาพที่ ๒.๒

ภาพที่ ๒.๒ กรอบแนวคิดในการวิจัย

บทที่ ๓

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “สภาพปัญหาการบริหารงานของพระสังฆาธิการ ในอำเภอเมืองเพชรบุรี จังหวัดเพชรบุรี” มีขั้นตอนในการดำเนินการการวิจัยดังนี้

- ๓.๑ รูปแบบการวิจัย
- ๓.๒ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง
- ๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
- ๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล
- ๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

งานวิจัยเรื่องสภาพปัญหาการบริหารงานของพระสังฆาธิการในอำเภอเมืองเพชรบุรี จังหวัดเพชรบุรี การศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้รูปแบบการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) ซึ่งเป็นวิธีการวิจัยเชิงปริมาณ

๓.๒ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดประชากรและกลุ่มตัวอย่างดังนี้

๓.๑.๑ ประชากร

ประชากร ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ พระสงฆ์ในอำเภอเมืองเพชรบุรี จำนวน ๑๔ ตำบล จำนวน ๗๗๓ รูป^๑

๓.๑.๒ กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่าง กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ พระสังฆาธิการในอำเภอเมืองเพชรบุรีจำนวน ๒๖๔ รูป ซึ่งได้กลุ่มตัวอย่างจากการสุ่มจากสูตร ของ (Taro Yamane)^๒

การกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างและการสุ่มตัวอย่าง ผู้วิจัยได้กำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่าง ตามหลักความแปรผันร่วมกันระหว่างขนาดของกลุ่มตัวตั้งสูตร

$$\text{กลุ่มตัวอย่าง} = \frac{\text{กลุ่มตัวอย่างทั้งหมด} \times \text{ประชากรแต่ละตำบล}}{\text{ประชากรทั้งหมด}}$$

^๑ สถิติพระภิกษุสามเณรประจำปี ๒๕๕๓, สำนักงานเลขาธิการเจ้าคณะอำเภอเมืองเพชรบุรี, หน้า ๔๓.

^๒ ธานินทร์ ศิลป์จารุ, การวิจัยและวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติด้วย SPSS, พิมพ์ครั้งที่ ๙, (นนทบุรี : บริษัท เอส อาร์ พรินติ้ง แมสโปรดักส์ จำกัด , ๒๕๕๑), หน้า ๕๕.

สามารถแสดงกลุ่มตัวอย่างได้ตามตารางที่ ๓.๑ ดังนี้

ตารางที่ ๓.๑

ลำดับ	ตำบล	กลุ่มประชากรที่ใช้	กลุ่มตัวอย่าง
๑	คลองกระแซงเขต ๑	๕๘	๒๐
๒	คลองกระแซงเขต ๒	๓๖	๑๒
๓	คลองกระแซงเขต ๓	๔๓	๑๔
๔	ท่าราบเขต ๑	๕๔	๑๘
๕	ท่าราบเขต ๒	๔๔	๑๕
๖	ท่าราบ-ช่องสะแก	๖๖	๒๓
๗	ไร่ส้ม	๖๓	๒๒
๘	บ้านกุ่ม-ธงชัย	๗๒	๒๕
๙	บางจาน-หนองโสน	๖๘	๒๓
๑๐	โพพระ	๕๑	๑๘
๑๑	หาดเจ้าสำราญ	๖๑	๒๑
๑๒	นาพันสาม	๖๘	๒๓
๑๓	หัวสะพาน	๔๓	๑๔
๑๔	โพไร่หวาน	๔๖	๑๖
	รวม	๗๗๓	๒๖๔

๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาคั้งนี้เป็นแบบสอบถาม โดยมีขั้นตอนการสร้างและการตรวจสอบเครื่องมือ ดังนี้

๓.๓.๑ ขั้นตอนการสร้างเครื่องมือ

๑. ศึกษาหลักการและแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับสภาพปัญหาของการบริหารงานของพระสังฆาธิการ จากเอกสารและผลงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒. กำหนดกรอบแนวคิด ในการสร้างเครื่องมือการวิจัย

๓. กำหนดวัตถุประสงค์ในการสร้างเครื่องมือการวิจัยโดยขอคำปรึกษาจากอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

๔. สร้างเครื่องมือในการสอบถาม

๕. นำเสนอร่างเครื่องมือการวิจัยต่ออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์และผู้เชี่ยวชาญ เพื่อตรวจสอบและปรับปรุงแก้ไข

๖. นำเครื่องมือการวิจัยไปทดลองใช้กับประชากรที่มีลักษณะคล้ายกับกลุ่มตัวอย่าง เพื่อหาสัมประสิทธิ์ความเที่ยงตรงของเครื่องมือ

๗. ปรับปรุงแก้ไข

๘. จัดพิมพ์แบบสอบถามฉบับสมบูรณ์ และนำไปใช้จริงเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูล กับกลุ่มตัวอย่าง

๓.๓.๒ ลักษณะของเครื่องมือ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นแบบสอบถาม (Questionnaire) ที่ผู้ศึกษา พัฒนาขึ้นตามกรอบของสภาพปัญหาการบริหารงานของพระสังฆาธิการ เพื่อใช้เก็บข้อมูลจาก กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย เป็นแบบสอบถาม แบ่งออกเป็น ๓ ตอน คือ

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ ๒ แบบสอบถามเกี่ยวกับพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ในอำเภอเมืองเพชรบุรี ข้อคำถามเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) มี ๕ ระดับ โดยมีเกณฑ์การให้น้ำหนักคะแนน ดังนี้

๕ คะแนน หมายถึง มากที่สุด

๔ คะแนน หมายถึง มาก

๓ คะแนน หมายถึง ปานกลาง

๒ คะแนน หมายถึง น้อย

๑ คะแนน หมายถึง น้อยที่สุด

ตอนที่ ๓ แบบสอบถามปลายเปิด (Open) ให้ผู้ตอบแบบสอบถามแสดงความคิดเห็นเพิ่มเติมเกี่ยวกับสภาพและปัญหาการบริหารงานของพระสังฆาธิการในอำเภอเมืองเพชรบุรี จังหวัดเพชรบุรี

๓.๓.๓ การตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ

ในการหาคุณภาพของเครื่องมือ ผู้ศึกษาได้ดำเนินการตามขั้นตอนดังนี้

๑. ขอคำแนะนำจากอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์และผู้เชี่ยวชาญ ตรวจสอบ เครื่องมือ ที่สร้างไว้

๒. หาความเที่ยงตรง (Validity) โดยการนำแบบสอบถามที่สร้างเสร็จ เสนอประธาน และกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ เพื่อขอความเห็นชอบและนำเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญ แล้วนำมา ปรับปรุงแก้ไขให้เหมาะสม จำนวน ๕ ท่าน ประกอบด้วย

๑. ผศ.ดร.โกนิจฐ์ ศรีทอง หัวหน้าภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะ สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๒. ผศ.ดร.ภัทรพล ใจเย็น หัวหน้าภาควิชาเศรษฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๓. ผศ.ดร.เต็มศักดิ์ ทองอินทร์ อาจารย์ประจำภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๔. ผศ.ดร.รัชชพันธ์ อิศรเดช อาจารย์ประจำภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๕. อาจารย์ ดร.ยุพธนา ปราณิต อาจารย์ประจำภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

เพื่อพิจารณาทั้งในด้านเนื้อหาสาระและโครงสร้างของคำถาม ตลอดจนภาษาที่ใช้ และตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ โดยหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC)^๓

๓.หาความเชื่อมั่นของเครื่องมือ (Reliability)

นำแบบสอบถามที่ปรับปรุงแก้ไขแล้ว ไปทดลองใช้ (Try out) กับพระสงฆ์ในอำเภอ บ้านแหลม ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย จำนวน ๓๐ ชุด เพื่อหาค่าความเชื่อมั่นด้วยวิธีการหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha coefficient) ของครอนบาค (Cronbach)^๔ ได้ค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ ๐.๙๗๑

๔. นำแบบสอบถามที่ได้ปรับปรุงแก้ไขแล้วเสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ เพื่อขอความเห็นชอบและจัดพิมพ์แบบสอบถามเป็นฉบับสมบูรณ์ เพื่อใช้แจกกลุ่มตัวอย่างจริง ในการวิจัยต่อไป

๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้ศึกษาได้ดำเนินการเก็บข้อมูลตามขั้นตอน ดังนี้

๑. การรวบรวมเอกสาร ผู้ศึกษารวบรวมข้อมูลจากหนังสือ บทความ งานวิจัย และเอกสารสิ่งพิมพ์ต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับสภาพปัญหาการบริหารงานของพระสังฆาธิการ

๒. ผู้ศึกษาได้สร้างแบบสอบถามและขอหนังสืออนุญาตเก็บรวบรวมข้อมูล เพื่อขอความร่วมมือไปยังเจ้าคณะอำเภอเมืองเพชรบุรี จังหวัดเพชรบุรี หลังจากนั้นดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล

๓. ผู้ศึกษาดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยแจกแบบสอบถามกับกลุ่มเป้าหมาย คือ พระสังฆาธิการในอำเภอเมืองเพชรบุรีจำนวน ๒๖๔ รูป โดยใช้วิธีการสุ่มอย่างง่าย (Simple

^๓ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๔๓ - ๒๔๔.

^๔ Cronbach, Lee J. *Essentials of psychological testing*, 4 th ed., (New York: Harper & Row, 1971), p.67.

random sampling) ซึ่งในการแจกแบบสอบถามผู้ศึกษาได้ นำแบบสอบถามไปแจกและเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตัวเอง

๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล และสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

๑. นำแบบสอบถามทั้งหมดมาตรวจสอบความสมบูรณ์ความถูกต้อง ในการตอบแบบสอบถามแล้วนำมาคัดเลือกรูปแบบที่สมบูรณ์และถูกต้องเพื่อนำมาวิเคราะห์ข้อมูล โดยการบันทึกคะแนนแต่ละข้อของแต่ละคนลงในแบบลงรหัส (Coding Form)

๒. ทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์

๓. การวิเคราะห์ข้อมูล

๑) ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม วิเคราะห์โดยใช้ค่าความถี่ (Frequency) และค่าร้อยละ (Percentage)

๒) บทบาทการบริหารงานของพระสังฆาธิการในอำเภอเมืองเพชรบุรี วิเคราะห์โดยใช้ ค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) ของคะแนนจากการตอบแบบสอบถามของกลุ่มตัวอย่าง

๓) แปลความหมายของค่าเฉลี่ยโดยยึดเกณฑ์^๕ ดังนี้

ค่าเฉลี่ยตั้งแต่ ๔.๕๐ – ๕.๐๐ หมายความว่า มากที่สุด

ค่าเฉลี่ยตั้งแต่ ๓.๕๐ – ๔.๔๙ หมายความว่า มาก

ค่าเฉลี่ยตั้งแต่ ๒.๕๐ – ๓.๔๙ หมายความว่า ปานกลาง

ค่าเฉลี่ยตั้งแต่ ๑.๕๐ – ๒.๔๙ หมายความว่า น้อย

ค่าเฉลี่ยตั้งแต่ ๑.๐๐ – ๑.๔๙ หมายความว่า น้อยที่สุด

๔) เปรียบเทียบบทบาทการบริหารงานของพระสังฆาธิการในอำเภอเมืองเพชรบุรี นำเสนอในรูปแบบของโดยใช้สถิติอนุมาน (Inferential Statistics) ได้แก่การทดสอบค่าเอฟ (F-test) โดยการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (one-way analysis of variance) เมื่อพบว่ามีความแตกต่างจะทำการเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่โดยวิธีการของเซฟเฟ (Seheffe' s Method)

^๕ประกอบ กรรณสูตร, สถิติเพื่อการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร: ด่านสุทธาการพิมพ์, ๒๕๔๒), หน้า ๑๐๘.

บทที่ ๔

ผลการศึกษา

การศึกษาวิจัยเรื่อง “สภาพปัญหาการบริหารงานของพระสังฆาธิการ ในอำเภอเมืองเพชรบุรี จังหวัดเพชรบุรี” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพการบริหารงานของพระสังฆาธิการ ในอำเภอเมืองเพชรบุรี จังหวัดเพชรบุรี เพื่อเปรียบเทียบสภาพการบริหารงานของพระสังฆาธิการ ในอำเภอเมืองเพชรบุรี จังหวัดเพชรบุรี โดยจำแนกตาม อายุ ตำแหน่ง พรรษา วุฒิการศึกษาทางสามัญ วุฒิการศึกษาทางธรรม วุฒิการศึกษาปริญญาธรรม และระยะเวลาในการดำรงตำแหน่ง และเพื่อศึกษาปัญหาและข้อเสนอแนะแนวทางในการแก้ไขปัญหาในการบริหารงานของพระสังฆาธิการ ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์ ซึ่งได้ใช้ค่าสถิติความถี่(Frequency) ร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard deviation) การวัดความสำคัญของสภาพปัญหาการบริหารงานของพระสังฆาธิการ ในอำเภอเมืองเพชรบุรี จังหวัดเพชรบุรี ด้านการปกครอง ด้านการศาสนศึกษา ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ด้านการเผยแผ่ ด้านการสาธารณูปการ และด้านการสาธารณสงเคราะห์ โดยให้คะแนนแบบมาตราส่วนประเมินค่า (Ratio Scale) สำหรับลักษณะคำถามประกอบด้วยข้อความที่ให้ความสำคัญในแต่ละด้าน การวัดระดับความสำคัญของบทบาทของพระสังฆาธิการต่อการพัฒนาชุมชน ใช้มาตราวัดของไลเคิร์ต (Likert' Scale) ในการแปลผลเพื่อเขียนรายงาน

การเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้ศึกษาได้แบ่งการวิเคราะห์และแปลความหมายของข้อมูลเป็น ๔ ตอนดังนี้

๔.๑ สถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

๔.๒ การวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับของสภาพปัญหาการบริหารงานของพระสังฆาธิการ ในอำเภอเมืองเพชรบุรี จังหวัดเพชรบุรี

๔.๓ ผลการเปรียบเทียบสภาพปัญหาการบริหารงานของพระสังฆาธิการ ในอำเภอเมืองเพชรบุรี จังหวัดเพชรบุรี จำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล

๔.๔ ข้อเสนอแนะ ในการแก้ไขสภาพปัญหา ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์

๔.๑ สถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

การวิเคราะห์สถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม จำนวน ๒๖๔ คน โดยจำแนกตาม อายุ ตำแหน่ง จำนวนพรรษา วุฒิการศึกษาสายสามัญ วุฒิการศึกษาทางธรรม วุฒิการศึกษาปริญญาธรรม และระยะเวลาในการดำรงตำแหน่ง ดังแสดงใน ตารางที่ ๔.๑

ตารางที่ ๔.๑ แสดงจำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม

(n = ๒๖๔)		
ข้อมูลทั่วไปของพระสังฆาธิการ	จำนวน (รูป)	ร้อยละ
อายุ		
๒๐ – ๓๐ ปี	๒๓	๘.๗
๓๑ – ๔๐ ปี	๙๕	๓๖.๐
๔๑ – ๕๐ ปี	๘๐	๓๐.๓
๕๑ – ๖๐ ปี	๓๘	๑๔.๔
๖๑ ปีขึ้นไป	๒๘	๑๐.๖
ตำแหน่ง		
เจ้าคณะจังหวัด/รองเจ้าคณะจังหวัด/ เจ้าคณะอำเภอ/รองเจ้าคณะอำเภอ	๕	๑.๙
เจ้าคณะตำบล	๑๔	๕.๓
เจ้าอาวาส	๗๑	๒๖.๙
รองเจ้าอาวาส	๒๔	๙.๑
ผู้ช่วยเจ้าอาวาส	๑๕๐	๕๖.๘
จำนวนพรรษา		
๑ – ๕ พรรษา	๕	๑.๙
๖ – ๑๐ พรรษา	๗๐	๒๖.๕
๑๑ – ๑๕ พรรษา	๕๓	๒๐.๑
๑๖ – ๒๐ พรรษา	๕๑	๑๙.๓
๒๑ พรรษาขึ้นไป	๘๕	๓๒.๒

ตารางที่ ๔.๑ (ต่อ)

ข้อมูลทั่วไปของพระสังฆาธิการ	จำนวน (รูป)	ร้อยละ
วุฒิการศึกษาสายสามัญ		
ต่ำกว่าปริญญาตรี	๑๕๑	๕๗.๒
ปริญญาตรี	๘๒	๓๑.๑
สูงกว่าปริญญาตรี	๓๑	๑๑.๗
วุฒิการศึกษาทางธรรม		
นักธรรมชั้นตรี	๓	๑.๑
นักธรรมชั้นโท	๕	๑.๙
นักธรรมชั้นเอก	๒๕๖	๙๗.๐
วุฒิการศึกษาเปรียญธรรม		
ไม่มีวุฒิการศึกษาเปรียญธรรม	๑๔๘	๕๖.๑
ประโยค ๑ - ๒ และ ป.ธ. ๓	๖๒	๒๓.๕
ป.ธ. ๔ - ๖	๓๓	๑๒.๔
ป.ธ. ๗ - ๙	๒๑	๘.๐
ระยะเวลาในการดำรงตำแหน่ง		
ต่ำกว่า ๕ ปี	๑๐๖	๔๐.๒
๕ - ๙ ปี	๗๕	๒๘.๔
๑๐ ปีขึ้นไป	๘๓	๓๑.๔

จากตารางที่ ๔.๑ พบว่า พระสังฆาธิการที่ตอบแบบสอบถาม ส่วนใหญ่มีอายุ ๓๑ - ๔๐ ปี จำนวน ๙๕ รูป คิดเป็นร้อยละ ๓๖.๐, มีตำแหน่งผู้ช่วยเจ้าอาวาส จำนวน ๑๕๐ รูป คิดเป็นร้อยละ ๕๖.๘, มีจำนวนพรรษา ๒๑ พรรษาขึ้นไป จำนวน ๘๕ รูป คิดเป็นร้อยละ ๓๒.๒, มีวุฒิการศึกษาสายสามัญ ต่ำกว่าปริญญาตรี จำนวน ๑๕๑ รูป คิดเป็นร้อยละ ๕๗.๒, มีวุฒิการศึกษาทางธรรม นักธรรมชั้นเอก จำนวน ๒๕๖ รูป คิดเป็นร้อยละ ๙๗.๐, มีวุฒิการศึกษาเปรียญธรรม ไม่มีวุฒิเปรียญธรรม จำนวน ๑๔๘ รูป คิดเป็นร้อยละ ๕๖.๑ และมีระยะเวลาในการดำรงตำแหน่ง ต่ำกว่า ๕ ปี จำนวน ๑๐๖ รูป คิดเป็นร้อยละ ๔๐.๒

๔.๒ การวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพปัญหาการบริหารงานของพระสังฆาธิการ ในอำเภอเมืองเพชรบุรี จังหวัดเพชรบุรี

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพปัญหาการบริหารงานของพระสังฆาธิการ ในอำเภอเมืองเพชรบุรี จังหวัดเพชรบุรี โดยภาพรวมและทั้ง ๖ ด้าน ได้แก่ ด้านการปกครอง, ด้านการศาสนศึกษา, ด้านการศึกษาสงเคราะห์, ด้านการเผยแผ่, ด้านการสาธารณูปการ และ ด้านการสาธารณสงเคราะห์ ดังแสดงใน ตารางที่ ๔.๒-๔.๘

ตารางที่ ๔.๒ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความคิดเห็นของพระสังฆาธิการ เกี่ยวกับสภาพปัญหาการบริหารงานของพระสังฆาธิการ ในอำเภอเมืองเพชรบุรี จังหวัดเพชรบุรี ในภาพรวม

สภาพปัญหาการบริหารงานของ พระสังฆาธิการ ในอำเภอเมืองเพชรบุรี จังหวัดเพชรบุรี	ระดับความคิดเห็น		
	\bar{x}	S.D.	แปลผล
๑. ด้านการปกครอง	๓.๗๑	๐.๕๓	มาก
๒. ด้านการศาสนศึกษา	๓.๖๔	๐.๖๘	มาก
๓. ด้านการศึกษาสงเคราะห์	๓.๒๕	๐.๕๘	ปานกลาง
๔. ด้านการเผยแผ่	๓.๖๖	๐.๖๑	มาก
๕. ด้านการสาธารณูปการ	๓.๗๐	๐.๕๖	มาก
๖. ด้านการสาธารณสงเคราะห์	๓.๖๖	๐.๕๗	มาก
รวม	๓.๖๗	๐.๕๓	มาก

จากตารางที่ ๔.๒ พบว่า พระสังฆาธิการมีความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพปัญหาการบริหารงานของพระสังฆาธิการ ในอำเภอเมืองเพชรบุรี จังหวัดเพชรบุรี ในภาพรวม อยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = ๓.๖๗$) และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า พระสังฆาธิการมีความคิดเห็นในระดับปานกลาง ๑ ด้าน คือ ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ส่วนด้านอื่นๆ พระสังฆาธิการมีความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพปัญหาการบริหารงานของพระสังฆาธิการ ในอำเภอเมืองเพชรบุรี จังหวัดเพชรบุรี ในระดับมาก

ตารางที่ ๔.๓ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความคิดเห็นของพระสังฆาธิการ
เกี่ยวกับสภาพปัญหาการบริหารงานของพระสังฆาธิการ ในอำเภอเมืองเพชรบุรี
จังหวัดเพชรบุรี ด้านการปกครอง

ด้านการปกครอง	ระดับความคิดเห็น		
	\bar{x}	S.D.	แปลผล
๑. จัดประชุมพระภิกษุสามเณรเพื่ออบรมสั่งสอนด้านข้อมูลวัตรปฏิบัติหลักธรรมวินัย	๓.๖๔	๐.๗๔	มาก
๒. ออกกฎ ระเบียบในการอยู่ร่วมกันเป็นหมู่คณะ	๓.๖๑	๐.๘๑	มาก
๓. ปรับปรุงซ่อมแซมและบำรุงรักษาวัดให้เจริญก้าวหน้าเป็นศาสนสถานที่น่าเลื่อมใสศรัทธาและน่าท่องเที่ยว	๓.๗๕	๐.๗๙	มาก
๔. ให้ความรู้ฝึกอบรมแก่บรรพชิต คฤหัสถ์ และศิษย์วัด	๓.๗๙	๐.๘๗	มาก
๕. บริหารจัดการกิจการของวัด โดยการจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายให้เป็นไปด้วยดี	๓.๗๘	๐.๗๙	มาก
๖. กำกับดูแลและบริหารจัดการศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปด้วยความระเบียบเรียบร้อยและเหมาะสม	๓.๘๖	๐.๗๔	มาก
๗. ระวังอธิกรณ์ การวินิจฉัยปัญหาเพื่อยุติเหตุความขัดแย้ง หรือลงนิคหกรรม	๓.๔๔	๐.๙๕	ปานกลาง
๘. ช่วยเหลือเกื้อกูล การพัฒนาคุณภาพชีวิตของพุทธศาสนิกชน	๓.๗๐	๐.๗๓	มาก
๙. ออกกฎ ระเบียบข้อบังคับต่างๆ แก่พุทธศาสนิกชน เช่น การห้ามเล่นการพนัน ห้ามดื่มสุรารายในบริเวณวัด	๓.๘๒	๐.๙๔	มาก
๑๐. ควบคุมการสอนธรรมศึกษาและบาลี	๓.๖๗	๐.๘๕	มาก
รวม	๓.๗๑	๐.๕๓	มาก

จากตารางที่ ๔.๓ พบว่า พระสังฆาธิการมีความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพปัญหาการบริหารงานของพระสังฆาธิการ ในอำเภอเมืองเพชรบุรี จังหวัดเพชรบุรี ด้านการปกครอง อยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = ๓.๗๑$) และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า พระสังฆาธิการมีความคิดเห็นอยู่ในระดับปานกลาง ๑ ข้อ คือ ระวังอธิกรณ์ การวินิจฉัยปัญหาเพื่อยุติเหตุความขัดแย้ง หรือลงนิคหกรรม ส่วนข้ออื่นๆ พระสังฆาธิการด้านการปกครองมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก

ตารางที่ ๔.๔ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความคิดเห็นของพระสังฆาธิการ
เกี่ยวกับสภาพปัญหาการบริหารงานของพระสังฆาธิการ ในอำเภอเมืองเพชรบุรี
จังหวัดเพชรบุรี ด้านการศาสนศึกษา

ด้านการศาสนศึกษา	ระดับความคิดเห็น		
	\bar{x}	S.D.	แปลผล
๑. ควบคุมดูแลการปฏิบัติงานให้เป็นไปตามแบบแผนและประเพณีอันดีงาม	๓.๗๗	๐.๗๒	มาก
๒. ตรวจตราเยี่ยมเยียนสำนักศาสนศึกษา	๓.๖๖	๐.๙๓	มาก
๓. ดูแล เร่งรัดให้มีการเรียนการสอนนักรวมอย่างทั่วถึง	๓.๖๗	๐.๘๘	มาก
๔. เร่งรัดรณรงค์ให้มีการอบรมบาลีและนักรวมก่อนสอบ (แต่ละปี)	๓.๕๖	๐.๙๒	มาก
๕. สรรหาและพัฒนาครูสอนนักรวมและบาลี	๓.๗๒	๒.๐๓	มาก
๖. จัดหาทุนการศึกษาให้แก่พระสงฆ์ที่เรียนนักรวมและบาลี	๓.๔๘	๐.๙๑	ปานกลาง
๗. ยกย่องเชิดชูเกียรติผู้สอนพระปริยัติธรรม เปรียญธรรมบาลี ปรโยคต่าง ๆ ให้มีขวัญและกำลังใจได้	๓.๗๘	๐.๘๖	มาก
๘. ส่งเสริมให้ครูสอนพระปริยัติธรรม เปรียญธรรมได้เป็นผู้ปกครองคณะสงฆ์ตามโอกาส	๓.๖๔	๐.๘๙	มาก
๙. จัดตั้งเงินนิตยภัต ให้แก่ครูสอนพระปริยัติธรรม	๓.๔๗	๐.๙๘	ปานกลาง
๑๐. สนับสนุนให้พระในสังกัด ไปสอนตามโรงเรียนต่าง ๆ	๓.๖๔	๐.๘๑	มาก
รวม	๓.๖๔	๐.๖๘	มาก

จากตารางที่ ๔.๔ พบว่า พระสังฆาธิการมีความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพปัญหาการบริหารงานของพระสังฆาธิการ ในอำเภอเมืองเพชรบุรี จังหวัดเพชรบุรี ด้านการศาสนศึกษา อยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 3.64$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า พระสังฆาธิการมีความคิดเห็นอยู่ในระดับปานกลาง ๒ ข้อ คือ จัดหาทุนการศึกษาให้แก่พระสงฆ์ที่เรียนนักรวมและบาลีและจัดตั้งเงินนิตยภัต ให้แก่ครูสอนพระปริยัติธรรม ส่วนข้ออื่นๆ พระสังฆาธิการด้านการศาสนศึกษาที่มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก

ตารางที่ ๔.๕ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความคิดเห็นของพระสังฆาธิการเกี่ยวกับสภาพปัญหาการบริหารงานของพระสังฆาธิการ ในอำเภอเมืองเพชรบุรี จังหวัดเพชรบุรี ด้านการศึกษาสงเคราะห์

ด้านการศึกษาสงเคราะห์	ระดับความคิดเห็น		
	\bar{x}	S.D.	แปลผล
๑. จัดตั้งกองทุนสงเคราะห์การศึกษาแก่เด็กและเยาวชนทุกระดับชั้น	๓.๘๗	๐.๘๑	มาก
๒. ช่วยพัฒนาสถานศึกษาของรัฐและเอกชน	๓.๘๑	๐.๘๔	มาก
๓. ช่วยเหลือด้านอุปกรณ์การศึกษา	๓.๗๙	๐.๘๒	มาก
๔. จัดตั้งศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด	๓.๓๓	๑.๐๐	ปานกลาง
๕. จัดตั้งศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์แก่เด็กและเยาวชน	๓.๔๔	๑.๐๔	ปานกลาง
๖. จัดตั้งโรงเรียนการกุศลของวัดเพื่อสงเคราะห์เด็กและเยาวชน	๓.๓๗	๐.๙๙	ปานกลาง
๗. จัดตั้งโรงเรียนพระปริยัติธรรมเพื่อส่งเสริมการศึกษาแก่พระภิกษุและสามเณร	๓.๖๗	๐.๙๘	มาก
๘. ช่วยเหลือด้านทุนการศึกษาเฉพาะบุคคลผู้กำลังศึกษาที่มีความเดือดร้อน	๓.๖๓	๐.๘๓	มาก
๙. ส่งเสริมครูช่วยสอนวิชาพระพุทธศาสนาในสถานศึกษา	๓.๗๘	๐.๘๖	มาก
๑๐. ประสานการจัดหางบประมาณในการสร้างอาคารเรียน/ห้องเรียน/ห้องจริยศึกษา	๓.๔๘	๐.๙๒	ปานกลาง
รวม	๓.๒๕	๐.๕๘	ปานกลาง

จากตารางที่ ๔.๕ พบว่า พระสังฆาธิการมีความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพปัญหาการบริหารงานของพระสังฆาธิการ ในอำเภอเมืองเพชรบุรี จังหวัดเพชรบุรี ด้านการศึกษาสงเคราะห์ อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x} = ๓.๒๕$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า พระสังฆาธิการมีความคิดเห็นอยู่ในระดับปานกลาง ๔ ข้อ คือ จัดตั้งศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด, จัดตั้งศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์แก่เด็กและเยาวชน, จัดตั้งโรงเรียนการกุศลของวัดเพื่อสงเคราะห์เด็กและเยาวชน และประสานการจัดหางบประมาณในการสร้างอาคารเรียน/ห้องเรียน/ห้องจริยศึกษา ส่วนข้ออื่นๆ พระสังฆาธิการด้านการศึกษาสงเคราะห์ มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก

ตารางที่ ๔.๖ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความคิดเห็นของพระสังฆาธิการ
เกี่ยวกับสภาพปัญหาการบริหารงานของพระสังฆาธิการ ในอำเภอเมืองเพชรบุรี
จังหวัดเพชรบุรี ด้านการเผยแผ่

ด้านการเผยแผ่	ระดับความคิดเห็น		
	\bar{x}	S.D.	แปลผล
๑. อบรมพระภิกษุสามเณรให้มีสมณสัญญาและอบรมในเรื่องพระธรรมวินัย จรรยา มารยาทการปฏิบัติอันเกี่ยวกับพิธีหรือแบบอย่างที่ดี	๓.๘๓	๐.๘๓	มาก
๒. อบรมทำวัตรสวดมนต์ตามหลักพระธรรมวินัย	๓.๘๕	๐.๗๕	มาก
๓. แนะนำสั่งสอนอบรมประชาชนให้เข้าใจในศาสนพิธีและการปฏิบัติ	๓.๘๘	๐.๗๐	มาก
๔. เทศนาสั่งสอนประชาชนให้ตั้งอยู่ในศีลธรรมตามหลักธรรมคำสอน ของพระพุทธศาสนาโดยถูกต้อง	๓.๗๒	๐.๗๔	มาก
๕. อบรมพระสงฆ์สามเณรให้รู้จักวิธีการเผยแผ่ธรรมะโดยการจัดให้มี การเทศน์การบรรยายธรรมในวันสำคัญทางศาสนา	๓.๗๒	๐.๘๒	มาก
๖. อบรมให้ศิษย์วัดมีความรู้เรื่องศาสนาและอบรมศีลธรรมจรรยาให้ พระสวดมนต์	๓.๖๖	๐.๘๗	มาก
๗. จัดตั้งห้องสมุดภายในวัดเพื่อประโยชน์ในการศึกษาธรรมบาลีแก่ พระสงฆ์และประชาชน	๓.๓๘	๐.๗๓	ปานกลาง
๘. จัดหาหนังสือ การให้พระสวดมนต์เพื่อผู้รักษาตีสังฆกรรมได้ท่อง ได้ อ่านตามควรแต่โอกาส	๓.๖๔	๐.๘๕	มาก
๙. จัดให้มีการบรรยายธรรมทางวิทยุกระจายเสียง	๓.๔๔	๑.๐๔	ปานกลาง
๑๐. จัดให้มีการพิมพ์หนังสือธรรมะหรือการเทศน์ออกเผยแผร์เป็นธรรมทาน	๓.๓๒	๐.๗๐	ปานกลาง
รวม	๓.๖๖	๐.๖๑	มาก

จากตารางที่ ๔.๖ พบว่า พระสังฆาธิการมีความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพปัญหาการบริหารงานของพระสังฆาธิการ ในอำเภอเมืองเพชรบุรี จังหวัดเพชรบุรี ด้านการเผยแผ่ อยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 3.66$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า พระสังฆาธิการมีความคิดเห็นอยู่ในระดับปานกลาง ๓ ข้อ คือ จัดตั้งห้องสมุดภายในวัดเพื่อประโยชน์ในการศึกษาธรรมบาลีแก่พระสงฆ์และประชาชน, จัดให้มีการบรรยายธรรมทางวิทยุกระจายเสียง และจัดให้มีการพิมพ์หนังสือธรรมะหรือการเทศน์ออกเผยแผร์เป็นธรรมทาน ส่วนข้ออื่นๆ พระสังฆาธิการด้านการเผยแผ่ มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก

ตารางที่ ๔.๗ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความคิดเห็นของพระสังฆาธิการ
เกี่ยวกับสภาพปัญหาการบริหารงานของพระสังฆาธิการ ในอำเภอเมืองเพชรบุรี
จังหวัดเพชรบุรี ด้านการสาธารณูปการ

ด้านการสาธารณูปการ	ระดับความคิดเห็น		
	\bar{x}	S.D.	แปลผล
๑. วางแผนในการก่อสร้างอาคารเสนาสนะภายในวัด	๓.๗๐	๐.๘๒	มาก
๒. ควบคุมดูแลการก่อสร้างโดยส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นและ ความเป็นไทย	๓.๗๔	๐.๘๖	มาก
๓. จัดการควบคุมสิ่งปลูกสร้างภายในวัดให้เป็นระเบียบสัดส่วน	๓.๘๖	๐.๘๒	มาก
๔. จัดศาสนสมบัติให้เป็นไปตามกฎกระทรวง และพระธรรมวินัย	๓.๘๒	๐.๘๐	มาก
๕. ก่อสร้างเสนาสนะด้วยการขอเงินงบประมาณอุดหนุนจากรัฐ ราชการ	๓.๒๘	๑.๑๘	ปานกลาง
๖. จัดสาธารณูปโภค เช่น น้ำ ไฟ ภายในวัด	๓.๘๐	๐.๘๒	มาก
๗. ขจัดความขัดแย้งระหว่างวัดกับชาวบ้าน ที่มีสาธารณูปการเป็นเหตุ	๓.๔๙	๐.๙๙	ปานกลาง
๘. จัดงานวัดเพื่อหารายได้บำรุงวัด	๓.๖๖	๐.๘๔	มาก
๙. ดูแล ซ่อมแซมและปฏิสังขรณ์ถาวรวัตถุภายในวัดที่ชำรุดทรุดโทรม	๓.๙๒	๐.๗๑	มาก
๑๐. หาทุนในการบำรุงวัดและซ่อมแซมอาคาร และเครื่องสาธารณูป โภค เช่น ประปา และไฟฟ้า เป็นต้น	๓.๗๔	๐.๘๐	มาก
รวม	๓.๗๐	๐.๕๖	มาก

จากตารางที่ ๔.๗ พบว่า พระสังฆาธิการมีความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพปัญหาการบริหารงานของพระสังฆาธิการ ในอำเภอเมืองเพชรบุรี จังหวัดเพชรบุรี ด้านการสาธารณูปการ อยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 3.70$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า พระสังฆาธิการมีความคิดเห็นอยู่ในระดับปานกลาง ๒ ข้อ คือ ก่อสร้างเสนาสนะด้วยการขอเงินงบประมาณอุดหนุนจากรัฐราชการและขจัดความขัดแย้งระหว่างวัดกับชาวบ้าน ที่มีสาธารณูปการเป็นเหตุ ส่วนข้ออื่นๆ พระสังฆาธิการด้านการสาธารณูปการมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก

ตารางที่ ๔.๘ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความคิดเห็นของพระสังฆาธิการเกี่ยวกับสภาพปัญหาการบริหารงานของพระสังฆาธิการ ในอำเภอเมืองเพชรบุรี จังหวัดเพชรบุรี ด้านการสาธารณสงเคราะห์

ด้านการสาธารณสงเคราะห์	ระดับความคิดเห็น		
	\bar{x}	S.D.	แปลผล
๑. จัดทำถนนภายในวัดให้สะดวกแก่การสัญจรไปมา	๓.๗๒	๐.๘๐	มาก
๒. จัดทำป้ายวัดเพื่อประชาสัมพันธ์วัด และศาสนสถาน	๓.๗๘	๐.๘๒	มาก
๓. ยกย่องวัดที่ได้รับการพัฒนาให้เป็นวัดพัฒนาตัวอย่าง	๓.๗๒	๐.๘๙	มาก
๔. ยกย่องเจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส ผู้ช่วยเจ้าอาวาส ที่มีผลงานเผยแผ่ดีเด่น	๓.๖๔	๐.๗๓	มาก
๕. จัดตั้งหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลและจัดอบรมประชาชน	๓.๔๔	๐.๘๑	ปานกลาง
๖. ป้องกันและรณรงค์ในการเลิกยาเสพติดให้โทษในสังคม	๓.๗๙	๐.๗๘	มาก
๗. ช่วยเหลือให้คำแนะนำ ตามหลักศาสนาแก่บุคคลที่มีความเดือดร้อนหรือมีทุกข์	๓.๗๖	๐.๗๙	มาก
๘. กำหนดแผนงานที่จะปฏิบัติและให้การสงเคราะห์แก่ประชาชน	๓.๖๓	๐.๙๓	มาก
๙. ดำเนินกิจการสาธารณสงเคราะห์ด้วยการพัฒนาหมู่บ้านสร้างถนนขุดลอกคูคลอง	๓.๔๙	๐.๘๖	ปานกลาง
๑๐. ช่วยเหลือเกื้อกูลกิจการของผู้ชุมชนซึ่งเป็นไปเพื่อการสาธารณประโยชน์	๓.๖๔	๐.๙๙	มาก
รวม	๓.๖๖	๐.๕๗	มาก

จากตารางที่ ๔.๘ พบว่า พระสังฆาธิการมีความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพปัญหาการบริหารงานของพระสังฆาธิการ ในอำเภอเมืองเพชรบุรี จังหวัดเพชรบุรี ด้านการสาธารณสงเคราะห์ อยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 3.66$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า พระสังฆาธิการมีความคิดเห็นอยู่ในระดับปานกลาง ๒ ข้อ คือ จัดตั้งหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลและจัดอบรมประชาชนและดำเนินกิจการสาธารณสงเคราะห์ด้วยการพัฒนาหมู่บ้าน สร้างถนนขุดลอกคูคลอง ส่วนข้ออื่นๆ พระสังฆาธิการด้านการสาธารณสงเคราะห์มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก

๔.๓ ผลการเปรียบเทียบสภาพปัญหาการบริหารงานของพระสังฆาธิการ ในอำเภอเมืองเพชรบุรี จังหวัดเพชรบุรี จำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล

ผลการเปรียบเทียบปัญหาการบริหารงานของพระสังฆาธิการ ในอำเภอเมืองเพชรบุรี จังหวัดเพชรบุรี จำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล ทดสอบสมมติฐานโดยการวิเคราะห์ความแตกต่างระหว่างตัวแปร ได้แก่ อายุ, ตำแหน่ง, พรรษา, วุฒิการศึกษาสายสามัญ, วุฒิการศึกษาทางธรรม, วุฒิการศึกษาเปรียญธรรม และระยะเวลาในการดำรงตำแหน่ง มีการบริหารงาน โดยแสดงการวิเคราะห์ด้วยค่าเฉลี่ย (Mean) ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation : S.D.) และการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-way analysis of variance) ตามสมมติฐานดังตารางที่ ๔.๙ - ๔.๓๖

สมมติฐานที่ ๑ พระสังฆาธิการที่มีอายุต่างกัน มีการบริหารงานแตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๙ การเปรียบเทียบความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพปัญหาการบริหารงานของพระสังฆาธิการ ในอำเภอเมืองเพชรบุรี จังหวัดเพชรบุรี จำแนกตามอายุ

(n = ๒๖๔)

สภาพปัญหาการบริหารงาน ของ พระสังฆาธิการ	อายุ										F	Sig.
	๒๐ - ๓๐ ปี		๓๑ - ๔๐ ปี		๔๑ - ๕๐ ปี		๕๑ - ๖๐ ปี		๖๑ ปีขึ้นไป			
	\bar{x}	S.D.	\bar{x}	S.D.	\bar{x}	S.D.	\bar{x}	S.D.	\bar{x}	S.D.		
๑. ด้านการปกครอง	๓.๖๗	๐.๕๙	๓.๗๗	๐.๔๗	๓.๕๗	๐.๕๓	๓.๖๘	๐.๕๙	๓.๙๕	๐.๔๘	๓.๒๘*	๐.๐๑
๒. ด้านการศาสนศึกษา	๓.๗๐	๐.๙๑	๓.๗๒	๐.๕๗	๓.๓๙	๐.๗๑	๓.๖๕	๐.๖๘	๔.๐๒	๐.๔๗	๕.๕๙*	๐.๐๐
๓. ด้านการศึกษาสงเคราะห์	๓.๗๖	๐.๘๖	๓.๗๖	๐.๖๓	๓.๓๗	๐.๖๒	๓.๕๔	๐.๖๐	๓.๘๕	๐.๔๘	๕.๖๔*	๐.๐๐
๔. ด้านการเผยแผ่	๓.๖๕	๐.๖๑	๓.๗๓	๐.๕๗	๓.๕๑	๐.๖๒	๓.๖๔	๐.๖๔	๓.๙๑	๐.๖๒	๒.๙๑*	๐.๐๓
๕. ด้านการสาธารณูปการ	๓.๖๗	๐.๖๕	๓.๗๕	๐.๕๑	๓.๕๘	๐.๕๖	๓.๗๒	๐.๖๔	๓.๘๙	๐.๔๗	๑.๙๙	๐.๑๐
๖. ด้านการสาธารณสงเคราะห์	๓.๖๘	๐.๗๒	๓.๗๓	๐.๔๙	๓.๕๒	๐.๕๙	๓.๖๙	๐.๖๐	๓.๗๙	๐.๕๐	๒.๑๑	๐.๐๘
รวม	๓.๖๙	๐.๖๓	๓.๗๔	๐.๔๗	๓.๔๙	๐.๕๔	๓.๖๕	๐.๕๗	๓.๙๐	๐.๔๓	๔.๓๒*	๐.๐๐

*อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๙ พบว่า พระสังฆาธิการที่มีอายุต่างกัน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพปัญหาการบริหารงานของพระสังฆาธิการ ในอำเภอเมืองเพชรบุรี จังหวัดเพชรบุรี โดยภาพรวมแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า พระสังฆาธิการที่มีอายุแตกต่างกัน มีความคิดเห็นไม่แตกต่างกันในด้านการสาธารณูปการ และด้านการสาธารณสงเคราะห์ ส่วนด้านอื่นๆ มีความคิดเห็นแตกต่างกัน

ดังนั้นจึงได้ทำการเปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยเป็นคู่ของความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพปัญหาการบริหารงานของพระสังฆาธิการ ในอำเภอเมืองเพชรบุรี จังหวัดเพชรบุรี โดยภาพรวม และรายด้าน ได้แก่ ด้านการปกครอง ด้านการศาสนศึกษา ด้านการศึกษา สงเคราะห์ และด้านการเผยแผ่ ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (Least Significant Difference : LSD) รายละเอียดดังแสดงในตารางที่ ๔.๑๐ - ๔.๑๔

ตารางที่ ๔.๑๐ การเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (LSD)

จำแนกโดยภาพรวม

(n = ๒๖๔)

อายุ	\bar{x}	๒๐-๓๐ ปี	๓๑-๔๐ ปี	๔๑-๕๐ ปี	๕๑-๖๐ ปี	๖๑ ปีขึ้นไป
		๓.๖๙	๓.๗๔	๓.๔๙	๓.๖๕	๓.๙๐
๒๐-๓๐ ปี	๓.๖๙	-	-๐.๐๖	๐.๒๐	๐.๐๔	-๐.๒๑
๓๑-๔๐ ปี	๓.๗๔	-	-	๐.๒๕*	๐.๐๙	-๐.๑๖
๔๑-๕๐ ปี	๓.๔๙	-	-	-	-๐.๑๖	-๐.๔๑*
๕๑-๖๐ ปี	๓.๖๕	-	-	-	-	-๐.๒๕
๖๑ ปีขึ้นไป	๓.๙๐	-	-	-	-	-

*อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๑๐ พบว่า พระสังฆาธิการที่มีอายุ ๓๑ - ๔๐ ปี และ ๔๑ - ๕๐ ปี มีความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพปัญหาการบริหารงานของพระสังฆาธิการ ในอำเภอเมืองเพชรบุรี จังหวัดเพชรบุรี โดยภาพรวมน้อยกว่า พระสังฆาธิการที่มีอายุ ๔๑ - ๕๐ ปี และ ๖๑ ปี ขึ้นไป อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

ตารางที่ ๔.๑๑ การเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (LSD)

จำแนกด้านการปกครอง

(n = ๒๖๔)

อายุ	\bar{x}	๒๐-๓๐ ปี	๓๑-๔๐ ปี	๔๑-๕๐ ปี	๕๑-๖๐ ปี	๖๑ ปีขึ้นไป
		๓.๖๗	๓.๗๗	๓.๕๗	๓.๖๘	๓.๙๕
๒๐-๓๐ ปี	๓.๖๗	-	-๐.๑๐	๐.๑๐	-๐.๐๑	-๐.๒๘
๓๑-๔๐ ปี	๓.๗๗	-	-	๐.๒๐*	๐.๐๙	-๐.๑๘
๔๑-๕๐ ปี	๓.๕๗	-	-	-	-๐.๑๑	-๐.๓๘*
๕๑-๖๐ ปี	๓.๖๘	-	-	-	-	-๐.๒๗*
๖๑ ปีขึ้นไป	๓.๙๕	-	-	-	-	-

*อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๑๑ พบว่า พระสังฆาธิการที่มีอายุ ๓๑ – ๔๐ ปี, ๔๑ – ๕๐ ปี และ ๕๑-๖๐ ปี มีความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพปัญหาการบริหารงานของพระสังฆาธิการ ในอำเภอเมืองเพชรบุรี จังหวัดเพชรบุรี ในด้านการปกครองน้อยกว่า พระสังฆาธิการที่มีอายุ ๔๑ – ๕๐ ปี และ ๖๑ ปี ขึ้นไป อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

ตารางที่ ๔.๑๒ การเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (LSD)

จำแนกด้านการศึกษา

(n = ๒๖๔)

อายุ	\bar{x}	๒๐-๓๐ ปี	๓๑-๔๐ ปี	๔๑-๕๐ ปี	๕๑-๖๐ ปี	๖๑ ปีขึ้นไป
		๓.๗๐	๓.๗๒	๓.๓๙	๓.๖๕	๔.๐๒
๒๐-๓๐ ปี	๓.๗๐	-	-๐.๐๒	๐.๓๑	๐.๐๕	-๐.๓๒
๓๑-๔๐ ปี	๓.๗๒	-	-	๐.๓๓*	๐.๐๗	-๐.๓๐*
๔๑-๕๐ ปี	๓.๓๙	-	-	-	-๐.๒๖*	-๐.๖๓*
๕๑-๖๐ ปี	๓.๖๕	-	-	-	-	-๐.๓๗*
๖๑ ปีขึ้นไป	๔.๐๒	-	-	-	-	-

*อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๑๒ พบว่า พระสังฆาธิการที่มีอายุ ๓๑ – ๔๐ ปี, ๔๑ – ๕๐ ปี และ ๕๑ – ๖๐ ปี มีความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพปัญหาการบริหารงานของพระสังฆาธิการ ในอำเภอเมืองเพชรบุรี จังหวัดเพชรบุรี โดยด้านการศึกษาน้อยกว่า พระสังฆาธิการที่มีอายุ ๔๑ – ๕๐ ปี, ๕๑ – ๖๐ ปี และ ๖๑ ปี ขึ้นไป อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

ตารางที่ ๔.๑๓ การเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (LSD)

จำแนกด้านการศึกษาระดับ

(n = ๒๖๔)

อายุ	\bar{x}	๒๐-๓๐ ปี	๓๑-๔๐ ปี	๔๑-๕๐ ปี	๕๑-๖๐ ปี	๖๑ ปีขึ้นไป
		๓.๗๖	๓.๗๖	๓.๓๗	๓.๕๔	๓.๘๕
๒๐-๓๐ ปี	๓.๗๖	-	-	๐.๓๙*	๐.๒๒	-๐.๐๙
๓๑-๔๐ ปี	๓.๗๖	-	-	๐.๓๙*	๐.๒๒	-๐.๐๙
๔๑-๕๐ ปี	๓.๓๗	-	-	-	-๐.๑๗	-๐.๔๘*
๕๑-๖๐ ปี	๓.๕๔	-	-	-	-	-๐.๓๑
๖๑ ปีขึ้นไป	๓.๘๕	-	-	-	-	-

*อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๑๓ พบว่า พระสังฆาธิการที่มีอายุ ๒๐-๓๐ ปี, ๓๑ - ๔๐ ปี และ ๔๑ - ๕๐ ปี มีความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพปัญหาการบริหารงานของพระสังฆาธิการ ในอำเภอเมืองเพชรบุรี จังหวัดเพชรบุรี โดยด้านการศึกษาระดับน้อยกว่า พระสังฆาธิการที่มีอายุ ๔๑ - ๕๐ ปี และ ๖๑ ปี ขึ้นไป อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

ตารางที่ ๔.๑๔ การเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (LSD)

จำแนกด้านการเผยแพร่

(n = ๒๖๔)

อายุ	\bar{x}	๒๐-๓๐ ปี	๓๑-๔๐ ปี	๔๑-๕๐ ปี	๕๑-๖๐ ปี	๖๑ ปีขึ้นไป
		๓.๖๕	๓.๗๓	๓.๕๑	๓.๖๔	๓.๙๑
๒๐-๓๐ ปี	๓.๖๕	-	-๐.๐๘	๐.๑๔	๐.๐๑	-๐.๒๖
๓๑-๔๐ ปี	๓.๗๓	-	-	๐.๒๒*	๐.๐๙	-๐.๑๘
๔๑-๕๐ ปี	๓.๕๑	-	-	-	-๐.๑๓	-๐.๔๐*
๕๑-๖๐ ปี	๓.๖๔	-	-	-	-	-๐.๒๗
๖๑ ปีขึ้นไป	๓.๙๑	-	-	-	-	-

*อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๑๔ พบว่า พระสังฆาธิการที่มีอายุ ๓๑ - ๔๐ ปี และ ๔๑ - ๕๐ ปี มีความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพปัญหาการบริหารงานของพระสังฆาธิการ ในอำเภอเมืองเพชรบุรี จังหวัดเพชรบุรี โดยด้านการเผยแพร่น้อยกว่า พระสังฆาธิการที่มีอายุ ๔๑ - ๕๐ ปี และ ๖๑ ปีขึ้นไป อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

สมมติฐานที่ ๒ พระสังฆาธิการที่มีตำแหน่งต่างกัน มีการบริหารงานแตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๑๕ การเปรียบเทียบความความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพปัญหาการบริหารงานของพระสังฆาธิการ ในอำเภอเมืองเพชรบุรี จังหวัดเพชรบุรี จำแนกตามตำแหน่ง

ตารางที่ ๔.๑๕ การเปรียบเทียบความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพปัญหาการบริหารงานของพระสังฆาธิการ ในอำเภอเมืองเพชรบุรี จังหวัดเพชรบุรี
จำแนกตามตำแหน่ง

(n=๒๖๔)

สภาพปัญหาการบริหารงานของ พระสังฆาธิการ	ตำแหน่ง										F	Sig.
	เจ้าคณะจังหวัด/ รองเจ้าคณะ จังหวัด/เจ้าคณะ อำเภอ/ รองเจ้าคณะ อำเภอ		เจ้าคณะตำบล		เจ้าอาวาส		รองเจ้าอาวาส		ผู้ช่วยเจ้าอาวาส			
	\bar{X}	S.D	\bar{X}	S.D	\bar{X}	S.D	\bar{X}	S.D	\bar{X}	S.D		
๑. ด้านการปกครอง	๓.๙๒	๐.๕๙	๓.๙๙	๐.๖๕	๓.๙๕	๐.๕๗	๓.๙๒	๐.๔๐	๓.๕๙	๐.๔๙	๕.๑๙*	๐.๐๐
๒. ด้านการศึกษา	๓.๙๐	๐.๖๙	๓.๗๐	๐.๕๕	๓.๙๒	๐.๗๑	๓.๗๔	๐.๖๔	๓.๕๓	๐.๖๖	๒.๒๒	๐.๐๗
๓. ด้านการศึกษาสงเคราะห์	๓.๖๙	๐.๖๑	๓.๔๓	๐.๕๐	๓.๖๑	๐.๖๔	๓.๙๐	๐.๓๙	๓.๖๑	๐.๗๑	๐.๙๐	๐.๕๒
๔. ด้านการเผยแผ่	๓.๖๖	๐.๗๔	๓.๙๐	๐.๖๕	๓.๙๐	๐.๖๗	๓.๙๓	๐.๓๗	๓.๕๔	๐.๕๙	๓.๗๕*	๐.๐๑
๕. ด้านการสาธารณูปการ	๓.๙๒	๐.๕๔	๓.๕๖	๐.๕๑	๓.๙๒	๐.๕๙	๓.๙๐	๐.๓๖	๓.๖๒	๐.๕๖	๒.๙๔*	๐.๐๓
๖. ด้านการสาธารณสงเคราะห์	๓.๙๐	๐.๔๙	๓.๖๐	๐.๕๐	๓.๗๖	๐.๖๙	๓.๙๑	๐.๓๕	๓.๕๙	๐.๕๓	๒.๖๕*	๐.๐๓
รวม	๓.๙๐	๐.๕๖	๓.๖๖	๐.๕๒	๓.๗๙	๐.๕๖	๓.๙๗	๐.๓๖	๓.๕๙	๐.๕๒	๒.๗๕*	๐.๐๓

*อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๑๕ พบว่า พระสังฆาธิการที่มีตำแหน่งต่างกัน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพปัญหาการบริหารงานของพระสังฆาธิการ ในอำเภอเมืองเพชรบุรี จังหวัดเพชรบุรี โดยภาพรวมแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า พระสังฆาธิการที่มีอายุแตกต่างกัน มีความคิดเห็นแตกต่างกันในด้านการศึกษาสงเคราะห์, ด้านการเผยแผ่ และด้านการสาธารณูปการ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

ดังนั้นจึงได้ทำการเปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยเป็นคู่ของความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพปัญหาการบริหารงานของพระสังฆาธิการ ในอำเภอเมืองเพชรบุรี จังหวัดเพชรบุรี โดยรวม และรายด้าน ได้แก่ ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ด้านการเผยแผ่ ด้านการสาธารณูปการ ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (Least Significant Difference : LSD) รายละเอียดดังแสดงในตารางที่ ๔.๑๖ – ๔.๒๐

ตารางที่ ๔.๑๖ การเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (LSD)

จำแนกตามตำแหน่ง โดยภาพรวม

(n = ๒๖๔)

ตำแหน่ง	\bar{x}	เจ้าคณะจังหวัด/ รองเจ้าคณะจังหวัด/ เจ้าคณะอำเภอ/ รองเจ้าคณะอำเภอ	เจ้าคณะ ตำบล	เจ้าอาวาส	รองเจ้า อาวาส	ผู้ช่วยเจ้า อาวาส
		๓.๘๐	๓.๖๖	๓.๗๘	๓.๘๗	๓.๕๘
เจ้าคณะจังหวัด/ รองเจ้าคณะจังหวัด/ เจ้าคณะอำเภอ/ รองเจ้าคณะอำเภอ	๓.๘๐	-	๐.๑๔	๐.๐๒	-๐.๐๗	๐.๒๒
เจ้าคณะตำบล	๓.๖๖	-	-	-๐.๑๒	-๐.๒๑	๐.๐๘
เจ้าอาวาส	๓.๗๘	-	-	-	-๐.๐๙	๐.๒๐*
รองเจ้าอาวาส	๓.๘๗	-	-	-	-	๐.๒๙*
ผู้ช่วยเจ้าอาวาส	๓.๕๘	-	-	-	-	-

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕

จากตารางที่ ๔.๑๖ พบว่า พระสังฆาธิการที่มีตำแหน่งเป็นเจ้าอาวาส และรองเจ้าอาวาส มีความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพปัญหาการบริหารงานของพระสังฆาธิการ ในอำเภอเมืองเพชรบุรี จังหวัดเพชรบุรี โดยภาพรวมน้อยกว่า พระสังฆาธิการที่มีตำแหน่งเป็นผู้ช่วยเจ้าอาวาส อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

ตารางที่ ๔.๑๗ การเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (LSD)

จำแนกตามตำแหน่ง ด้านการปกครอง

(n = ๒๖๔)

ตำแหน่ง	\bar{x}	เจ้าคณะจังหวัด/ รองเจ้าคณะจังหวัด/ เจ้าคณะอำเภอ/ รองเจ้าคณะอำเภอ	เจ้าคณะ ตำบล	เจ้าอาวาส	รองเจ้า อาวาส	ผู้ช่วยเจ้า อาวาส
		๓.๙๒	๓.๘๘	๓.๘๕	๓.๙๒	๓.๕๘
เจ้าคณะจังหวัด/ รองเจ้าคณะจังหวัด/ เจ้าคณะอำเภอ/ รองเจ้าคณะอำเภอ	๓.๙๒	-	๐.๐๔	๐.๐๗	๐.๐๐	๐.๓๔
เจ้าคณะตำบล	๓.๘๘	-	-	๐.๐๓	-๐.๐๔	๐.๓๐*
เจ้าอาวาส	๓.๘๕	-	-	-	-๐.๐๗	๐.๒๗*
รองเจ้าอาวาส	๓.๙๒	-	-	-	-	๐.๓๔*
ผู้ช่วยเจ้าอาวาส	๓.๕๘	-	-	-	-	-

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕

จากตารางที่ ๔.๑๗ พบว่า พระสังฆาธิการที่มีตำแหน่งเป็นเจ้าคณะตำบล, เจ้าอาวาส และรองเจ้าอาวาส มีความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพปัญหาการบริหารงานของพระสังฆาธิการ ในอำเภอเมืองเพชรบุรี จังหวัดเพชรบุรี ในด้านการปกครองน้อยกว่า พระสังฆาธิการที่มีตำแหน่ง ผู้ช่วยเจ้าอาวาส อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

ตารางที่ ๔.๑๘ การเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด

(LSD)

จำแนกตามตำแหน่ง ด้านการเผยแพร่

(n = ๒๖๔)

ตำแหน่ง	\bar{x}	เจ้าคณะจังหวัด/ รองเจ้าคณะจังหวัด/ เจ้าคณะอำเภอ/ รองเจ้าคณะอำเภอ	เจ้าคณะ ตำบล	เจ้าอาวาส	รองเจ้า อาวาส	ผู้ช่วยเจ้า อาวาส
		๓.๖๖	๓.๘๐	๓.๘๐	๓.๙๓	๓.๕๔
เจ้าคณะจังหวัด/ รองเจ้าคณะจังหวัด/ เจ้าคณะอำเภอ/ รองเจ้าคณะอำเภอ	๓.๖๖	-	-๐.๑๔	-๐.๑๔	-๐.๒๗	๐.๑๒
เจ้าคณะตำบล	๓.๘๐	-	-	๐	-๐.๑๓	๐.๒๖
เจ้าอาวาส	๓.๘๐	-	-	-	-๐.๑๓	๐.๒๖*
รองเจ้าอาวาส	๓.๙๓	-	-	-	-	๐.๓๙*
ผู้ช่วยเจ้าอาวาส	๓.๕๔	-	-	-	-	-

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕

จากตารางที่ ๔.๑๘ พบว่า พระสังฆาธิการที่มีตำแหน่งเป็นเจ้าอาวาส และรองเจ้าอาวาส มีความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพปัญหาการบริหารงานของพระสังฆาธิการ ในอำเภอเมืองเพชรบุรี จังหวัดเพชรบุรี ด้านการเผยแผ่น้อยกว่า พระสังฆาธิการที่มีตำแหน่งเป็นผู้ช่วยเจ้าอาวาส อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

ตารางที่ ๔.๑๙ การเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด

(LSD)

จำแนกตามตำแหน่ง ด้านสาธารณูปการ

(n = ๒๖๔)

ตำแหน่ง	\bar{x}	เจ้าคณะจังหวัด/ รองเจ้าคณะจังหวัด/ เจ้าคณะอำเภอ/ รองเจ้าคณะอำเภอ	เจ้าคณะ ตำบล	เจ้าอาวาส	รองเจ้า อาวาส	ผู้ช่วยเจ้า อาวาส
		๓.๙๒	๓.๕๖	๓.๘๒	๓.๙๐	๓.๖๒
เจ้าคณะจังหวัด/ รองเจ้าคณะจังหวัด/ เจ้าคณะอำเภอ/ รองเจ้าคณะอำเภอ	๓.๙๒	-	๐.๓๖	๐.๐๑	๐.๐๒	๐.๓๐
เจ้าคณะตำบล	๓.๕๖	-	-	-๐.๒๖	-๐.๓๔	-๐.๐๖
เจ้าอาวาส	๓.๘๒	-	-	-	-๐.๐๘	๐.๒๐*
รองเจ้าอาวาส	๓.๙๐	-	-	-	-	๐.๒๘*
ผู้ช่วยเจ้าอาวาส	๓.๖๒	-	-	-	-	-

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕

จากตารางที่ ๔.๑๙ พบว่า พระสังฆาธิการที่มีตำแหน่งเป็นเป็นเจ้าอาวาส และรองเจ้าอาวาสมีความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพปัญหาการบริหารงานของพระสังฆาธิการ ในอำเภอเมืองเพชรบุรี จังหวัดเพชรบุรี ด้านการสาธารณูปการน้อยกว่า พระสังฆาธิการที่มีตำแหน่งผู้ช่วยเจ้าอาวาส อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

ตารางที่ ๔.๒๐ การเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (LSD)

จำแนกตามตำแหน่ง ด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์ (n = ๒๖๔)

ตำแหน่ง	\bar{x}	เจ้าคณะจังหวัด/ รองเจ้าคณะจังหวัด/ เจ้าคณะอำเภอ/ รองเจ้าคณะอำเภอ	เจ้าคณะ ตำบล	เจ้าอาวาส	รองเจ้า อาวาส	ผู้ช่วยเจ้า อาวาส
		๓.๘๐	๓.๖๐	๓.๗๖	๓.๘๑	๓.๕๘
เจ้าคณะจังหวัด/ รองเจ้าคณะจังหวัด/ เจ้าคณะอำเภอ/ รองเจ้าคณะอำเภอ	๓.๘๐	-	๐.๒๐	๐.๐๔	-๐.๑๑	๐.๒๒
เจ้าคณะตำบล	๓.๖๐	-	-	-๐.๑๖	-๐.๓๑	๐.๐๒
เจ้าอาวาส	๓.๗๖	-	-	-	-๐.๑๕	๐.๑๘*
รองเจ้าอาวาส	๓.๘๑	-	-	-	-	๐.๓๓*
ผู้ช่วยเจ้าอาวาส	๓.๕๘	-	-	-	-	-

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕

จากตารางที่ ๔.๒๐ พบว่า พระสังฆาธิการที่มีตำแหน่งเป็นเป็นเจ้าอาวาส และรองเจ้าอาวาสมีความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพปัญหาการบริหารงานของพระสังฆาธิการ ในอำเภอเมืองเพชรบุรี จังหวัดเพชรบุรี ด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์ น้อยกว่า พระสังฆาธิการที่มีตำแหน่งผู้ช่วยเจ้าอาวาส อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

สมมติฐานที่ ๓ พระสังฆาธิการที่มีจำนวนพรรษาต่างกัน มีการบริหารงานแตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๒๑ การเปรียบเทียบความความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพปัญหาการบริหารงานของพระสังฆาธิการ ในอำเภอเมืองเพชรบุรี จังหวัดเพชรบุรี
จำแนกตามจำนวนพรรษา

(n = ๒๖๔)

สภาพปัญหาการบริหารงาน ของพระสังฆาธิการ	จำนวนพรรษา										F	Sig.
	๑-๕ พรรษา		๖-๑๐ พรรษา		๑๑-๑๕ พรรษา		๑๖-๒๐ พรรษา		๒๑ พรรษา ขึ้นไป			
	\bar{x}	S.D.	\bar{x}	S.D.	\bar{x}	S.D.	\bar{x}	S.D.	\bar{x}	S.D.		
๑. ด้านการปกครอง	๓.๖๐	๐.๘๐	๓.๖๓	๐.๔๖	๓.๗๐	๐.๕๓	๓.๘๙	๐.๕๑	๓.๖๗	๐.๕๖	๒.๑๒	๐.๐๘
๒. ด้านการศาสนศึกษา	๓.๕๘	๐.๕๑	๓.๕๘	๐.๖๖	๓.๗๘	๐.๖๕	๓.๗๔	๐.๔๘	๓.๕๔	๐.๘๐	๑.๔๗	๐.๒๑
๓. ด้านการศึกษาสงเคราะห์	๓.๖๒	๐.๕๗	๓.๖๑	๐.๗๙	๓.๘๒	๐.๖๔	๓.๖๔	๐.๕๒	๓.๔๘	๐.๕๙	๒.๒๗	๐.๐๖
๔. ด้านการเผยแผ่	๓.๔๖	๐.๖๐	๓.๕๙	๐.๖๐	๓.๖๙	๐.๕๑	๓.๘๔	๐.๕๙	๓.๖๑	๐.๖๗	๑.๕๗	๐.๑๘
๕. ด้านการสาธารณูปการ	๓.๔๘	๐.๖๔	๓.๖๗	๐.๖๐	๓.๗๖	๐.๔๘	๓.๗๖	๐.๕๗	๓.๖๗	๐.๕๕	๐.๖๘	๐.๖๑
๖. ด้านการสาธารณสงเคราะห์	๓.๒๔	๐.๔๘	๓.๖๐	๐.๖๐	๓.๗๙	๐.๕๑	๓.๗๘	๐.๕๒	๓.๕๙	๐.๕๘	๒.๔๗	๐.๐๕
รวม	๓.๕๐	๐.๕๒	๓.๖๑	๐.๕๖	๓.๗๖	๐.๔๖	๓.๗๗	๐.๔๘	๓.๕๙	๐.๕๗	๑.๖๔	๐.๑๖

จากตารางที่ ๔.๒๑ พบว่า พระสังฆาธิการที่มีจำนวนพรรษาต่างกัน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพปัญหาการบริหารงานของพระสังฆาธิการ ในอำเภอเมืองเพชรบุรี จังหวัดเพชรบุรี โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า พระสังฆาธิการที่มีจำนวนพรรษาต่างกัน มีความคิดเห็นไม่แตกต่างกันทุกด้าน

สมมติฐานที่ ๔ พระสังฆาธิการที่มีวุฒิการศึกษาสายสามัญต่างกัน มีการบริหารงานแตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๒๒ การเปรียบเทียบความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพปัญหาการบริหารงานของพระสังฆาธิการ ในอำเภอเมืองเพชรบุรี จังหวัดเพชรบุรี
จำแนกตามวุฒิการศึกษาสายสามัญ

(n = ๒๖๔)

สภาพปัญหาการบริหารงาน ของพระสังฆาธิการ	วุฒิการศึกษาสายสามัญ						F	Sig.
	ต่ำกว่า ปริญญาตรี		ปริญญาตรี		สูงกว่า ปริญญาตรี			
	\bar{x}	S.D.	\bar{x}	S.D.	\bar{x}	S.D.		
๑. ด้านการปกครอง	๓.๘๐	๐.๕๒	๓.๖๑	๐.๕๗	๓.๕๓	๐.๔๐	๕.๕๕*	๐.๐๐
๒. ด้านการศาสนศึกษา	๓.๗๐	๐.๖๖	๓.๔๕	๐.๗๒	๓.๘๒	๐.๕๙	๔.๘๙*	๐.๐๑
๓. ด้านการศึกษาสงเคราะห์	๓.๕๖	๐.๖๑	๓.๖๑	๐.๖๙	๓.๙๓	๐.๗๐	๔.๒๒*	๐.๐๒
๔. ด้านการเผยแผ่	๓.๖๙	๐.๖๒	๓.๖๓	๐.๖๕	๓.๖๐	๐.๔๖	๐.๔๓	๐.๖๕
๕. ด้านการสาธารณูปการ	๓.๗๐	๐.๕๗	๓.๖๙	๐.๕๔	๓.๗๔	๐.๕๔	๐.๐๘	๐.๙๒
๖. ด้านการสาธารณสงเคราะห์	๓.๖๖	๐.๖๑	๓.๖๔	๐.๕๒	๓.๗๕	๐.๔๔	๐.๔๕	๐.๖๔
รวม	๓.๖๘	๐.๕๒	๓.๖๑	๐.๕๖	๓.๗๓	๐.๔๘	๐.๗๙	๐.๔๖

จากตารางที่ ๔.๒๒ พบว่า พระสังฆาธิการที่มีวุฒิการศึกษาสายสามัญต่างกัน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพปัญหาการบริหารงานของพระสังฆาธิการ ในอำเภอเมืองเพชรบุรี จังหวัดเพชรบุรี โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า พระสังฆาธิการที่มีวุฒิการศึกษาสายสามัญแตกต่างกัน มีความคิดเห็นแตกต่างกันในด้านการปกครอง ด้านการศาสนศึกษา ด้านการศึกษาสงเคราะห์ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

ดังนั้นจึงได้ทำการเปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยเป็นคู่ของความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพปัญหาการบริหารงานของพระสังฆาธิการ ในอำเภอเมืองเพชรบุรี จังหวัดเพชรบุรี โดยรายด้าน ได้แก่ ด้านการปกครอง ด้านการศาสนศึกษา ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (Least Significant Difference : LSD) รายละเอียดดังแสดงในตารางที่ ๔.๒๓ - ๔.๒๕

ตารางที่ ๔.๒๓ การเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (LSD)

จำแนกตามวุฒิการศึกษาทางสามัญ ด้านการปกครอง (n = ๒๖๔)

การศึกษาทางสามัญ	\bar{x}	ต่ำกว่าปริญญาตรี	ปริญญาตรี	สูงกว่าปริญญาตรี
		๓.๘๐	๓.๖๑	๓.๕๓
ต่ำกว่าปริญญาตรี	๓.๘๐	-	๐.๑๙*	๐.๒๗*
ปริญญาตรี	๓.๖๑	-	-	๐.๐๘
สูงกว่าปริญญาตรี	๓.๕๓	-	-	-

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕

จากตารางที่ ๔.๒๓ พบว่า พระสังฆาธิการที่มีวุฒิการศึกษาทางสามัญ ระดับต่ำกว่าปริญญาตรี มีความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพปัญหาการบริหารงานของพระสังฆาธิการ ในอำเภอเมืองเพชรบุรี จังหวัดเพชรบุรี ด้านการปกครองน้อยกว่า พระสังฆาธิการที่มีวุฒิการศึกษาทางสามัญ ระดับปริญญาตรี และสูงกว่าปริญญาตรี อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

ตารางที่ ๔.๒๔ การเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (LSD)

จำแนกตามวุฒิการศึกษาทางสามัญ ด้านการศาสนศึกษา (n = ๒๖๔)

การศึกษาทางสามัญ	\bar{x}	ต่ำกว่าปริญญาตรี	ปริญญาตรี	สูงกว่าปริญญาตรี
		๓.๗๐	๓.๔๕	๓.๘๒
ต่ำกว่าปริญญาตรี	๓.๗๐	-	๐.๒๕*	-๐.๑๒
ปริญญาตรี	๓.๔๕	-	-	-๐.๓๗*
สูงกว่าปริญญาตรี	๓.๘๒	-	-	-

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕

จากตารางที่ ๔.๒๔ พบว่า พระสังฆาธิการที่มีวุฒิการศึกษาทางสามัญ ระดับต่ำกว่าปริญญาตรี และปริญญาตรี มีความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพปัญหาการบริหารงานของพระสังฆาธิการ ในอำเภอเมืองเพชรบุรี จังหวัดเพชรบุรี ด้านการศาสนศึกษา น้อยกว่า พระสังฆาธิการที่มีวุฒิการศึกษาทางสามัญ ระดับปริญญาตรี และสูงกว่าปริญญาตรี อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

ตารางที่ ๔.๒๕ การเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (LSD)

จำแนกตามการศึกษาทางสามัญ ด้านการศึกษาสงเคราะห์ (n = ๒๖๔)

การศึกษาทางสามัญ	\bar{x}	ต่ำกว่าปริญญาตรี	ปริญญาตรี	สูงกว่าปริญญาตรี
		๓.๕๖	๓.๖๑	๓.๙๓
ต่ำกว่าปริญญาตรี	๓.๕๖	-	-๐.๐๕	-๐.๓๗*
ปริญญาตรี	๓.๖๑	-	-	-๐.๓๒*
สูงกว่าปริญญาตรี	๓.๙๓	-	-	-

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕

จากตารางที่ ๔.๒๕ พบว่า พระสงฆ์ที่มีการที่มีวุฒิการศึกษาทางสามัญ ระดับต่ำกว่าปริญญาตรี และปริญญาตรี มีความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพปัญหาการบริหารงานของพระสงฆ์ ในอำเภอเมืองเพชรบุรี จังหวัดเพชรบุรี ด้านการศึกษาสงเคราะห์น้อยกว่าพระสงฆ์ที่มีการที่มีวุฒิการศึกษาทางสามัญ ระดับปริญญาตรี และสูงกว่าปริญญาตรี อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

สมมติฐานที่ ๕ พระสงฆ์ที่มีการที่มีวุฒิการศึกษาทางธรรม ต่างกัน มีการบริหารงานแตกต่างกัน ตารางที่ ๔.๒๖ การเปรียบเทียบความความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพปัญหาการบริหารงานของพระสงฆ์ ในอำเภอเมืองเพชรบุรี จังหวัดเพชรบุรี

จำแนกตามวุฒิการศึกษาทางธรรม (n = ๒๖๔)

สภาพปัญหาการบริหารงานของพระสงฆ์	วุฒิการศึกษาทางธรรม						F	Sig.
	นักธรรมชั้นตรี		นักธรรมชั้นโท		นักธรรมชั้นเอก			
	\bar{x}	S.D.	\bar{x}	S.D.	\bar{x}	S.D.		
๑. ด้านการปกครอง	๓.๘๓	๐.๘๕	๔.๑๖	๐.๖๙	๓.๗๐	๐.๕๒	๑.๙๘	๐.๑๔
๒. ด้านการศาสนศึกษา	๓.๔๐	๐.๓๐	๔.๐๔	๐.๖๗	๓.๖๒	๐.๖๖	๑.๑๗	๐.๓๑
๓. ด้านการศึกษาสงเคราะห์	๓.๒๓	๐.๗๘	๓.๕๖	๐.๕๙	๓.๖๒	๐.๖๖	๐.๕๔	๐.๕๘
๔. ด้านการเผยแผ่	๓.๐๗	๐.๑๒	๓.๘๖	๐.๕๙	๓.๖๗	๐.๖๑	๑.๗๐	๐.๑๘
๕. ด้านการสาธารณูปการ	๓.๑๐	๐.๑๗	๓.๙๔	๐.๔๔	๓.๗๐	๐.๕๖	๒.๒๒	๐.๑๑
๖. ด้านการสาธารณสงเคราะห์	๓.๑๗	๐.๔๗	๓.๘๘	๐.๖๒	๓.๖๖	๐.๕๖	๑.๕๓	๐.๒๒
รวม	๓.๓๐	๐.๔๓	๓.๙๑	๐.๕๔	๓.๖๖	๐.๕๓	๑.๒๓	๐.๒๙

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕

จากตารางที่ ๔.๒๖ พบว่า พระสังฆาธิการที่มีวุฒิการศึกษาทางธรรมต่างกัน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพปัญหาการบริหารงานของพระสังฆาธิการ ในอำเภอเมืองเพชรบุรี จังหวัดเพชรบุรี โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า พระสังฆาธิการที่มีวุฒิการศึกษาทางธรรมต่างกัน มีความคิดเห็นไม่แตกต่างกันทุกด้าน

สมมติฐานที่ ๖ พระสังฆาธิการที่มีวุฒิการศึกษาเปรียญธรรมต่างกัน มีการบริหารงานแตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๒๗ การเปรียบเทียบความความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพปัญหาการบริหารงานของพระสังฆาธิการ ในอำเภอเมืองเพชรบุรี จังหวัดเพชรบุรี
จำแนกวุฒิการศึกษาเปรียญธรรม (n = ๒๖๔)

สภาพปัญหาการบริหารงาน ของพระสังฆาธิการ	วุฒิการศึกษาเปรียญธรรม								F	Sig.
	ไม่มีวุฒิการศึกษา		ประโยค ๑ - ๒ และ ป.ธ. ๓		ป.ธ. ๔ - ๖		ป.ธ. ๗ - ๙			
	\bar{x}	S.D.	\bar{x}	S.D.	\bar{x}	S.D.	\bar{x}	S.D.		
๑. ด้านการปกครอง	๓.๗๕	๐.๕๕	๓.๖๕	๐.๕๑	๓.๘๔	๐.๔๑	๓.๓๖	๐.๕๓	๔.๔๔*	๐.๐๐
๒. ด้านการศาสนศึกษา	๓.๖๔	๐.๖๗	๓.๗๔	๐.๕๘	๓.๘๒	๐.๔๒	๒.๙๔	๐.๖๙	๑๐.๐๔*	๐.๐๐
๓. ด้านการศึกษาสงเคราะห์	๓.๕๐	๐.๖๖	๓.๘๘	๐.๖๑	๓.๙๑	๐.๔๙	๓.๑๘	๐.๕๐	๑๑.๓๓*	๐.๐๐
๔. ด้านการเผยแผ่	๓.๖๕	๐.๖๔	๓.๗๔	๐.๕๕	๓.๘๗	๐.๔๕	๓.๒๒	๐.๕๙	๕.๕๒*	๐.๐๐
๕. ด้านการสาธารณูปการ	๒.๖๐	๐.๕๘	๓.๘๓	๐.๕๕	๔.๐๐	๐.๓๙	๓.๕๔	๐.๔๒	๖.๗๒*	๐.๐๐
๖. ด้านการสาธารณสงเคราะห์	๓.๖๒	๐.๖๔	๓.๗๐	๐.๕๑	๓.๘๗	๐.๓๗	๓.๕๐	๐.๓๑	๒.๓๗	๐.๐๗
รวม	๓.๖๓	๐.๕๕	๓.๗๕	๐.๕๑	๓.๘๘	๐.๓๔	๓.๒๙	๐.๔๘	๖.๕๗*	๐.๐๐

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕

จากตารางที่ ๔.๒๗ พบว่า พระสังฆาธิการที่มีวุฒิการศึกษาเปรียญธรรมแตกต่างกัน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพปัญหาการบริหารงานของพระสังฆาธิการ ในอำเภอเมืองเพชรบุรี จังหวัดเพชรบุรี โดยภาพรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า พระสังฆาธิการที่มีวุฒิการศึกษาเปรียญธรรมแตกต่างกัน มีความคิดเห็นไม่แตกต่างกัน ในด้านการสาธารณสงเคราะห์ส่วนด้านอื่นๆ พระสังฆาธิการมีความคิดเห็นแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

ดังนั้นจึงได้ทำการเปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยเป็นคู่ของความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพปัญหาการบริหารงานของพระสังฆาธิการ ในเขตอำเภอเมืองเพชรบุรี จังหวัดเพชรบุรี โดยภาพรวม และรายด้าน ได้แก่ ด้านการปกครอง ด้านการศาสนศึกษา, ด้านการศึกษาสงเคราะห์, ด้านการเผยแผ่, และด้านการสาธารณูปการ ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (Least Significant Difference : LSD) รายละเอียดดังแสดงในตารางที่ ๔.๒๘ - ๔.๓๓

ตารางที่ ๔.๒๘ การเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (LSD)

จำแนกตามวุฒิการศึกษาเปรียญธรรม โดยภาพรวม

(n = ๒๖๔)

การศึกษาเปรียญธรรม	\bar{x}	ไม่มีวุฒิการศึกษาเปรียญธรรม	ประโยค ๑ - ๒ และ ป.ธ. ๓	ป.ธ. ๔ - ๖	ป.ธ. ๗ - ๙
		๓.๖๓	๓.๗๕	๓.๘๘	๓.๒๙
ไม่มีวุฒิการศึกษาเปรียญธรรม	๓.๖๓	-	-๐.๑๒	-๐.๒๕*	๐.๓๔*
ประโยค ๑ - ๒ และ ป.ธ. ๓	๓.๗๕	-	-	-๐.๑๓	๐.๔๖*
ป.ธ. ๔ - ๖	๓.๘๘	-	-	-	๐.๕๙*
ป.ธ. ๗ - ๙	๓.๒๙	-	-	-	-

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕

จากตารางที่ ๔.๒๘ พบว่า พระสังฆาธิการที่มีวุฒิการศึกษาเปรียญธรรม ที่ไม่มีวุฒิการศึกษาเปรียญธรรม, ประโยค ๑ - ๒ และ ป.ธ. ๓ และป.ธ. ๔ - ๖ มีความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพปัญหาการบริหารงานของพระสังฆาธิการ ในอำเภอเมืองเพชรบุรี จังหวัดเพชรบุรี โดยภาพรวมน้อยกว่า พระสังฆาธิการที่มีวุฒิการศึกษาเปรียญธรรม ระดับป.ธ. ๗ - ๙ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

ตารางที่ ๔.๒๙ การเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด

(LSD)

จำแนกตามวุฒิการศึกษาปริญญาธรรม ด้านการปกครอง (n = ๒๖๔)

การศึกษาปริญญาธรรม	\bar{x}	ไม่มีวุฒิการศึกษาปริญญาธรรม	ประโยค ๑ - ๒ และ ป.ธ. ๓	ป.ธ. ๔ - ๖	ป.ธ. ๗ - ๙
		๓.๗๕	๓.๖๕	๓.๘๔	๓.๓๖
ไม่มีวุฒิการศึกษาปริญญาธรรม	๓.๗๕	-	๐.๑๐	-๐.๐๙	๐.๓๙*
ประโยค ๑ - ๒ และ ป.ธ. ๓	๓.๖๕	-	-	-๐.๑๙	๐.๒๙*
ป.ธ. ๔ - ๖	๓.๘๔	-	-	-	๐.๔๙*
ป.ธ. ๗ - ๙	๓.๓๖	-	-	-	-

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕

จากตารางที่ ๔.๒๙ พบว่า พระสังฆาธิการที่มีวุฒิการศึกษาปริญญาธรรม ที่ไม่มีวุฒิการศึกษาปริญญาธรรม, ประโยค ๑ - ๒ และ ป.ธ. ๓ และ ป.ธ. ๔ - ๖ มีความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพปัญหาการบริหารงานของพระสังฆาธิการ ในอำเภอเมืองเพชรบุรี จังหวัดเพชรบุรี ด้านการปกครองน้อยกว่า พระสังฆาธิการที่มีวุฒิการศึกษาปริญญาธรรม ระดับป.ธ. ๗ - ๙ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

ตารางที่ ๔.๓๐ การเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด

(LSD)

จำแนกตามการศึกษาปริญญาธรรม ด้านการศาสนศึกษา (n = ๒๖๔)

การศึกษาปริญญาธรรม	\bar{x}	ไม่มีวุฒิการศึกษาปริญญาธรรม	ประโยค ๑ - ๒ และ ป.ธ. ๓	ป.ธ. ๔ - ๖	ป.ธ. ๗ - ๙
		๓.๖๔	๓.๗๔	๓.๘๒	๒.๙๔
ไม่มีวุฒิการศึกษาปริญญาธรรม	๓.๖๔	-	-๐.๑๐	-๐.๑๘	๐.๗๐*
ประโยค ๑ - ๒ และ ป.ธ. ๓	๓.๗๔	-	-	-๐.๐๘	๐.๘๐*
ป.ธ. ๔ - ๖	๓.๘๒	-	-	-	๐.๘๘*
ป.ธ. ๗ - ๙	๒.๙๔	-	-	-	-

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕

จากตารางที่ ๔.๓๐ พบว่า พระสังฆาธิการที่มีวุฒิการศึกษาปริญญาธรรม ที่ไม่มีวุฒิการศึกษาปริญญาธรรม, ประโยค ๑ – ๒ และ ป.ธ. ๓ และป.ธ. ๔ – ๖ มีความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพปัญหาการบริหารงานของพระสังฆาธิการ ในอำเภอเมืองเพชรบุรี จังหวัดเพชรบุรี ด้านการศาสนศึกษา น้อยกว่า พระสังฆาธิการที่มีวุฒิการศึกษาปริญญาธรรม ระดับป.ธ. ๗ – ๙ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

ตารางที่ ๔.๓๑ เปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (LSD) จำแนกตามการศึกษาปริญญาธรรม ด้านการศึกษาสงเคราะห์

(n = ๒๖๔)

การศึกษาปริญญาธรรม	\bar{x}	ไม่มีวุฒิการศึกษาปริญญาธรรม	ประโยค ๑ – ๒ และ ป.ธ. ๓	ป.ธ. ๔ – ๖	ป.ธ. ๗ – ๙
		๓.๕๐	๓.๘๘	๓.๙๑	๓.๑๘
ไม่มีวุฒิการศึกษาปริญญาธรรม	๓.๕๐	-	-๐.๓๘*	-๐.๔๑*	๐.๓๒*
ประโยค ๑ – ๒ และ ป.ธ. ๓	๓.๘๘	-	-	-๐.๐๓	๐.๗๐*
ป.ธ. ๔ – ๖	๓.๙๑	-	-	-	๐.๗๓*
ป.ธ. ๗ – ๙	๓.๑๘	-	-	-	-

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕

จากตารางที่ ๔.๓๑ พบว่า พระสังฆาธิการที่มีวุฒิการศึกษาปริญญาธรรม ที่ไม่มีวุฒิการศึกษาปริญญาธรรม, ประโยค ๑ – ๒ และ ป.ธ. ๓ และป.ธ. ๔ – ๖ มีความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพปัญหาการบริหารงานของพระสังฆาธิการ ในอำเภอเมืองเพชรบุรี จังหวัดเพชรบุรี ด้านการศึกษาสงเคราะห์น้อยกว่า พระสังฆาธิการที่มีวุฒิการศึกษาปริญญาธรรม ระดับป.ธ. ๔ – ๖ และป.ธ. ๗ – ๙ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

ตารางที่ ๔.๓๒ การเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (LSD)
จำแนกตามวุฒิการศึกษาปริญญาธรรม ด้านการเผยแผ่

(n = ๒๖๔)

การศึกษาปริญญาธรรม	\bar{x}	ไม่มีวุฒิการศึกษาปริญญาธรรม	ประโยค ๑ - ๒ และ ป.ธ. ๓	ป.ธ. ๔ - ๖	ป.ธ. ๗ - ๙
		๓.๖๕	๓.๗๔	๓.๘๗	๓.๒๒
ไม่มีวุฒิการศึกษาปริญญาธรรม	๓.๖๕	-	-๐.๐๙	-๐.๒๒	๐.๔๓*
ประโยค ๑ - ๒ และ ป.ธ. ๓	๓.๗๔	-	-	-๐.๑๓	๐.๕๒*
ป.ธ. ๔ - ๖	๓.๘๗	-	-	-	๐.๖๕*
ป.ธ. ๗ - ๙	๓.๒๒	-	-	-	-

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕

จากตารางที่ ๔.๓๒ พบว่า พระสังฆาธิการที่มีวุฒิการศึกษาปริญญาธรรม ที่ไม่มีวุฒิการศึกษาปริญญาธรรม, ประโยค ๑ - ๒ และ ป.ธ. ๓ และ ป.ธ. ๔ - ๖ มีความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพปัญหาการบริหารงานของพระสังฆาธิการ ในอำเภอเมืองเพชรบุรี จังหวัดเพชรบุรี ด้านการการเผยแผ่ น้อยกว่า พระสังฆาธิการที่มีวุฒิการศึกษาปริญญาธรรม ระดับป.ธ. ๗ - ๙ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

ตารางที่ ๔.๓๓ การเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (LSD)

จำแนกตามการศึกษาปริญญาธรรม ด้านการสาธารณูปการ

(n = ๒๖๔)

การศึกษาปริญญาธรรม	\bar{x}	ไม่มีวุฒิการศึกษาปริญญาธรรม	ประโยค ๑ - ๒ และ ป.ธ. ๓	ป.ธ. ๔ - ๖	ป.ธ. ๗ - ๙
		๓.๖๐	๓.๘๓	๔.๐๐	๓.๕๔
ไม่มีวุฒิการศึกษาปริญญาธรรม	๓.๖๐	-	-๐.๒๓*	-๐.๔๐*	๐.๐๖
ประโยค ๑ - ๒ และ ป.ธ. ๓	๓.๘๓	-	-	-๐.๑๗	๐.๒๙*
ป.ธ. ๔ - ๖	๔.๐๐	-	-	-	๐.๔๖*
ป.ธ. ๗ - ๙	๓.๕๔	-	-	-	-

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕

จากตารางที่ ๔.๓๓ พบว่า พระสังฆาธิการที่มีวุฒิการศึกษาปริญญาธรรม ที่ไม่มีวุฒิการศึกษาปริญญาธรรม, ประโยค ๑ - ๒ และ ป.ธ. ๓ และป.ธ. ๔ - ๖ มีความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพปัญหาการบริหารงานของพระสังฆาธิการ ในอำเภอเมืองเพชรบุรี จังหวัดเพชรบุรี ด้านการสาธารณูปการ น้อยกว่า พระสังฆาธิการที่มีวุฒิการศึกษาปริญญาธรรม ระดับประโยค ๑ - ๒ และ ป.ธ. ๓ ,ป.ธ. ๔ - ๖ และป.ธ. ๗ - ๙ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

สมมติฐานที่ ๗ พระสังฆาธิการที่มีระยะเวลาในการดำรงตำแหน่งต่างกัน มีการบริหารงานแตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๓๔ การเปรียบเทียบความความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพปัญหาการบริหารงานของพระสังฆาธิการ ในอำเภอเมืองเพชรบุรี จังหวัดเพชรบุรี
จำแนกตามสถานภาพระยะเวลาในการดำรงตำแหน่ง (n = ๒๖๔)

สภาพปัญหาการบริหารงาน ของพระสังฆาธิการ	ระยะเวลาในการดำรงตำแหน่ง						F	Sig.
	ต่ำกว่า ๕ ปี		๕ - ๙ ปี		๑๐ ปีขึ้นไป			
	\bar{x}	S.D.	\bar{x}	S.D.	\bar{x}	S.D.		
๑. ด้านการปกครอง	๓.๕๘	๐.๔๗	๓.๗๖	๐.๕๒	๓.๘๒	๐.๕๘	๕.๒๓*	๐.๐๑
๒. ด้านการศาสนศึกษา	๓.๔๘	๐.๖๗	๓.๗๘	๐.๕๕	๓.๖๘	๐.๗๐	๔.๘๓*	๐.๐๑
๓. ด้านการศึกษาสงเคราะห์	๓.๑๘	๐.๖๒	๓.๓๘	๐.๕๔	๓.๒๑	๐.๕๖	๒.๘๖	๐.๐๖
๔. ด้านการเผยแผ่	๓.๕๓	๐.๕๖	๓.๘๐	๐.๖๒	๓.๗๑	๐.๖๓	๔.๘๒*	๐.๐๑
๕. ด้านการสาธารณูปการ	๓.๖๑	๐.๕๓	๓.๗๗	๐.๕๑	๓.๗๖	๐.๖๒	๒.๕๙	๐.๐๘
๖. ด้านการสาธารณสงเคราะห์	๓.๕๖	๐.๕๔	๓.๗๖	๐.๔๙	๓.๗๑	๐.๖๔	๓.๒๓*	๐.๐๔
รวม	๓.๕๖	๐.๕๑	๓.๗๗	๐.๔๘	๓.๗๑	๐.๕๘	๔.๑๕*	๐.๐๒

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕

จากตารางที่ ๔.๓๔ พบว่า พระสังฆาธิการที่มีระยะเวลาในการดำรงตำแหน่งที่ต่างกัน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพปัญหาการบริหารงานของพระสังฆาธิการ ในอำเภอเมืองเพชรบุรี จังหวัดเพชรบุรี โดยภาพรวมแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า พระสังฆาธิการที่มีระยะเวลาในการดำรงตำแหน่งที่แตกต่างกัน มีความคิดเห็นแตกต่างกันในด้านการปกครอง ด้านการศาสนศึกษา, ด้านการเผยแผ่ และด้านการสาธารณสงเคราะห์ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

ดังนั้นจึงได้ทำการเปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยเป็นคู่ของความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพปัญหาการบริหารงานของพระสังฆาธิการ ในอำเภอเมืองเพชรบุรี จังหวัดเพชรบุรี โดยภาพรวม และรายด้านได้แก่ ด้านการปกครอง ด้านการศาสนศึกษา, ด้านการเผย

แม่ และด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์ ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (Least Significant Difference : LSD) รายละเอียดดังแสดงในตารางที่ ๔.๓๕ - ๔.๓๙

ตารางที่ ๔.๓๕ การเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (LSD)

จำแนกตามระยะเวลาในการดำรงตำแหน่ง โดยภาพรวม

(n = ๒๖๔)

ระยะเวลาในการดำรงตำแหน่ง	\bar{x}	ต่ำกว่า ๕ ปี	๕ - ๙ ปี	๑๐ ปีขึ้นไป
		๓.๕๕	๓.๗๗	๓.๗๑
ต่ำกว่า ๕ ปี	๓.๕๕	-	-๐.๒๒*	-๐.๑๖*
๕ - ๙ ปี	๓.๗๗	-	-	๐.๐๖
๑๐ ปีขึ้นไป	๓.๗๑	-	-	-

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕

จากตารางที่ ๔.๓๕ พบว่า พระสังฆาธิการที่มีระยะเวลาการทำงานต่ำกว่า ๕ ปี มีความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพปัญหาการบริหารงานของพระสังฆาธิการ ในอำเภอเมืองเพชรบุรี จังหวัดเพชรบุรี โดยภาพรวม น้อยกว่าพระสังฆาธิการที่มีระยะเวลาการทำงาน ๕ - ๙ ปี และ ๑๐ ปีขึ้นไป อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

ตารางที่ ๔.๓๖ การเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (LSD)

จำแนกตามระยะเวลาในการดำรงตำแหน่ง ด้านการปกครอง

(n = ๒๖๔)

ระยะเวลาในการดำรงตำแหน่ง	\bar{x}	ต่ำกว่า ๕ ปี	๕ - ๙ ปี	๑๐ ปีขึ้นไป
		๓.๕๘	๓.๗๖	๓.๘๒
ต่ำกว่า ๕ ปี	๓.๕๘	-	-๐.๑๘*	-๐.๒๔*
๕ - ๙ ปี	๓.๗๖	-	-	-๐.๐๖
๑๐ ปีขึ้นไป	๓.๘๒	-	-	-

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕

จากตารางที่ ๔.๓๖ พระสังฆาธิการที่มีระยะเวลาการทำงานต่ำกว่า ๕ ปี มีความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพปัญหาการบริหารงานของพระสังฆาธิการ ในอำเภอเมืองเพชรบุรี จังหวัดเพชรบุรี ด้านการปกครอง น้อยกว่าพระสังฆาธิการที่มีระยะเวลาการทำงาน ๕ - ๙ ปี และ ๑๐ ปีขึ้นไป อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

ตารางที่ ๔.๓๗ การเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (LSD)

จำแนกตามระยะเวลาในการดำรงตำแหน่ง ด้านการศาสนศึกษา

(n = ๒๖๔)

ระยะเวลาในการดำรงตำแหน่ง	\bar{x}	ต่ำกว่า ๕ ปี	๕ - ๙ ปี	๑๐ ปีขึ้นไป
		๓.๐๘	๓.๕๙	๓.๕๓
ต่ำกว่า ๕ ปี	๓.๐๘	-	-๐.๕๑*	-๐.๔๕*
๕ - ๙ ปี	๓.๕๙	-	-	๐.๐๖
๑๐ ปีขึ้นไป	๓.๕๓	-	-	-

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕

จากตารางที่ ๔.๓๗ พบว่า พระสังฆาธิการที่มีระยะเวลาการทำงานต่ำกว่า ๕ ปี มีความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพปัญหาการบริหารงานของพระสังฆาธิการ ในอำเภอเมืองเพชรบุรี จังหวัดเพชรบุรี ด้านการศาสนศึกษา น้อยกว่าพระสังฆาธิการที่มีระยะเวลาการทำงาน ๕ - ๙ ปี และ ๑๐ ปีขึ้นไป อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

ตารางที่ ๔.๓๘ การเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (LSD)

จำแนกตามระยะเวลาในการดำรงตำแหน่ง ด้านการเผยแผ่

(n = ๒๖๔)

ระยะเวลาในการดำรงตำแหน่ง	\bar{x}	ต่ำกว่า ๕ ปี	๕ - ๙ ปี	๑๐ ปีขึ้นไป
		๓.๕๓	๓.๘๐	๓.๗๑
ต่ำกว่า ๕ ปี	๓.๕๓	-	-๐.๒๗*	-๐.๑๘*
๕ - ๙ ปี	๓.๘๐	-	-	๐.๐๙
๑๐ ปีขึ้นไป	๓.๗๑	-	-	-

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕

จากตารางที่ ๔.๓๘ พบว่า พระสังฆาธิการที่มีระยะเวลาการทำงานต่ำกว่า ๕ ปี มีความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพปัญหาการบริหารงานของพระสังฆาธิการ ในอำเภอเมืองเพชรบุรี จังหวัดเพชรบุรี ด้านการเผยแผ่ น้อยกว่าพระสังฆาธิการที่มีระยะเวลาการทำงาน ๕ - ๙ ปี และ ๑๐ ปีขึ้นไป อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

ตารางที่ ๔.๓๙ การเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (LSD)

จำแนกตามระยะเวลาในการดำรงตำแหน่ง ด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์

(n = ๒๖๔)

ระยะเวลาในการดำรงตำแหน่ง	\bar{x}	ต่ำกว่า ๕ ปี	๕ - ๙ ปี	๑๐ ปีขึ้นไป
		๓.๕๖	๓.๗๖	๓.๗๑
ต่ำกว่า ๕ ปี	๓.๕๖	-	-๐.๒๐*	-๐.๑๕
๕ - ๙ ปี	๓.๗๖	-	-	๐.๐๕
๑๐ ปีขึ้นไป	๓.๗๑	-	-	-

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕

จากตารางที่ ๔.๓๙ พบว่า พระสังฆาธิการที่มีระยะเวลาการทำงานต่ำกว่า ๕ ปี มีความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพปัญหาการบริหารงานของพระสังฆาธิการ ในอำเภอเมืองเพชรบุรี จังหวัดเพชรบุรี ด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์ น้อยกว่าพระสังฆาธิการที่มีระยะเวลาการทำงาน ๕ - ๙ ปี อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

๔.๔ ข้อเสนอแนะในการแก้ไขสภาพปัญหาในการบริหารกิจการคณะสงฆ์

ปัญหา	ข้อเสนอแนะ
๑. ด้านการปกครอง	
๑. เจ้าคณะผู้ปกครองไม่ค่อยออกตรวจเยี่ยม	๑. เจ้าคณะผู้ปกครองต้องเรียกประชุม และออกตรวจเยี่ยม
๒. มีปัญหาเกิดขึ้นอยู่บ่อยครั้ง	๒. แก้ปัญหาไปตามสภาพของความเป็นไปได้
๓. ไม่ค่อยมีการอบรมถวายความรู้แก่พระสงฆ์	๓. จัดให้มีการอบรมพระสงฆ์ตามโอกาสและครั้งคราว
๔. พระภิกษุไม่เข้าใจในเรื่องพระวินัย กฎมหาเถรสมาคม	๔. ต้องรณรงค์ให้พระภิกษุได้เข้าใจเป็นพิเศษในเรื่อง พระวินัย กฎมหาเถรสมาคมทุกวัน ไม่ใช่เรียนเฉพาะในพรรษาเท่านั้นจะดีมากในการปกครอง
๕. บางวัดไม่ได้ทำระเบียบเกี่ยวกับ การทำบุญชีวิต	๕. ให้ทำระเบียบเกี่ยวกับ การทำบุญชีวิต
๒. ด้านศาสนศึกษา	
๑. อยากให้ส่งเสริมกิจกรรมบวชภาคฤดูร้อน	๑. เจ้าคณะต้องจัดกิจกรรมบวชภาคฤดูร้อน เพิ่มปริมาณผู้บวช เพื่อการศึกษา
๒. ครูสอนในสำนักเรียนมีน้อย	๒. ควรส่งเสริมการศึกษา และหาครูมาสอนในสำนัก
๓. การให้ความรู้กับพระใหม่	๓. ควรจัดการศึกษาเล่าเรียนพระธรรมวินัยสำหรับพระภิกษุผู้บวชใหม่
๔. ไม่มีการส่งเสริมการศึกษามีความลำดัด	๔. ควรให้การส่งเสริมการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกบาลี อย่างจริงจัง พระสังฆาธิการทุกระดับควรให้ความร่วมมือและสนับสนุนในเรื่องนี้เป็นกรณีพิเศษ

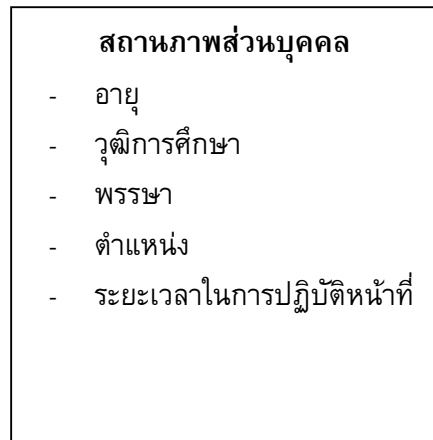
๕. ขาดงบประมาณในการอุดหนุน	๖. ขอให้ช่วยอุดหนุนแก่พระครูสอน และทุนแก่นักเรียน ทุนการเรียนการสอนทางวัดต้องจ่ายกันเอง
๓. ด้านการเผยแผ่	
๑. ขาดบุคลากรในด้านการเผยแผ่	๑. ต้องจัดประชุมอบรมให้ความรู้แก่ผู้ที่จะเทศน์ บรรยาย ในสถานที่ต่างๆ
๒. ขาดพระวิทยากรในการเผยแผ่	๒. หาพระวิทยากร และส่งเสริมให้พระภิกษุในสำนักไปศึกษา และปฏิบัติ
๓. ขาดการเผยแผ่เชิงรุกและอุปกรณ์พร้อมสื่อ	๓. ควรเผยแผ่ด้วยเชิงรุก ในเยาวชน ต้องยกย่องสนับสนุน พระที่เผยแผ่ให้มากกว่านี้ เช่น เรื่องอุปกรณ์สื่อการสอนที่ทันสมัยโดยสามารถใช้เงินวัดจัดซื้อได้
๔. อยากให้ส่งเสริมพระให้ได้มีโอกาสแสดงธรรมบ้าง	๔. ควรให้มีการฝึกให้พระเทศนา ในวันสำคัญบ้าง
๕. อยากให้พระแสดงธรรมกับญาติโยมและเยาวชนให้มากกว่านี้	๕. ส่งสอนและอบรมแก่ญาติโยมและเยาวชน
๔. ด้านสาธารณูปการ	
๑. การก่อสร้างบางวัดขาดแบบแปลนในการก่อสร้าง	๑. ต้องจัดทำแบบแปลนแผนผังในสิ่งที่ปลูกสร้างไว้เป็นส่วนกลาง และแจกไปยังวัดต่างๆ เป็นการคำนวณงบประมาณได้ถูกต้องและงบประมาณปลาย
๒. บางวัดขาดการจัดการศาสนสมบัติที่เหมาะสม	๒. จัดศาสนสมบัติ ให้เป็นไปตามกฎระเบียบของกฎหมายเศรษฐศาสตร์
๓. บางวัดยังขาดการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม	๓. รักษาสิ่งแวดล้อมและบูรณะของเก่า
๔. สิ่งปลูกสร้างที่ไม่เหมาะสมกับประโยชน์ใช้สอย และการดูแลรักษา	๔. การสร้างสิ่งปลูกสร้างอย่าคำนึงแต่ใหญ่โตโอ้อ่า แต่ต้องคำนึงถึงการดูแลรักษาด้วย

๕. ขาดงบประมาณในการอุดหนุนด้านการก่อสร้าง	๕. อยากให้มีเงินอุดหนุนศาสนา มากกว่านี้ เพราะขณะนี้ น้อยมาก ผู้ศานาอื่นเขาไม่ได้
๕. ด้านศึกษาสงเคราะห์	
๑. ทุนสนับสนุนของเด็กนักเรียน ยังขาดแคลน	๑. จัดตั้งทุนและมอบทุนแก่เด็กนักเรียนตามวัดต่างๆ หรือตามโรงเรียนต่างๆ ที่ประสบปัญหาในการหาทุนเพื่อสนับสนุนโรงเรียน และครูสอนที่ประสบปัญหาในการเรียนการสอน
๒. เปิดโอกาสด้านการศึกษามีขีดจำกัดมาก	๒. มีการสร้างโรงเรียน เพื่อสงเคราะห์คนในชุมชน และสถานที่ใกล้เคียง ให้มีการศึกษาทั้งทางโลก และทางธรรมควบคู่กันไป
๓. ขาดบสนับสนุนนักเรียนบางโรงเรียนต่างๆ	๓. จัดงบสนับสนุนนักเรียนนักศึกษาตามโรงเรียนต่างๆ
๔. พระสอนศีลธรรมยังมีจำนวนน้อย	๔. ควรให้กำลังใจ แก่พระที่ให้ทุนการศึกษา ด้วยการให้ยศศักดิ์ตำแหน่งสูงขึ้น
๖. ด้านสาธารณสงเคราะห์	
๑. ที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้านมีน้อย	๑. จัดทำที่อ่านหนังสือประจำวัด หรือทำห้องสมุด จัดทำสื่อเป็นการสอนแก่บุคคลทั่วไป
๒. ขาดทุนในการส่งเสริมนักเรียน	๒. ส่งเสริมช่วยเหลือและสนับสนุน ในการแจกทุนแก่นักเรียน
๓. ชาวบ้านยังต้องการความช่วยเหลือจากทางวัด	๓. ควรช่วยเหลือประชาชนในส่วยที่พระสังฆาธิการมีความพร้อม
๔. ชุมชนใกล้วัดมักถูกละเลยก่อนที่จะไปช่วยเหลือที่อื่นก่อน	๔. การช่วยเหลือชุมชนถือว่าเป็นเรื่องทีคณะสงฆ์พึงปฏิบัติ แต่ควรเลือกชุมชนรอบวัดของตนเป็นปัจจัยสำคัญ

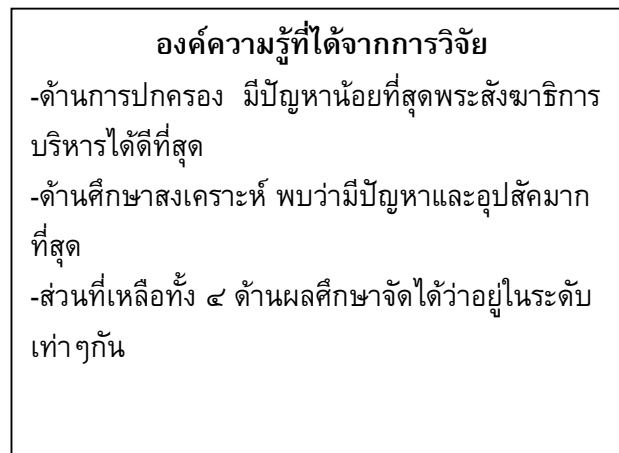
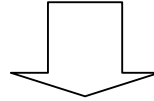
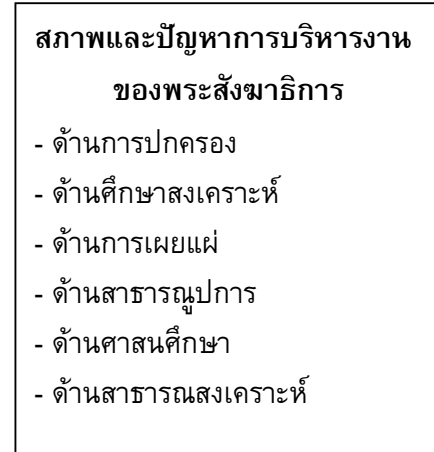
๔.๕ องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

จากการศึกษาเรื่องสภาพปัญหาการบริหารงานของพระสังฆาธิการในอำเภอเมืองเพชรบุรีจังหวัดเพชรบุรี ดังนี้

ตัวแปรต้น

ตัวแปรตาม

บทที่ ๕

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัยเรื่อง “สภาพปัญหาการบริหารงานของพระสังฆาธิการ ในอำเภอเมืองเพชรบุรี จังหวัดเพชรบุรี” มีวัตถุประสงค์ของการวิจัย คือ

๑. เพื่อศึกษาสภาพการบริหารงานของพระสังฆาธิการ ในอำเภอเมืองเพชรบุรี จังหวัดเพชรบุรี

๒. เพื่อเปรียบเทียบสภาพการบริหารงานของพระสังฆาธิการ ในอำเภอเมืองเพชรบุรี จังหวัดเพชรบุรี โดยจำแนก อายุ ตำแหน่ง พรรษา วุฒิการศึกษาทางสามัญ วุฒิการศึกษาทางธรรม วุฒิการศึกษาเปรียญธรรม และระยะเวลาในการดำรงตำแหน่ง

๓. เพื่อศึกษาข้อเสนอในการแก้ไขปัญหาในการบริหารงานของพระสังฆาธิการ ในอำเภอเมือง จังหวัดเพชรบุรี

ประชากรกลุ่มตัวอย่าง คือ พระสังฆาธิการในอำเภอเมืองเพชรบุรี จังหวัดเพชรบุรี จำนวน ๒๖๔ รูป การเลือกสุ่มตัวอย่าง ใช้ตามหลักความแปรผันร่วมกันระหว่างขนาดของกลุ่มตัวอย่างกับความคลาดเคลื่อนที่เกิดขึ้นเนื่องจากการสุ่มตัวอย่างตามสูตรของ Yamane ในการวิจัยครั้งนี้สร้างแบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลประกอบด้วยข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ อายุ ตำแหน่ง พรรษา วุฒิการศึกษาสามัญ วุฒิการศึกษาทางธรรม วุฒิการศึกษาเปรียญธรรม และระยะเวลาในการดำรงตำแหน่ง โดยสอบถามแบบปลายเปิด (open-end questions) เป็นการเปิดโอกาสให้ผู้ตอบแบบสอบถามได้แสดงความคิดเห็นอย่างอิสระ ได้แก่ ความคิดเห็นเกี่ยวกับพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในอำเภอเมืองเพชรบุรี จังหวัดเพชรบุรี ด้านการปกครอง ด้านการศาสนศึกษา ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ด้านการเผยแผ่ ด้านการสาธารณูปการ และด้านการสาธารณสงเคราะห์ ซึ่งแบบสอบถามได้รับความร่วมมือจากกลุ่มตัวอย่าง พระสังฆาธิการในอำเภอเมืองเพชรบุรี จังหวัดเพชรบุรีจำนวน ๓๐๐ ชุด และคัดเลือกข้อมูลที่สมบูรณ์ที่สุดจำนวน ๒๖๔ ชุด ในการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้รับจะหาค่าความถี่ และร้อยละของข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม หาค่าเฉลี่ยเลขคณิต (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) ของข้อมูลความคิดเห็นเกี่ยวกับพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในอำเภอเมืองเพชรบุรี จังหวัดเพชรบุรี ด้านการปกครอง ด้านการศาสนศึกษา ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ด้านการเผยแผ่ ด้านการสาธารณูปการ และด้านการสาธารณสงเคราะห์ และใช้ค่า One-Way ANOVA เพื่อทดสอบความแตกต่างระหว่างข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ อายุ ตำแหน่ง พรรษา วุฒิการศึกษาสามัญ วุฒิการศึกษาทางธรรม วุฒิการศึกษาเปรียญธรรม และระยะเวลาใน

การดำรงตำแหน่ง กับความคิดเห็นเกี่ยวกับพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในอำเภอเมืองเพชรบุรี จังหวัดเพชรบุรี ด้านการปกครอง ด้านการศาสนศึกษา ด้านการศึกษา สงเคราะห์ ด้านการเผยแผ่ ด้านการสาธารณูปการ และด้านการสาธารณสงเคราะห์

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

๑. สถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

พระสังฆาธิการที่ตอบแบบสอบถาม ส่วนใหญ่มีอายุ ๓๑ - ๔๐ ปี จำนวน ๙๕ รูป คิดเป็นร้อยละ ๓๖.๐, มีตำแหน่งผู้ช่วยเจ้าอาวาส จำนวน ๑๕๐ รูป คิดเป็นร้อยละ ๕๖.๘, มีจำนวนพรรษา ๒๑ พรรษาขึ้นไป จำนวน ๘๕ รูป คิดเป็นร้อยละ ๓๒.๒, มีวุฒิการศึกษาสายสามัญ ต่ำกว่าปริญญาตรี จำนวน ๑๕๑ รูป คิดเป็นร้อยละ ๕๗.๒, มีวุฒิการศึกษาทางธรรม นักรธรรมชั้นเอก จำนวน ๒๕๖ รูป คิดเป็นร้อยละ ๙๗.๐, ไม่มีวุฒิเปรียญธรรม จำนวน ๑๔๘ รูป คิดเป็นร้อยละ ๕๖.๑ และมีระยะเวลาในการดำรงตำแหน่ง ต่ำกว่า ๕ ปี จำนวน ๑๐๖ รูป คิดเป็นร้อยละ ๔๐.๒

๒. ความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพปัญหาบริหารงานของพระสังฆาธิการ ในอำเภอเมืองเพชรบุรี จังหวัดเพชรบุรี

จากการสำรวจกลุ่มพระสังฆาธิการจำนวน ๒๖๔ รูป พบว่า พระสังฆาธิการมีความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพและปัญหาบริหารงานของพระสังฆาธิการ ในเขตอำเภอเมืองเพชรบุรี จังหวัดเพชรบุรี ในภาพรวม อยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = ๓.๖๗$) และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า พระสังฆาธิการมีความคิดเห็นในระดับปานกลาง ๑ ด้าน คือ ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ส่วนด้านอื่นๆ พระสังฆาธิการมีความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพปัญหาการบริหารงานของพระสังฆาธิการ ในอำเภอเมืองเพชรบุรี จังหวัดเพชรบุรีในระดับมาก

๓. การทดสอบสมมติฐาน

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเปรียบเทียบความแตกต่างของความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพและปัญหาบริหารงานของพระสังฆาธิการ ในอำเภอเมืองเพชรบุรี จังหวัดเพชรบุรี จำแนกตามสถานภาพด้านอายุ ด้านตำแหน่ง ด้านจำนวนพรรษา ด้านวุฒิการศึกษาสายสามัญ ด้านวุฒิการศึกษาทางธรรม ด้านวุฒิการศึกษาเปรียญธรรม และระยะเวลาในการดำรงตำแหน่ง พบว่า ความคิดเห็นโดยภาพรวม ด้านอายุ, ตำแหน่ง, และด้านระยะเวลาในการดำรงตำแหน่ง พระสังฆาธิการมีความคิดเห็นแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ส่วนด้านจำนวนพรรษา ด้านวุฒิการศึกษาสายสามัญ และวุฒิการศึกษาทางธรรม พระสังฆาธิการมีความคิดเห็นไม่แตกต่างกัน

๕.๒ การอภิปรายผล

ผลการศึกษาค้นคว้าข้อมูลเกี่ยวกับสภาพและปัญหาการบริหารงานของพระสังฆาธิการ ในอำเภอเมืองเพชรบุรี จังหวัดเพชรบุรี โดยมีกลุ่มตัวอย่างคือ พระสังฆาธิการในอำเภอเมืองเพชรบุรี จังหวัดเพชรบุรี จำนวน ๒๖๔ รูป โดยกลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นสภาพและปัญหาการบริหารงานของพระสังฆาธิการ ในอำเภอเมืองเพชรบุรี จังหวัดเพชรบุรี ในด้านต่างๆ ด้านการปกครอง ด้านการศาสนศึกษา ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ด้านการเผยแผ่ ด้านการสาธารณูปการ และด้านการสาธารณสงเคราะห์ คือ ผลการศึกษานำสู่การอภิปรายผล ดังนี้

พระสังฆาธิการมีความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพและปัญหาการบริหารงานของพระสังฆาธิการ ในอำเภอเมืองเพชรบุรี จังหวัดเพชรบุรี โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เนื่องจากวัดเป็นศูนย์กลางแห่งกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน เป็นแหล่งการศึกษาของประชาชนและทำหน้าที่เป็นสถาบันหลักในการฝึกอบรมพระสงฆ์ที่จะสืบต่อพระศาสนาและพลเมืองที่จะรับผิดชอบสังคม พระภิกษุสงฆ์มีฐานะทั้งครูบาอาจารย์และผู้ฝึกฝนอบรมให้แก่ประชาชนในชุมชนเกือบทุกเรื่อง ทั้งด้านจิตใจและด้านความเป็นอยู่หรืออาชีพของประชาชน และวัดยังมีฐานะเป็นโรงเรียนอีกด้วย แม้ปัจจุบันความเป็นศูนย์กลางในบางเรื่องจะลดลงแต่ความสำคัญเหล่านั้นก็ยังคงอยู่ โดยเฉพาะวัดในเขตภูมิภาคบทบาทของวัดยังคงมีความเข้มข้นอยู่ค่อนข้างมาก ทั้งในเรื่องของการพัฒนาชุมชน การพัฒนาอาชีพ หรือหน่วยส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนการรวมกลุ่ม การเป็นหน่วยสังคมสงเคราะห์และความเป็นศูนย์กลางทางด้านจิตใจ อีกทั้งถ้าการบริหารงานภายในวัดไม่ดีหรือทำให้พระสงฆ์ไม่ศรัทธา พระสงฆ์ก็ไม่มาบวช ทำให้ไม่มีผู้สืบทอดพระพุทธศาสนาหรือชาวบ้านไม่ศรัทธา ชาวบ้านไม่เข้าวัด ก็จะทำให้ศาสนาเสื่อม และชาวบ้านเองก็ขาดที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ ซึ่งสอดคล้องกับ**พระธรรมญาณมุนี** (ทองย้อย บัวอ่อน)^๑ ได้กล่าวไว้ว่า พระสังฆาธิการมีบทบาทหน้าที่ในการปกครองคณะสงฆ์ โดยมีหลักการปกครองคือมุ่งหมายความสงบเรียบร้อย มุ่งความเจริญองกาม และมุ่งความสามัคคีปรองดอง ซึ่งทั้ง ๓ ประการนี้ เป็นเครื่องหมายของสมรรถภาพของการปกครอง ในขณะเดียวกันในการปกครองพระสงฆ์ให้ได้ผลดีตามหลักการดังกล่าว นั้น พระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาสทุกรูปต้องพัฒนาตนเองให้อยู่ระเบียบวินัยก่อน เป็นประการแรก ประการที่สองจะต้องมีรูปแบบการปกครองในวัดวาอารามให้เรียบร้อย และประการสุดท้ายจัดรูปแบบในการศึกษาเล่าเรียน แผนกปริยัติธรรมขึ้น เช่น นักธรรม เปรียญธรรม ขึ้นในวัดของตน นอกจากนี้จะต้องอบรมวิปัสสนากรรมฐานให้กับพระภิกษุสามเณร

^๑ พระธรรมญาณมุนี (ทองย้อย บัวอ่อน), การแสวงหาเส้นทางการพัฒนาชนบทของพระสงฆ์ไทย, อ่างใน พระปลัดเกียรติศักดิ์ สันทวีวรกุล, “บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดกระบี่”, วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๘), หน้า ๗.

เรียกว่า จริยธรรม การให้การศึกษาด้านจริยธรรม ก็คือการเปิดโรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ขึ้น การเปิดโรงเรียนเด็กเล็ก ที่เรียกว่าเด็กก่อนเกณฑ์ ซึ่งเป็นโครงการของมหาเถรสมาคม ก็เพื่อเป็นการชักจูง เด็กเล็กให้หันเข้ามาฟังพระสงฆ์ พระสงฆ์ก็มีบทบาท ช่วยเหลือเด็กเล็กเหล่านี้ ก็คือ ลูกหลาน ชาวบ้านที่ออกไปประกอบอาชีพ เมื่อวัตรับดูแลลูกหลานให้ความเลื่อมใสศรัทธาต่อวัด ต่อพระพุทธศาสนา ก็บังเกิดกับประชาชน จึงเห็นได้ว่า พระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาส นอกจากจะมีหน้าที่ในการดูแลวัด พัฒนาวัดแล้ว ยังต้องช่วยเหลือและพัฒนาชุมชนพร้อมกันไป และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า

พระสังฆาธิการมีความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพและปัญหาบริหารงานของพระสังฆาธิการ ในอำเภอเมืองเพชรบุรี จังหวัดเพชรบุรี ด้านการปกครอง ด้านการศาสนศึกษา ด้านการเผยแผ่ ด้านการสาธารณูปการ และด้านการสาธารณสงเคราะห์ อยู่ในระดับมาก ส่วนด้านการศึกษาสงเคราะห์อยู่ในระดับปานกลาง

ด้านการปกครอง พบว่า พระสังฆาธิการมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการกำกับดูแลและบริหารจัดการศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปด้วยความระเบียบเรียบร้อยและเหมาะสมอยู่ในระดับมากเป็นอันดับที่หนึ่ง รองลงมาคือ ออกกฎ ระเบียบข้อบังคับต่าง ๆ แก่พุทธศาสนิกชน เช่น การห้ามเล่นการพนัน ห้ามดื่มสุรกายในบริเวณวัด ซึ่งสอดคล้องกับพระธรรมญาณมุนี (ทองย้อย บัวอ่อน) ได้กล่าวไว้ว่า การบริหารงานเป็นกิจการของคณะสงฆ์ที่จะต้องทำหรือที่จะต้องถือเป็นธุระหน้าที่และเป็นภารกิจของพระสังฆาธิการจะต้องปฏิบัติ อันเป็นภารกิจของคณะสงฆ์และการพระศาสนา มี ๖ ประการ คือ การควบคุมและส่งเสริมการรักษาความเรียบร้อยดีงาม การศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่ การสาธารณูปการ การสาธารณสงเคราะห์วิธีการดำเนินงานการทั้ง ๖ ประการดังกล่าว บางประการมีกำหนดไว้ในระเบียบกฎหมายมหาเถรสมาคม แต่บางประการคงเป็นไปตามจารีตที่ถือปฏิบัติตามจารีตก็มีอยู่ งานปกครองเป็นงานนำ เป็นงานหลักซึ่งกว้างขวาง ยิ่งใหญ่และละเอียดอ่อนยิ่งกว่างานทั้งหลาย และเป็นงานที่ทำไม่สำเร็จ ต้องคอยปรับปรุงเปลี่ยนแปลงให้เหมาะสมกับสภาพการณ์ปัจจุบันอยู่ตลอดเวลา ถ้างานปกครองดำเนินไปอย่างใดงานอื่น ๆ ก็จะดำเนินไปอย่างนั้น ถ้างานปกครองดำเนินไปไม่ได้ งานบริหารลักษณะอื่น ๆ ก็จะดำเนินไปไม่ได้เช่นกันผู้ปกครองวัดก็คือเจ้าอาวาส ซึ่งเป็นพระสังฆาธิการอันดับที่ ๙ เป็นผู้มีความรับผิดชอบต่อการพระศาสนาอย่างยิ่งใหญ่ เพราะต้องปกครองวัด คำว่า “วัด” มีความหมาย ๒ ประการคือหมายถึง ศูนย์กลางแห่งการศาสนาทั้งปวง และหมายถึงแหล่งรวมของส่วนประกอบที่สำคัญของพระศาสนา ๕ ประการคือ ๑) ศาสนสถาน ได้แก่ พื้นที่ตั้งวัดและบริเวณ มีลักษณะเป็นไปตามธรรมชาติสิ่งแวดล้อมเหมาะที่จะเป็นเครื่องเสริมสร้างความวิเวก ความสงบ ๒) ศาสนวัตถุ ได้แก่ สิ่งปลูกสร้าง เป็นเสนาสนะต่าง ๆ เป็น ปุชนียวัตถุ ปุชนียสถาน ที่แสดงถึงความถูกต้อง เรียบร้อย นำไปสู่ความสงบ ๓) ศาสนบุคคล ได้แก่ พระภิกษุ สามเณรที่มีลักษณะเป็นสมณะ ตั้งอยู่ในศีลจารวัตร

บำเพ็ญหน้าที่ศึกษา ปฏิบัติและแนะนำสั่งสอนเพื่อความสงบ บำเพ็ญสังคัมสงเคราะห์ตามสมณวินัยศิษย์วัดที่มีลักษณะ เป็นพุทธมามกะ ตลอดจนทายกทายิกาที่มีแนวแห่งความเป็นอุบาสิก อุบาสิกามีความมั่นคงในพระศาสนาพอสมควร ๔) ศาสนธรรม ได้แก่ ระเบียบแบบแผน ขนบประเพณีทางศาสนา ตลอดถึงคำสั่งสอนและแนวปฏิบัติทางพระศาสนาที่ได้รับยกย่องเชิดชูและศึกษาเล่าเรียนด้วยความเลื่อมใสในคุณค่าเป็นที่พึงพอใจ ๕) ศาสนกิจ ได้แก่ งานต่าง ๆ ทางพระศาสนา เช่น การศึกษา การเผยแพร่หรืองานเสริมสร้างความบริสุทธิ์ ความมั่นคงของสังฆมณฑล เพื่อความดำรงอยู่ด้วยดีของพระศาสนาเจ้าอาวาสมีภาระหน้าที่ที่จะต้องบริหารส่วนประกอบที่สำคัญของพระศาสนาทั้ง ๕ นี้ไปพร้อม ๆ กัน ด้วยความรับผิดชอบ โดยนโยบายที่สุขุมรอบคอบ เหมาะสมกับกาลเทศะและสถานการณ์ปัจจุบัน ทั้งนี้ภารกิจที่เจ้าอาวาสจะต้องให้ความสนใจเอาใจใส่เป็นพิเศษ คือ การบริหารศาสนบุคคล โดยเริ่มงานปกครองพระภิกษุสามเณรในวัดให้เป็นพื้นฐานในเบื้องต้น นอกจากนั้น จากภาระหน้าที่ของเจ้าอาวาสทั้ง ๕ ประการ ดังกล่าวแล้ว เจ้าอาวาสยังมีภาระหน้าที่สำคัญตามพุทธประสงค์คือ การช่วยพัฒนาท้องถิ่นด้วย เพราะปัจจุบัน ประชาชนนับถือ พระภิกษุที่ประพฤติดีมีน้อย นับถือพระที่ผิดมากกว่า การนับถือพระถูกต้องนับถือที่ท่านใช้ชีวิตของท่านตามพระพุทธประสงค์การที่พระสงฆ์จะมีบทบาทต่อสังคมนั้น คุณภาพของพระสงฆ์เป็นสิ่งสำคัญมากปัจจุบัน พระสงฆ์มีคุณภาพลดน้อยถอยลงในด้านข้อวัตรปฏิบัติและความสามารถในการสอนและการเผยแพร่พระธรรม จึงทำให้พระสงฆ์สูญเสียความเป็นผู้นำในทางคุณธรรมและสติปัญญาและสูญเสียศรัทธาจากญาติโยม ดังนั้นการบริหารการปกครองและการดูแลพระสงฆ์เป็นหนทางหนึ่งที่จะช่วยที่คุณภาพของพระสงฆ์ดีขึ้น คุณภาพของพระสงฆ์จะดีขึ้นได้ต้องอาศัยปัจจัยอย่างอื่นอีกทั้งนี้ หากระบบการปกครองสงฆ์เป็นระบบกำกับดูแลพระสงฆ์ให้มีความประพฤติที่ถูกต้องดีงามสิ่งที่จะต้องมาเสริมควบคู่กันก็คือระบบกลั่นกรองและกล่อมเกลาระบบกลั่นกรองมีไว้สำหรับคัดเลือกผู้ที่จะมาบวช ส่วนระบบกล่อมเกล่าสำหรับผู้ผ่านการบวชมาแล้วอันที่จริงการกล่อมเกล่าผู้บวชนั้นมีอยู่แล้วตามพระธรรมวินัย โดยอุปัชฌาย์เป็นผู้ได้รับมอบหมายให้ทำหน้าที่นี้ และเป็นผู้รับรองต่อคณะสงฆ์ อุปัชฌาย์จะต้องมีหน้าที่กลั่นกรองและกล่อมเกล่า การกลั่นกรองเป็นขั้นแรกสำหรับผู้ที่จะมาเป็นสมาชิกคณะสงฆ์ ขั้นตอนที่สำคัญกว่านั้นคือ การกล่อมเกล่าทั้งในด้านความประพฤติ ความรู้ ความเข้าใจในทางธรรมให้เจริญงอกงาม ทั้งคุณธรรมและปัญญาแม้คณะสงฆ์จะไม่มีระบบกลั่นกรองแต่ถ้ามีระบบกล่อมเกล่าที่ดีก็ยังมีหลักประกันว่าผู้ที่มาบวชเป็นพระจะได้รับการศึกษาอบรมให้เป็นพระที่ดี สามารถทำหน้าที่ตามพระธรรมวินัยได้

ด้านการศาสนศึกษา พบว่า พระสังฆาธิการมีความคิดเห็นเกี่ยวกับยกย่องเชิดชูเกียรติผู้สอนพระปริยัติธรรม เปรียญธรรมบาลีประโยคต่าง ๆ ให้มีขวัญและกำลังใจได้มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากเป็นอันดับที่หนึ่ง รองลงมาคือ ควบคุมดูแลการปฏิบัติงานให้เป็นไปตาม

แบบแผนและประเพณีอันดีงาม ซึ่งสอดคล้องกับ **พระเทพปริยัติสุธี**^๒ ได้กล่าวไว้ว่า การศึกษาเล่าเรียนพระธรรมวินัยของพระพุทธศาสนาของบรรพชิตและคฤหัสถ์ เป็นกิจการของคณะสงฆ์ ประการหนึ่งที่สำคัญยิ่งในอำนาจหน้าที่ของมหาเถรสมาคมมีความต่อนหนึ่งว่า “ควบคุมและส่งเสริมการศาสนศึกษา” ของคณะสงฆ์ (ม.๑๕ ตรี)และในระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ ส่วนกลาง มหาเถรสมาคมได้กำหนดวิธีดำเนินการควบคุมและส่งเสริมการศาสนศึกษาว่า “ควบคุมและส่งเสริมการศาสนศึกษาให้ดำเนินไปด้วยดี”การจัดการศาสนศึกษา ดังกล่าว คณะสงฆ์ยังมีได้กำหนดวัตถุประสงค์ไว้โดยชัดเจนแต่โดยหลักสูตรและเนื้อหาวิชาแล้ว คงอนุมานได้ว่า มีวัตถุประสงค์ ๙ ประการ คือ ๑) เพื่อพระสงฆ์รักษาตนและหมู่คณะ ๒) เพื่อใช้อบรมสั่งสอนพระธรรมวินัยแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์ ๓) เพื่อใช้พัฒนาชาติบ้านเมืองด้วยคุณธรรมของพระศาสนา ๔) เพื่อใช้ในกิจการคณะสงฆ์และการพระศาสนา ๕) เพื่อรักษาหลักธรรมวินัยของพระพุทธศาสนา ๖) เพื่อสร้างศาสนทายาทสืบอายุพระพุทธศาสนา ๗) เพื่อความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนา ๘) เพื่อความตั้งมั่นแห่งพระสัทธรรม ๙) เพื่อความมั่นคงของประเทศชาติอันเป็นส่วนรวม

ด้านการศึกษาสงเคราะห์ พบว่า พระสังฆาธิการมีความคิดเห็นเกี่ยวกับจัดตั้งกองทุนสงเคราะห์การศึกษาแก่เด็กและเยาวชนทุกระดับชั้นมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากเป็นอันดับที่หนึ่ง รองลงมาคือ ช่วยพัฒนาสถานศึกษาของรัฐและเอกชน ซึ่งสอดคล้องกับ **พระมหาสมทรง สิรินธโร และคณะ**^๓ ได้กล่าวไว้ว่า การจัดการศึกษาเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูล หรืออุดหนุนจนเจือช่วยเหลือด้านการศึกษาอื่นนอกจากการศาสนศึกษา หรือสถาบันอื่น หรือบุคคลอื่นผู้กำลังศึกษาเล่าเรียนคณะสงฆ์ได้กำหนดการศึกษาสงเคราะห์เป็นกิจการอันหนึ่งของพระสงฆ์ การศึกษาสงเคราะห์นั้นว่า โดยลักษณะควรแยกออกเป็นลักษณะ เช่น ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ มีความมุ่งหมายให้วัด และพระสงฆ์ให้การ ศึกษาอบรมปลูกฝังศีลธรรม วัฒนธรรมและประเพณีอันดีงามแก่เด็กและเยาวชน เป็นโอกาสให้พระสงฆ์ได้ใช้วิชาการศาสนศึกษา เพื่อพัฒนาทรัพยากรบุคคลของชาติ ด้วยหลักธรรมของพระศาสนาศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด มีความมุ่งหมายให้วัดได้ช่วยอบรมบ่มนิสัยเด็กก่อนวัยเรียนเพื่อปลูกฝังคุณธรรมและศีลธรรมแต่ยังเด็กทั้งเป็นการให้โอกาสวัดและพระสงฆ์ได้ร่วมพัฒนาทรัพยากรบุคคลของชาติในวัยเด็ก และโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จัดตั้งขึ้นเพื่อให้พระภิกษุสามเณรศึกษา เล่าเรียนตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการ แผนกสามัญ

^๒ พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปญโญ), **คู่มือพระสังฆาธิการ** “ว่าด้วยเรื่องการคณะสงฆ์และการพระศาสนา, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๐), หน้า ๘๗.

^๓ พระมหาสมทรง สิรินธโร, **บทบาทของพระสงฆ์ไทยในอนาคต**, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทเคล็ดไทยจำกัด, ๒๕๒๕), หน้า ๓๒.

ศึกษา และมีการศึกษาพระปริยัติธรรม หมวดธรรมบาลี หมวดพระธรรมวินัย และศาสนปฏิบัติ อีกส่วนหนึ่ง โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา มีการจัดตั้งขึ้นตามระเบียบ กระทรวงศึกษาธิการ ว่าด้วยโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา พ.ศ. ๒๕๓๗ และอยู่ในสังกัดกรมการศาสนา ขณะนี้มีวัดต่าง ๆ จำนวนมาก จัดตั้งแต่โดยโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา แต่ยังมีได้จัดเป็นการศาสนศึกษาหรือการศึกษาสงเคราะห์ โดยรูปการนั้น จึงจัดเป็น “การศึกษาสงเคราะห์” มากกว่า เพราะเป็นการศึกษาเพื่อสงเคราะห์พระภิกษุสามเณร ให้มีการศึกษาเล่าเรียนวิชาสามัญศึกษา ทั้งผู้เรียนและผู้สอนก็นำหนักทางวิชาสามัญศึกษา การจัดการศึกษาและการจัดการอบรม ทั้ง ๔ ประเภทดังกล่าวนี้ นับเป็นงานที่พระสงฆ์มีโอกาสช่วยพัฒนาชาติบ้านเมืองโดยแท้สำหรับกิจกรรมที่จะส่งเสริมนั้น วัดควรจัดให้มีโรงเรียนพระปริยัติธรรมทั้งแผนกธรรมและบาลี โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญสำหรับพระภิกษุสามเณร ซึ่งเท่ากับเป็นการส่งเสริมการศึกษาพระพุทธศาสนา บางวัดจัดให้มีโรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ โรงเรียนพระ โรงเรียนสามเณร บางวัดจัดให้มีโรงเรียนวัดสอนเด็กก่อนเกณฑ์การ สงเคราะห์การศึกษาอื่นที่เจ้าคณะ เจ้าอาวาส และพระภิกษุทั่วไป จัดการสงเคราะห์เป็นการ ส่วนตัว หรือเป็นรูปคณะสงฆ์ได้อีกหลายรูปแบบ เป็นต้น

ด้านการเผยแผ่ พบว่า พระสังฆาธิการมีความคิดเห็นเกี่ยวกับเทศนาสั่งสอน ประชาชนให้ตั้งอยู่ในศีลธรรมตามหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนาโดยถูกต้องมีความ คิดเห็นอยู่ในระดับมากเป็นอันดับที่หนึ่ง รองลงมาคือ แนะนำสั่งสอนอบรมประชาชนให้เข้าใจ ในศาสนพิธีและการปฏิบัติ ซึ่งสอดคล้องกับสมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์^๔ ได้กล่าวไว้ว่า การทำให้พระพุทธศาสนายาวงกว้างออกไปให้แพร่หลาย ได้แก่ การดำเนินการเพื่อให้หลัก คำสอนในพระพุทธศาสนาแพร่หลายออกไป ทำให้มีผู้เคารพเลื่อมใสศรัทธาในพระรัตนตรัย น้อมนำเอาหลักธรรมในพระพุทธศาสนาไปประพฤติปฏิบัติเพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ผู้ปฏิบัติ เหล่านั้น เพราะพระพุทธศาสนาบังเกิดขึ้นมาเพื่อประโยชน์สุขแก่ชาวโลก หัวใจสำคัญในการเผยแผ่คำสอนของพระพุทธศาสนา ก็เพื่อประโยชน์สุขแก่ชาวโลก โดยให้เกิดประโยชน์สุข ดังนั้น การเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่เราได้พบเห็นโดยทั่วไป เช่น การเผยแผ่ตามประเพณีคณะสงฆ์ และตามประเพณีไทย ได้แก่การเทศนาอบรมสั่งสอน ประชาชนที่วัด ที่บ้าน และผู้อาราธนาที่อื่น ๆ ในโอกาสต่าง ๆ ทั้งแบบเทศน์ธรรมดา คือ เทศน์ รูปเดี่ยว หรือเทศน์ปุจฉาวิสัชนา ๒ รูป ขึ้นไป และได้มีการปรับปรุงมีการเทศน์ทางวิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์หรือบันทึกเสียง แผ่นเสียงหรือแถบบันทึกเสียงนำไปเผยแผ่ในที่ต่าง ๆ และโอกาส ต่าง ๆ การจัดกิจกรรมเนื่อง ในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาต่าง ๆ บางวัดจัดให้มีปาฐกถาธรรม เป็นประจำทุกสัปดาห์ หรือ

^๔สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, วัดพัฒนา ๕๐, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สำนักงาน พระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๐), หน้า ๒๖-๒๗.

จัดกิจกรรมหลายประการ เช่น การหล่อเทียนเข้าพรรษา อาจมีการประกวดกัน วันสงกรานต์ จัดให้มีพิธีสงฆ์หน้าพระ การแห่พระ การขนทรายเข้าวัด การก่อเจดีย์ทรายนอกจากนั้น กิจกรรมการเผยแพร่พระพุทธศาสนาเป็นการจัดกิจกรรมเนื่องในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาต่าง จัดให้มีการเทศน์หรือปาฐกถาธรรม เป็นประจำทุกสัปดาห์ นอกจากนี้ ยังมีกิจกรรมอีกหลายประการ เช่น การหล่อเทียนเข้าพรรษา มีการประกวดเทียนเข้าพรรษา วันสงกรานต์ มีการจัดพิธีสงฆ์หน้าพระ การแห่พระ การขนทรายเข้าวัด การก่อเจดีย์ทราย เป็นต้น

ด้านการสาธารณูปการ พบว่า พระสังฆาธิการมีความคิดเห็นเกี่ยวกับดูแล ซ่อมแซม และปฏิสังขรณ์ถาวรวัตถุภายในวัดที่ชำรุดทรุดโทรมมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากเป็นอันดับที่หนึ่ง รองลงมาคือ จัดการควบคุมสิ่งปลูกสร้างภายในวัดให้เป็นระเบียบสัดส่วน ซึ่งสอดคล้องกับ **พระเทพปริยัติสุธี**^๕ ได้กล่าวไว้ว่า การจัดการสาธารณูปการ หมายถึง การลงมือปฏิบัติงานสาธารณูปการ ซึ่งมีวิธีปฏิบัติแตกต่างกันตามลักษณะงาน การก่อสร้างและการบูรณปฏิสังขรณ์ ได้แก่ การก่อสร้างศาสนวัตถุขึ้นใหม่ การซ่อมแซมของเก่า และการปรับปรุงตกแต่งศาสนวัตถุและศาสนสถานที่มีอยู่เดิมหรือที่เพิ่มเติมขึ้นใหม่ เพื่อให้เหมาะสมยิ่งขึ้น การควบคุมและส่งเสริม การสาธารณูปการ เป็นงานที่ละเอียดอ่อนเป็นตัวหลักของการคณะสงฆ์แต่ผู้ปฏิบัติโดยตรงคือ เจ้าอาวาส ซึ่งเป็นพระสังฆาธิการระดับวัด เจ้าคณะทุกส่วนทุกชั้นต้องมีความสัมพันธ์กัน ๒ ประการ คือ ควบคุมสาธารณูปการ ส่งเสริมสาธารณูปการการควบคุมดูแลวัดนั้น เจ้าคณะจะเพิกเฉยมิได้ ถ้าเพิกเฉยจะเป็นการละเว้นการปฏิบัติสอดส่อง ดูแลชี้แจง แนะนำในการสาธารณูปการของเจ้าอาวาส

ด้านการสาธารณสงเคราะห์ พบว่า พระสังฆาธิการมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการป้องกันและระงับการเลิกลาเสพติดให้โทษในสังคม มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากเป็นอันดับที่หนึ่ง รองลงมาคือ จัดทำป้ายวัดเพื่อประชาสัมพันธ์วัด และศาสนสถาน ซึ่งสอดคล้องกับ **พระเทพปริยัติสุธี**^๖ ได้กล่าวไว้ว่า การสาธารณสงเคราะห์เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นตามโอกาสอันควรจะมีระเบียบปฏิบัติชัดเจนสำหรับผู้จัดการสาธารณสงเคราะห์โดยส่วนมากได้แก่วัดและเจ้าอาวาส ซึ่งมีบทบาทผู้ปฏิบัติว่าด้วยหน้าที่ของเจ้าอาวาส ดังนี้ ๑) จัดกิจการของวัดให้เป็นให้เป็นไปโดยความเรียบร้อย ๒) เป็นธุระในการจัดการศึกษาอบรมแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์ ๓) ให้ความสะดวกตามสมควรแก่พุทธศาสนิกชน ในการบำเพ็ญกุศลหน้าที่เหล่านี้ ย่อมเข้าได้กับการสาธารณสงเคราะห์ อันเป็นการคณะสงฆ์หรือการพระศาสนา เจ้าอาวาสจึงมีหน้าที่จัดการสาธารณสงเคราะห์อันเป็นกิจการของวัด การให้การศึกษอบรมและการให้ความสะดวกตามสมควรใน

^๕ พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปณฺโณ), การคณะสงฆ์และพระศาสนา, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐), หน้า ๕๔.

^๖ เรื่องเดียวกัน หน้า ๖๑-๖๒.

การบำเพ็ญกุศล จัดตั้งหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล จะมีเจ้าอาวาสที่ตั้งหน่วยประชาชนเป็นประธานกรรมการโดยตำแหน่งวิธีการจัดการสาธารณสงเคราะห์ที่เป็นหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล ได้กำหนดวิธีการไว้ชัดในระเบียบมหาเถรสมาคม เพื่อให้กิจการหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล ดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพจะต้องมีคณะกรรมการ มีการประชุม มีการปฏิบัติงานการอบรมประชาชนประจำตำบล การปฏิบัติงาน ควรจัดในลักษณะใดลักษณะหนึ่ง คือ ๑) อบรมทั่วไป ได้แก่ จัดประชุมแนะนำทางวิชาการ โดยมีวิทยากรบรรยายทางวิชาการ ๒) อบรมเฉพาะกรณี ได้แก่ จัดอบรมประชาชนเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับเรื่องราวที่เกิดขึ้นโดยวิธีที่แจ่มแจ้งแนะนำชักจูงความเข้าใจ ๓) อบรมเฉพาะบุคคล ได้แก่ การพบปะบุคคลบางคนเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นหรือชี้แจงแนะนำชักจูงความเข้าใจในเฉพาะบางเรื่องอันเกี่ยวกับผู้นั้นมหาเถรสมาคมกำหนดหลักการและวิธีการปฏิบัติและควบคุมส่งเสริม ไว้ชัดแจ้ง คือ กิจการหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล ซึ่งจัดตั้งขึ้นตามระเบียบมหาเถรสมาคม ว่าด้วยการจัดตั้งหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล พ.ศ. ๒๕๑๘ ซึ่งในระเบียบดังกล่าว กำหนดวัตถุประสงค์ไว้ ๓ ประการ คือ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การศึกษาสงเคราะห์และการสาธารณสงเคราะห์ โดยระเบียบดังกล่าว กำหนดหน่วยงาน ให้ตั้ง ณ วัดใดวัดหนึ่ง ตำบลละหนึ่งหน่วย ให้จัดการเป็นรูปคณะกรรมการ โดยให้เจ้าอาวาสที่ตั้งหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลเป็นประธานกรรมการโดยตำแหน่ง เจ้าอาวาสอื่นในเขตตำบลนั้น รองกรรมการฝ่ายบรรพชิต กำนันในตำบลนั้นเป็นรองประธานกรรมการฝ่ายคฤหัสถ์ ผู้ใหญ่บ้านและแพทย์ประจำตำบลเป็นกรรมการโดยตำแหน่ง อนึ่ง การสาธารณสงเคราะห์ ให้เจ้าคณะพระสังฆาธิการจัดการสงเคราะห์ตามควรแก่โอกาส เช่น การพัฒนาหมู่บ้าน การพัฒนาตำบล การช่วยจัดหาทุนการสงเคราะห์ การป้องกันยาเสพติดให้โทษ เช่น ยาบ้า การป้องกันโรคเอดส์ เป็นต้น

ผลการทดสอบสมมติฐาน พบว่า ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเปรียบเทียบความแตกต่างของความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพและปัญหาบริหารงานของพระสังฆาธิการ ในอำเภอเมืองเพชรบุรี จังหวัดเพชรบุรี จำแนกตามสถานภาพด้านอายุ ด้านตำแหน่ง ด้านจำนวนพรรษา ด้านวุฒิการศึกษาสายสามัญ ด้านวุฒิการศึกษาทางธรรม, ด้านวุฒิการศึกษาเปรียญธรรม และด้านระยะเวลาในการดำรงตำแหน่ง พบว่า ความคิดเห็นโดยภาพรวม ด้านอายุ, ด้านตำแหน่ง, ด้านวุฒิการศึกษาเปรียญธรรม และด้านระยะเวลาในการดำรงตำแหน่ง พระสังฆาธิการมีความคิดเห็นแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ซึ่งสอดคล้องกับ **พระมหากษฏรานุหนันทเพชร**^๗ ได้ศึกษาวิจัยเรื่องทัศนคติของพระสงฆ์ต่อบทบาทการพัฒนาสังคม จากผลการวิจัยพบว่า พระสงฆ์ที่เรียนวิชาเอกในมหาจุฬาราชวิทยาลัยต่างกัน มีทัศนคติต่อบทบาทในการ

^๗ พระมหากษฏรานุหนันทเพชร, ทัศนคติของพระสงฆ์ต่อบทบาทการพัฒนาสังคม, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (คณะพัฒนาสังคม : สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์), ๒๕๕๐. หน้า ๑.

พัฒนาสังคมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ คือพระสงฆ์ที่เรียนวิชาเอกสังคมวิทยา มีทัศนคติเห็นด้วยกับบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคมสูงกว่าพระสงฆ์ที่เรียนวิชาเอกภาษาอังกฤษ วิชาเอกศาสนาปรัชญา วิชาเอกบาลี-สันสกฤต และมีแนวโน้มว่าปัจจัยอื่น ๆ เช่น พรรษา สถาบัน การศึกษา จำนวนครั้งในการติดตามสื่อโทรทัศน์จะทำให้พระสงฆ์มีทัศนคติต่อบทบาทในการพัฒนาสังคมบางด้านแตกต่างกันด้วย ส่วนผลการทดสอบสมมติฐานด้านจำนวนพรรษา, ด้านวุฒิการศึกษาสายสามัญ และด้านวุฒิการศึกษาทางธรรม พระสังฆาธิการมีความคิดเห็นไม่แตกต่างกัน

๕.๓ ข้อเสนอแนะในงานวิจัย

๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

๑. ด้านการปกครอง

- ๑) เจ้าคณะผู้ปกครองต้องเรียกประชุมและออกตรวจเยี่ยม
- ๒) ควรรณรงค์ให้พระภิกษุได้เข้าใจเป็นพิเศษในเรื่องพระธรรมวินัย กฎ

มหาเถรสมาคม

๒. ด้านศาสนศึกษา

- ๑) ส่งเสริมการศึกษาพระปริยัติธรรมทั้งธรรมและบาลีอย่างจริงจัง
- ๒) ควรมีทุนในการส่งเสริมการศึกษา

๓. ด้านการเผยแผ่

- ๑) ควรเผยแผ่เชิงรุก ยกย่องสนับสนุนพระที่ทำการเผยแผ่ให้มากกว่าที่

เป็นอยู่

๔. ด้านการสาธารณูปการ

- ๑) ควรมีรูปแบบหรือแผนผังในการสร้างสิ่งปลูกสร้างและคำนึงถึงการใช้ประโยชน์ให้คุ้มค่า

๕. ด้านการศึกษาสงเคราะห์

- ๑) จัดตั้งทุนมอบทุน สนับสนุนการศึกษา ตลอดถึงการสร้างขวัญกำลังใจแก่พระสงฆ์ที่สนับสนุนการศึกษา

๖. ด้านสาธารณสงเคราะห์

- ๑) ควรจัดที่อ่านหนังสือหรือห้องสมุดประจำวัดเพื่อบุคคลทั่วไป
- ๒) ช่วยเหลือชุมชนรอบวัดให้ถือว่าเป็นสิ่งสำคัญ

๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

๑. ควรมีการศึกษาการบริหารงานของพระสังฆาธิการ ในอำเภออื่น ๆ ในจังหวัดเพชรบุรี เพื่อให้ทราบข้อมูลที่ครอบคลุมมากขึ้น
๒. ควรมีการศึกษาการบริหารงานของพระสังฆาธิการ ในจังหวัดอื่น ๆ ที่ใกล้เคียง เพื่อให้ทราบข้อมูลที่ครอบคลุมมากขึ้น
๓. ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบการบริหารงานของพระสังฆาธิการ ในอำเภอเมืองเพชรบุรี จังหวัดเพชรบุรี กับจังหวัดใกล้เคียง เพื่อศึกษาความแตกต่างระหว่างกัน และนำไปสู่การการบริหารงานของพระสังฆาธิการให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย :

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๗.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

(๑) หนังสือ :

กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ. คู่มือครูจริยศึกษา. กรุงเทพมหานคร : กรมการศาสนา
กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๒๒.

_____. วิชาการพระพุทธศาสนา. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๓๔.

กองแผนงาน กรมการศาสนา. ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของเจ้าอาวาสในการพัฒนาวัด
ให้เป็นศูนย์กลางชุมชน. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๓๖.

_____. คู่มือพระสังฆาธิการว่าด้วยพระราชบัญญัติกฎ ระเบียบและคำสั่งของคณะ
สงฆ์. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๐.

_____. วิทยบัญญัติปกครองธรรมชั้นตรี. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๓๕.

คณาจารย์ภาควิชาบริหารรัฐกิจ. สรุปเนื้อหาวิชาทฤษฎีองค์การ. กรุงเทพมหานคร :
สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๗.

คณาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. การปกครองคณะสงฆ์ไทย.
กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗.

คณินนิตย์ และสุบรรณ จันทบุตร. ความสำเร็จในการปฏิบัติภารกิจของวัด : ศึกษาเฉพาะ
กรณีวัดหนองป่าพง จังหวัดอุบลราชธานี. กรุงเทพมหานคร : พริกหวานกราฟ
ฟิค, ๒๕๔๕.

จันทร์ธานี สงวนนาม. เอกสารประกอบการสอนบรรยายหลักสูตรผู้บริหารสถานศึกษา
ระดับสูง. (ม.ท.ป, ๒๕๓๖).

ชูป กาญจนประกร. หลักรัฐประศาสนศาสตร์. คณะรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัย
ธรรมศาสตร์. พ.ศ. ๒๕๑๐, น.เอกสารประกอบการบรรยาย ๒๕๐๖.

เต็มศักดิ์ ทองอินทร์ ผศ.ดร. ความรู้เบื้องต้นทางการบริหารรัฐกิจ. กรุงเทพมหานคร :
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗.

ธงชัย สันติวงษ์. องค์การและการบริหาร. พิมพ์ครั้งที่ ๙. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๓๗.

ธนจรส พูนสิทธิ์. การจัดการองค์การและการบริหาร. กรุงเทพมหานคร : สหธรรมิก, ๒๕๕๑.
ธีระรัตน์ กิจจารักษ์. เอกสารคำสอนวิชาการบริหารการศึกษา. เพชรบูรณ์ : คณะครุศาสตร์สถาบันราชภัฏ, ๒๕๕๒.

นิตย์ สัมมาพันธ์. การบริหารเชิงพุทธ. กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๒๙.

บรรจบ เนียมมณี. หลักการบริหาร. กรุงเทพมหานคร : คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๒๓.

บุญศรี พานะจิตต์. โครงการพัฒนาการจัดการศึกษาของสถาบันศาสนา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. กรุงเทพมหานคร : บริษัทพริกหวานกราฟฟิก จำกัด, ๒๕๕๕.

_____ . ความสำเร็จในการปฏิบัติภารกิจของวัด : ศึกษาเฉพาะกรณีวัดสวนแก้วอำเภอบางใหญ่ จังหวัดนนทบุรี. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕.

ประกอบ วรรณสูตร. สถิติเพื่อการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร : ด้านสุทธาการพิมพ์, ๒๕๔๒.

ประทาน คงฤทธิ์ศึกษากร. สุขากิจบาลในฐานะปกครองตนเอง. กรุงเทพมหานคร : คณะรัฐประศาสนศาสตร์ สถาบันบัณฑิตบริหารศาสตร์, ๒๕๓๙.

ประเวศ วะสี, ศ.นพ. พระสงฆ์กับการรู้เท่าทันสังคม. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์พิมพ์ดี, ๒๕๓๖.

ปิ่น มุกกันต., มุมสว่าง. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์คลังวิทยา, ๒๕๑๓.

ปรีชา ช่างขวัญเย็น. ความคิดทางการเมืองในพระไตรปิฎก. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย, ๒๕๓๘.

ภัทรพร สิริกาญจน. หน้าที่พระสงฆ์ตามพุทธบัญญัติ : แนวคิดและบทบาทพระคำเขียนสวนุโณ ในการพัฒนาชุมชน. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๐.

พุทธทาสภิกขุ. การบริหารธุรกิจแบบพุทธ. กรุงเทพมหานคร : เคล็ดไทย, มปป.

พระธรรมปิฎก. (ป.อ. ประยุตโต). ทิศทางการศึกษาสงฆ์. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑.

_____ . ธรรมนุษย์ชีวิต. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา กรมการศาสนา, ๒๕๕๑.

- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). **นิติศาสตร์แนวพุทธ**. กรุงเทพมหานคร : บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๓๙.
- _____. **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๒. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖.
- พระพรหมโมลี (สมศักดิ์ อุปสโม). **พิธีมอบประกาศนียบัตรหลักสูตรประกาศนียบัตรการบริหารกิจการคณะสงฆ์**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙.
- พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). **พุทธวิธีบริหาร**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙.
- พระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). **พุทธวิธีบริหาร**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์วินดาต้าโปรดักส์, ๒๕๔๘.
- _____. **ทิศทางการศึกษาไทย**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖.
- พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปณฺโณ). **เอกสารประกอบการบรรยาย เรื่องการคณะสงฆ์และการศาสนา**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐.
- _____. **การคณะสงฆ์และการพระศาสนา**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐.
- พระธรรมปริยัติโสภณ (วรวิทย์ คงคปณฺโณ). **การพัฒนาพระสังฆาธิการ ภาค ๒ ภาคปฏิบัติการ**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐.
- พระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม). **สารภาค ๑๕**. กาญจนบุรี : สำนักพิมพ์ธรรมเมธี, ๒๕๔๘.
- พระเมธีธรรมมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). **การปกครองคณะสงฆ์ไทย**. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๓๙.
- พระธรรมวรนายก (โอภาส นินฺตฺติเมธี). **ธรรมปริทัศน์ ๔๖**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖.
- พระราชญาณวิสิฐ (เสริมชัย ชยมงฺคโล). **หลักธรรมมาภิบาลและประมุขศิลป์**. กรุงเทพมหานคร : ชัยมงคลพรินติ้ง, ๒๕๔๘.
- _____. **การบริหารวัด**. นครปฐม : เพชรเกษมการพิมพ์, ๒๕๔๘.
- พระราชวรมุนี (ประยุทธ์ ปยุตฺโต). **สถาบันสงฆ์ในสังคมไทย**. (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๒๗.

พระเทพเวที (ประยูรย์ ปยุตโต). ทิศทางการศึกษาของคณะสงฆ์. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๑.

พระราชวรมุนี (ประยูรย์ ปยุตโต). การศึกษาเครื่องมือพัฒนาที่ยังต้องพัฒนา. กรุงเทพมหานคร :
อมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ป จำกัด, ๒๕๓๐.

พระราชรัตนมุนี (ชัยวัฒน์ ปญญาสิริ). การจัดสาธารณูปการและสาธารณะสงเคราะห์ของ
วัด. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๓๘.

พระราชสีมาภรณ์ (นวล เขมสัจจวาที). พระสงฆ์กับงานพัฒนาพระศาสนาและสังคม.
กรุงเทพมหานคร : กรมการศาสนา, ๒๕๓๙.

พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธรรมจิตโต). คุณธรรมสำหรับนักบริหาร. พิมพ์ครั้งที่ ๒.
กรุงเทพมหานคร : บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๔๑.

พระวิสุทธิภักทธาดา (ประสิทธิ์ พุทธิมรสี). พระราชบัญญัติคณะสงฆ์และกฎหมายมหาเถร
สมาคม. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗.

พระครูวินัยธรประจักษ์ จุกุทธโม (จำปาทอง). กระบวนการเรียนรู้แบบ“อริยสัจ๔” ของ
พระพุทธศาสนาเป็นต้นแบบที่มุ่งผู้เรียนเป็นศูนย์กลางโดยแท้จริง. สุรินทร์ :
โรงพิมพ์ศิริรัตน์ออฟเซต, ๒๕๔๕.

พระมหาไพฑูรย์ วรรณบุตร. การบริหารคณะสงฆ์ไทย. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัย
ศรีปทุม, ๒๕๕๐.

พระมหาเสริมชัย ชยมงคล. การบริหารวัด. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร : บริษัท เอช เอ
พี เพรส จำกัด, ๒๕๓๙.

พระมหาสมทรง สิรินุโร. บทบาทของพระสงฆ์ไทยในอนาคต. กรุงเทพมหานคร : บริษัท
เคล็ดไทย จำกัด, ๒๕๒๕.

พระพิพิธธรรมสุนทร (สุนทร ญาณสุนทรโร). คม ชัด ลึก เล่ม ๒. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์
เลียงเชียง, ๒๕๔๗.

พระไพศาล วิสาโล. พุทธศาสนาไทยในอนาคตแนวโน้มและทางออกวิกฤต. กรุงเทพมหานคร :
มูลนิธิสดศรี สฤษดิ์วงศ์, ๒๕๔๖.

ไพบุลย์ เสียงก้อง. "หลักการบริหารงานในวัด" ในอบรมบาลีก่อนสอบภาค ๔ ปีที่ ๓.
รวบรวมและจัดพิมพ์โดยคณะกรรมการฝ่ายเลขานุการ โครงการอบรมบาลีก่อน
สอบ. ปทุมธานี: บริษัทสื่อตะวันออก จำกัด, ๒๕๔๗.

_____ . “หลักการบริหารวัด” วัดพัฒนา ๔๔. กรุงเทพมหานคร : กรมการศาสนา,
๒๕๔๔.

- माणพ พลไพรินทร์. **คู่มือบริหารกิจการคณะสงฆ์**. กรุงเทพมหานคร : กรมการศาสนา, ๒๕๔๑.
- มัลลิกา ตันสอน. **การจัดการยุคใหม่**. กรุงเทพมหานคร : เอกซเปอร์เน็ท จำกัด, ๒๕๔๔.
- มัทนา อินทุสมิต. **คุณธรรมสำหรับผู้บริหาร : พุทธธรรมเพื่อการบริหารทรัพยากรมนุษย์ทางการศึกษา**. เลย : สถาบันราชภัฏเลย, ม.ป.ป., ๒๕๔๙.
- ศุภกุล เกียรติสุนทร. **กิจกรรมของวัด ซึ่งเป็นที่เลื่อมใสศรัทธาของพุทธศาสนิกชน**. กรุงเทพมหานคร : กองแผนงาน กรมการศาสนา, ๒๕๒๗.
- สุลักษณ์ ศิวรักษ์. **การบริหารงานแบบพุทธ**. กรุงเทพมหานคร : บริษัท ส่องสยาม จำกัด, ๒๕๓๘.
- สมพงษ์ เกษมสิน. **การบริหาร**. พิมพ์ครั้งที่ ๘. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๖.
- สมยศ นาวิการ. **การบริหารเชิงกลยุทธ์**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์บรรณกิจ, ๒๕๔๔.
- สมคิด บางโม. **การบริหาร**. กรุงเทพมหานคร : วิทยพัฒน์, ๒๕๕๐.
- สัมพันธ์ ภูไพบูลย์. **องค์การและการจัดการ**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : พัทักษ์อักษร. ๒๕๔๒, หน้า ๑๖.
- สิรภพ เหล่าลาภะ. **พุทธศาสตร์การเมือง**. กรุงเทพมหานคร : สหธรรมิก, ๒๕๔๕.
- เสนาะ ตีเยาว์ศ. **หลักการบริหาร**. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๖.
- สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. **กฎหมายเถรสมาคม**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๔๕.
- แสวง อุดมศรี. **การปกครองคณะสงฆ์ไทย**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙.

(๒) วิทยานิพนธ์และงานวิจัย :

- ทวี เขจรกุล. "บทบาทเจ้าอาวาสในการบริหารจัดการวัดในเขตปกครองคณะสงฆ์อำเภอเมืองจังหวัดหนองคาย". **วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม, ๒๕๔๗.
- ทัศนร ภูพวก. "สภาพและปัญหาการบริหารวัดในเขตปกครองคณะสงฆ์ ภาค ๑๓". **การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๔๗.

- บุญช่วย จันทร์เข้า. “พฤติกรรมกรรมการบริหารของเจ้าอาวาสที่ส่งผลต่อการปฏิบัติงานวัดในเขตการปกครองคณะสงฆ์คณะจังหวัดกรุงเทพมหานคร”. **วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๔๔.
- ปรกรณ์ ศรีดอนไผ่. “บทบาทวิชาการของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาตามทัศนะของผู้บริหารโรงเรียน ผู้ช่วยฝ่ายวิชาการหน้าสายวิชาและครูในเขตการศึกษา ๖”. **วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, ๒๕๒๓.
- พระครูปลัดอาทิตย์ อุตถเวที (ชองดี). “การศึกษาแนวคิดและวิธีการปกครองคณะสงฆ์ของพระเทพโสภณ (ประยูร ฐมฺมจิตฺโต) : ศึกษาเฉพาะกรณีพระสังฆาธิการในเขตปกครองภาค ๒”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖.
- พระครูวิรุฬห์พัฒนกิจ. “ความเห็นของพระสงฆ์ต่อการบริหารและอบรมความรู้พระสงฆ์ในเขตอำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี”. **หลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยอีสเทิร์นเอเซีย, ๒๕๕๐.
- พระครูสังฆรักษ์พิศวีร์ ธีรปญฺโญ. “บทบาทพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ : ศึกษากรณี พระสังฆาธิการใจจังหวัดนนทบุรี”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑.
- พระปลัดเกียรติศักดิ์ สันทวีวรกุล. “บทบาทพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดกระบี่”. **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๘.
- พระมหาชวลิต ชาตเมธี (คงแก้ว). “บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ : ศึกษาเฉพาะกรณี พระสังฆาธิการในจังหวัดภูเก็ต”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒.
- พระมหาประยงค์ อุปเสน. “ในบทบาทพระสงฆ์ในการบริหารและการจัดการศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด : ในกรณีศึกษาศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในเขตจังหวัดหนองคาย”. **ปริญญามหาบัณฑิตคณะสังคมศาสตร์**. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๙.
- พระมหามณเฑียร วรธมฺโม (ซ้ายเกลี้ยง). “บทบาทพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดพังงา”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒.

- พระมหาศกดิ์พิชิต ฐานสิทฺโธ (ชัยดี). “ศึกษาบทบาทการเผยแผ่พุทธธรรมของพระวิสุทธาธิบติ (วีระ ภาทจาโร)”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสนศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗.
- พระมหาเรีงศักดิ์ พิมพ์สกุล. “รูปแบบการบริหารวัดในทศวรรษหน้า”. **การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๔๗.
- พระชนดล นาคสุวณฺโณ. “การบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดบุรีรัมย์”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสนศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑.
- พระยุทธนา รมณีธมฺโม (แก้วกันหา). “การศึกษาเชิงวิเคราะห์การจัดองค์กรคณะสงฆ์ในสมัยพุทธกาล”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสนศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗.
- พระณัฐพล จิตธิมฺโม (ปราบพินาศ). “การบริหารงานวัดโดยการประยุกต์ใช้พรหมวิหาร ๔ ตามความคิดเห็นของพระสงฆ์ในเขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสนศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒.
- พิพัฒน์ภาสณี บุญเทียน. “การศึกษาพฤติกรรมการบริหารวัดตามหลักปฏิรูปเทศของเจ้าอาวาสในจังหวัดนครราชสีมา”. **ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา, ๒๕๔๗.
- สุทธิศักดิ์ ชาวตะวันตก. “การทดลองยุทธศาสตร์การสร้างแผนชุมชนแบบมีส่วนร่วมของสมาชิกชุมชนบ้านหนองจอก หมู่ ๒ ตำบลหนองปรัง อำเภอเขาย้อย จังหวัดเพชรบุรี”. **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี, ๒๕๕๐.
- อารยา กอบความดี. “การบริหารวัดตามหลักธรรมมาภิบาล : กรณีศึกษาวัดสามพราน จังหวัดนครปฐม, กรุงเทพมหานคร”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสนศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑.

๒. ภาษาอังกฤษ :

Cronbach. Lee J. **Essentials of psychological testing**. 4 th ed. New York: Harper & Row, 1971.

Dale Yoder. **Personnel Principles and Policies**. fourth printing, Englewood Cliffs : New Jersey Prentice - Hall, Inc. 1956.

Don Hellriegel. **Management**. third edition, Addison - Wesley Publishing Company .Inc., 1982.

E.N. Chapman. **Supervisor Survival Kit**. second edition. California : Science Research Associates Inc.,1995.

Gulick L. and Urwick J. **Papers on the Science of Administration**. New York : Institute of Public Administration, 1973.

William Ouchi. **Organization and Management**. Eaglewood Cliffs : Prentice Hill, 1971.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

หนังสือขอความอนุเคราะห์ในการตรวจสอบเครื่องมือการวิจัย

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ โทร.โทรสาร ๐ - ๒๕๓๔ - ๒๑๒๓ (ภายใน ๒๑๓๐)

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒ / ๓๒๕

วันที่ ๒๔ สิงหาคม ๒๕๕๓

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์ตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์

เรียน ผศ.ดร.โกณิฏฐ์ ศรีทอง

ด้วย พระพิระพงษ์ ฉายา อาทิจจวโร รัทสประจำตวันนิสิต ๕๑๐๑๔๐๔๕๕๕ นิสิตปริญญาโท หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง "สภาพและปัญหาของพระสังฆาธิการในอำเภอเมืองเพชรบุรี จังหวัดเพชรบุรี" เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่ขอเรียนเชิญท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

๗๓ ม.ร.บ.ก.ร.๒๐๑๓
 ๕๑๐๑๔๐๔๕๕๕
 ๑๖ ก.ค. ๕๓

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุธะพรหม)

รักษาการหัวหน้าภาควิชารัฐศาสตร์
 ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
 สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน ภาควิชาวิศวกรรมศาสตร์ คณะวิศวกรรมศาสตร์ โทร.,โทรสาร ๐ - ๒๕๓๕ - ๒๑๒๓ (ภายใน ๒๑๓๐)

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒ / ๓๒๕

วันที่ ๒๕ สิงหาคม ๒๕๕๓

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์ตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์

เรียน ผศ.ดร.ภัทรพล ใจเย็น

ด้วย พระพิระพงษ์ ฉายา อาทิจจวิไล รหัสประจำตัวนิสิต ๕๑๐๑๔๐๔๕๔๔ นิสิตปริญญาโท หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง "สภาพและปัญหาของพระสังฆาธิการในอำเภอเมืองเพชรบุรี จังหวัดเพชรบุรี" เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่ขอเรียนเชิญท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุธะพรหม)

รักษาการหัวหน้าภาควิชาวิศวกรรมศาสตร์

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

๓๑๓๑๑๑
 ๑๓ ก.ค. ๕๓
 (ผศ.ดร. ภัทรพล ใจเย็น)

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน ภาควิชาวิศวกรรมศาสตร์ คณะวิศวกรรมศาสตร์ โทร.โทรสาร ๐ - ๒๕๓๕ - ๒๑๒๓ (ภายใน ๒๑๓๐)

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒ / ๓๒๕

วันที่ ๒๔ สิงหาคม ๒๕๕๓

เรื่อง ขออนุญาตตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์

เรียน ผศ.ดร.อัชชานันท์ อิศรเดช

ด้วย พระพิระพงษ์ ฉายา อาทิจจวโร รัชสประจำตวันิสิต ๕๑๐๑๔๐๕๕๕๕ นิสิตปริญญาโท หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “สภาพและปัญหาของพระสังฆาธิการในอำเภอเมืองเพชรบุรี จังหวัดเพชรบุรี” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงใคร่ขอเรียนเชิญท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุขะพรหม)

วิชาการหัวหน้าภาควิชาวิศวกรรมศาสตร์

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ทรงศักดิ์ ธีระวิจิตร

 13/กค./๕๓

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน ภาควิชาวิศวกรรมศาสตร์ คณะวิศวกรรมศาสตร์ โทร.โทรสาร ๐ - ๒๕๓๕ - ๒๑๒๓ (ภายใน ๒๑๓๐)

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒ / ๓๒๔

วันที่ ๒๔ สิงหาคม ๒๕๕๓

เรื่อง ขออนุญาตตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์

เรียน ผศ.ดร.เต็มศักดิ์ ทองอินทร์

ด้วย พระพิระพงษ์ ฉายา อาทิจจวโร รักษพระจำตวันนิสิต ๕๑๐๑๔๐๕๕๕๕ นิสิตปริญญาโท หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง "สภาพและปัญหาของพระสังฆาธิการในอำเภอเมืองเพชรบุรี จังหวัดเพชรบุรี" เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่ขอเรียนเชิญท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุษะพรหม)

รักษาการหัวหน้าภาควิชาวิศวกรรมศาสตร์

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ได้รับทราบและขอแก้ไขแล้วด้วยครับ

เต็มศักดิ์ ทองอินทร์

๑๒ ส.ค. ๕๓

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ โทร.โทรสาร ๐ - ๒๕๓๔ - ๒๑๒๓ (ภายใน ๒๑๓๐)

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒ / ๓๒๔

วันที่ ๒๔ สิงหาคม ๒๕๕๓

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์ตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์

เรียน อาจารย์ ดร.ยุทธนา ปราณิต

ด้วย พระพิระพงษ์ ฉายา อาทิจจวโร รหัสนประจำตัวนิสิต ๕๑๐๑๔๐๔๕๔๔ นิสิตปริญญาโท หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง "สภาพและปัญหาของพระสังฆาธิการในอำเภอเมืองเพชรบุรี จังหวัดเพชรบุรี" เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่ขอเรียนเชิญท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุพหล สุธะพรหม)

รักษาการหัวหน้าภาควิชารัฐศาสตร์

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ดร.ยุทธนา ปราณิต

(อ.ดร.ยุทธนา ปราณิต)
๑๓ ก.ย. ๕๓

ภาคผนวก ข
ผลของการหาค่า AIPha

RELIABILITY

```

/VARIABLES=a1 a2 a3 a4 a5 a6 a7 a8 a9 a10 b1 b2 b3 b4 b5 b6 b7 b8 b9 b10
c1 c2 c3 c4 c5 c6 c7 c8 c9 c10 d1 d2 d3 d4 d5 d6 d7 d8 d9 d10 e1 e2 e3 e4 e5 e6 e7
e8 e9 e10 f1 f2 f3 f4 f5 f6 f7 f8 f9 f10
/SCALE('ALL VARIABLES') ALL
/MODEL=ALPHA
/SUMMARY=TOTAL.
    
```

Reliability

Scale: ALL VARIABLES

Case Processing Summary

		N	%
Cases	Valid	30	100.0
	Excluded ^a	0	.0
	Total	30	100.0

a. Listwise deletion based on all variables in the procedure.

Reliability Statistics

Cronbach's Alpha	N of Items
.971	60

Item-Total Statistics

	Scale Mean if Item Deleted	Scale Variance if Item Deleted	Corrected Item-Total Correlation	Cronbach's Alpha if Item Deleted
จัดประชุมพระภิกษุสามเณรเพื่ออบรมสั่งสอนด้านข้อมูลวัตรปฏิบัติหลักธรรมวินัย	225.5000	931.362	.800	.970
ออกกฎ ระเบียบในการอยู่ร่วมกันเป็นหมู่คณะ	225.5000	934.534	.780	.971
ปรับปรุงซ่อมแซมและบำรุงรักษาวัดให้เจริญก้าวหน้าเป็นศาสนสถานที่น่าเลื่อมใสศรัทธาและน่าท่องเที่ยว	225.2667	958.754	.269	.972
ให้ความรู้ฝึกอบรมแก่บรรพชิต คฤหัสถ์ และศิษย์วัด	225.3333	960.782	.190	.972
บริหารจัดการกิจการของวัดโดยการจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายให้เป็นไปด้วยดี	225.4333	949.082	.338	.972
กำกับดูแลและบริหารจัดการศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปด้วยความระเบียบเรียบร้อยและเหมาะสม	225.4000	950.524	.465	.971
ระงับอธิกรณ์ การวินิจฉัยปัญหาเพื่อยุติเหตุความขัดแย้ง หรือลงนิคหกรรม	225.7000	934.631	.680	.971
ช่วยเหลือเกื้อกูล การพัฒนาคุณภาพชีวิตของพุทธศาสนิกชน	225.6000	948.869	.415	.971
ออกกฎ ระเบียบข้อบังคับต่างๆ แก่พุทธศาสนิกชน เช่น การห้ามเล่นการพนัน ห้ามดื่มสุรารายในบริเวณวัด	225.6333	931.275	.667	.971
ควบคุมการสอนธรรมศึกษาและบาลี	225.3333	945.540	.517	.971
ควบคุมดูแลการปฏิบัติงานให้เป็นไปตามแบบแผนและประเพณีอันดีงาม	225.2333	940.944	.670	.971
ตรวจตราเยี่ยมเยียนสำนักศาสนศึกษา	225.5333	937.016	.701	.971
ดูแล เร่งรัดให้มีการเรียนการสอนนักรรรมอย่างทั่วถึง	225.4667	943.085	.603	.971

เร่งรัดรณรงค์ให้มีการอบรมบาลีและ นักธรรมก่อนสอบ (แต่ละปี)	225.7667	929.289	.673	.971
สรรหาและพัฒนาครูสอนนักธรรมและ บาลี	225.7333	923.651	.894	.970
จัดหาทุนการศึกษาให้แก่พระสงฆ์ที่เรียน นักธรรมและบาลี	225.9000	940.783	.555	.971
ยกย่องเชิดชูเกียรติผู้สอนพระปริยัติ ธรรม เปรียญธรรมบาลีประโยคต่าง ๆ ให้มีขวัญและกำลังใจได้	225.6667	938.920	.571	.971
ส่งเสริมให้ครูสอนพระปริยัติธรรม เปรียญธรรมได้เป็นผู้ปกครองคณะสงฆ์ ตามโอกาส	225.7000	922.631	.775	.970
จัดตั้งเงินนิตยภัต ให้แก่ครูสอนพระ ปริยัติธรรม	225.9667	943.551	.432	.971
สนับสนุนให้พระในสังกัด ไปสอนตาม โรงเรียนต่าง ๆ	225.6667	938.644	.645	.971
จัดตั้งกองทุนสงเคราะห์การศึกษาแก่เด็ก และเยาวชนทุกระดับชั้น	225.5333	945.637	.508	.971
ช่วยพัฒนาสถานศึกษาของรัฐและ เอกชน	225.6000	944.593	.505	.971
ช่วยเหลือด้านอุปกรณ์การศึกษา	225.5000	940.948	.592	.971
จัดตั้งศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด	226.3333	929.333	.543	.971
จัดตั้งศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวัน อาทิตย์แก่เด็กและเยาวชน	226.5000	930.052	.586	.971
จัดตั้งโรงเรียนการกุศลของวัดเพื่อ สงเคราะห์เด็กและเยาวชน	226.1667	921.730	.645	.971
จัดตั้งโรงเรียนพระปริยัติธรรมเพื่อ ส่งเสริมการศึกษาแก่พระภิกษุและ สามเณร	225.7000	925.803	.670	.971
ช่วยเหลือด้านทุนการศึกษาเฉพาะบุคคล ผู้กำลังศึกษาที่มีความเดือดร้อน	225.7000	929.114	.754	.970
ส่งเสริมครูช่วยสอนวิชาพระพุทธศาสนา ในสถานศึกษา	225.6667	932.299	.739	.971

ประสานการจัดหางบประมาณในการ สร้างอาคารเรียน/ห้องเรียน/ห้องจริย ศึกษา	226.0333	924.516	.742	.970
อบรมพระภิกษุสามเณรให้มีสมณสัญญา และอบรมในเรื่องพระธรรมวินัย จรรยา มารยาทการปฏิบัติอันเกี่ยวกับพิธีหรือ แบบอย่างที่ดี	225.4667	939.292	.750	.971
อบรมทำวัตรสวดมนต์ตามหลักพระ ธรรมวินัย	225.2333	957.702	.320	.971
แนะนำสั่งสอนอบรมประชาชนให้เข้าใจ ในศาสนพิธีและการปฏิบัติ	225.4000	936.179	.677	.971
เทศนาสั่งสอนประชาชนให้ตั้งอยู่ใน ศีลธรรมตามหลักธรรมคำสอนของ พระพุทธศาสนาโดยถูกต้อง	225.3333	939.540	.653	.971
อบรมพระสงฆ์สามเณรให้รู้จักวิธีการเผย แผ่ธรรมะโดยการจัดให้มีการเทศน์การ บรรยายธรรมในวันสำคัญทางศาสนา	225.5000	949.293	.440	.971
อบรมให้ศิษย์วัดมีความรู้เรื่องศาสนา และอบรมศีลธรรมจรรยาไหว้พระสวด มนต์	225.5667	941.013	.636	.971
จัดตั้งห้องสมุดภายในวัดเพื่อประโยชน์ ในการศึกษาธรรมบาลีแก่พระสงฆ์และ ประชาชน	225.8667	926.326	.713	.971
จัดหาหนังสือ การไหว้พระสวดมนต์เพื่อ ผู้รักาศิลปวัฒนธรรมได้ท่องได้ อ่านตาม ควรแต่โอกาส	225.6333	925.275	.813	.970
จัดให้มีการบรรยายธรรมทาง วิทยุกระจายเสียง	226.0333	922.447	.701	.971
จัดให้มีการพิมพ์หนังสือธรรมะหรือการ เทศน์ออกเผยแพร่เป็นธรรมทาน	226.0333	918.930	.676	.971
วางแผนในการก่อสร้างอาคารเสนาสนะ ภายในวัด	225.5333	930.878	.789	.970

ควบคุมดูแลการก่อสร้างโดยส่งเสริม ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นและความเป็น ไทย	225.5667	930.599	.737	.971
จัดการควบคุมสิ่งปลูกสร้างภายในวัดให้ เป็นระเบียบสัดส่วน	225.4333	937.909	.701	.971
จัดศาสนสมบัติให้เป็นไปตาม กฎกระทรวง และพระธรรมวินัย	225.5000	929.431	.795	.970
ก่อสร้างเสนาสนะด้วยการขอเงิน	226.3667	949.206	.256	.972
งบประมาณอุดหนุนจากทางราชการ				
จัดสาธารณูปโภค เช่น น้ำ ไฟ ภายในวัด	225.5667	933.357	.682	.971
ขจัดความขัดแย้งระหว่างวัดกับชาวบ้าน	225.8000	934.855	.653	.971
ที่มีสาธารณูปการเป็นเหตุ				
จัดงานวัดเพื่อหารายได้บำรุงวัด	225.8000	946.717	.444	.971
ดูแลซ่อมแซมและปฏิสังขรณ์ถาวรวัตถุ ภายในวัดที่ชำรุดทรุดโทรม	225.3333	949.954	.449	.971
หาทุนในการบำรุงวัดและซ่อมแซม	225.5000	938.879	.570	.971
อาคาร และเครื่องสาธารณูปโภค เช่น ประปา และไฟฟ้า เป็นต้น				
จัดทำถนนภายในวัดให้สะดวกแก่การ สัญจรไปมา	225.4000	945.145	.519	.971
จัดทำป้ายวัดเพื่อประชาสัมพันธ์วัด และศาสนสถาน	225.4000	946.317	.493	.971
ยกย่องวัดที่ได้รับการพัฒนาให้เป็น วัดพัฒนาตัวอย่าง	225.6333	939.275	.481	.971
ยกย่องเจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส ผู้ช่วย เจ้าอาวาส ที่มีผลงานเผยแพร่ดีเด่น	225.6333	945.482	.543	.971
จัดตั้งหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล และจัดอบรมประชาชน	226.1000	929.197	.694	.971
ป้องกันและระงับคดีในการเลิกลาเสพติด ให้โทษ ในสังคม	225.3667	944.033	.473	.971
ช่วยเหลือให้คำแนะนำ ตามหลักศาสนา แก่บุคคลที่มีความเดือดร้อนหรือมีทุกข์	225.4000	949.145	.430	.971

กำหนดแผนงานที่จะปฏิบัติและให้การ สงเคราะห์แก่ประชาชน	225.6667	934.437	.628	.971
ดำเนินกิจการสาธารณสงเคราะห์ด้วย การพัฒนาหมู่บ้าน สร้างถนนขุดลอกคู คลอง	225.7667	941.633	.477	.971
ช่วยเหลือกิจการของผู้ชุมชนซึ่ง เป็นไปเพื่อการสาธารณประโยชน์	225.6333	922.033	.746	.970

ภาคผนวก ค
หนังสือขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/

ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาคารเรียนวัดศรีสุดาราม แขวงบางขุนนนท์
เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐
โทรศัพท์/โทรสาร ๐๒-๕๓๕-๒๑๒๓

๒๕ มีนาคม ๒๕๕๓

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
กราบหมัสการ พระครูอนุกุลวชิรกิจ เจ้าคณะอำเภอเมือง จังหวัดเพชรบุรี
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสอบถามที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย พระพิระพงษ์ ฉายา อาทิจฺจวโร รัทลประจำตัวนิสิต ๕๑๐๑๔๐๕๕๕๕ นิสิตปริญญาโท
หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง "สภาพปัญหาของการบริหารงานของพระสังฆาธิการในอำเภอ
เมืองเพชรบุรี จังหวัดเพชรบุรี" เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้จำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากพระภิกษุสงฆ์ภายในสังกัดของพระ
เดชพระคุณจึงขอความอนุเคราะห์จากพระเดชพระคุณเพื่อโปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการเก็บ
รวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป

โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬ
าลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากพระเดชพระคุณด้วยดี
และขอกราบขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงกราบหมัสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอกราบหมัสการด้วยความเคารพอย่างสูง

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุธะพรหม)

หัวหน้าภาควิชารัฐศาสตร์

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

พระครูอนุกุลวชิรกิจ
วัดศรีสุดาราม
๒๕ มีนาคม ๒๕๕๓

ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
โทร/โทรสาร ๐-๒๕๓๕-๒๑๒๓ ภายใน ๒๑๓๐

ภาคผนวก ง
แบบสอบถามเพื่อการวิจัย

แบบสอบถามเพื่อการวิจัย
เรื่อง สภาพปัญหาการบริหารงานของพระสังฆาธิการ ในอำเภอเมืองเพชรบุรี
จังหวัดเพชรบุรี

คำชี้แจง

๑. แบบสอบถามชุดนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพปัญหาการบริหารงานของพระสังฆาธิการ ในอำเภอเมืองเพชรบุรี จังหวัดเพชรบุรี โดยจำแนกเป็น ๓ ขั้นตอนดังนี้

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ ๒ แบบสอบถามเกี่ยวกับพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในอำเภอเมืองเพชรบุรี

ตอนที่ ๓ ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะอื่นๆในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในอำเภอเมืองเพชรบุรี

๒. แบบสอบถามฉบับนี้ จะใช้สำหรับเก็บข้อมูลตามทัศนะของท่าน ซึ่งมีความสำคัญอย่างยิ่ง ในการที่ผู้วิจัยจะได้นำไปวิเคราะห์เพื่อให้ได้ข้อสังเกตที่เป็นประโยชน์ต่อการแก้ปัญหาการบริหารจัดการวัดของพระสังฆาธิการในอำเภอเมืองเพชรบุรี รวมทั้งมีความสำคัญในการนำไปประยุกต์ใช้บริหารองค์การของคณะสงฆ์ให้มีประสิทธิภาพต่อไป

๓. กรุณาตอบแบบสอบถามตรงตามความเป็นจริง ผู้วิจัยจะเก็บข้อมูลของท่านเป็นความลับ และนำเสนอเป็นภาพรวมเท่านั้น ไม่มีผลกระทบใดๆ ต่อสถานภาพของท่านแต่อย่างใด ผู้วิจัยจึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านได้กรุณาตอบแบบสอบถามชุดนี้ให้ครบถ้วน จักขอบพระคุณเป็นอย่างยิ่ง

พระไพโรจน์ อภิวิจิตร
นิสิตปริญญาโท หลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

แบบสอบถามเพื่อการวิจัย
เรื่อง

**สภาพปัญหาการบริหารงานของพระสังฆาธิการ
ในอำเภอเมืองเพชรบุรี จังหวัดเพชรบุรี**

ตอนที่ ๑ สถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

คำชี้แจง โปรดจรงเขียนเครื่องหมาย ลงใน หน้าข้อความที่เป็นจริงที่เกี่ยวข้องกับผู้ตอบแบบสอบถาม

๑. อายุ

☐ ๑. ๒๐ - ๓๐ ปี	☐ ๒. ๓๑ - ๔๐ ปี
☐ ๓. ๔๑ - ๕๐ ปี	☐ ๔. ๕๑ - ๖๐ ปี
☐ ๕. ๖๑ ปี ขึ้นไป	

๒. ตำแหน่งพระสังฆาธิการที่ได้รับแต่งตั้งในปัจจุบัน

☐ ๑. เจ้าคณะจังหวัด	☐ ๒. รองเจ้าคณะจังหวัด
☐ ๓. เจ้าคณะอำเภอ	☐ ๔. รองเจ้าคณะอำเภอ
☐ ๕. เจ้าคณะตำบล	☐ ๖. เจ้าอาวาส
☐ ๗. รองเจ้าอาวาส	☐ ๘. ผู้ช่วยเจ้าอาวาส

๓. พรรษา

☐ ๑. ๑ - ๕ พรรษา	☐ ๒. ๖ - ๑๐ พรรษา
☐ ๓. ๑๑ - ๑๕ พรรษา	☐ ๔. ๑๖ - ๒๐ พรรษาขึ้นไป
☐ ๕. ๒๑ พรรษา ขึ้นไป	

๔. วุฒิการศึกษาสามัญ

☐ ๑. ต่ำกว่าปริญญาตรี	☐ ๒. ปริญญาตรี
☐ ๓. สูงกว่าปริญญาตรี	

๕. วุฒิการศึกษาทางธรรม

☐ ๑. ไม่มีวุฒินักธรรม	☐ ๒. นักธรรมชั้นตรี
☐ ๓. นักธรรมชั้นโท	☐ ๔. นักธรรมชั้นเอก

๖. วุฒิการศึกษาเปรียญธรรม

☐ ๑. ไม่มีวุฒิเปรียญธรรม
☐ ๒. ประโยค ๑ - ๒ - เปรียญธรรม ๓ ประโยค
☐ ๓. เปรียญธรรม ๔ - ๖ ประโยค
☐ ๔. เปรียญธรรม ๗ - ๙ ประโยค

๗. ระยะเวลาในการปฏิบัติหน้าที่ ในตำแหน่งที่ดำรงอยู่ในปัจจุบัน

☐ ๑. ต่ำกว่า ๕ ปี	☐ ๒. ๕ - ๙ ปี
☐ ๓. ๑๐ ปีขึ้นไป	

ตอนที่ ๒ แบบสอบถามเกี่ยวกับสภาพและปัญหาบริหารงานของพระสังฆาธิการ ในอำเภอเมืองเพชรบุรี

คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ในช่องระดับบทบาทที่ปฏิบัติหน้าที่พระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ว่าท่านปฏิบัติในระดับใด ที่ตรงกับสภาพความเป็นจริงโดยกำหนดระดับ

- คะแนนดังนี้ ๕ หมายถึง มีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในระดับมากที่สุด
 ๔ หมายถึง มีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์อยู่ในระดับมาก
 ๓ หมายถึง มีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในระดับปานกลาง
 ๒ หมายถึง มีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในระดับน้อย
 ๑ หมายถึง มีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในระดับน้อยมาก

ข้อ ที่	บทบาทการบริหารกิจการคณะสงฆ์	ระดับปฏิบัติงาน				
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
		๕	๔	๓	๒	๑
ด้านการปกครอง						
๑	จัดประชุมพระภิกษุสามเณรเพื่ออบรมสั่งสอนด้านข้อมูลวัตรปฏิบัติหลักธรรมวินัย					
๒	ออกกฎ ระเบียบในการอยู่ร่วมกันเป็นหมู่คณะ					
๓	ปรับปรุงซ่อมแซมและบำรุงรักษาวัดให้เจริญก้าวหน้าเป็นศาสนสถานที่น่าเลื่อมใสศรัทธาและน่าท่องเที่ยว					
๔	ให้ความรู้ฝึกอบรมแก่บรรพชิต คฤหัสถ์ และศิษย์วัด					
๕	บริหารจัดการกิจการของวัดโดยการจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายให้เป็นไปด้วยดี					
๖	กำกับดูแลและบริหารจัดการศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปด้วยความระเบียบเรียบร้อยและเหมาะสม					
๗	ระงับอธิกรณ์ การวินิจฉัยปัญหาเพื่อยุติเหตุความขัดแย้ง หรือลงนิคหกรรม					
๘	ช่วยเหลือเกื้อกูล การพัฒนาคุณภาพชีวิตของพุทธศาสนิกชน					
๙	ออกกฎ ระเบียบข้อบังคับต่างๆ แก่พุทธศาสนิกชน เช่น การห้ามเล่นการพนัน ห้ามดื่มสุรารายในบริเวณวัด					
๑๐	ควบคุมการสอนธรรมศึกษาและบาลี					

		ระดับการบริหารงาน				
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด

ข้อ ที่	สภาพปัญหาการบริหารงานของพระสังฆาธิการ	ที่สุด		กลาง		ที่สุด
		๕	๔	๓	๒	๑
ด้านการศาสนาศึกษา						
๑	ควบคุมดูแลการปฏิบัติงานให้เป็นไปตามแบบแผนและประเพณีอันดีงาม					
๒	ตรวจตราเยี่ยมเยียนสำนักศาสนาศึกษา					
๓	ดูแล เร่งรัดให้มีการเรียนการสอนนักรวมอย่างทั่วถึง					
๔	เร่งรัดรณรงค์ให้มีการอบรมบาลีและนักรวมก่อนสอบ (แต่ละปี)					
๕	สรรหาและพัฒนาครูสอนนักรวมและบาลี					
๖	จัดหาทุนการศึกษาให้แก่พระสงฆ์ที่เรียนนักรวมและบาลี					
๗	ยกย่องเชิดชูเกียรติผู้สอนพระปริยัติธรรม เปรียญธรรมบาลี ประโยคต่าง ๆ ให้มีขวัญและกำลังใจได้					
๘	ส่งเสริมให้ครูสอนพระปริยัติธรรม เปรียญธรรมได้เป็นผู้ปกครองคณะสงฆ์ตามโอกาส					
๙	จัดตั้งเงินนิตยภัต ให้แก่ครูสอนพระปริยัติธรรม					
๑๐	สนับสนุนให้พระในสังกัด ไปสอนตามโรงเรียนต่าง ๆ					
ด้านการศึกษาสงเคราะห์						
๑	จัดตั้งกองทุนสงเคราะห์การศึกษาแก่เด็กและเยาวชนทุกระดับชั้น					
๒	ช่วยพัฒนาสถานศึกษาของรัฐและเอกชน					
๓	ช่วยเหลือด้านอุปกรณ์การศึกษา					
๔	จัดตั้งศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด					
๕	จัดตั้งศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวินิจฉัยแก่เด็กและเยาวชน					
๖	จัดตั้งโรงเรียนการกุศลของวัดเพื่อสงเคราะห์เด็กและเยาวชน					
๗	จัดตั้งโรงเรียนพระปริยัติธรรมเพื่อส่งเสริมการศึกษาแก่พระภิกษุและสามเณร					
๘	ช่วยเหลือด้านทุนการศึกษาเฉพาะบุคคลผู้กำลังศึกษาที่มีความเดือดร้อน					
๙	ส่งเสริมครูช่วยสอนวิชาพระพุทธศาสนาในสถานศึกษา					
๑๐	ประสานการจัดหางบประมาณในการสร้างอาคารเรียน/ห้องเรียน/ห้องจริยศึกษา					

ข้อ	สภาพปัญหาการบริหารงานของพระสังฆาธิการ	ระดับการบริหารงาน				
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด

ที่		๕	๔	๓	๒	๑
ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา						
๑	อบรมพระภิกษุสามเณรให้มีสมณสัญญาและอบรมในเรื่องพระธรรมวินัย จรรยา มารยาทการปฏิบัติอันเกี่ยวกับพิธีหรือแบบอย่างที่ดี					
๒	อบรมทำวัตรสวดมนต์ตามหลักพระธรรมวินัย					
๓	แนะนำสั่งสอนอบรมประชาชนให้เข้าใจในศาสนพิธีและการปฏิบัติ					
๔	เทศนาสั่งสอนประชาชนให้ตั้งอยู่ในศีลธรรมตามหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนาโดยถูกต้อง					
๕	อบรมพระสงฆ์สามเณรให้รู้จักวิธีการเผยแผ่ธรรมะโดยการจัดให้มีการเทศน์การบรรยายธรรมในวันสำคัญทางศาสนา					
๖	อบรมให้ศิษย์วัดมีความรู้เรื่องศาสนาและอบรมศีลธรรมจรรยาให้ไว้พระสวดมนต์					
๗	จัดตั้งห้องสมุดภายในวัดเพื่อประโยชน์ในการศึกษาธรรมบาลีแก่พระสงฆ์และประชาชน					
๘	จัดหาหนังสือ การให้ไว้พระสวดมนต์เพื่อผู้รักาศิลปวัฒนธรรมได้ท่องได้ อ่านตามควรแต่โอกาส					
๙	จัดให้มีการบรรยายธรรมทางวิทยุกระจายเสียง					
๑๐	จัดให้มีการพิมพ์หนังสือธรรมะหรือการเทศน์ออกเผยแผร์เป็นธรรมทาน					
ด้านสาธารณูปการ						
๑	วางแผนในการก่อสร้างอาคารเสนาสนะภายในวัด					
๒	ควบคุมดูแลการก่อสร้างโดยส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นและความเป็นไทย					
๓	จัดการควบคุมสิ่งปลูกสร้างภายในวัดให้เป็นระเบียบสัดส่วน					
๔	จัดศาสนสมบัติให้เป็นไปตามกฎกระทรวง และพระธรรมวินัย					
๕	ก่อสร้างเสนาสนะด้วยการขอเงินงบประมาณอุดหนุนจากราชการ					
๖	จัดสาธารณูปโภค เช่น น้ำ ไฟ ภายในวัด					
๗	ขจัดความขัดแย้งระหว่างวัดกับชาวบ้าน ที่มีสาธารณูปการเป็นเหตุ					

ข้อ	สภาพปัญหาการบริหารงานของพระสังฆาธิการ	ระดับการบริหารงาน				
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด

ที่		๕	๔	๓	๒	๑
๘	จัดงานวัดเพื่อหารายได้บำรุงวัด					
๙	ดูแลซ่อมแซมและปฏิสังขรณ์ถาวรวัตถุภายในวัดที่ชำรุดทรุดโทรม					
๑๐	หาทุนในการบำรุงวัดและซ่อมแซมอาคาร และเครื่องสาธารณูปโภค เช่น ประปา และไฟฟ้า เป็นต้น					
ด้านการสาธารณสงเคราะห์						
๑	จัดทำถนนภายในวัดให้สะดวกแก่การสัญจรไปมา					
๒	จัดทำป้ายวัดเพื่อประชาสัมพันธ์วัด และศาสนสถาน					
๓	ยกย่องวัดที่ได้รับการพัฒนาให้เป็นวัดพัฒนาตัวอย่าง					
๔	ยกย่องเจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส ผู้ช่วย เจ้าอาวาส ที่มีผลงานเผยแผ่ดีเด่น					
๕	จัดตั้งหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลและจัดอบรมประชาชน					
๖	ป้องกันและระงับการเลิกลาเสพติดให้โทษ ในสังคม					
๗	ช่วยเหลือให้คำแนะนำ ตามหลักศาสนาแก่บุคคลที่มีความเดือดร้อนหรือมีทุกข์					
๘	กำหนดแผนงานที่จะปฏิบัติและให้การสงเคราะห์แก่ประชาชน					
๙	ดำเนินกิจการสาธารณสงเคราะห์ด้วยการพัฒนาหมู่บ้าน สร้างถนนขุดลอกคูคลอง					
๑๐	ช่วยเหลือกิจการของผู้ชุมชนซึ่งเป็นไปเพื่อการสาธารณประโยชน์					

ตอนที่ ๓ ข้อเสนอแนะในการแก้ไขสภาพและปัญหาในการบริหารกิจการพระสงฆ์

ด้านการปกครอง หมายถึง การปกครอง สอดส่อง ดูแลความเรียบร้อยให้ภิกษุสามเณร และ
คฤหัสถ์ ที่อยู่ในวัดปฏิบัติตามกฎ ระเบียบ ข้อบังคับ ตามพระธรรมวินัย และคำสั่งของมหาเถร
สมาคม

ปัญหา-----

ข้อเสนอแนะ-----

ด้านศาสนศึกษา หมายถึง การดำเนินการส่งเสริมให้พระภิกษุสงฆ์สามเณร และคฤหัสถ์ได้ศึกษา
เล่าเรียนพระธรรมวินัย

ปัญหา-----

ข้อเสนอแนะ-----

ด้านการเผยแผ่ หมายถึง การดำเนินการประกาศพระพุทธศาสนาเผยแผ่ศาสนธรรมโดยวิธีการ
ต่าง ๆ เพื่อให้ประชาชนได้ทราบ เข้าใจ และน้อมนำไปปฏิบัติ

ปัญหา-----

ข้อเสนอแนะ-----

ด้านสาธารณูปการ หมายถึง การพัฒนาวัด การบำรุงรักษาวัด การก่อสร้าง และการ
บูรณปฏิสังขรณ์ศาสนวัตถุและศาสนสถาน ภายในวัดให้เรียบร้อยดีงาม เป็นที่ทำบุญ บำเพ็ญกุศล
ฟังเทศน์ ปฏิบัติธรรม และอนุรักษศิลปวัฒนธรรม โบราณสถาน โบราณวัตถุ ของสังคมนั้น ๆ เป็น
ที่อำนวยความสะดวก

ปัญหา-----

ข้อเสนอแนะ-----

ด้านศึกษาสงเคราะห์ หมายถึง การดำเนินการสงเคราะห์ช่วยเหลือให้เด็กและประชาชนได้ศึกษา
เล่าเรียนทั้งในและนอกระบบ การศึกษาของรัฐ เพื่อที่จะสามารถดำรงตนและดำเนินชีวิตในสังคม
ได้อย่างมีความสุข

ปัญหา-----

ข้อเสนอแนะ-----

ด้านสาธารณสงเคราะห์ หมายถึง การดำเนินการสงเคราะห์ช่วยเหลือพระภิกษุสามเณร และ
ประชาชนทั้งทางจิตใจและทางวัตถุที่ไม่ขัดพระธรรมวินัย และสมณวิสัย เพื่อประโยชน์ และ
ความสุขของประชาชนแห่งวัดนั้น ๆ

ปัญหา-----

ข้อเสนอแนะ-----

ขอขอบพระคุณที่ให้ความร่วมมือในการตอบแบบสอบถาม

ประวัติผู้วิจัย

- ชื่อ : พระมหาพีระพงษ์ อาทิจจวิโส
- เกิด : วันที่ ๒๐ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๒๒
- สถานที่เกิด : บ้านเลขที่ ๑๒๗/๑๒๓ ต.บ้านช่างหล่อ อ.บางกอกน้อย จ.กรุงเทพมหานคร
- การศึกษา : ป.๖ โรงเรียนวัดยางสุทธาราม กศน ม.๖ เขตการศึกษาจังหวัดเพชรบุรี
: ปริญญาตรี พุทธศาสตรบัณฑิต คณะสังคมศาสตร์ สาขาการจัดการเชิงพุทธ
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
- อุปสมบทเมื่อ : วันที่ ๖ เดือนมิถุนายน พ.ศ. ๒๕๔๒
- สังกัด : วัดพระรูป ตำบลช่องสะแก อำเภอเมืองเพชรบุรี จังหวัดเพชรบุรี ๗๖๐๐๐
- หน้าที่ : เป็นครูสอนนักธรรมและธรรมศึกษา
- ที่อยู่ปัจจุบัน : วัดพระรูป ตำบลช่องสะแก อำเภอเมืองเพชรบุรี จังหวัดเพชรบุรี ๗๖๐๐๐
หมายเลขโทรศัพท์ ๐๓๒- ๔๒๖๖๙๑ มือถือ ๐๘๒- ๖๗๑ ๘๘๘๓